תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על נדרים

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על נדרים

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-נדרים/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ג. 7
דף ד. 9
דף ו. 17
דף ז. 18
דף ז. 24
דף ח. 25
דף ט. 26
דף ט. 26
דף י. 27
דף י. 27
דף יא. 27
דף יב. 30
דף יב. 31
דף יג. 32
דף יג. 33
דף יד. 33
דף טו. 34
דף טו. 34
דף טז. 36
דף יז. 38
דף יח. 43
דף יט. 44
דף כ. 45
דף כא. 46
דף כג. 47
דף כה. 47
דף כה. 48
דף כז. 49
דף כז. 51
דף כח. 55
דף כח. 56
דף כט. 57
דף כט. 58
דף ל. 58
דף ל. 59
דף לא. 60
דף לא. 60
דף לב. 61
דף לג. 62
דף לג. 63
דף לד. 66
דף לה. 66
דף לה. 66
דף לו. 68
דף לו. 68
דף לז. 70
דף לח. 71
דף לט. 72
דף מ. 73
דף מב. 75
דף מג. 75
דף מג. 76
דף מה. 76
דף מז. 79
דף מז. 81
דף מח. 83
דף מח. 85
דף מט. 87
דף נ. 88
דף נא. 88
דף נב. 89

דף נד. 91
דף נה. 92
דף נו: 94
דף נז. 94
דף נז: 95
דף נח. 98
דף נח: 98
דף נט: 98
דף ס. 103
דף ס: 104
דף סא. 104
דף סא: 106
דף סב. 106
דף סב: 107
דף סג. 108
דף סד. 110
דף סד: 111
דף סה. 112
דף סו: 113
דף סט. 115
דף עב: 115
דף עג. 117
דף עג: 120
דף עד. 121
דף עה. 121
דף עו: 122
דף עז: 125
דף עח. 126
דף עט. 126
דף עט: 130
דף פ: 131
דף פא. 131
דף פא: 134
דף פב: 135
דף פג: 136
דף פד: 138
דף פה. 140
דף פו: 152
דף פז. 152
דף פז: 155
דף פח. 156
דף פט. 160
דף פט: 161
דף צ. 163
דף צ: 164
דף צא. 174
דף צא: 175

דף ב.

ידע מה בחשוכא ועמיה שרא נהורים. המאיר ליושבי חשך וצלמות לא סדרים. וחונן דעה בינה והשכל ותושיה לישרים. הוא יחננו ויביננו ויעזרנו באלו הנאמרים. בחידושי פרק כל כינויי נדרים:

כל כינויי נדרים כנדרים. עיין פי' ר"ן דעיקר נדר הוא בלא התפסה ודלא כמ"ש הוא פ"ג דשבועות בדעת הרי"ף והארכתי בביאור זה לקמן י"ב ע"א. ומ"ש עוד ר"ן דהוכיח דלשון שבדו חכמים הוא דאורייתא מדלא אמרי' בריש נזיר הניחא למ"ד לשון עמים וכו' ולכאורה צ"ע אדרבא דוק מיניה איפכא מדאמרינן בשמעתין ג' ע"א הניחא וכו' ש"מ לשון שבדו חכמים לאו דאוריי'. וי"ל בשמעתין שפיר קאמר הניחא דכבר נזהר הר"ן ופי' שם ד"ה מאי איכא למימר. דנהי דלשון שבדו חכמים דאורייתא הוא מ"מ חידושא אית ביה להודיענו אותה סברא דהסכמת חכמים מועיל ככל לשונות מוסכמים. אך במס' נזיר שכבר ידעינן זה ממס' נדרים שקדמה לה דלשון המוסכם מחכמים הוא דאורייתא שוב אין כאן חידוש ודבר פשוט הוא שכינויי נזירות כנזירות ומשו"ה לא קאמר הניחא וכו'. אלא אי אמרת דלשון שבדו חכמים הוא רק דרבנן ומשו"ה קאמר הניחא וכו' א"כ גם במס' נזיר הו"ל למימר הניחא וק"ל. ובתוס' כ' די"מ דבנזיר לא בדו חכמים לשון ע"ש. וא"כ מודה ריש לקיש בנזיר דכינוי היינו לשון גוים וצ"ע א"כ מ"ט קאמר בנדרים לשון שבדו חכמים כיון שכינוי דנזיר ע"כ לשון גוים הוא א"כ בנדרים נמי נימא הכי. וי"ל בשלמא בנדרים דקיי"ל עכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל וא"כ כל עמים ללשונותם כשרוצה להפריש בהמתו לקרבן ואומר בהמה זו לקונם פשיטא שהוא קרבן א"כ פשוט הוא שישראל שאומר ככר זו עלי קונם דמהני לאסור ומאי קמ"ל מתני' אע"כ לשון שבדו להם חכמים הוא. אבל נזירות דאין נזירות לעכו"ם כמבואר רפ"ט דנזיר וא"כ נהי דנזיח הוא לשון נזיר בלעז מ"מ העו"ג בעל לשון ההוא שאומר על עצמו הריני נזיח לא אמר כלום שאין נזירות נוהג בו א"כ ה"א שגם ישראל האומר באותו לשון לא אמר כלום קמ"ל כל כינויי נזירות וכו':

ושבועות כשבועות. הקשו בתוס' מ"ט לא תני במס' שבועות כל כינויי שבועות וכו' ותי' משום דלא שייך דין ידות בשבועות וצ"ע למ"ש ר"ן בשמעתין בשם רמב"ן דשבועה בלשון נדר מועיל מטעם ידות ש"מ דס"ל גם בשבועות נוהג דין ידות א"כ תיקשי קושית תוס'. וי"ל דודאי למ"ד דנפקא ידות מכל היוצא מפיו א"כ ה"ה שבועות וא"כ למאן דלית ליה דברה תורה כלשון ב"א ונפקא ליה ידות מכפל לנדור נדר א"כ בשבועה כתיב או השבע שבועה לאסור אסר וא"ש דברי רמב"ן אך למ"ד דכל היוצא מפיו איצטריך

לנדר שהותר מקצתו ולא דריש נמי כפל לנדור נדר דדברה תורה כלשון ב"א ורק מנזיר להזיר נפקא ליה ידות ואיתקש נדרים לנזיר. ושבועות לא איתקש להך מ"ד ליכא ידות בשבועות ומשו"ה לא תנן במתני' דמס' שבועות כל כינויי שבועות דבפלוגתא לא קמיירי ולא מיתני לי' ידות גבי שבועות כנלע"ד:

כשבועות הקשו הראשונים תיפוק ליה משום הזכר השם. ולהיות הדברים קצרים בהר"ן ע"כ אסדר הדברים בעזה"י. יש כאן ג' שיטות. דעת ר"ת דמשביע מפי עצמו לא בעי שם. דדעתו אשבועה שבתורה שהיא בשם. משא"כ המשביע אחרים והמה עונים אמן אע"ג דעונה אמן כמוציא שבועה מפיו דמי היינו במה שמאמן דבריו של זה ולא מחשבתו של זה ונהי שזה אמר משביעך אני ומסתמא מחשבתו אשבועה שבתורה שהיא בשם מ"מ זה העונה אמן אינו מאמן אלא מה שהוציא זה בשפתיו ולא מה שחשב בלבו זה נלע"ד כוונת ר"ת ולק"מ קו' הר"ן:

ושיטת הראב"ד פ"ב משבועות הל' ג' דאין שום מלקות על שבועה בלי שם דבמלקות כתיב לא תשא את שם ה' ולא תשבעו בשמי לשקר ולא תחללו שם אלהיך א"כ אין מלקות בלא הזכרת שם. אבל קרבן יש חילוק בנשבע מעצמו שבועת ביטוי חייב קרבן בלי שם דמאן דכר שמיה שם בהאי קרא אבל שבועת העדות דכתיב קול אלה וילפי מסוטה דכתיב שבועת האלה נהי דגז"ש גמורה לא הוי דליבעי שם הוי"ה מ"מ גילוי מילתא הוה דבעי' שם וה"ה שבועת הפקדון דאתיא תחטא תחטא משבועת העדות דלא מייתי קרבן בלי הזכרת שם:

ושיטת הרמב"ם שם הל' ד' דליכא לא קרבן ולא מלקות בלי שם רק איסור מדברי קבלה ויואל שאול את העם ויאמר ארור האיש. ואמנם ברמב"ן פ' בחוקותי ובס' משפטי חרם שלו כ' התם גבי שאול מילתא אחריתי הוה מטעם החרם הנשיא ע"ש בפסוק כל חרם אשר יחרם מן האדם ע"ש:

הנה מבואר עכ"פ דלענין שבועה בשם אין חילוק שמזכיר השם בלה"ק או בלשון אחר דהרי הר"ן מייתי ממאי דאמר רב יוסף מארי כולא לא אכילנא. וא"כ כיון דמבואר ס"פ שבועת העדות דהמשביע ברחום הוה משביע בשם. ה"ה אם משביע בלשון תרגום רחמנא הוה שם וממילא כיון דרחמנא מארי כולא הוה שם לענין לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ה"ה לענין מוציא ש"ש לבטלה או ברכה לבטלה דהא תרווייהו מחד קרא נפקא לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכן מוכח ממ"ש הר"ן דאי ס"ד בעי שם א"כ מה הועילו במה שבדו להם לשון שביתה הלא אכתי צריך להזכיר השם ע"ש. ולכאורה מאי קשיא ליה דלמא תקנו שביתה לרחמנא דלענין שבועה הוה שם ומ"מ אינו מוציא ש"ש

לבטלה אע"כ אין חילוק. ולפ"ז מבואר דבכל ספק ברכה אסור לומר בריך רחמנא מרא דעלמא דזה הוה נמי ברכה לבטלה כמו אלהינו מלך העולם. ועיין ב"ש כ"א עסס"י ל"ד:

דף ג:

מפיק ליה מן כל היוצא מפיו יעשה. פי' אפי' כל דהוא יוצא מפיו ולא כל הלשון מ"מ יד הוה ולפ"ז כל אמרי' כל דהו משמע ולמ"ד דאת' לנדר שהותר מקצתו מפרש כל כלו משמע דוקא ככל היוצא מפיו ולא רק מקצתו. והוא פלוגתא דתנאי בעלמא ועיין תוס' פסחים ס"א ע"ב ד"ה דילמא וכו' ע"ש וא"כ צ"ע על הר"ן דשמעתין דס"ל תרתי שמעינן מיניה ואיך אפשר לאפוקי מיניה תרי דרשות דסתרי אהדדי וצ"ע ברמב"ם פ"ג דנדרים ה"ח וצ"ע:

לעבור עליו בשנים. עיין מכות כ"א ע"ב מתני' יש חורש תלם א' וכו' ונזיר בבית הטומאה עובר נמי משום לא יחל ובל תאחר כשמטמא עצמו. ולא בעי למיחשב התם מספר המלקיות אלא הענינים וחייב על שמונה ענינים ובהם כמה לאוים. ולפ"ז הא דפריך התם כ"ב ע"א וליחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בי"ט פי' ועובר משום לא תשבעו בשמי לשקר אבל מקונם לא הוה קשיא לי' ליחשב דאמר קונם כלי מחרישה עלי דעובר בלא יחל וזה כבר הוא בכלל נזיר בבית הטומאה ולק"מ אלא משבועה. ובזה יובן קו' תוס' שבועות כ"ה ע"א ד"ה אלא וכו' ולחנם נתלבטו בו בתשובות נוב"י תנינא ע"ש וק"ל:

מיהו צל"ע בלשון ש"ס דשמעתין ככר זה אוכל איך שייך קונם על ככר זה אוכל דאין לומר שבועה שאוכל ככר זו. הא מהקישא דנזיר לנדר איירי' ולא איתקש לשבועה ולא ידעתי מקום לזה הלשון אלא שאמר קונם ככר זה עלי אם לא אוכל זה ואכל את הראשונה. ושוב קם ליה ביאכל השניה דאל"ה עובר למפרע על אכילת הראשונה ועבר היום ולא אכלו לזה ונמצא עובר למפרע על קונם הראשונה. והש"ס הוה בעי לאשכוחי לא יחל בשב ואל תעשה. ואלו הוה מיירי באומר ככר זה עלי ואכלו הו"ל קום ועשה אפשר עבר בבל יאכל דילפי' נדר מנזיר וכמו שהקשה הר"ן באמת ע"כ דחיק למצוא שב וא"ת בלא יחל דנדרים ולא משכחת ליה אלא כנ"ל וצ"ע:

אמר רבא כגון דאמר לא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר. וכ' הר"ן דעובר על ב"ת לאלתר דהו"ל כאלו התנה הרי עלי קרבן להקריבו לאלתר. והנה בפ"ק דר"ה אמר רבא וצדקה מחייב עלה לאלתר דהא קיימי עניים. וכן פסק הרמב"ם בה' מתנות עניים ובפי"ד ממעה"ק פסק בלקט שכחה ופאה ג' רגלים והקשו עליו הא קיימי עניים. אמנם מצאתי

בס' החנוך פ' שופטים שכ' טעם לחלק בשלמא צדקה התנדב מרצונו משא"כ לקט שכחה ופאה על כרחיה רמי רחמנא עליה וזמנו ג' רגלים ע"ש ואין מובן לחילוק זה. ע"כ נלע"ד דרמב"ם והחנוך מפרשי טעמא דקיימי עניים דהו"ל כאלו התנה בפירוש על מנת ליתנו לאלתר וכמ"ש הר"ן כאן גבי שלא אפטר וכו' וא"כ תינח במה שהוא קיבל על עצמו ליתן צדקה בודאי דעתו ליתן מיד שימצא עניים ומשו"ה פסק רמב"ם שאפי' לא קיימי עניים צריך להפריש מיד מה"ט שאם יבואו פתאום עניים ממרחק יהיה הסלע מוכן ליתן להם ואנן סהדי דאדעתא דהכי נדר. וכל זה במה שנודר מרצונו משא"כ בלקט שכחה ופאה דעל כרחיה רמי רחמנא עליה לא שייך אנן סהדי. ע"כ אפי' קיימי עניים זמנו ג' רגלים. ומזה הענין נ"ל נמי מה שכ' הרמב"ם בס' המצות שלו סי' צ"ד דהמאחר נדרו ג' רגלים עובר נמי בלא יחל ורמב"ן טען עליו. וי"ל דהשתא דקבע רחמנא זמן לבל תאחר ג' רגלים דנהי דברגל א' כבר עבר בעשה היינו אם ראוי לביאה ובאת שמה והבאתם שמה. אבל ג' רגלים או שנה בלא רגלים עובר על כל פנים וא"כ כל הנודר הו"ל כאלו אמר להדיא הרי עלי קרבן להקריבו קודם כלות שנה או רגלים וא"כ כשעבר הזמן הזה עובר נמי בבל יחל דברו דה"ל כאלו התנה להדיא כנלע"ד. עיין בס' ר"י מיגש בחי' שו"ת הנדפס בשמו דף ל"ז ע"ב באה"ד בד"ה אמנם בחי' וכו' ודיבור והנלע"ד וכו':

ועוד האי חידוש לחומרא הוא. הקשו תוס' מעדים זוממין ותירצו ע"ש. והנה קושייתם הוא ע"פ הפי' הפשוט דחידושא דעדים זוממין החומרא דפסלי לקמאי וע"ז יפה תי' תוס' דהתם אין לך בו אלא מחידושו ואילך מכאן ולהבא. אבל הכא נימא ק"ו אם בשארי נדרים דקילי עובר בבל תאחר נזיר דחמיר דאפי' אוסר עצמו מחרצן הוה נזיר מכל לא כ"ש שיעבור על בל תאחר וא"ש. ומ"מ יש לפקפק קצת ולומר תינח הנודר בנזיר ממש ואמר להדיא הריני נזיר י"ל ק"ו כנ"ל. אבל אם באמת לא הזיר עצמו אלא מחרצנים נהי דחדשה רחמנא שיהיה נזיר בכל נימא אין לך בו אלא חידושו נדרא הוא ובל תאחר אינו עובר וי"ל זה:

ברם דא צ"ע להריב"א בתוס' סנהדרין כ"ז ע"א דס"ל החידוש הוא קולא דהכשירא דבתראי ואפ"ה אין לומר בהו חומרא לפוסלו למפרע ולומר אין לך בו אלא חידושו כשרות בתראי אבל קמאי מיפסלי למפרע זה לא אמרי'. ונראה לי דהוה כדבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו לשום דבר לא להקל ולא להחמיר. והריב"א מפרש כן בב"ח דהחידוש כולא שריותא דתרו לי' כולי יומא ולא נוכל למילף מיניה חומרת טעם כעיקר שהוא יצא מכלל כל התורה בין להקל בין להחמיר. וא"כ צ"ע בשמעתין מאי פריך האי חידוש לחומרא הוא מה בכך עכ"פ אי אתה יכול

להחזירו לכלל שאר נדרים לבל תאחר וצ"ע לכאורה. והנלע"ד דריב"א נמי לא אמר למילתי' אלא לרבא דס"ל גבי עד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל ואיהו נמי ס"ל בב"ח חידוש הוא בחולין ק"ד ולטעמיה אזיל ג"כ בסנהדרין ע"ח ע"א גבי עדי טריפה שהוזמו. אבל רב אשי פליג שם וס"ל דפטורים משום דליתא בזוממי זוממין ופירש"י אבל רבא ס"ל עד זומם חידוש הוא ע"ש וא"כ רב אשי ס"ל כיון דחידושו דעד זומם הוא קולא אין להחמיר עליהם לדונם עוד בעדות שאי אתה י"ל ולא ס"ל כרבא דיצא מן הכלל בכל דיניו. ורב אשי ס"ל באמת בב"ח לאו חידוש הוא ואי טעם כעיקר דאורייתא מבב"ח או דס"ל געולי נכרים ומשרת הוה ב"כ הבאים כאחד וכפירש"י בחולין סוגיא דזרוע בשלה. ולעולם לרב אשי ליתא להא דריב"א ושמעתין אזלא לשנויא דרב אשי שאמר נזיר שטימא עצמו וכו' ועל דבריו סובב הסוגיא ע"כ שפיר פריך חידוש לחומרא הוא וכו' וק"ל. ועדיין צ"ע במס' מ"ק ז' ע"ב מהתם לא גמרי' דחדוש הוא וכו' ע"ש ח' ע"א תוס' ד"ה נפקא וכו' ומהרש"א שם:

דף ד:

והרי חטאת יולדת וכו'. מבואר בכאן דקרבן אשה איתא בבל תאחר וא"כ צ"ל מה דאיבעיא ליה לר"ז פ"ק דר"ה [ו' ע"ב] אי אתתא איתא בבל תאחר היינו אי איתא בזמן ג' רגלים כאיש כיון דאינה מצוה לעלות לרגל אבל בבל תאחר איתא עי' ס' המצות לרמב"ם סס"י צ"ד. ואין לומר דהכא הבעל חייב בב"ת כיון שהוא צריך להביא קרבן עבור אשתו ז"א דאינו אלא מתנאי כתובה וכי היכי דצריך לשלם חוב אשתו כך צריך להביא קרבן אשתו והגזבר מוציא ממנו מדר' נתן. אבל אין עליו חיוב נדר או בל תאחר כלל רק על האשה. ועיין לשון תוס' ב"ב קס"ו ע"א ד"ה נכנס וכו' במ"ש משום בל תאחר היו דוחקות וכו' ע"ש ועיין היטב רמב"ם פי"ד ממעה"ק הלכה י"ד וע"ש. וכמדומה לי שנמצא מזה בטורי אבן על ר"ה:

אמר שמואל בכולן עד שאומר שאני אוכל לך וכו'. ערשב"א בשם תוס' שכ' דלס"ד דשאיני אוכל לך לחוד נמי אסור היינו במסרהב בו ואפ"ה מודרני לחוד אע"ג דמסרהב בו ובנזיר כי האי גוונא שעובר לפניו ה"ל ידים מוכיחות מ"מ להס"ד הוה ס"ד דמודרני לא הוה אפילו יד כלל ע"ש. וצריך לומר לפ"ז במסקנא דהוה יד א"כ משנתנו באינו מסרהב אפילו מודרני לחוד הוה ידים מוכיחות. ואין לומר היא גופא קשיא לוקמא מתני' במסרהב ובמודרני לחוד מהני ואוכל לך לחוד נמי וי"ל כדאמרי' בש"ס דאי אתיא מתני' כמ"ד ידים שאינן מוכיחות הויין ידים ליתני שאוכל בלא לך ה"נ אי איירי במסרהב

אפילו אי ידים שא"מ לא הויין ידים מ"מ במסרהב הוה מוכיחות ולמה לי לך אע"כ בלא מסרהב וכמ"ד לא הויין ידים ומשו"ה קתני לך א"כ ממילא מודרני ממך לא מהני. ולזה נתכוונו תוס' ד"ה ליתני שאני אוכל וכו' ע"ש. מיהו לפ"ז לא צריך לאוקמא ברייתא כמ"ד הויין ידים. אלא מיירי במסרהב ובברייתא לא קשיא ליה מ"ט תני לך כמ"ש ר"ן עיין וק"ל:

ויש סוברים דאפילו בלא מסרהב מדאמר שאוכל בשי"ן משמע מה שאני אוכל יהיה קונם ובודאי שאיני אוכל יותר מבורר שרוצה לאסור עצמו אלא שהוא לשון מיתסר גופיה והוא שבועה ורק לשיטת רמב"ן דשבועה שאמר בלשון נדר או בהיפוך הוה ידות אבל זולת זה לא. ויש לתמוה על הרמב"ם שגרס שלא אוכל לך דמשמע ליה שאוכל דאכילנא משמע וע"כ גרס הוא שלא אוכל וקשה א"כ ע"כ אומר קונם שאיני אוכל והרמב"ם הרי ס"ל נדר שאמר בלשון שבועה לא אמר כלום. וצריך לומר היינו כשאמר קונם אבל מודרני ממך שלא אוכל הוה לישנא מעליא. ולפ"ז שלא אוכל פשוט טפי לאסור משאוכל דהרי לרמב"ם דוקא צריך לומר שלא אוכל. והיינו דכ' רמ"א ריש סי' ר"ו דיש אומר אפי' שאוכל לך מהני והקשה הש"ך אדרבא שאוכל פשוט טפי משלא אוכל ע"ש ולהנ"ל ניחא דודאי קונם שאוכל עדיף מקונם שאיני אוכל דהוה נדר בלשון שבועה ולא מהני אלא לרמב"ן. אבל מודרני דהוה לשון מעליא אם שאיני אוכל ולזה הוה שאיני אוכל לשון מבורר יותר משאוכל וא"ש הרמ"א וק"ל:

והנה האומר הרי את מקודשת ואינו אומר לי מבואר בש"ע סי' כ"ז דמעיקר הדין אין כאן בית מיחוש אלא שרמ"א הגיה שיש מחמירים. והנה שורש זה הדין בקידושין ה' ע"ב והעלו שם תוס' ד"ה הכא במאי עסקינן וכו' דבלא לי אפי' יד לא הוה דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו כמו לעצמו. וכ"כ תוס' בריש נדרים וכ"כ הרא"ש הכא והתם. ומ"ש פני יהושע ק' בשם הגאון מהר"י פאלאק ז"ל אמ"ש תוס' לפני זה בד"ה הא לאו הכי וכו' אמאי לא משני וכו' אהא בתענית קאמר וכו' ע"ש. ולהנ"ל קשה הא בלא לי נמי לא הוה אפילו יד ואפ"ה הוה בעי למימר דמקודשת וא"כ שפיר מקשה מאהא בתענית וכו' י"ל בפשיטות דהתוס' בהס"ד הוה קשיא להו דהש"ס הו"ל לתרץ דאת מקודשת בלא לי משמע טפי יד לקידושי עצמו מלומר שנעשה שליח לאחרים. דלא שביק אינש נפשיה ומקדש אשה לחבירו וסברא זו כתבה ריב"ש סי' רס"ז ורמזה מרדכי סוף גיטין ויבואר לקמן אי"ה. משא"כ אהא משמע תענית כמו נזיר משו"ה לא הוה אפילו יד זה היה קושית תוס'. ותי' תוס' דס"ל לש"ס אי ס"ד דבלא לי מיקרי יד מטעם הנ"ל א"כ הה"נ אהא משמע טפי נזיר דשייך מיד היום מדנימא אהא בתענית למחר דסברות אלו

שקולים הם. אע"כ מטעם זה לא נעשה יד והה"נ בלא לי לא הוה אפי' יד ופריך הש"ס שפיר. ובהא קיימי' למסקנא דאהא ואין נזיר עובר לפניו. והרי את מקודשת בלא לי שניהם אפילו יד לא הוה. ולק"מ קושית מהר"י פאלאק ז"ל הנ"ל:

וארווח לן התם ריש נדרים דמוקי שמואל מתני' כר' יהודה משום דמתני' קשיתיה דקתני לא אוכל ואי ס"ד ידים שא"מ הויין ידים לך למה לי וע"ש. וקשה להתוס' והר"ן מברייתא דהתם דמוקי שמואל כרבנן וקתני נמי לך. ולהנ"ל א"ש דבודאי בלא לך אפילו יד לא הוה דמה לי את מקודשת בלא לי או לא אוכל בלא לך. אלא כתוס' כ' התם דהוה משמע לי' לשמואל דמתני' במסרהב בו לאכול ע"ש וא"כ ה"ל כעסוקים באותו ענין גיטה וקדושיה דבלא לי נמי ידים מוכיחות הוה כמ"ש רא"ש בשמעתין. והה"נ במסרהב בו לאכול בלא לך נמי יד מיהת הוי ונהי דמוכיח לא הוה ולא דמי לעסקי גיטין וקידושין. כיון דהכא בא לסתור דבר שהיו עוסקים שהרי העסק היה שיאכל עמו והוא בא לנדור הנאה מאכילתו. משום כן יד מוכיח לא הוה. מ"מ יד מיהת הוה. ואי ס"ד ידים שא"מ הויין ידים למה לי לך. וכל זה הוכיח במתני' דהוה משמע ליה לשמואל דמיירי במסרהב. מיהו ברייתא מוקי ליה בלא מסרהב. וא"כ לעולם אתי כמ"ד ידים שא"מ הויין ידים. והא דבעי לך משום דבלא מסרהב אי לא אמר לך אפילו ידים לא הוה כמו ה"א מקודשת בלא לי. (מיהו צריך ישוב מנ"ל לשמואל דמתני' מיירי טפי ממסרהב מברייתא וי"ל בנדרים י"ו ע"א ורפ"ג דשבועות וע"ש) ויותר נראה דלא במסרהב ממש מיירי משנתנו אלא בעסוקים באותו ענין בעלמא:

אמנם ר"ת בתוס' נדרים וכן בהר"ן הכא והתם לא ס"ל לחלק. אלא דבלא לי הוה נמי ידים אלא שאינם מוכיחות. אלא מ"מ מסקו דפליגי ביה אביי ורבא. והלכה כרבא דלא הויין ידים. ור"ת גופיה משבש הגירסא שלהי נזיר כי היכי דתיקום רבא לא הויין ידים והכי הלכתא. וי"ל אפילו להריב"א שבתוס' שלהי נזיר דמקיים גירסא ההפוכה ורבא ס"ל הויין ידים ואפשר דהכי הילכתא. מ"מ איכא למימר לריב"א בלא לי אפי' יד לא הוה כהך שיטה ואפשר פלוגתא לא מפשינן אלא נימא לר"ת דס"ל דידים שאינן מוכיחות הוה הוא מהפך גירסא דנזיר וס"ל לרבא דלא הויין ידים ולריב"א דס"ל גי' הפוכות הן י"ל דס"ל כסתם תוס' דקידושין ונדרים דבלא לי אפילו יד לא הוה ולכ"ע אין חוששין לקידושין אי לא אמר לי:

אלא שבמרדכי סוף גיטין ראיתי בדעת השואל כונה אחרת בדעת הריב"א דשלהי נזיר הנ"ל אלא שקיצר ונראה לבאר כוונתו דס"ל לאחד כל הסוגיא לאחדים והא דאביי ס"ל בעלמא ענין שאינו מוכיח לא הוה ענין (ויד לאו דוקא דבעלמא ליכא דין יד עיין תוס'

ורא"ש ורשב"א ריש נדרים גבי בעיא דר"פ יש יד לקידושין). וא"כ כי יפליא בנדרים ונזיר לרבות דידים שא"מ הויין ידים. וקאמר לאביי ניחא ולרבא דס"ל בעלמא אינו מוכיח הוה עיקר. א"כ כי יפליא למה לי. ומסיק כר"ט והדר מקיש ידות לנדרים דבנדר ידים שא"מ לא הויין ידים. נמצא לפ"ז אביי ורבא פליגי בתרתי לאביי בכל מילי דעלמא לא בעינן מוכיח משא"כ בנדר דכתיב יפליא. ולרבא נהפוך הוא. ופלוגתת אביי ורבא בריש נדרים לענין נדרים הא פליגי ואין שום סוגיא הפוכה לפ"ז ואני אוסיף דלפ"ז בקידושין כדפריך אדשמואל דלא בעיא לי מאהא הו"מ לשנויי אדרבא הואיל וס"ל בקידושין לא בעיא לי משו"ה בעיא בעיא בנזיר עובר לפניו. אלא משום דמרא דשמעתא אמר ליה ר"פ לאביי. ואביי הא ס"ל בעלמא בעיא מוכיח. ע"כ ניחא ליה לשנויי האמת לדעתו לאביי דמיירי באומר לי. וההוא דנזיר אי לאו נזיר עובר לפניו אפילו יד לא הוה. דאי הוה יד לא הוה בעיא נזיר עובר לפניו לאביי דכי יפליא מרבה ידים שא"מ בנדרים:

ואמנם הסוגיא דריש נזיר ס"ל כהלכתא כרבא דבעלמא לא בעיא מוכיח אלא מגיה בשמואל דקידושין דאמר לי אלא אפילו בלא לי נמי. ומש"ה מקשה בפשיטות ש"מ ס"ל לשמואל ידים שא"מ לא הויין ידים וכפירש"י ריש נזיר ע"ש. וה"מ לשנויי אדרבא היא הנותנת משום דס"ל בעלמא לא בעי' י"מ משו"ה בעי' הכא נזיר עובר לפניו אלא משום דזה תליא בפלוגתת ר"ט ורבנן דלרבנן אתיא כי יפליא לדר"א להיתר נדרים. ואע"ג דשמואל גופיה בחגיגה יו"ד ע"א מפיק היתר נדרים מלא יחל מ"מ לא ניחא ליה לאוקמי מתני' דלא כרבנן. ומשני האמת דאפילו יהיה גם בנדרים ידים שא"מ ידים. מ"מ הכא אהא בתענית קאמר ואפילו יד לא הוה. ולשיטה זו אתיין כל הסוגיות כפשטן ומבואר דס"ל לריב"א דבלא לי הוה יד עכ"פ אלא שאינו מוכיח וס"ל נמי לרבא יד שא"מ הוה יד רק בנדרים אבל בשאר מילי לא הוה יד וא"כ בקידושין חיישי לקידושין וכפשטות סוגיא ריש נזיר ע"פ פירש"י שם שאינו מגיה בדברי שמואל דאמר לי:

אלא דשם במרדכי בתשובות רבינו בחיי בר יוסף דחה דברי השואל וז"ל ומה שהביא ראיה מריב"א א"כ מאי פריך לאביי בנזיר יתרץ טעמא דידי לא הוה ידים מלא יפליא ילפי' עכ"ל. והנה אמת נכון דט"ס הוא וצ"ל מאי פריך לאביי בנדרים ורוצה לומר למה צריך לומר אנא דאמרי אפילו כר' יהודה שאני גט דבעי כריתות וליכא. לימא שאני נדרים דכתיב כי יפליא לרבות ידים שא"מ. ונלע"ד דלא נדחו דברי ריב"א וגירסתו אלא סברת השואל. אבל דברי ריב"א יתורצו ע"פ מ"ש תוס' ורא"ש ריש נדרים גבי איבעיא דר"פ אי יש יד לקידושין. דמטעם דקדושין דומה לנדרים דאסר לה אכ"ע כהקדש. נמצא לא הו"מ למימר לאביי שאני נדרים דכתיב כי יפליא לרבות ידים שא"מ בנדרים. דעכ"פ בקידושין

נמי נימא הכי. וממילא בגיטין נמי דאיתקש יציאה להויה וסברא זו ג"כ הזכירו תוס' שם משו"ה הוצרך דבגט בעינן כריתות וליכא וע"כ בעי' מוכיח ולק"מ אריב"א וממילא נדחו דברי השואל. דלרבא נהי דבכל התורה בעי' עיקר מוכח חוץ מנדרים דכתיב כי יפליא לר' טרפון. מ"מ ה"ה קידושין ומכ"ש גיטין דכתיב נמי כריתות דודאי לכ"ע בעי' כריתות בגיטין אלא דגבי ודין ומינאי י"ל אין אדם מגרש אשת חברו ואין אדם מגרש בדיבורא בלא ספר אבל כריתות בעי'. וא"כ בין דנקיש קידושין לנדרים בין דנקיש הויה ליציאה לעולם ידים שא"מ לא הויין ידים גם לריב"א נמצא תבנא לדינא דבלא לי לאו כלום הוא. ויש לפקפק דהרי במסקנא ס"ל לאביי דפליגי רבנן ור' יהודה בדרשא דכריתות בגירושין וי"ל זה וק"ל:

ובזה י"ל בקידושין ו' ע"א דקאמר ש"ס בקידושין אמר רחמנא כי יקח כו' והוא שפת יתר אינו ענין לתי' הש"ס ולהנ"ל י"ל דהיה קשה להש"ס מאי וכן בגירושין דאמר שמואל דמשמע גירושין טפל לקידושין. ובשלמא אי מיירי דלא אמר לי וקמ"ל ידים שא"מ הויין ידים. והיינו דיליף קידושין מנדרין דדמי להקדש. א"כ קמ"ל תו וכן בגירושין לא בעי' מוכיח. דהדר ילפי' יציאה מהויה. אבל השתא דמוקמינן דקאמר לי א"כ מאי וכן אדרבא בגיטין יותר נוטה הסברא דבעי' מוכיח מדכתיב כריתות. ונילף קידושין מגיטין. וא"כ מאי וכן. ומסיק אסיפא דבודאי בקידושין שהבעל קונה שייך כי יקח ולא כי תקח דגלה לו קרא שהבעל קונה האשה ולא האשה את הבעל. אבל אכתי ס"ד לענין גירושין סגי בשמסלק כחו ממנה כמי שקנה שדה וחוזר ומפקירו. שאיננו אלא סילוק עצמו וסגי. וה"נ תסגי באיני בעליך קמ"ל וכן בגירושין דנפקא מקרא אחריני ושלחה ולא שישלח עצמו:

ועיין עוד באורך בתשו' הרא"ש כלל ל"ה סי' ד' פי' ארוך בשינוי וחילוף הסוגיא בשם מהר"מ מר"ב ומסיק נמי דאליבא דכל השיטות אי לא אמר לי לאו כלום הוא. אלא שנדחק מאד בסוגיא דריש נזיר ע"ש. ולפע"ד ליישב בהרוחה סוגיא דנזיר ודקידושין וליישב נמי בתחלה מקשה בנזיר בפשיטות אהא בתענית קאמר ושוב כדמשני שמואל כשנזיר עובר לפניו חוזר ומקשה לימא ס"ל ידים שא"מ לא הויין ידים א"כ בתחלה מאי קסבר דפריך. ואפשר לומר דמשו"ה פירש"י דעיקר הקושיא אדשמואל לטעמיה דס"ל בקידושין דלא בעי' לי דכיון דשמואל מתרץ הקושיא קשה ליה להש"ס אדשמואל:

והנלע"ד בזה דהמקשן הוה ס"ל דאדם יכול לקבל תענית בחצי היום להתענות שארית היום ומשו"ה קשיא ליה בפשיטות דלמא אהא בתענית קאמר ואפילו יד לא הוה. ואתא שמואל ותי' בשנזיר עובר לפניו. ונהי דשמואל ס"ל בתענית י"ב ע"א כל תענית

שלא קיבל עליו מבע"י אינו תענית וע' רא"ש שם ועיין בש"ע א"ח סי' תקס"ב דלכמה פוסקים אפילו תענית שעות צריך לקבל לילה שלפניו. וא"כ לשמואל עכ"פ הוה יד דא"א להיות בתענית היום. והוה ס"ל לש"ס דזה דומה כמו הרי את מקודשת בלא לי וכי היכי דלשמואל לא בעי' לי ה"נ הכא אמאי צריך שיהיה נזיר עובר לפניו. ומשני דאפ"ה הכא גרע טפי דמשמע אהא בתענית למחר אע"פ שא"א להיות מיד. משא"כ בקידושין אין אדם מקדש אשה לחבירו כמ"ש השואל במרדכי הנ"ל. והנה זה דלא כמסקנא דקידושין דהתם למסקנא משו"ה ומדמי קידושין לאהא כמ"ש לעיל בפי' דברי תוס' דקידושין בישוב קו' הגאון מהר"י פאלאק ז"ל. וי"ל דבהם פליגי הסוגיות. דהנה סברת השואל שבמרדכי סוף גיטין הנ"ל ע"כ מטעם שכ' הריב"ש לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה דידיה ומקדש אשה לאחריני. והנה לכאורה י"ל סברא בהיפוך דתשו' מהרי"א ן' לב דבאם היו שידוכים ביניהם לא בעי לי דהוה ידים מוכיחות שלעצמו קדשה ובחי' מהרי"ט פליג על זה דא"כ אמאי דחק הש"ס להגיה בדשמואל בדאמר לי לימא בשהיו שידוכים ביניהם ועיין גם תשו' מהרי"ט סי' קל"ח. ועיין מהרשד"ם דמייתי משנה למלך רפ"ג דאישות. ואמנם דברי מהרי"ט יש לדחות קצת אי ס"ד דמיירי בשהיו שידוכים ביניהם ומשו"ה לא בעי' ידים מכיחות שלעצמו קידש. א"כ ה"נ לא הוה בעי' למימר את מקודשת אלא הרי זה לקידושין. ועיין מ"ש בס' אבני מילואים סי' כ"ז סקי"ו ד"ה ונראה וכו'. דרצונו דלעולם לא בעי' יד מוכיח למתקדשת כלל. דודאי על עצמה נתכוונה ומייתי ראיה דלמנה קבור לא חיישינן. וראיה זו יש לדחות. דהתם מפני שאין אנו יודעים כלל שיש לו שום מנה קבור בעולם. אבל אי היה ידוע לנו שיש לו מנה קבור אלא שאין אנו יודעים היכן הוא והיה אפשר שנתכוון לו הנותן בודאי היו דוחין אותו אל אותו המנה. וה"נ הא איכא נשי טובא בעלמא ואין כאן מוכיח למי נתכוון ומשו"ה בעי' יד מוכיח לא למקדש ולא למקודשת. וא"כ לא הו"מ לאוקמי במשדכת דא"כ את נמי לא בעי'. ואה"נ הש"ס הו"מ להקשות מניה וביה ממ"נ אי בעי' ידים מוכיחות לי נמי בעי ואי לא בעי' ידים מוכיחות את נמי לא בעי. אלא דהו"מ למימר את בעי. אבל לי לא בעי משום שאין אדם מקדש אשה לחבירו ושביק מצוה דנפשיה. וזה לא שייך גבי את משום דאשה לא מיפקדא אפ"ו משו"ה הקשה מנזיר עובר לפניו. דאהא בתענית למחר ולא היום הוה דומה כמו מקדש אשה לחבירו ושביק מצוה דנפשיה כמ"ש לעיל משו"ה פריך מהך:

ואחרי ההנחה הנ"ל דמיירי בשלא היו שידוכים ביניהם. א"כ י"ל סברא בהיפוך דבקידושין י"ב ע"ב פליגי אליבא דרב אי מנגיד אמאן דמקדש בלא שידוכי או בשוקא. ורמב"ם פסק דמנגדינן פ"ג מאישות ה' כ"ב. והרא"ש פסק דלא מנגדינן ועיין ש"ע ורמ"א

בא"ע סס"י כ"ו. ונ"ל דהיינו המקדש אשה לעצמו. אבל שליח שקדש לחבירו אין כאן קריבות וחוצפא. ועוד נהי דלא היו שידוכים בינו להאשה. מ"מ בין המשלח והאשה היו שידוכים דהרי המקדש אמר סתם הרי את מקודשת ולא אמר לי. ואי נימא שלא קידשה לעצמו ע"כ קידשה לאדם שכבר נודע על מי הוא מדבר. וא"כ י"ל סוגיא דקדושין רוצה לתרץ דברי שמואל אי ס"ל מנגדינן אמאן דמקדש בלא שידוכים. וא"כ אי לא אמר לי אפילו ידים לא הוה. דליכא למימר לא שביק מצוה דרמיא עליה וכו' אדרבא נימא מסתמא לא קדיש בלא שידוכים. וא"כ הוה כמו אין נזיר עובר לפניו. דלשמואל אפילו ידים לא הוה כיון דלא קיבל תענית והסברות שקולים כנ"ל. משו"ה מגיה דאמר לי. וסוגיא דנזיר מירי אי ס"ל לא מנגדינן. א"כ אפילו בלא לי הוה ידים עכ"פ טפי מנזיר. ומ"מ לשתי הסוגיות ידים מוכיחות לא הוה ואתינן לפלוגתת אביי ורבא ולמאי דקיי"ל כרבא דבקידושין בעי' ידים מוכיחות וליכא:

ועוד נ"ל בזמנינו אלה אפילו קיי"ל כהרא"ש וכמ"ש רמ"א ססי' כ"ו דלא מנגדינן אמאן דמקדש בלא שידוכים. מ"מ לפי מנהג מדינתנו וזמננו אלו הוא ממש דבר הנמנע לקדש בשוקא ושלא היה בין הזוג שום שידוכים ובלי הכנה רבה כידוע. ונהי לקדש ע"י שליח נמי לא שכיחא כלל וכלל. אה"נ הענין נראה דלגבי העדים היה הענין נראה לשחוק והיתול וכן נראה ממ"ש להם זאגט אללע מיט הרי את מקודשת שיאמרו עמו כולם. והיה בעיניו כאומר תחנה ובקשה והאחד אמר לו אלו היה טבעת זהב כבר היתה שלך רק היה בעיניהם שאינה ראויה להתקדש באופן זה כלל. א"כ היה זה בעיני העדים ספק היתול וה"ל אינן מוכיחות כלל. ואע"ג דליכא ב' עדים על זה שאמר זאגט אללע מיט. ועל זה שאמר דוד אם היה זהב היה שלך. מ"מ כיון שהיו כולם באותו מעמד ולא הכחשו משמע שכולם הודו שכך היה מעשה:

ונהי דלא הייתי סומך כלל על זה מה שלא מצינו בראשית לעשות ידים שאינם מוכיחות מכח סברת שהיה מחמת היתול ושחוק דא"כ אפילו באומר לי נמי. וחלילה לנו לבנות היתרים על כיוצא באלו. אלא שנ"ל בלא"ה העיקר דידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים. ולסניף בעלמא אני מוסיף דבכהאי גוונא אפילו ידים לא הוה. והאמת מורה כן אלא שאין לסמוך על זה רק לצרופי:

והאמנם ב"י מייתי בשם תשו' רמב"ן ורשב"א דחיישי להחמיר בידים שאינם מוכיחות אלא שכ' שהוא ט"ס ולא סמכא מדהעיד ה"ה והריב"ש על הרמב"ן והרשב"א דס"ל בפשיטות דלא הויין ידים. ואמנם רמ"א חייש להו. והנה הרואה סובר דרמב"ן ורשב"א תרי נינהו. וליתא. אלא תשו' המיוחסת לרמב"ן שם נדפסה התשובה ממש אות באות בלי

שינוי ומגרעת כמו שנדפסה בתשובת הרשב"א אשר ממנו יראה כי תרוייהו דרשב"א נינהו כידוע דתשובה המיוחסת לרמב"ן רוב דבריה המה דברי רשב"א. והנה אחר קצת עיון יובן היטב דאין כאן סתירה וט"ס ואלו ואלו דברי א"ח. אך בחי' רמב"ן ורשב"א פ"ק דקידושין מבואר להדיא דיש להחמיר בקידושין וגירושין:

הנה ברשב"א סי' תשע"ד נשאל במי שאמר הריני נותן לך לקידושין. וז"ל תשובתו. אע"פ שקבלה אותה לשם קידושין לשמואל דאמר בעי' ידים מוכיחות אין זו מקודשת אפילו אמרו עדים לקידושין נתכוונה אינה מקודשת מ"מ בשעת נתינה לא היו שם ידים מוכיחות וכו' וכל שאין כאן ידים מוכיחות ה"ז כאלו אין כאן עדים שנתקדשה לו. מיהו יש לחוש להחמיר שמא בקידושין בכענין זה לא בעי' ידים מוכיחות וכו' עכ"ל. והנה יל"ד מאי האריכות שמא בקידושין בכענין זה. והנה המעיין בריב"ש רס"ו יראה כוונתו לחלק בין אומר הרי את מקודשת הוה ידים שאינם מוכיחות ובין האומר הריני נותנו לך בתורת קידושין. דבאומר הריני הרי בתחלת דבורו מיד מרמז ואומר שמשלו נותן לה וכיון שמשלו נותן לה אין לנו לומר שמקדשה לחבירו בממון שלו מדין עבד כנעני דבכי האי גוונא בודאי לא שביק אינש נפשיה ומקדש אשה לאחרינא. משא"כ בשאומר הרי את וכו' ולא אמר הריני אינו מבואר שהממון שלו דלמא אחרינא יהיב ליה ממון לקדש לו אשה בזה לא הוה ידים. אלו דבריו ז"ל למעיין (ולפנינו אי"ה מבואר מזה דלית ליה להריב"ש לסמוך בכאן אחזקה מה שביד אדם הוא שלו). וכל מה שהוצרכתי להאריך לעיל היינו להוציא מדעת השואל שבמרדכי דמשמע אפילו הרי את בלא הריני נמי אין אדם מקדש אשה לחבירו ע"כ הארכתי במ"ש לעיל אבל לריב"ש לא צריכנא לכל זה ועיין:

הנה כי כן י"ל בהרשב"א א' משני פנים. או דקאי אהך לישנא הריני נותן לך דמתחלה לא נחית לחלק בין הרי את ובין הריני ושוב כ' וחייש לסברת הריב"ש וכ' שמא בקידושין בכענין זה וכו' פי' משום דלא שביק מצוה דידיה וכנ"ל. או אפי' נימא דפשיטא ליה נמי כהריב"ש אע"ג דבלשון השואל התם מספקא ליה מדלא אמר לי. מ"מ הרשב"א אפשר פשיטא ליה דהריני הוה כמו לי וכהריב"ש. ומ"מ היה מתיר בתחלה מטעם דלא אמר את והוה ס"ל במתקדשת נמי בעינן ידים מוכיחות. ובשלמא בעובדא דהריב"ש דאמר בתורת קידושין משמע להדיא שהנתינה הלז תהיה הקידושין ומשמע נמי לה לעצמה. אבל בתשובת רשב"א דאמר הריני נותנו לך לקידושין אפשר לצורך קידושין קאמר שתהיה היא שליח לחברתה. ושוב נסתפק הרשב"א דלמא בכענין זה לא בעינן ידים מוכיחות להמתקדשת וכמ"ש כבר לעיל. יהיה איך שיהיה לע"ד אין כאן שום

מחלוקת וכל הפוסקים הראשונים שוים דאין האשה מתקדשת בהרי את מקודשת בלא לי. וכ"כ להלכה ולמעשה בחידושי מהרי"ט בקידושין ועיין תשובתו סי' קל"ח והב"ח וכל האחרונים שאחריו דחיישי להחמיר כולם נמשכו אחרי דברי השואל שבמרדכי הנ"ל ואחרי תשובת רשב"א הנ"ל. וכבר בארנו תלי"ת דלע"ד אין כאן בית מיחוש. בשגם בד"מ כ' שאין להחמיר ומשמע מלשון חלקת מחוקק סקי"ב שט"ס נפל בהג"ה ש"ע ע"ש ע"כ נראה כנ"ל:

ואחרי כתבי זאת מצאתי בתשובת הרב"י סי' ד' שאחר שכתב דתשובת רמב"ן ורשב"א הנ"ל לאו דסמכא היא מטעם שכתב בספרו ב"י וחזר וכתב ואפשר דשאני אותה תשובה שאמר הריני וכיון שאמר הריני הוה ידים מוכיחות וכדברי הריב"ש שאכתוב בסמוך וכו'. גם הרב רבינו נסים דחה דברי בעל אותה סברא (יש אומרים דבקידושין חיישינן) והעלה דאי לא אמר לי לא הויין ידים כלל וכו' עכ"ל תשובת הרב"י לענייננו וברכתי שכוונתי לדעת הגדול ז"ל ואמרתי שישו בני מעי. ואמנם מצאתי בחי' רמב"ן ורשב"א ריש קידושין דמחמרינן בקידושין וגיטין וכרמ"א:

דף ו:

יש יד לקדושין וכו' כתב הר"ן בסוף דבריו דבגיטין בודאי אין יד אלא התם דיהיב גיטא לידה י"ל עיקר ולא יד אבל הכא בקידושין מיירי שלא נתן לה מאומה רק לחברתה יהיב ואמר לה ואת דדיבורא בעלמא הוא והאי לא הוה עיקר אלא יד וקמיבעיא ליה אי יש יד אפילו מוכיח או לא. ולא תיקשי מפ"ק דקידושין דמיירי דיהיב לה בידה רק שלא אמר לי ואפ"ה מטעם יד אותבינן עלה ולא מטעם עיקר כדמוכח בשמעתין. לק"מ דהתם הספק אי מקודשת לו או לאחר ולענין זה אין נתינת הטבעת לידה משוי ליה עיקר אלא יד בעלמא. בשלמא הכא מספקי' בגוף הקידושין אי כוונת ואת נמי מקודש אי חזאי. ולזה אי הוה יהיב לה פרוטה בידה ממש הוה חזינן שהוא עיקר ולא יד לקידושין. אבל התם אין הספק בקידושין אלא אי לו אי לאחריני ולזה אין תועלת בנתינת הקידושין לידה או לא. ולעולם לא הוה עיקר אלא יד בעלמא. וכל זה בקידושין אבל בגט לא מיבעיא ספיקא ודין ולא בדברים בעלמא פשיטא דלענין זה הוה נתינת הגט לידה עיקר ולא יד בעלמא. אלא אפי' לענין ספיקא מינאי ולא מאחר נמי הוה נתינת הגט לידה עיקר גדול כיון שבאמת הוא אישה והיא אשתו ושמו ושמה נכתבים בהגט וגם כתב ודין וצריך לומר הוא מגרשה בדיבורא ודין הספר יהיה לך גט פטורים מאיש אחר זה הוא דוחק

גדול ולהכי מיקרי עיקר ולא יד זה נ"ל פשוט מאד. הארכתי בזה מפני שראיתי בקונטרס אבני מילואים להגאון קצה"ח סי' כ"ז דברים שאינם נראים והאמת כמ"ש ופשוט:

יש יד לפאה כו'. הר"ן וראש"ש פליגי בפי' הש"ס וכמדומה לי דפליגי גם בגירסא למעיין דהר"ן ס"ל דמיירי אפי' רק תלם א' אומר עלי והדין. והשאיר לעצמו כל השדה ואפ"ה מספקינן דלמא והדין לנפקותא. והרא"ש ס"ל דמיירי דאומר והדין על כל השדה שדה הנשאר למאכלו דאיכא הוכחא דלנפקותא קאמר אבל אי לא"ה לא הוה ספק ואי אמר והדין ה"ל כאלו אמר והדין נמי. ועיין בש"ע י"ד סס"י רנ"ח. לדעת המחבר גמר בלבו לצדקה חייב ליתן דצדקה הוה כנדר לגבוה ממש ודעת החולקים הוא רא"ש בתשובה ריש כלל י"ג והוא דעת רשב"א ג"כ דצדקה לא הוה אלא כהדיוט בעלמא ועד שיוציא בפיו לא מחייב. ע"ש בפנים. ושיטת החולקים והרמ"א מסכים כן דצדקה חמיר כהקדש גבוה דבמחשבה חייב ליתן והוא דעת הרא"ה ור"ן פ"ק דקידושין סוגיא דרשות גבוה בכסף דצדקה הוה כמו הקדש גבוה דאמירה כמסירה. וה"ה דע"י מחשבה חייב. ומה שיש לעיין בזה לקמן יבואר לפנינו אי"ה. והשתא להרא"ש מיירי שחישב בלבו לצדקה ואפ"ה אי לא הוציא בשפתיו ג"כ יכול לחזור בו ואיבעיא להו בש"ס אי סגי בוהדין לגלות על מצפוני לבו. או דלמא כיון דאין הכרח במוצא שפתיו ה"ל דברים שבלב ויכול לחזור בו. וס"ל להרא"ש דהיינו דוקא אי אמר והדין על כל שדהו שמראים הדברים יותר דלנפקותא אמר. אבל אי לא"ה כיון שאומר שבלבו היה לפאה א"כ הוה והדין נמי שהרי אינו מכחיש מחשבתו. אמנם להר"ן דס"ל מחשבה בעלמא סגי לצדקה. א"כ ע"כ מיירי שהיה מחשבתו לנפקותא אלא אפ"ה האי והדין דהוה ידים מוכיחות מועיל גבי פאה אינו יכול לבטל ההקדש ע"י מחשבתו ומ"ש מהרי"ט סוף ספרו סימן קנ"ד דבעי פיו ולבו שוין י"ל הכא שאמר להדיא על הראשונה דין לצדקה ושוב אמר ודין. והלא אי היה אומר והדין נמי. אפילו היה אומר שמחשבתו היה לנפקותא לא היה מועיל אפי' היינו מאמינים לו כיון שאמר בהדיא והדין נמי. והשתא אי נימא דיש יד הוה והדין סתם כמו והדין נמי. ולא מועיל מה שהיה במחשבתו לנפקותא. אך אם אפשר לפרש בשום אופן על נפקותא איננו סותר מחשבתו ולא הוה פאה. כנלע"ד ועיין לקמן אי"ה:

דף ז.

יש יד לצדקה וכו'. הר"ן העלה דלא באת"ל דיש יד לפאה קאמר. דפאה וצדקה כי הדדי נינהו. ונ"ל מ"מ לדינא ליכא נפקותא דכיון דמסקינן את"ל יש יד לצדקה הפקר מאי. וא"כ הוה פאה בכלל ויש יד נמי לפאה ונפלאתי על הכ"מ שכתב דרמב"ם דפסק יש יד

לפאה משום ספקא להחמיר כ"כ אבל לא משום את"ל דהא לא איתמר בפאה הכי בהדיא בש"ס ע"ש. וצ"ע הא כיון דאיתמר בצדקה ה"ה או בכ"ש פאה. ואולי י"ל בהיפוך דהא כל מה דאמרינן יש יד היינו משום דאיתקש לקדשים ויש לו להיות כחומרת קדשים. ותינח צדקה אבל בפאה ה"ל קולא לאידך גיסא דפטור ממעשר וגם מעשר איתקש בהאי קרא לקדשים ולקולא לא אמרינן יש יד בקדשים. נמצא אע"ג דאיתמר את"ל בצדקה מ"מ אין ללמוד פאה ממנו משום דגורם פטור ממעשר. אלא דלפ"ז קשה מ"ט פסק רמב"ם סתם שיד לפאה לחומרא הא נפיק מיניה קולא לענין מעשרות וצ"ע:

והנה הר"ן הקשה לקמן אהרמב"ם ורשב"א שפסקו הכא ספק איסור לחומרא ונבאר לקמן אי"ה ולכאורה תקשה על הרמב"ן גופא אמאי צ"ל מטעם ספק איסורא ת"ל משום דכתיב צדק משלך ותן לו. ועיין חולין שם. איכא חד לישנא קמה קמה קא רמי ליה ע"ש. ונ"ל דפליגי הני לישני אי הך צדק משלך שייך גם במתנות כהונה וכל מתנות עניים בעולם וא"כ שפיר קשה ממתני' דמתנות כהונה אמתני' דקמה. או נימא דוקא לענין לקט שכחה ופאה איתמר ולא לשאר מילי משו"ה ליכא למירמי אלא קמה אקמה. ותליא זה בפלוגתא דאמוראי בירושלמי ספ"ד דפיאה איכא דמפיק ליה מעני ורש הצדיקו או ודל לא תהדר בריבו משמע בריבו אל תהדרהו אבל במתנותיו תהדרהו. וה"ה לכל מתנות עניים וכהונה בעולם. אך איכא דמפיק להו מתעזוב דכתיב גבי פיאה ויהיה דכתיב גבי שכחה וא"כ י"ל דוקא הני אבל שארי מתנות לא ע"כ לא רמי אלא קמה אקמה. ולכאורה כיון דפליגי לישני בש"ס אית לן למיזל בממון לקולא לנתבע משו"ה הוצרכו לומר דהוה איסורא. ואזלינן לחומרא:

א"נ יותר נראה לאמת דוקא היכא דליכא חזקת פטורא רק חזקת ממון דהמוחזק. לזה אתי קרא דצדק משלך לומר שיהיה כאלו העני מוחזק. אבל היכא דאיכא חזקת פטורא אין העני יכול להוציא. והכא בפאה איכא חזקת פטורא כיון שכבר נתן כשיעור וכן ממונו לענין צדקה הוה חזקת פטורא ולא שייך צדק משלך משו"ה אתאן עלה משום ספק איסורא כדמסיק התם גבי חלה:

ולענין קו' הר"ן לכאורה נראה בפשיטות דנהי דגוף ממון צדקה ופאה וכל מתנות עניים וכהנים אמרינן הממע"ה. אבל הכא מטעם נדר אתינן עלה. ובזה מיושב היטב קו' ש"ך י"ד ססי' רנ"ט סתירת הרשב"א ולק"מ דהתם שכבר מת ואין על היורשים איסור וחיוב נדר שנדר הוא כמבואר בח"מ סי' רי"ב. וליכא אלא ממונא בעלמא. ואפי' צדק משלך לא שייך אלא בזה הנותן צדקה. ואצ"ל על היורשים לא שייך צדק משלך אלא אם ידרו הם לצדקה בצדקת עצמם אבל מה שמחייבים ליתן משל אביהם אינו לגבי דידהו אלא

כשאר ממון וקיל ממנו דהוה כממון שאין לו תובעין ומשו"ה פטורים היורשים. ומיושב נמי הרמ"א דבתחלה פסק כהמחבר וכהגהת מרדכי במצא ממון אצלו וכו' עיין ט"ז וש"ך. דממ"נ אי מצא ממון של אחרים אצלו שלא נדרו הוא. א"כ בלא"ה א"ש כמ"ש ט"ז בשם עט"ז דהרי לית ליה חזקת ממון. ואי איירי ממון עצמו ה"ל ספק איסורא דנדר וגם צדק משלך דלא שייך כאן חזקת פטורא כל כך ועיין. ודבר זה יש ללמוד ממה שהאריך בתשובת מ"ה בצלאל אשכנזי ז"ל סי' ט"ו מהא דעכ"פ לא גרע מנדר. והעלה באמת צריך לשאול על נדרו ע"י פתח וחרטה ע"ש באורך. שוב מצאתי מ"ש קרוב לזה בתומים קונטרס תקפו כהן אות קכ"ז ובס' קרבן נתנאל בנדרים ובקונטרס הספיקות שבסוף ס' קצה"ח ח"א אות ט' וע"ש והבוחר יבחר:

אלא דצ"ע הא הפיר נמי אסור לחזור בו כמ"ש רמב"ם דהוה כנדר ועיין ב"י רס"י רע"ג. והיינו דמדכתיב ונטשתה יש לך נטישה אחרת כזה. ועיין קצה"ח שם. וכ"כ להדיא במע"מ ב"ב פ' מי שמת סוף סי' כ"ג ע"ש. א"כ ה"ל גם כן איסורא וה"ל למיפסק ג"כ להחמיר כמו בפאה וצדקה. ויש לדחוק ולומר בשלמא פאה וצדקה ליכא חזקת ממון דהא כתיב צדק משלך ורק משום חזקת פטורא אתאן עלה א"כ כיון דהוה ספק איסור לחומרא כדמסיק ש"ס גבי חלה. משא"כ בהפקר דלא שייך צדק משלך נשאר חזקת מרא קמא. ובתקפו לא יועיל ספק איסורא להוציא ממון מחזקת מרא קמא וצ"ע. ולפמ"ש לעיל דר"ן מחמיר טפי בנדר דצדקה יותר מהרשב"א וס"ל אפי' במחשבה חל נדרו. א"כ י"ל דפשיטא ליה להר"ן דאיבעיא דש"ס לא הוה לענין איסור נדר דודאי דיש יד דלא גרע מנדר דעלמא דיש יד. אך אי כבר שאל על נדרו אי מהני משום אמירה לעניים כמסירה לידם דמי ועיין זה באריכות בתשובות מ"ה בצלאל אשכנזי. וליכא הכא אלא ספק ממונא משו"ה הקשה אהרשב"א. ומ"מ למסקנא ס"ל להר"ן להחמיר ביש יד משום את"ל הלכתא היא כמ"ש להדיא פ"ק דקידושין בסוגיא דרשות גבוה בכסף במסקנת דבריו ע"ש וא"כ אין כאן מקום להקל כלל. ועיין ש"ע י"ד סי' רנ"ח סעיף ג' והוא דעת רמב"ם ויליף ממנחות ש"מ ס"ל נמי דצדקה הוה ממש כהקדש דאל"ה לא הו"מ למילף מהתם מידי. ולפ"ז צדקו דברי מהרשד"ם שבתשובת מהר"א ששון דמייתי ש"ך סוף הלכות ריבית דספק ריבית לחומרא. ועוד יש מעליותא דהכא עכ"פ יש ספק והמקבל דלמא נוטל ממון שאינו שלו שלא כדין ע"י כפיה. משא"כ התם הא עכ"פ אבק ריבית הוה ומחויב להחזיר בבא לצאת י"ש א"כ אין איסור גבי המקבל ממנו. וצריך המלוה לצאת ידי ספק מ"ע וחי אחיך עמך. ודע דבכל זה אין חילוק בגוף המ"ע בין נתון תתן דעניים ודמתנות כהונה או בין עזוב תעזוב דפאה אע"ג שאין בהם מצות נתינה מ"מ אם

אוסף התבואה אל ביתו עובר בקום ועשה על מ"ע של עזוב תעזוב וחמיר מעובר בשב וא"ת על עשה דנתינה והבן זה ואל תשבש עצמך:

עיין מרדכי סוף פ' הזרוע מקשה למה לא ניזיל בקמה בתר רובא דרוב חטים של בעה"ב ונימא כל דפריש לתוך חורי הנמלים מרובא דבעה"ב פריש. ותירץ צדק משלך ותן לו. ולכאורה הקושיא אלימתא ותירוצו אין לו שחר. דהא אפי' רק נגד חזקת פטורא הגרועה שעשויה להשתנות בזו השעה שהוא עומד ומתגייר דמשו"ה בספק איסור בחלה מחמרינן ולא סמכינן אהא. מ"מ דוחה לצדק משלך מכ"ש רובא דעדיף מחזקת מעלי' מכ"ש שיהיה דוחה צדק משלך. וי"ל דס"ל להמרדכי דכל מעלה שיש להבע"ב מצד עצמו וממונו כגון שהוא מוחזק ולא העני אמרה תורה צדק משלך ותהיה כאלו אינך מוחזק. וכיון שהדבר שקול אתי אידך קרא לא תהדר בריבו אבל תהדרהו במתנותיו כיון שהדבר שקול תנהו לעני. והה"נ כשירצה הבעה"ב לזכות מטעם שממון שלו הוא רוב ושל עני הוא מיעוט אמרי' צדק משלך ויהיה הרוב והמיעוט שוין. וכל זה אם בעה"ב מצד חזקת עצמו או רוב ממונו אבל אם הענין בעצמו מוחזק בפטור כגון שהיתה הפרה עד עתה בחזקת פטורה העמידנו עדיין בחזקת פטורה כמו שהיתה מקודם ולא שייך כאן צדק משלך וא"ש תי' הגהת מרדכי הנ"ל:

א"נ י"ל דה"פ דש"ס פרה בחזקת פטורה דלא אמר רחמנא צדק משלך אלא מי שהוטל עליו מתנת עניים. תו כל ספק שיולד אמרי' צדק משלך אפי' נגד רוב וכמ"ש נגד חזקה. אך הכא פרה בחזקת פטורה דהרי אנו מסופקים אי הוטל עליו מצות צדק משלך דהרי ע"ז אנו דנין אי נשחטה עד שלא נתגייר וכיון שזה גופיה ספק אי שייך בו צדק משלך הדרינן לכללן אוקי ממונא בחזקת מריה וגם זה נכון בעזה"י. ושאר דברי מרדכי אלו יבוארו בסוף הקונטרס:

וכעין זה תרצתי להרב מ' בצלאל ראנשבורג זצ"ל מפראג בעה"מ ס' הורה גבר. שהקשה במכתבו אלי כתוב מיבמות צ"ט כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה דפטורין ממתנות כהונה שאינם יכולים להוציא מידם אמאי לא נימא צדק משלך ותן לו והתם לא שייך בחזקת פטורא קיימא. והשבתי לו התם על זה אנו דנין על כל אחד אם ישראל הוא והוטל עליו צדק משלך ותן לכהן או בהיפוך הוא כהן ואידך מצוה עליו להצדיקו ואוקי ממון כל א' בחזקתו וק"ל:

ועיין בפלתי סוף סי' ס"ג דאם ברור שנתגייר בחצות היום. והספק בשחיטת הפרה אוקמי' בחזקת חי והשתא נשחטה אחר הגירות דאיתא בכתובות דמוציאין ממון בחזקת הגוף ע"ש ויש לדחות כנ"ל התם חיובו ברור שכ' לה כתובה ע"כ מוקמינן אחזקת הגוף

ומוציאים ממון. אבל הכא אין חיובו ברור מאן לימא לן שכבר נתגייר ונכנס לצדק משלך כלל או לשום חיוב:

והר"ן הקשה מש"ס דיומא דקאמר מעשר עני הממע"ה וראיתי בס' יד דוד שם שכ' דלרמב"ם דס"ל כהירושלמי דלא נחשדו ע"ה על מעשר עני וצריך לקרות שם משום דלא ליתי לאחלופי במעשר שני. א"כ לק"מ דש"ס דאמר הממע"ה לרווחא דמילתא קאמר הכי איידי דמעשר ראשון ולעולם עיקר הטעם משום דלא נחשדו ולק"מ קו' הר"ן דשמעתין אלו דבריו ז"ל ובמח"כ לא נ"ל דבריו. דיותר היה ראוי שהש"ס יצרף מעשר עני עם תרומה גדולה ששניהם לא נחשדו. ומה לנו לומר טעם שאינם. משום איידי דמעשר ראשון. אלא בהיפוך הוא דאמת דלא נחשדו. רק צריך להפריש ולקרוא שם דלא ליתי' לאחלופי עם מעשר שני. ודלא תקשי א"כ יהיה צריך ליתנו ג"כ לעניים דלא ליתי' לאחלופי במע"ש ולאכלו חוץ לירושלים. ועל זה קאמר לא אתי לאחלופי דידוע בממון הדיוט אמרינן הממע"ה ולא מיחלפי במע"ש. נמצא הדרא קו' הר"ן לדוכתא. אבל האמת כמ"ש לעיל התם ליכא איסור בל יחל רק ממון משא"כ הכא בפאה וצדקה:

בהגהת רמ"א סי' רנ"ח סעיף י"ג אם חשב בלבו וכו' דאם אמר כופין וכו' כתבתי על גליון ש"ע שלי וז"ל. לשון זה צ"ע פשיטא שאם אין אנו יודעים מחשבתו א"א לכופו ואם הגיד לנו שחישב ככה פשיטא שכופין לקיים. ובמרדכי שם כ' דלהכי איתמר אמירה לגבוה ולא איתמר מחשבה לגבוה משום דמירי מכפית ב"ד וזה לא שייך במחשבה שהרי לא נודע מחשבה עד שיאמר ע"ש ובד"מ כאן אות ב'. וא"כ לשון רמ"א מגומגם. ולפע"ד כצ"ל ואין צריך אמירה אלא אם אמר שחישב כופין אותו לקיים מחשבתו. כנלע"ד נכון עכ"ל על הגליון:

מ"ש מרדכי ס"פ הזרוע דחורי נמלים ה"ל קבוע ונתקשה בדבריו במ"ל הלכות משכב ומושב. כבר ישבתי בזה כמה פעמים בכמה אופנים וכעת נלע"ד האמת דמשמע לי מלשון תוס' חולין ורש"י שם. דכל מה שגררו הנמלים אעפ"י שאפשר שגררו מהלקט מ"מ מותר בלי פקפוק דמרובא פריש. אך הספק הוא דלמא הוא ממה שנפל מיד הקוצרים לכאן ולא ע"י גרירת נמלים וזה כיון שהונח כאן בידי אדם הו"ל קבוע וכמע"מ דמי ולזה נתכוון הגהת מרדכי ור"ל אע"ג שגם זה פריש מרוב השדה מ"מ כיון שהונח שם ע"י הקוצרים הו"ל קבוע כמו בשרצים דלא נימא מרובא דעלמא דהוה שרצים טהורים פרשי או מרובא ככרות דעלמא דהוה חמץ פרשי אלא כיון שהציבורים מונחות כאן ה"ל קבוע ושוב מה שפירש מן הקבוע הזה אח"כ הו"ל פרוש אבל הכרי גופא ה"ל קבוע וה"נ הלקט שנפל ע"י הקוצרים הו"ל קבוע:

מודה ר"ע לענין מלקות וכו' דעת הר"ן דמיירי הכל באומר שלא אוכל לך אבל במנודה לחוד אינו כלום. וכ' כן לשיטתו לעיל ה' ע"ב שכ' ואפי' בדבורא נמי לא מיתסר וכו' וע"ש וה"נ לא הוה כלום. אך לדעת האיכא מאן דאמר שכ' שם דבמודרני ממך אסור לאישתעויי בהדיה וכו' ובמרוחקני ממך אסור למיקם בד' אמות דילי' והוא באמת דעת הרמב"ם פי"א מנדרים הלכה כ"ב כ"ג ע"ש. א"כ ה"נ באומר מנודה משומת בלי הזכרת אכילה אסור בד' אמות וכ"כ רמב"ם להדיא שם. והנה דעת הר"ן במנודה לרבנן ובמשומת לכ"ע אפי' הזכיר אכילה אינו כלום. ויש בזה שטה אחרת דמייתי כ"מ שם דס"ל דעכ"פ אסור לאכול בתוך ד' אמות. והיינו להסוברים מנודה בלי אכילה הוה מרוחק מד' אמות א"כ בהזכירו אכילה אסור לאכול בתוך ד"א שלו. וא"כ יובן דברי הראב"ד שם דהוא פסק כרבנן. וא"כ בין במנודה בין במשומת והזכיר אכילה אסור לאכול בד' אמותיו. אמנם רמב"ם פסק כר"ע מדקאי אבייי כוותיה א"כ במנודה והזכיר אכילה אסור אפילו חוץ לד' אמותיו לאכול משלו ואינו לוקה. אך קשה עליו דעכ"פ הו"ל להזכיר דבמשומת אסור עכ"פ לאכול בתוך ד' אמות שלו. וגם במנודה נהי דחוץ לד"א אינו לוקה דר"ע חוכך ואינו לוקה מ"מ באוכל משלו בתוך ד"א לוקה ממ"נ. וצ"ל דסמיך עצמו על מ"ש כבר לעיל במנודה ומשומת אסור למיקם בד' אמותיו א"כ ממילא כשהזכיר אכילה אסור לאכול בד' אמותיו ופשוט הוא:

ודע דנלע"ד אפי' להסוברים דמנודה ומשומת בלי אכילה היינו דלא למיקם בד' אמותיו מ"מ כשהזכיר שאני אוכל לך אינו אסור למיכל בד' אמותיו דדוקא הרמב"ם וסיעתו דגרס שאיני אוכל לך ביו"ד וכתב שלא אוכל לך א"כ משמעותו שלא אוכל בד' אמות שלך. אבל שאוכל לך לא מיבעיא להרמב"ם דס"ל בכוליה מתני' דשאוכל לך אכילנא משמע ואינו לשון איסור כלל. אלא אפי' להר"ן לעיל דגרס שאני אוכל וס"ל דשי"ן שאני מורה לאמר מה שאני אוכל יהי' קונם. היינו כשרוצה לאסור דבר מאכל של פלוני אבל היכא שאינו רוצה לאסור המאכל אלא המקום שלא יאכל בתוך ד' אמותיו א"א לפרש זה בלשון שאני אוכל אלא בשאיני אוכל אבל בשאני אוכל לכ"ע אינו אסור כלל ובמנודה ומשומת לחוד אסור למיקם בד' אמותיו ובשאיני אוכל או שלא אוכל חוזר הדין להנ"ל אי הלכה כר"ע אסור במנודה לגמרי ואי כרבנן אזי בין במנודה בין במשומת אסור בד' אמותיו עכ"פ. ובזה יובנו היטב דברי הרב"י בש"ע סי' ר"ו סעיף ב' דברישא מיירי בשאני אוכל ובסיפא מיירי בשאיני או בשלא אוכל והש"ך לא עמד בזה והרבה להקשות והאמת כמו שכתבתי:

ועוד נ"ל דרב חסדא דאמר במשומת פליגי ס"ל כשיטת התוס' ורשב"א דס"ל דסוגי' בלא הזכיר אכילה אבל אם הזכיר אכילה נחתינן דרגא דבמנודה לר"ע חייב לחלוטין ולרבנן חוכך. וא"כ י"ל במשומת פליגי לר"ע חוכך ולרבנן מותר לגמרי. נמצא לאביי ור"פ סיפא דמתני' במנודה אריש קאי שהזכיר אכילה ואפ"ה ר"ע חוכך א"כ במשומת לא פליגי ולר"ח סיפא מילתא באפי נפשה ולא מיירי בהזכיר אכילה ובהא חוכך ר"ע אבל בהזכיר אכילה במנודה לוקה ובמשומת חוכך ולרבנן במנודה חוכך ומשומת מותר לגמרי וק"ל:

דף ז:

אמר רבי חנין אמר רב השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה ועניות כמיתה שנאמר כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. ופירש בר"ן אע"ג דקאמרינן ד' חשובים כמת סומא ומצורע עני ומי שאין לו בנים והכא ודאי מעניות קאמר דליכא למימר מצורעים היו דכתיב בקרב המחנה וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרינן שחזרו למומן במעשה העגל. ומקשים העולם ממתני' דנגעים רפ"ז והוא מספרא דנגע שקודם מתן תורה אינה מטמאה בנגעים מדכתיב כי יהיה בעור בשרו מכאן ואילך ולא קודם. א"כ ע"כ צ"ל להר"ן כשחזרו למומן נידונים כפנים חדשות וטימאו דאל"ה לא הוה מקשה מידי דהרי היו מנוגעים קודם מ"ת ואינם מטמאים (והיו בקרב המחנה אע"פ שהיו מצורעים) אע"כ צ"ל שנידונים כפנים חדשות ומיטמאו. א"כ קשה למאי הילכתא נאמר כי יהיה למעוטי אותן שקודם מתן תורה הלא לא היה שום נגע מקודם מתן תורה שכולם נתרפאו ואם חזרו י"ל פנים חדשות ומטמאים וקו' עצומה היא. ומה שתירץ בס' שאילת שלום אות צ"ב דהתורה לא סמכא דיניה אניסא. במחילת כבודו לא דק בזה דאניסא דעתיד להיות לא סמכא תורה. אבל אנס שכבר עבר דבשעת מ"ת כבר נתרפאו לא נמצא שום נגע ומ"ט כתב' תורה כי יהיה וצע"ג:

והנלע"ד ליישב אקדים כי מ"ש הר"ן שחזרו למומן במעשה העגל הוא אשגירת לישן דפלוגתא היא במדרש רבה (פ' נשא פ"ז) דאיכא מ"ד במתאוננים חזרו לצרעתם ועיין תוי"ט פ"ה דאבות גבי עשרה נסיונות וכו'. ונ"ל דהלכה כך דבזה א"ש מה דאמרי' בעלמא אותן אנשים שהיו טמאים לנפש אדם מי היה וקשה מאי קושיין וכי לא מתים אנשים בכל יום כמנהגו של עולם וכדאמר ר' יצחק באמת טמאי מת מצוה היו. אע"כ ס"ל להני תנאי לא מתו עד אחר מתאוננים וזה דעת רש"י ר"פ כי תשא שטען עליו הרמב"ן והלא מתו בכל יום ולק"מ כנ"ל. נמצא מ"ש ר"ן בעגל חזרו למומן לאו דוקא אלא במתאוננים

חזרו למומן הראשון. ומיהו הא מודינא דעכ"פ מעגל ואילך נהי למומן הראשון לא חזרו אבל עכ"פ אי אירע מקרה לאנשים שע"פ מזגם יפרח בהם נגע צרעת לא ניצולו ונצטרעו בטבע לא בעונש אלא שלא זכו לנס שכנגד הטבע. עוד הקדמה אחרת אקדים מ"ש במתני' רפ"ז דנגעים קודם מ"ת היינו קודם הדיבור והצווי של פ' טמאים ומשלוח מחנות אבל לא קודם מ"ת שבהר סיני אלא קודם דיבור ביום א' בניסן שנה השנית שהוקם המשכן ונאמרה בו שמונה פרשיות אלו (כדאיתא ר"פ קמא דפסחים) וכן דעת ריב"א שבתוס' נזיר נ"ד ע"א ד"ה או בקבר וכו' ובנדה ע' ע"ב ד"ה ואין נציב מלח ע"ש. והשתא א"ש הכל בעזה"י. דודאי אותן שחזרו למומן אחר מתאוננים פנים חדשות ומיטמאו ואפ"ה הוצרך לומר ביום הקמת המשכן איש כי יהיה בעור בשרו למעוטי אותן שנתנגעו מעגל עד המשכן בטבעם אותן אינם מיטמאים בנגעים וק"ל:

וכי עייל לביתיה שרי לנפשי' והדר שרי ליה. ע' ר"ן שכ' דבמ"ק מיירי במנודה לעיר אחרת שאשתו מותרת בד' אמותיו ואסור בתשה"מ. והנה התם בעי למיפשט מישראל במדבר שהיו נזופים ושמשו מטותיהם. ובר"פ הערל פליגי רש"י ותוס' אי היה הנזיפה מהעגל ולתוס' היה ממרגלים. והנה לתוס' דהנזיפה היה ממרגלים שפיר פשט דהא גם הנשים היו נזופים והיו מותרים זע"ז בד' אמותיו כיון ששניהם נזופים ומ"מ היה לאסור בתשמיש אע"כ מותר בתשה"מ. אלא לרש"י שהיה הנזיפה מעגל ולא נתנדו הנשים וא"כ קשה ותסברא הלא אפילו בד' אמות אסורה אע"כ מנודה לשמים קיל ומדלא אמר הכי ותסברא ש"מ כהראב"ד דאשתו כגופו ומותרת בד' אמותיו וק"ל:

דף ח:

או אשר ישחט מחוץ למחנה וכו'. הטו"ז ביו"ד סימן שנ"ג מקשה היכי מיחייב אשחוטי חוץ הא הוה התראת ספק כיון דאיתא בשאלה יעויין שם. ונ"ל ע"פ סברת הר"ש הובא בר"ן נדרים דף ח' ע"ב שיכול ב"ד להתיר אפילו בלי ידיעתו בזה יכונו דברי ט"ז בי"ד סי' שכ"ג דבשחוטי חוץ אנן סהדי דניחא לבעליו להתיר נדרם שלא יתחייב חבירו על ידו וא"כ אפילו אין בעלים לפנינו לא משכחת שחוטי חוץ. ומ"ש בתשו' חו"י משכחת ליה בשמתו הבעלים י"ל בשלהי דבעי' מרבנן מקרא חטאת ליחייב בחוץ וחטאת שמתו בעליה אינה ראויה בפנים ולא מיחייב עליו בחוץ ואפי' חטאת העוף לרש"י בנזיר כ"א ע"ב סוף ד"ה היינו טעמא וכו'. מ"מ מודה רש"י דאינה ראויה בפנים אלא שאינה מתה כמבואר בגיטין כ"ח ע"ב וק"ל:

דף ט.

כנדרי רשעים וכו'. הרמב"ם בפי' המשנה ובפסקיו מייתי הך דינא נמי לענין אם אסר ככר על תנאי שאם אוכל ככר זה הריני כנדרי רשעים שאז אם אוכל ככר זה הרי הוא ממילא נזיר וחייב להביא קרבן ועבר אשבועה. וש"ס דילן דלא מפרש מתני' הכי י"ל משום דקשי' כנדבותם נדר וכשרים מי נדרי וצ"ל תני נדב. וזה לא שייך בגווני הנ"ל שאוסר על עצמו ככר בתנאי כנ"ל אשר ע"כ משנתנו יתפרש כבש"ס ורמב"ם ג"כ מייתי אוקימתא דש"ס ומ"מ דינו של רמב"ם אמת מסברת חוץ כמ"ש לח"מ אלא שמשנתנו לא תתפרש בכך מטעם הנ"ל וק"ל:

טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר. להתוס' ריש חולין ורשב"א דשמעתין נדר בעת צרה חייב הוא כיעקב אבינו ע"ה וצ"ל דמ"מ משנתנו אמרה שפיר כנדרי כשרים לא אמר כלום דנדר בעת צרה נדבה מיקרי וכ"כ רשב"א. ואפשר היינו בכלל הש"ס אפי' תימא ר"מ כי קאמר ר"מ נדר אבל נדבה מודה ונדר בעת צרה אע"ג שיש לו דין נדר מ"מ נדבה מיקרי. כן צ"ל. וא"כ קשה מאי פריך ש"ס דלמא אתי לידי תקלה דבעת צרה מאי אית ליה למעבד ואיך אפשר למעבד כהלל והוא רחוק מעזרה ואפשר במצולות הים וצ"ע:

דף ט:

נדרים נמי וכו' פירש"י אבל בל תאחר ליכא וכו'. ולכאורה הוא נגד ש"ס פ"ק דר"ה דמרבה להדיא נדבה לבל תאחר וכן הקשה שם בס' יד דוד ולק"מ דרש"י לא קאמר דלא עבר ב"ת אלא דליכא למיחש לתקלת בל תאחר כיון דמופרש ועומד הוא ואסור בגיזה ועבודה והוא אוכל ואינו עושה למה יאחר נדרו והיינו דכ' בי גזא דרחמנא איתי' פי' ואסור בגיזה ועבודה ופירוש זה משמע מלשון פי' הרא"ש דשמעתין עיין:

כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל וכו' נזיר להזיר לה'. עיין מהרש"א ח"א וע"פ דרכו אומר אני שהיה חכם גדול כמרומז במן הדרום כמ"ש מהרש"א. ולפענ"ד היה רועה ברצונו כדי להיות פרוש בשדה ועוסק בעיוניות כמו יעקב ובניו ומרע"ה ודהע"ה. והסיתו היצר שלא להשחית קרן עור פניו ששזפתהו השמש ויחזור מפרישותו אל עירו מקום שמתבטל מעיון החכמה. וע"כ נדר בנזיר כדי להזיר לה' שיהיה פרוש ועומד מבני אדם ע"י נזירותו שיגלח לשמים ושוב לא יהיו קווצותיו תלתלים ולא יסתהו היצר להחזיר אבדה לבית נמצא הנזיר מיין הוא כדי להזיר לה' לגמרי נזור אחור ומופרש מהעיר:

דף י.

כדי שיתחייב קרבן חטאת. עמג"א סי' א' ובס' עולת תמיד שם כ' כוונת מהר"י אבוהב כך דמדלא התאוו החסידים להביא אשם ש"מ דס"ל דאשם בא בנדבה דמתנדב אדם אשם תלוי בכל יום א"כ אנן נמי נימא יה"ר אחר אשם ודפח"ח. אלא שיש לפקפק דלמא באמת התאוו להביא אשם אלא שלא היה אפשר. דבחטאת אפשר בנודר בנזיר אבל אשם צריך לטמא עצמו בנזירותו וחלילה לחסידים לעשות כן. ועדיין צ"ע:

דף י:

מנין שלא יאמר אדם כו' ת"ל קרבן לה'. פי' שהיה מהראוי להקדים ה' לקרבן ולמיכתב לה' קרבן עיין סוף מס' נדרים וע' תוס' מגלה ט' ע"א ד"ה אלהים ברא בראשית וכו' ע"ש וה"נ הו"ל להזכיר לה' קרבן אע"כ להורות נתן שיקדים אדם קרבן לה' משום שמא לא יספיק לומר קרבן והזכיר ש"ש לבטלה. והנה בבועז כתיב ה' עמכם ויאמרו לו הקוצרים יברכך ה' והקוצרים עשו כהלכה והקדימו לה' אבל הוא עשה שלא כהלכה לכאורה שאמר ה' עמכם. וי"ל לפי המבואר במדרשים ידע בועז ברוה"ק שעתיד להוליד הבן הלז מרות עובד אבי ישי וכשבא עליה מת והניחה מעוברת כמבואר כל זה במדרשים א"כ ידע שלא ימות והיה יכול להקדים לה' והרא"ש דשלהי ברכות ילפי מיניה דשואלים שלום חבירו בשם ואמר וכ"ת בועז מדעתיה דנפשיה עביד פי' ולא ברוה"ק ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך. יראה דרוצה לומר דא"א לומר בועז מדעתיה דנפשיה ס"ל כמ"ד לא חיישי' למיתה ולעולם לאו ברוה"ק עביד ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך דייקא שהרי בועז היה אז זקן מופלג בזקנה ובזקן כ"ע חיישי למיתה עיין גיטין כ"ח ע"א א"כ איך הקדים כשם ואמר ה' עמכם. אע"כ ברוה"ק הציץ שלא ימות א"כ ע"כ ברוה"ק עביד ששאל שלום הקוצרים בשם א"כ יש ללמוד ממנו לשאול שלום חבירו בשם:

היכי דמי כינויי כינויין וכו' יש לתמוה אם כל השקלא וטריא אליבא דב"ש וכפירש"י ד"ה מיפחזנא וכו' ואי נימא דהאיבעיא היא לב"ה אי הוה כינויין ואסור או כינוי כינויין ושרי. א"כ מיפחזנא ורעיו דלא איפשטו הו"ל למיפסק לחומרא ורמב"ם לא פסק כן וצ"ע:

האומר לחולין שאוכל לך. דעתי אי"ה לבאר סוף פרקין כשיגיעני הי"ת לשם:

דף יא:

בעי רמי בר חמא וכו'. עיין תוס' נזיר כ"ב ע"א בסופו. והעולה מדבריהם דרמב"ם קא מיבעיא ליה סתמא. ויש לפרשו קודם זריקה ואי בעיקרו מתפיס הרי הככר אסור לעולם.

ואי בהתירא מתפיס אמרי' שיהיה הככר כמו הבשר ולכשיזרוק הדם מותר הבשר וגם הככר. ועוד קא מיבעיא לי ג"כ בלאחר זריקה אי נימא אע"ג שהבשר כבר הותר מ"מ בעיקרו מיתפס ואסור הככר או דלמא בתר השתא אזלינן. והנה איבעיא הראשונה שנדר בשעת איסורו של בשר קודם זריקה איפשטא שם בנזיר כ"ב ע"ב דמסיק היינו דרמי בר חמא ודאי ואיפשטא להחמיר דהתם באשה נמי בשעת איסורא קאי דמה שמפיר אח"כ לא מיעקר עקר למפרע אלא מיגז גייז ונמצא בשעת נדר איסורא הוה ואמרי' בעיקרא מתפיס וה"נ בבשר קודם זריקה. ואמנם בשמעתין שקיל וטרי באיבעיא בבשר בשעת היתר אחר זריקה ולא איפשטא בשמעתין. וכ' ר"ן סוף הסוגיא דרמב"ן ס"ל דאיפשטא מנזיר כ"א ע"א דמסיק חד בחבריה מיתפס. וצ"ל דהתם כיון דאי החכם מתיר עוקר הנדר מעיקרא ה"ל למפרע הנדר בשעת היתר וכמו בשר לאחר זריקת דמים. ומיהו הר"ן רפ"ג דשבועות כ' דיש לדחות ראיה זו דבנזיר שגופים מחולקים י"ל בדחבריה הסמוך לו תפיס. אבל הכא חתיכה אחת היא י"ל בעיקריה תפיס. וכ' שם לחלק בין יום שמת בו אבא דהוה נמי ימים מחולקים דלא דמי לגופים מחולקים ע"ש בביאור:

אי בהתירא קמתפיס. עיין ר"ן סוף דבריו שכתב חלת אהרן ותרומתו לאו משום נדרו הוא אלא מגזירת הכתוב. נראה כוונתו כמ"ש הרא"ש בשמעתין דהרי קודם הפרשה היה טבל ואסור לכל וההפרשה מתירה לכהן ונבאר באיסורו לישראל ואיננו אלא גזה"כ ולא נדר. ולא ניחא ליה להר"ן למימר כמ"ש הוא ז"ל לקמן ד"ה כחלת אהרן וכו' כיון שאינו אסור לכל וכו' ע"ש דאין טעם זה מספיק דוקא בבשר שלמים שתחלת נדרו היה לאסור לכל. וא"כ שוב אחר זריקה שפקע מיניה איסורו הכולל ע"כ פקע נדרו ומה שאסר לטמאים מילתא אחריתא היא. משא"כ בחלת אהרן ותרומה שתחלת נדרו כך היה שלא יאסר אלא לישראלי' א"כ שוב הו"ל דבר הנדור אי לאו טעם מ"ש כאן דאין האיסור מחמת נדר אלא מגזה"כ. ומ"מ בהא לחודיה לא סגי כיון דעכ"פ ע"י דבורו נעשית תרומה לא גרע מבכור דמאליו קדוש ואפ"ה איכא למ"ד דמדמצוה לקרוא עליו שם בפיו מרבינן לי' מלה' א"כ ה"ל לרבויי נמי חלת אהרן ותרומות אע"ג דאיסורו מגזה"כ מ"מ כיון דהוא קורא לה שם אתיא מרבויא דלה'. לכן מחלק הר"ן בשלמא בכור אסור לכל קודם זריקה אתיא מרבויא דלה'. משא"כ חלה ותרומה דאינו אסור לכל לא אתיא מריבויא דלה' וכיון דליכא ריבוי הדרן לסברא חיצונה דמגז"ה אסור ולא מנדרו. (וי"ל קצת בבכורים דלא טבלי):

וע"ד חדוד קצת י"ל סתירת הר"ן דרוב הפוסקים ס"ל דעיקר נדר הוא שתולה בדבר הנדור היינו קרבן ולעולם נדר הראשון הוא נדרי גבוה ותולה זה בזה עד עולם אבל האוסר על

עצמו ככר סתם בלי שיתפסנו בדבר הנדור איננו נדר אלא מטעם שאנו מסקינן דבורי' שהיה כוונתו קרבן. ויצא להם כן מברייתא דבסמוך איזהו איסור האמור בתורה כמ"ש רש"י ור"ן פ"ג דשבועות שם. ולאותה סברא בודאי י"ל חלה ותרומה שאיננו איסור כולל לכל כקרבן לא מיקרי דבר הנדור למיתפס ביה. ולכן לקמן בתר דמייתי הך ברייתא איזהו איסור האמור בתורה כ' הר"ן טעם פשוט דחלה ותרומה מפני שאינו אסור לכל כקרבן והוא צריך לדור בדבר הנדור כקרבן. אבל להס"ד הוה ס"ל דעיקר נדר הוא שאוסר אדם עצמו בדבר המותר בלי שום התפסה וכמ"ש הר"ן ריש מכילתין במתני' וכמ"ש משנה למלך בדעת הרמב"ם ריש הלכות נדרים אלא שיכול להתפיס בדבר הנדור ג"כ אבל עיקר הנדר הוא שאוסר דבר על עצמו. ולפי זה למה יגרע תרומה שאסור לזרים שלא יקרא דבר הנדור. אי משום שאינו אסור לכל. מה בכך הלא כל נדרי הדיוט כך הם ואפ"ה הוה נדר ולמה יגרע תרומה שלא יהיה בכלל דבר הנדור. ע"כ הוצרך לומר שהוא גזה"כ לא מחמת נדר וק"ל:

ועמ"ש לח"מ פ"א הי"א בשיטת הראב"ד ודבריו צ"ע א"כ חלת תודה אחר זריקה אימא לא הוה דבר הנדור הא אינו ניתן אלא לזכרים אע"ג דמותר לבנותיו כבכור כמבואר פ"י מקרבנות הלכה ד' והלכה ה' אמת שיש קולא אחרת בתרומה שנאכלת לבת כהן כי תהיה לאיש זר וחוזרת לבית אביה כנעוריה משא"כ בחזה ושוק ובכור ולחמי תודה כדאיתא בפ' הערל וצ"ע:

אמר רבא תא שמע נותר. שיטת רש"י דרבא בעי למיפשט דבתר השתא אזלינן ולא בעיקרא מיתפס דס"ל לרש"י דלא כמ"ש הר"ן לעיל אלא כל האיסורים דבתר זריקה עדיין שם נדר עליהם כיון דמשתרבבי מחמת נדר הראשון. וס"ל נמי דבשלמא שלמים נקרא משעה שהקדיש הבהמה ואילך. ושעת נדר האיסור הוא משעת ההקדש עד זריקה ומן אז מיקרי שעת היתר. אך גבי נותר שיקרא בשר נותר אז לא חשבינן ליה משעת הקדש הבהמה אלא משעת זריקה ואילך דאז מצווה בלא תותירו ממנו. ושעת ההיתר הוא משעת זריקה עד זמן נותר ומאז ואילך מתחיל האיסור. וע"כ בודאי כשיאמר בפירוש ה"ז כבשר נותר. בוודאי כוונתו אנותר ממש משעה שנתותר ואילך ולרש"י הוה זה ג"כ דבר הנדור כיון שמשתרבב מנדרו הראשון. אלא דס"ל לרבא דודאי מתני' דתנן פגול נותר לא מיירי מלשונו שאמר הנודר פגול ונותר דא"כ ה"ל למימר כנותר בכ"ף הדמיון כמו שהקשה ר"ן במשנתנו ולא ס"ל לרש"י תי' הר"ן ע"ש. אע"כ מתני' מיירי פגול נותר פי' שמונח לפניו בשר פגול או נותר וממילא מובן שאומר על היתר זה כזה וכבר כתבנו כי הבשר הזה המונח פה לפנינו והוא נותר מתחיל תחלת שמו משעת זריקה שהוא בבל

תותר ואי בעיקרא קא תפיס ה"ל היתר שעדיין לא נותר ואי בהשתא קתפיס ה"ל איסור ובעי למיפשט דבהשתא קתפיס. כן נלע"ד לפרש כוונת רש"י:

וכן דעת רש"י לקמן בחלת תודה דהפשיטות הוא למיפשט דבהשתא מתפיס. והנה לחמי תודה כמה פעמים המה חולין גמורים שהרי נעשים למכור בשוק עיין פ' כל שעה ורק מתקדשים ע"י הזבח (דלפעמים הבעלים מקדישים הקמח אלא שאין עליו קדושת הגוף עד שחיטה וזריקה ואז מעיקרא נמי דבר הנדור הוא. לכן כתבתי שכמה פעמים המה חולין גמורים עד זריקה) ובספרא פ' צו פליגי ת"ק ס"ל השחיטה מקדשתן אפילו זורק שלא לשמה כבר נתקדשו ע"י שחיטה וראבר"ש ס"ל דלא נתקדשו עד אחר זריקה וס"ל לרש"י דרבינא דפשיט מחלת אהרן ס"ל כראבר"ש וס"ל משחיטה עד זריקה נהי דאינם קדושים מ"מ קצת איסור חל עלייהו ואותו האיסור לא חשיב לאתפוסי ביה אע"ג דמכח נדר אתיא מ"מ ה"ל כמתפיס בדבר האסור. והשתא קמתפיס בלחמי תודה אי בתר מעיקרא אזלינן היינו משעת שחיטה עד זריקה ה"ל מתפיס בדבר האסור ואי בתר השתא אזלינן היינו בתר זריקה ה"ל מתפיס בדבר הנדור ומוכח דבתר השתא אזלינן. ודחי ש"ס דלא אתי אלא למעוטי תרומת הלשכה. ופריך א"כ ליתני חלת תודה דמיקרי דבר האסור אע"ג דאותו האיסור אתיא מכח נדרו מ"מ כיון דמשחיטה עד זריקה לאו נדר גמור לא מתפסי ביה כ"ש תרומה וחלה ממש ומשני הא קמ"ל וכו'. ולח"מ פ"א הי"א נתקשה בדברי רש"י אלו ומ"ש נ"ל נכון בעזה"י:

דף יב.

בנותר של עולה. הקשו תוס' אכתי תפשוט דהרי אפילו אי אזלי' בתר השתא מ"מ הא השתא נמי איכא גבי' איסור נותר ונדר דמעיקרא דלא פקע ע"י זריק'. ומאי חזית דמתפיס ליה בנדר ולא באיסור נותר וע"כ משום שהנדר כבר הוא מעיקרא א"כ תפשוט דהה"נ בשר שלמים אחר זריקה במעיקרא מיתפס ועל זה תירצו תוס' ב' תירוצים ע"ש. ולא הו"מ לשנויי שאני הכא מדאמר יתור לשון נותר של עולה ולא אמר נותר סתם. ש"מ בנדר של עולה מתפיס ולא באיסור נותר. י"ל ז"א דאדרבא נימא איפכא מדלא אמר כבשר עולה סתם ואמר כנותר של עולה ש"מ באיסור נותר קמתפיס. אלא ליכא למשמע מלשונו מידי ופשוט ויען ראיתי תלמידים מזדנזין בדבר ע"כ כתבתיו:

איזהו אסר האמור בתורה. פ"ג דשבועות מייתי ש"ס פלפול בכאן אי מתפיס בשבועות הוה כשבועה ע"ש ושיטת הרי"ף ורמב"ם ורוב פוסקים דמתפיס בשבועה לא הוה כשבועה משא"כ מתפיס בנדר והקשה הר"ן מ"ט לא נילף שבועה מנדרים ותי' ע"פ

שיטת הרי"ף דס"ל דאין נדר בתודה אלא מתפיס בקרבן ואידך ידות הוה אבל אין נדר בלא התפסה א"כ אין ללמוד שבועה מנדר דהתם כל עיקר נדר אינו אלא בהתפסה ולפ"ז מתפיס בשבועה מותר לגמרי ולית בי' שום איסור לא דאוריי' ולא דרבנן כל זה כ' לשיטת הרי"ף. אך איהו לא ס"ל הכי אלא עיקר נדר הוא בלא התפסה וכמ"ש במתני' ריש פרקין ולקמן י"ד ע"א. אלא ההפרש בין נדר לשבועה הוא זה בנדר דחל אחפצא אי אמר ככר זה כזה חל. משא"כ שבועה דאגברא קאי. אי נשבע גברא שלא יאכל פרי פלוני ואמר אחר ואני כמוך ליכא למימר שיהיה גם הוא אסור באותו פרי כמוהו כיון שלא נתחדש להאי גברא שם חדש ע"י איסורו מהככר. בשלמא כשנודר בנזיר ואמר זה ואני כמוך ה"ל נזיר שזה נקרא בשם חדש נזיר ונעשה זה כמוהו נזיר. אבל האוסר עצמו מככר פלוני אינו נקרא בשם חדש שיוצדק עליו אני כמוך ומשו"ה לא שייך התפסה בשבועה. ולפ"ז נפיק חומרא בשעה שזה נשבע על ככר המונח לפניו ואמר זה אף אני כמוך דקאי אהאי חפצא שייך התפסה גם בשבועה ע"ש באורך וזה תוכן כוונתו. הארכתי יען ראיתי במ"ל ריש הלכות נדרים ועוד שם הלכה ז' כפל לומר דהר"ן סותר עצמו וליתיה אלא פלוגתת הרי"ף והר"ן הוא דלהרי"ף עיקר נדר בתפיסה ולר"ן עיקר בלא התפסה. והנה בדעת הרמב"ם פשיט ליה להמ"ל דס"ל דלא בעי התפסה ועיקר הנדר הוא בלא התפסה. ולדידי צל"ע ממ"ש פ"ג הלכה ב' כיצד המתפיס וכו' שמע חבירו שנדר ואמר ואני וכו' ולא משמע דמיירי בככר המונח לפניו ואפ"ה מהני לשון ואני ואע"ג דבנדר לא נתחדש לזה שם חדש כבנזיר ואפ"ה מהני ואני. וא"כ ה"ה בשבועה מועיל לשון ואני ודלא כמ"ש הר"ן הנ"ל וא"כ קשה למה לא נילף שבועה מנדרים וע"כ צ"ל כתי' הר"ן אליבא דרי"ף דשאני נדר דעיקרו ע"י התפסה ומוכח דרמב"ם נמי ס"ל כן וכדעת הרב"י ברמב"ם דלא כמ"ל:

כגון דקאי בחד בשבא. כ' הר"ן דאי אמר כיום שמת בו אביו ממש פשיטא. וצ"ע דלמא לעולם דאמר להדיא כיום שמת בו אביו וקמ"ל כדכ' ר"ן לקמן י"ד ע"א ד"ה מתבעי לכדתניא ע"ש. וצריך לומר אה"נ למאי דמסקי' התם תו לא צריך לאוקמי ברייתא באומר בחד בשבא אלא כפשוטו באומר ביום שמת בו אביו וקמ"ל כדלקמן. ולק"מ קושית לח"מ פ"ג דנדרים הלכה ה' ע"ש וק"ל:

כחלת אהרן וכו'. כל השייך לזה כבר בארתי לעיל בעזה"י:

דף יב:

הרי עלי כבכור. עמ"ש לח"מ פ"א מנדרים הלכה ט"ו שדבריו מתוקים מדבש בישוב הרמב"ם אך מה שנדחק דרמב"ם מספקא ליה ומספיקא לחומרא לא היה צריך לזה.

אלא בודאי פשיטא לי דמעיקרא מיתפס כדפשיט רבא ורבינא. אך הכא בבכור דבשעת איסורו קאי היינו אחר שכבר הקדישו בעליו ואז אזלינן בתר איסורו לעולם דע"כ לא איבעי' לן אלא באחר זריקת שלמים דהוה שעת היתר אבל אי קאי בשעת האיסור בודאי אזלינן להחמיר בין מעיקרא בין השתא וכמ"ש לעיל בשם תוס' נזיר כ"ב ע"א ד"ה מר זוטרא בסוף הדבור ע"ש וק"ל:

דף יג.

הא דאמר לא לאימרא וכו'. ה"ה דהו"מ לשנויי כשינויא קמא דלעיל י"א ע"ב ס"ל כר"מ בחדא וכו'. ובלאה"נ משמע לעיל י"א ע"א סברוה וכו' כולה ר' יהודה היא וכו' מי מיתסר והתניא ריי"א וכו' ע"ש הסוגיא משמע קצת דהוה סד"א רישא ר"מ וס"ל בעי' כ"ף הדמיון ור' יהודה פליג וס"ל בירושלים לא מהני כ"ף הדמיון ולפי אותה סברא הא דתנן במתני' דלקמן קרבן הקרבן בלא כ"ף הדמיון היינו בקרבן דשמו מורה על איסורא כמ"ש הר"ן שם אבל אימרא בעי כ"ף הדמיון ור' יהודה פליג אירושלי' דוקא הכי הוה ס"ד אלא משום דסברוה רישא לאו ר"מ וכולה ר"י א"כ לר"י מהני כ"ף הדמיון בירושלים ע"כ צריך לדחוק תרי תנאי אליבא דר' יהודה. אבל למ"ש הרב"י ובכ"מ פ"א מנדרים הלכה י"ט דס"ל לרמב"ם דהאי סברוה לא קאי במסקנא א"כ למסקנא אמרי' כהס"ד דת"ק לאו ר' יהודה וס"ל בעי' כ"ף הדמיון גבי איסורא. וא"כ הך ברייתא דלאימרא כאימרא דלא כר"מ:

ובעיקר דברי הכ"מ הנ"ל הקשה עליהם לח"מ מדלקמן רפ"ב פריך שם טעמא דאמר חולין וכו' והיינו כסברת סברוה וכו' ודלא כר"מ הנ"ל. ולפע"ד נראה כסברת הכ"מ דכל האומר לא חולין ממילא הוה מה שאינו חולין והוא קרבן. אך מ"מ יש הפרש גדול בין אי אמרינן מכלל לאו וכו' או אמרינן מטעם סברא הנ"ל. דאי אמרי' מכלל לאו וכו' הוה כאלו אומר בהדיא קרבן וכל האומר קרבן אין לספק דלמא לאחר זריקה קאמר כמבואר בסוגיא דלעיל ובר"ן. אך אי לא אמרי' מכלל לאו וכו' רק כיון שאמר לא חולין או לחולין [הל' בפת"ח] ממילא הוא מה שאיננו חולין. מ"מ אינו מוכרח שיהיה קודם זריקה דהרי לאחר זריקה נמי איננו חולין. ותליא באיבעיא דלעיל אי בעיקרו מתפיס או בדהתירא מתפיס. וא"כ הך סברוה וכן רפ"ב דפריך טעמא דאמר חולין וכו' לא נחית לפשיטות איבעיא דבעיקרו או בהתירא מתפיס. אמנם הרמב"ם דפסק בפשיטות דבעיקרו מתפיס א"כ אומר לחולין בפת"ח גם לר"מ אסור. וכמ"ש במתני' לא כשר אלא אסור וכ' הר"ן סתם נדרים להחמיר והקשה משנה למלך תיפוק ליה דאסור לשון נדר הוא ולק"מ

דהיפוך מכשר איננו אסור דוקא אלא אינו כשר רק נבלה וטרפה וכדומה אך משום דלשון נדרים להחמיר אנו תולין דיוק דלא כשר אלא אסור והוה לשון נדר:
והנה הרא"ש פי' לעיל במתני' באומר טהור היינו קרבן דלא שייך טהרה אלא בקרבן. וא"כ לפ"ז י"ל אם אמר לא פגול ולא טמא ולא נותר נמי אסור דלא שייך אלא בקרבן ואפשר דתליא נמי בהנ"ל ועיין לשון רמב"ם פ"א הלכה כ"א שדבריו צריכים הגהה עיין כ"מ. ולפי הנ"ל י"ל:
ברוך אשר נצרני כאישון. וכתבתי חידושי פ' ראשון. הוא יחנני. ודעה והשכל יביננני. בחידושי פ' שני:

דף יג:

ואלו מותרין. הרי את עלי כאימא וכו'. עתי"ט להרא"ש בפסקיו וכן להרמב"ם לא גרסי' בש"ס ואי איכא לאסוקי הכי וכו'. וי"ל תנן בסיפא פותחים לו פתח וה"ה ברישא ע"ש. ונראה היינו לרא"ש דמפרש פתח ממקום אחר דלא סגי בחרטה אלא בפתח וזה שייך גם ברישא בבשר חזיר וכן מבואר להדיא ברמב"ם פ"ב הלכה י"ג שגם בבשר חזיר שייך פתח ממקום אחר וא"כ י"ל תני בסיפא וה"ה ברישא. א"כ להר"ן דממקום ה"ל שלא בכבוד אמו וזה לא שייך בבשר חזיר דרישא ואי ס"ד דה"ה ברישא בעי היתר. א"כ הכי ה"ל למיתני האומר על פירות או על אשתו כבשר חזיר פותחין לו פתח. והאומר על פירות ואשתו הרי הם כאמו צריך פתח ממקום אחר. אע"כ א"א לומר סיפא קאי גם ארישא וק"ל. וגוף המקרא י"ל לפמ"ש ר"ן דלכן מחמרינן בנודר בתורה משום דאית גווני דחל כגון בנודר במה שכתוב בה וע"ה לא ידע לחלק בין הפרקים לכן מחמרינן. וא"כ לפמ"ש משנה למלך פ"א ה"ז ע"ש הראנ"ח דבבשר חזיר וכדומה תליא בלשונו דאי אמר הרי עלי אסור כבשר חזיר או כבשר אימא מכיון שהזכיר אסור כבר נאסר עליו. ולא מיירי אלא באומר בשר חזיר ולא הזכיר איסור א"כ גם הכא יש לגזור בע"ה כמו בתורה וכהרמב"ם:

דף יד:

הא דנקיט ליה בידיה. להר"ן מחית אארעא לאו דוקא אלא כל דלא נקיט בידיה ארעא קרי ליה. ולרש"י משמע בהיפך כל דלא נחית אקרקע ממש בבזיון ה"ל כנקיט ליה בידיה. ומלשון רמב"ם משמע לי דאפילו נקיט לי' בידי' מאז הוה כמונח לפניו ולא מיקרי נקיט בידיה אלא כשאוחזו עכשיו לשבע או לנדור בו עיין פ"א הלכה כ"ח נטלה בידו וכו' וכן

פי"ב משבועות הלכה ד' ע"ש. ע"ש מה שהשיג הראב"ד על שרמב"ם מחלק בין ס"ת לשארי כתבי קודש. היינו כיון דרמב"ם מפרש אזכרות שבש"ס לאו היינו שמות הקודש אלא הקרבנות או השבועות והנדרים הכתובים בתורה וכאלו אומר הריני נשבע בשבועה שבתורה כדאיתא ס"פ שבועת העדות או הריני נודר בקרבנות ונדרים שכתובים בתורה וכמ"ש רשב"א בשמעתין בשם הירושלמי א"כ ממילא לא שייך זה אלא בס"ת ולא בשארי ספרי קודש:

דף טו.

אם תלכי לבית אביך עד החג. צל"ע למסקנא דקי"ל לרב יהודה דאסורה מיד א"כ מה הועיל הבעל מה שמנע הליכתה עד החג בשלמא אי היתה מותרת ליהנות עד הפסח היה הבעל בטוח שלא תלך עד החג שלא להתגולל עליה איסור בל יחל למפרע אבל השתא שאסרו רבנן ליהנות מיד א"כ מכיון שעבר פסח ולא נהנית מבעלה תלך להדי' לבית אביה בשלמא עד הפסח לא תלך אע"ג שבלא"ה אינה נהנית מדרבנן מ"מ לא תרצה להעמיס עליה איסור נדר דאורי' אבל מפסח ואילך מאי איכא למימר אשר ע"כ נ"ל קרוב לשמוע דברי ט"ז ססי' ר"כ דחיישי' לחזרה. דבתחלה היה דעתו לאסור ההליכה וההנאה עד הפסח ותו לא ובסוף חזר בו ואסר שניהם עד החג ע"ש:

בבל יחל דברו. עיין ר"ן דעת הרמב"ם דהוא לוקה על אכילתה. ויש לו כיוצא בו סוף הלכות כלאים במי שמלביש חברו כלאים וע"ש בכ"מ. ועיין רמב"ם פ"י הלכה י"ב מ"ש ולהניחה שתלך ותהנה. נ"ל כוונתו אם נהנית עד הפסח ואז חיישי' שתלך עד החג נמצא עברה למפרע על נדרה שנהנית עד הפסח ואז צריכה לנהוג איסור עד החג וכהש"ך סי' ר"ח ס"ק י"ג ע"כ אסורה מיד ליהנות עד החג וק"ל:

דף טו:

שאת נהנית לי עד החג וכו' עיין לקמן ע"ט ע"ב בר"ן ד"ה אילימא וכו' ואיכא למידק וכו' ע"ש ובפ"ג דשבועות ביאר יותר לחלק היכא דאיכא משך זמן ופי' רשי' אם ארחץ אז משם ואילך יאסרו פירות משא"כ בשני ככרות אם אוכל זה ע"ש וא"כ צ"ע הא הכא בסיפא יש משך זמן ויש לפרש אם תלכי אז משם ואילך תיאסר הנאה עד החג ולא מקודם וקושיא זו העירני מו"ח הגאון דק"ק פוזנא נ"י. ונ"ל בשלמא לקמן שפיר פריך יש לפרש כוונת הנודר מרחיצה ואילך ולא מיד כי היכי דלא תהיה עינוי נפש ולא יפר לה בעלה דהא בשעת הנדר רצונה לקיים ולא שיפר בעלה משא"כ הכא הסברא בהיפוך

כיון שכוונתו להחמיר עליה באיסור שלא תלך א"כ כל מה שאפשר להעמיס איסור יותר עדיף טפי וכוונתו מעכשיו. וכעין זה יובן ממ"ש הר"ן שם בשבועות מגט אם לא באתי מכאן עד יב"ח ע"ש דאי לאו דבקושי מגרש היה לנו לומר שרוצה שיחולו הגירושי' מיד ובזה א"ש דהוה סיפא דמתני' דומי' דרישא דהוה ודאי מעכשיו דהרי אמר אם תלכי עד החג וע"כ תאסר למפרע מה שנהנית עד הפסח וה"נ בסיפא ומטעם הנ"ל ומכ"ש דלרב יהודה קיימינן דס"ל רפ"ג דקידושין דמעכשיו הוה ספק תנאי ספק חזרה א"כ לא ה"ל מעכשיו וע"כ אמר אם תלכי ולעולם כוונתו מעכשיו וכנ"ל:

הלכה אסורה לא הלכה לא. עט"ז סי' ר"כ סקי"ט שכ' לחלק בגט דהוה איסורא דלהבא אפילו בתנאה מזהר זהירה ע"ש היינו בגט וכדומה דאיסורא דלהבא על כרחה הוא שתבעל להבעל ולא ירצה לגרשה וכמ"ש תוס' גיטין פ"ד ע"א סוף ד"ה הכא וכו' ע"ש משו"ה מיזהרה בתנאי שלא תבוא לידי איסור על כרחה שלא ברצונה אבל הכא ולקמן (ע"ט ע"ב) גבי אם ארחץ שפיר לא מיזהרה בתנאי דברצונה תלי' שאם תעבור על התנאי לא תהנה מכאן ואילך. וממה שכבר נהנה מקודם לא איפכת לה דמה שעבר עבר כמ"ש ט"ז הנ"ל:

הנאת תשמישך. הקשה הר"ן הא מצות לאו ליהנות ניתנו. פי' קושיתו אלשון הש"ס ומצוה לא חשיב הנאה. אבל אמתני' דקאמר שאני משמשך ולא הזכיר הנאה לק"מ ק' הר"ן והוא פשוט. ומה דמייתי ר"ן מהנודר מן המעין עיין שם במס' ר"ה כ"ח בטורי אבן באבני מילואים סוף הדיבור שהקשה אטו בשופטני עסקי' שיכוון ליהנות ופסיק רישיה לא שייך בהנאה כמ"ש הר"ן בפ"ז דחולין היינו גבי בת תיהא ומוכיח כן ממוכרי כסות מוכרי' כדרכן ובלבד שלא יתכוונו. ועמ"ש ריטב"א בסוכה ל"ה ד"ה איכא נוסחא וכו' ולא נהירא וכו' ע"ש. ומ"מ אינו מעלה ארוכה דהא הר"ן מביא ראיה ממוכרי כסות. וכבר כתבתי במקום אחר דנ"ל דלא אמרה הר"ן אלא כגון בת תיהא שאינו עשוי לריח אלא ממילא מריח ולא שייך פסיק רישיה. אבל מעין שעשוי לכך להקר בימות החמה ועיקר תשמישו בכך לא שייך לומר דליכא פסיק רישיה וכן תשמיש דשמעתין בודאי הוה פ"ר וכדאמרינן בכתובות נ"א ע"ב דלא אמרי' תחלתו באונס וסופו ברצון דיצרא אלבשיה. ומוכרי כסות דוקא ותופרי כסות שאין מלבישים כדרך מלבוש ודרך הנאת הבגד בזה לא שייך פ"ר ואה"נ הלובש כלאים ואינו דרך אומנות ותגר אלא שלובשו ממש להעביר המכס שפיר אסור משום פ"ר וזכינו לחלק ברווח מה שנדחק בכ"מ פ"י מכלאים הלכה י"ד ע"ש וק"ל:

דף טז.

שבועה לא אוכל לך וכו'. עיין ב"ח סס"י רל"ז דיש גורסים בבבא ראשונה לא אוכל לך והוה לא זו אף זו. וכמ"ש תוס' רפ"ג דשבועות. והר"ן גורס שם תחלה שאוכל לך והוה זו ואין צריך לומר זו וע"ש. ונ"ל דלגי' תוס' גרסי' בסיפא לא שבועה לא אוכל לך. דהוה רבותא לאיסורא. דקמ"ל דאמרי' בשבועה מכלל לאו אתה שומע הן כמ"ש הר"ן בשמעתין משום דליכא חפצא. או מטעם שכתבו תוס' בס"פ שבועות העדות דהוה איסור חמור. אך לגי' הר"ן שם דמתני' זו ואצ"ל זו. א"כ ע"כ בסיפא לשבועה לא אוכל לך בלמ"ד שבאי"ת דמפרשים לשבועה ליהוי לפיכך לא אוכל לך ואין זה חידוש שהרי גם בקרבן כי האי לישנא אסור. והיינו דכתב שם הר"ן בשבועות לפי גירסתו דמתפרש לשבועה ליהוי לפיכך לא אוכל לך ע"ש:

מכלל דבאוכל לך דאכילנא משמע. עיין לעיל י"ג ע"א בר"ן ד"ה הקרבן כקרבן וכו'. מתבאר מדבריו כשאומר קרבן לא אוכל לך נשבע בחיי קרבן משא"כ קרבן שאוכל לך אי לאו דאמר הא קרבן לא מפרשא חי קרבן. וכ' המשנה למלך פ"א מנדרים הטעם דאיך אפשר שישבע בחיי קרבן שאוכל לך אטו בדידיה תלי לאכול משל חברו. וע"כ מפרשים קרבן יהא מה שאוכל לך. חוץ אם אמר הא קרבן אז ע"כ דבר בטל דיבר שנשבע בחי קרבן שיאכל משל חברו. דבלשונם היה הא קרבן חי קרבן ע"ש. וא"כ צל"ע מאי שייך בשמעתין. הא הכא תנן שבועה שאוכל לך אין לפרש שנשבע לאכול משל חברו ע"כ מפרשים בשבועה עלי יהיה מה שאוכל משלך. משא"כ בשבועות לא תנן לך ונשבע על של עצמו שפיר יש לומר דאכילנא משמע. וחזרתי על צדי צדדים ולא מצאתי חילוק בין קרבן שאוכל לך לשבועה שאוכל לך אלא בדוחק גדול. ועל כל פנים קשה לאוקימתא דאביי דמתני' מיירי במסרבין בו א"כ למה לי למתני לך כלל הא יותר רבותא הוא בלא לך אלא באוכל סתם. וכנ"ל. וכיון שמסרב בו הוה כאומר לך כברפ"ג דשבועות דלא תנן לך ומ"מ כוונתו אשל חברו המסרב בו. וכמ"ש תוס' לעיל ח' ע"א השייכים לה' ע"ב ד"ה ליתני ע"ש. וא"כ ה"נ אמאי תנן לך כיון דאיירי במסרב והרי מזה הוכיח שמואל ידים שאינם מוכיחות לא הוויין ידים. עיין לעיל ה' ע"ב מתני' קשיתיה וכו' וצ"ל בשמעתין אביי לטעמיה דס"ל התם הויין ידים ולא חייש להאי דיוקא דתנן לך דאורחא דלישנא הכי ולפ"ז נ"ל הרמב"ם דפסק כאביי במסרבין ואומר לא אכילנא ושוב נשבע שאוכל לך. הוה לא אכילנא כמ"ש הר"ן בשמו. נ"ל דס"ל בודאי אוקימתא דמתני' כרב אשי מוקמינן. אך לדינא לא פליג רב אשי על אביי במסרב רק מתני' לא מתוקמי ליה במסרב דא"כ לך למה לי דאנן קי"ל כשמואל לעיל ה' ע"ב דמדייק לך יתירא דניחא ליה לשבש

מתני' בשאי אוכל לך ולא לוקמה במסרב אבל לענין הדין מודה לאביי וק"ל אבל מ"מ קושיא ראשונה צע"ג:

רב אשי אמר שאוכל בשבועה שאי אוכל קאמר. במס' שבועות כקשה מהרש"א א"כ במתני' דשבועות נמי ה"ל למיתני שאי אוכל לרבותא. ונ"ל לפע"ד דמה לי שלא אוכל או שאי אוכל. אך במשנתנו דתנן אסור משום דמיירי שהוא טוען אני אמרתי שאוכל ואתקל לי לישנא וקמ"ל אפ"ה אסור. אבל התם מיירי מקרבן ולא במבקש להתיר לו לאכול. אלא שעבר על שבועתו ואנחנו דנין אם חייב קרבן ותנן במתני' דחייבין קרבן על להבא ועל שעבר. אבל אין כאן הכחשה לומר לא היה כוונתי כך א"כ מה לי לא אוכל או שאי אוכל ומכ"ש למ"ש הרא"ש בשמעתין דאפילו אמר ברי לי שכוונתי היה שאוכל ולישנא איתקל לא מהימן. נ"ל היינו דאסור לו לאכול אבל לא להביא קרבן חולין בעזרה ולק"מ:

והנה הב"ח ססי' רל"ט הקשה על הרא"ש דהא מהימן לומר בלבי היה פת חטין ואמרתי פת שעורים. ונדחק בתי' ועיין קרבן נתנאל. ולכאורה י"ל רב אשי נמי מוקי מתני' במסרבין ואמר לא אכילנא אך לא ס"ל כאביי דאי אמר אח"כ שבועה שאוכל שיהיה כלא אוכל מפני שאמר תחלה לא אכילנא. אלא מיירי בתר דאמר לא אכילנא לא אכילנא נשבע שבועה שאי אוכל ושוב אינו נאמן לומר לישנא איתקל ליה דהרי מעיקרא נמי לא אוכל קאמר. ולפ"ז פליגי הרמב"ם והרא"ש מהיפך להיפך. להרמב"ם לפמ"ש לעיל מודה רב אשי לדינו של אביי ולא לאוקימתא דמתני' ולהרא"ש מודה לאוקימתא במסרב ולא מודה לדינו:

קונם סוכה שאני עושה. הקשה הרשב"א ליתי עשה דסוכה וכדומה ולידחי ל"ת דלא יחל. ותי' דה"ל עשה ול"ת ככל היוצא מפיו יעשה. וכ"כ בס' החנוך פ' יתרו. ותמהו עליו הא מבואר ביבמות ונזיר דמצורע שהוא נזיר מגלח דאתי עשה דתגלחת מצורע ודחי עשה ול"ת דתגלחת נזיר משום דאיתיה בשאלה. ונלפע"ד ליישב בזה הרמב"ם ספ"ז דנזיר דיהיב טעמא אחרינא משום כיון שנצטרע בטלה קדושתו וליכא עשה דקדוש יהיה רק ל"ת לחוד. והשיג עליו הראב"ד מהש"ס. ונלפע"ד ליישב דלפמ"ש תוס' פ"ק דקידושין (דף ל"ד ע"א) ד"ה מעקה דמש"ה אסורה אשה להדליק בשמן שרפה בי"ט אע"ג דפטורה ממ"ע שהז"ג מ"מ הלאו אלים וא"כ ליתא לדהרמב"ם דאע"ג דבמצורע ליכא קדוש יהיה מ"מ הלאו אלים. והשתא י"ל ס"ל להרמב"ם בודאי אין עשה דוחה ל"ת ועשה אפי' איתיה בשאלה כדמוכח מדברי רשב"א והחנוך הנ"ל. אך במצורע דליכא עשה רק הלאו אלים לזה מהני הא דאיתיה בשאלה. וצדקו דברי הש"ס ודברי הרמב"ם והרשב"א והחנוך הנ"ל:

א"נ י"ל דודאי הכא לא דמי לעשה דמצורע דבא במקרה שהנזיר נעשה מצורע. אבל הכא אי נימא דידחה א"כ בטלת קרא דנדר לה' שהנדר חל על דבר מצוה. ורק קושית רשב"א נילף מהכא דעשה אינו דוחה ל"ת ותי' דהכא הוה עשה ול"ת. ואי תקשי אכתי נילף מהכא דעשה אינו דוחה ל"ת ועשה אפילו איתיה בשאלה. י"ל אה"נ ורק מצורע דלהטיל שלו' חמיר וליכא למילף מהכא. ודבריו הקצרים האלו כלולים במ"ש שער המלך פ"ג דנדרים באריכות ועמ"ש בסוף דבריו ד"ה ואולם וכו' והמעיין יבחן ויראה מה בינו לבין דברי:

והנה לשון הרמב"ם פ"ג דנדרים הלכה ח' כשאתה מתבונן וכו' ובנדרים הוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ולא חילק בין דבר מצוה לדבר הרשות. עכ"ל. וצ"ע דבש"ס לא אמר הכי ועוד ככל היוצא אהשבע שבועה נמי קאי. וי"ל לפי הנ"ל דעשה דמצות כשם שהיה דוחה ל"ת דלא יחל אי לאו עשה דככל היוצא. ה"נ הוי דחי עשה דככל היוצא מפיו לחודיה אי לאו הלאו דלא יחל ולא שייך מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה. דאלים ואלים. משום דהאי עשה דכל ישראל וגם ליתיה בשאלה והאי איתא בשאלה וליכא אלא אהאי גברא לחוד ואתי עשה חמור ודחי עשה קל. אלא משום דה"ל עשה ול"ת לכן לא נדחה. משא"כ בשבועה כיון דל"ת ליכא מדיוקא דלא יחל דברו אבל מיחל הוא לדבר מצוה ומוקמינן ליה אשבועה כדלקמן בשמעתין א"כ ממילא נדחה עשה דככל היוצא מפיו מפני עשה דקיום המצות ומוקמינן ככל היוצא אנדר דאיכא ל"ת בהדיה ולא אשבועה וק"ל:

דף יז.

יש נדר בתוך נדר וכו'. הריני נזיר אם אוכל כו'. הרמב"ם לא מייתי אלא לישנא דמתני' ספ"י מנזיר ומאי דמייתי פ"ג דה' נדרים הלכה ב' התם מילתא אחריתי היא דתלה בקרבנות שהם גופים מוחלקים ויכול להביא כמה בהמות לקרבן על תנאי א' אם אוכל. אבל הריני נזיר משמע הכל בזמן א' ואנו מחייבים אותו זא"ז בשלשים יום אחרים זהו מחודש בנזיר מקרא דנזיר להזיר והרמב"ם לא הזכיר דין זה להדיא אלא בתולה נזירתו בתנאי אכילה אם אוכל דמה שכ' פ"ג דנזירות הלכה יו"ד התם מילתא אחריתי דמיירי בשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה וההוא אפילו בשבועה הדין כן אע"ג דלא חייל שבועה על שבועה רק מיתלי תלי. ועוד התם בנוזר בבת אחת או הזכיר להדיא הריני נזיר שלשים יום ונזיר שלשים יום דודאי הוה זא"ז אבל באומר סתם הריני נזיר וחזר ואמר הריני נזיר שזהו דינו של שמואל דלא כר"ה זה לא נמצא בהדיא ברמב"ם. רק

בתולה בתנאי אם אוכל וכלשון משנתנו וצ"ע די"ל כיון שתולה בתנאי אם אוכל אם כן לא יחול הנדר עד שיאכל וחלו שניהם בבת אחת וה"ל כאומר הריני נזיר ב' פעמים וי"ל למסקנא דמסיק דאצטריך קרא לבת אחת י"ל אה"נ דליתא לדשמואל ולדר"ה ומתני' דתלי בתנאי אכילה מטעם בת אחת אתינן עלה וצל"ע:

חייב על כל אחת אבל אם אמר קונם בשר עלי שלשים יום קונם בשר עלי שלשים אינו אסור אלא שלשים ימים הראשונים ותו לא. מיהו בשבועה כי האי גונא אסור ב' פעמים שלשים יום כמ"ש ד"מ בשם מרדכי ופסקו בהגהת ש"ע ססי' רל"ט. ונ"ל התם לאו משום דחיילי וכבנזיר אלא משום דאלת"ה הרי נשבע בשם לשוא אע"כ שלשים ימים אחרים קאמר אבל בנדר דליכא איסור משום שוא אמרינן לאותן שלשים יום בעצמם נתכוון ואין נדר על נדר חוץ מבנזיר דהוה נזיר ב' פעמים:

בגמרא הא תו למה לי. עיין פלוגתת רש"י ותוס' ולפע"ד התם בנדרים שייך להקשות מ"ט תנן לישנא שלילא אינו חייב אלא אחת דהא באמת חייב ב' מלקות א' משום לאו דביטוי ואחת משום שניה שהיא שוא. ואע"ג דהתם קאמר אכלה אינו חייב אלא אחת ורוצה על האכילה אינו חייב אלא אחת דאילו משום שוא לוקה לאלתר אי לאו הא דרבא דיכול לישאל על הראשונה ותעלה שניה ותשתנה לביטוי ולא ילקה וכמ"ש בתשובת רלב"ח. מ"מ אי לאו דרבא היה לוקה מיד וא"כ שפיר קאמר ע"י אכילה לוקה אחת מ"מ לא ה"ל למימר לישנא שלילא אלא ה"ל למימר לוקה אחת על האכילה אבל אינו חייב אלא אחת משמע דליכא שוא כלל. אע"כ כדרבא ובאמת אינו לוקה אלא אחת דנשאל על הראשונה ועלתה לו שניה בראשונה. וכל זה התם בנדרים דמיירי הכל ממלקות דנזירות ודשבועה. אבל הכא דמיירי מקרבן ובשוא דליכא קרבן שפיר קאמר אינו חייב אלא אחת כמ"ש הראשונים דאורחיה דתנא למיתני הכי כדלעיל במתני' כ"ב. וע"כ עיקר דיוקא מדשני ותני ג"פ שלא אוכל שלא אוכלנה שלא אוכלנה וכגי' רש"י:

והנה הרי"ף לא גרס במתני' ג"פ שלא אוכלנה וכהתוס' ולא מייתי הא דרבא בשמעתין דס"ל דלא גרסי' ליה בשמעתין כלל כ"כ הר"ן והיינו כנ"ל דאי לא גרסי' במתני' שלא אוכלנה יתירא ליכא למידק כלל הכא בשמעתין דשבועות. אך מ"מ קשה הא עכ"פ בנדרים איתא לדרבא ומדוע לא פסקה הרי"ף. והנה לכאורה אי בשמעתין לא גרסי' ליה א"כ גם ממתני' דנדרים אין להכריח מ"ט נקיט אינו חייב אלא א' די"ל אשגירת לשון דמשנתנו נקיט. רק רבא היה פשיטא ליה סברא דיליה ע"כ הוכיח כן ממתני' דמשום אשגירת לשון לא הוה ליה למיתני לישנא דאית ביה למטעי כדרבא אע"כ אה"נ הדין כן דעלתה ליה שניה בראשונה אבל אנן לדידן ליתא לסברת רבא וכאשר אבאר אי"ה

דרבא לא אתי אלא לחדות לן דאע"ג דלכאורה השבועה יצאה לבטלה ועבר ובטל ואיך תחזור ותחול אחר זמן ולא דמי לשארי אחע"א דמתלי תלי וקאי כמבואר ביבמות דהתם שני האיסורים יש להם מציאות בעולם ומפי העליון יצאו ודברך מלכנו אמת וקים לעד. וכשיסתלק איסור אחד יחול השני. משא"כ הכא מה שע"י דבורו. ואם דברים בטלים לשוא דיבר כלה ענן וילך והיה כלא היה ואיך יחול אחר זמן וקמ"ל רבא דאפ"ה חל. ולזה נתכוון רש"י ז"ל ד"ה הכא גבי שבועות וכו' ע"ש וכן מבואר בשער המלך פי"ז מאיסורי ביאה ע"ש היטב וזה מבואר:

והנה נ"ל באמת טעמיה דרבא משום דעכ"פ לא יצאה לבטלה לגמרי דעביד הכי לאלומי שבועתי' דאם יתחרט וישאל על הראשונה תעלה שניה תחתיה וממילא אין כאן דבר בטל ושוא וסברא כזו מצאתי בתשובת רלב"ח. וא"כ תינח לרבא לשיטתו דס"ל אכלו כולו אין נשאל לו עליו. אבל למאי דקי"ל כאמימר אפי' אכלו כולו נשאל לו עליו ע"כ עדיין לא הועיל דלכשיתחרט יערים ויאכלנו כלו תחלה ואח"כ יהיה נשאל ושוב אין מקום לשניה שתחול שהרי לא נשאר כלום בעולם בשלמא ההיתר והשאלה חל על החיוב מלקות או קרבן כדאמר אמימר מחוסר קרבן ומלקות אבל לחול איסור חדש על לא כלום הוא א"א. באמת ברלב"ח מסופק בדעת הרמב"ם אי עבר על הראשונה והותר וחיילא שניה אי חייב מלקות או קרבן על שניה כמו בנזירות שהימים שנזר עברו שהראשונה עולה לו לשניה ואמנם הדבר רחוק מן הסברא שיתחייב מלקות או קרבן על האיסור שלא חל עדיין ולא דמי לנזירות שהיה לו מציאות בעולם והחילוק קל להבין. מ"מ לו יהיה כן בדעת הרמב"ם כהרלב"ח מ"מ י"ל הרי"ף לא ס"ל כן וא"כ למאי דקי"ל כאמימר יצאה שבועה שניה לבטלה וללא הועיל כלל ולא תחול למפרע ומש"ה לא מייתי ליה הרי"ף. ואמנם הרמב"ם דפסק להא דרבא או ס"ל כהרלב"ח הנ"ל או כהשגת הראב"ד בתמים דעים סי' רל"ז דהיכא דליכא מלקות כגון דלא אתרו ביה וליכא נמי קרבן כגון שהוא מזיד מודה אמימר לרבא דאינו נשאל לו עליו באכלו כלו א"כ גם לאמימר איתא להא דעלתה שניה בראשונה. וא"ש הכל בעה"י:

ובזה ניחא לן קו' הש"ך סי' רל"ח ס"ק כ"ב דהמעיין בתשובת רשב"א סימן תש"ב יראה דעתו נוטה עיקר כהרמב"ם דלא כהרי"ף. ונראה דמ"מ מספקא ליה בשבועה המתנגדת דאז אין לשני מקום לחול כיון שכבר נשבע שלא יאכל איך ישבע שיאכל ויצאה לבטלה לגמרי ואפשר מודה הרמב"ם לרי"ף ע"כ מספקא. ואמנם בהא דתשו' נשבע שלא למכור ושוב נשבע שיפרע אפי' נימא דלא מיקרי זה איסור כולל דלא כחכם צבי בהג"ה ט"ז בח"מ סי' ע"ג אלא כמו שכתב והאריך קצות החשן שם דנשבע שפרע לא מיקרי כולל

מ"מ לשוא ובטלה לא מיקרי דעכ"פ יכול לקיים במזומנים בלי שימכור וכיון שאיננו לבטלה לגמרי ממילא מועיל עכ"פ שאם יתיר הראשונה תחול השניה וא"ש בעזה"י. ואמנם מו"ח הגאון מו"ה עקיבא איגר אב"ד דק"ק פוזנא כתב לי די"ל דרי"ף ס"ל דהא פשוט מאד דאי משכח רווחא חיילא ומ"ש מכל איסורים. אך רבא אתא לאשמעינן דה"א ליתא בלאו והן שהרי אינו יכול לשבע שיאכל שכבר נשבע שלא יאכל קמ"ל רבא כיון דעיקר נדר מעיקרא ה"ל בהן. וס"ל כהרז"ה דלאו והן לא בעי' אלא לענין קרבן ולא לענין לאו דביטוי וממילא אין נפקותא בדה"ז. דלענין איסור פשוט שחל אפילו לא עקר רק מיגז גייז. אלו דבריו והשיג על הש"ך ס"ק כ"ו ע"ש. ודבריו צל"ע דא"כ מאי מייתי הש"ס לימא מסייע ליה מנזירות הא עיקר חדותי' דרבא דע"י עקירת הנדר מיקרי איתא בהן וזה לא נשמע מנזירות דהתם לענין איסור חע"א פשוט הוא אפי' בלי עקירת הנדר אפילו מיגז גייז נמי לדעת מו"ח הגאון נ"י. אע"כ הא ליתא ושפיר איתא בהן לכשירצה לאכול וישבע שיאכל ויתחרט על נדרו הראשון וקיים שבועתו השניה וישאל על נדרו הראשון ועל זה נשבע שיאכל פי' שימציא לו מתירי שבועתו הראשונה. אע"ג דאין זה הכרח שיתחרט על נדרו הראשון מעיקרא דהרי בתשו' הרא"ש שבח"מ סי' ע"ג הנ"ל נשבע שיפרע ואפ"ה לא נתחרט על שבועתו הראשונה שהרי משום כן הצריך הרא"ש שילקו מכות מרדות ועי"ז יתחרט משמע בלא"ה לא נתחרט אע"ג שכבר נשבע ההיפך. מ"מ הכא שפיר מיקרי איתא בהן שכשם שעתה התאוה לשבע שלא לאכול ה"נ אפשר שיתחרט על שבועה הראשונה וישבע שיאכל להתיר נדרו. ואין לומר דה"ל כנשבע שיזרוק פלוני צרור לים דאיך יכול לשבע שישאל על נדרו אולי לא יזדקקו ליה תלתא ז"א דשלשה הדיוטות הוה כמי שבידו כדאי' להדיא במס' שבת מ"ז ע"ב. ומש"ה מיקרי נדרים דבר שיש לו מתירין. אע"ג דכ' הראשונים דהיינו משום דמצוה לאתשולי עלה. ומש"ה בקבלת גר דלאו מצוה אמרי' בקדושין (ס"ב ע"ב) מאן יימר דמזדקקי ליה תלתא. וא"כ הכא דאי מיתשל אקמייתא חל בתרייתא ליכא מצוה באתשולי אקמייתא ולא יזדקקו ליה. י"ל דודאי מצוה איכא כדי להצילו משבועת שוא דבתרייתא. ועוד אח"כ אולי יתשל גם אשניה ולא יהא חטא שבועה ונדר בעולם. וא"כ איתא בהן ושפיר מייתי הש"ס לימא מסייע ליה ולק"מ קושיא הנ"ל:

ועיין ש"ך סי' רל"ח ס"ק י"ב דלכאורה דבריו תמוהים דודאי טעמו של הטור דאוסר בכל שהוא משום דחזי לאצטרופי. והיינו דוקא כשהככר שלם אבל אם נחסר ממנו כ"ש מודה הטור דלכתחלה מותר לאוכלו וא"כ שוב שבועה שניה שלא אוכל ככר זה מוסיף על הראשונה דאף אם נשרף או נאבד ממנו כ"ש אסור משום שבועה שניה וכיון

שהשבועה שניה מוספת על הראשונה ממילא חלה לגמרי שכשיאכל הככר שלם ולא נחסר ממנו שחייב משום ב' השבועות ולק"מ על הטור. א"נ הא קשיא דעכ"פ ליתא בהן וזה קשה אפילו לשיטת הרמב"ם כמ"ש הש"ך בעצמו שם סק"י אע"כ כנ"ל דאיתא בהן ע"י חרטה ושאלה:

שוב הקשה מו"ח הגאון נ"י קושיא עצומה אמ"ש בש"ע סי' רל"ו סעיף ד' שלא יאכל ז' ימים מלקין אותו ואוכל לאלתר. וברמב"ם איתא כן שלא יאכל כלום ז' ימים ובש"ע השמיט תיבת כלום וא"כ י"ל אם יסתכן מאכילים אותו פחות מכשיעור וימתין בכדי א"פ ויחזור ויאכל חצי שיעור. ואפילו יהיה ח"ש בשבועה אסור מן התורה מ"מ כיון דמשום פקוח נפש מאכילים לו חצי שיעור ודי לו בזה. ולא יבוא לעולם לידי שיעור שלם לא הוה שבועת שוא וצ"ע על הש"ע:

ובאמת קושיא גדולה ועצומה היא. אלא שאני חוכך לומר כיון שתלה בזמן ז' ימים. יש לומר שלא יאכל כזית בצירוף ז' ימים שאפילו יאכל חצי זית ביום הראשון וחצי זית ביום האחרון מצטרפין כאשר אבאר אי"ה. ונ"ל ראיה לזה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי מ' יום וכי אכל חצי שיעור בהמתנת פרס א"כ מאי רבותי' דמרע"ה. אע"כ לא אכלתי כזית בכל הארבעים יום. וכן ולא תאכלו ולא תשתו שלשת ימים לילה ויום. רוצה לומר אפילו כזית א' בכל השלשת ימים דהרי המדרש מקשה וכי לא מתו ומאי קושיא דלמא אכלו פחות פחות מכשעור להפוסקים דבשבועה ח"ש מותר אע"כ כנ"ל. דהנה פשוט לי דבנשבע על ככר שלא אוכלנה חייב אפילו אוכל מעט מעט וממתין כדי א"פ בין מעט למעט מ"מ כיון שלבסוף נאכל הככר כלו הרי עבר על שבועתו. וכן הוא ע"כ במצות עשה דאכילת קדשים. ואכלו אותם אשר כפר בהם. נהי אם מגיע לכהן א' כזית א' קיים מ"ע באכילתו מ"מ כשמגיעו כפול עכ"פ מתקיים מצות אכילת הקדשים ההוא בין כל הכהנים בצירוף. וע"י כולם נעשית המ"ע כיון שעכ"פ מתקיים ואכלו אותם. וע' מ"ש תוספות ישנים ר"פ טרף בקלפי ונהי באכילת פסח דאקרקפתא דגברא מונח ואכלו את הבשר צריך כל אחד לאכול כזית. אבל באכילת קדשים אינה מצוה אלא שיתאכל הדבר ההוא כולו ולא יותירו ממנו. וה"נ בשבועה שלא יאכלנו נמי סגי בהכי לעבור אם אכלו כלו אפי' מעט מעט. והשתא לפ"ז ע"כ בנשבע שלא אוכל מככר זה נמי דינא הכי. דאלת"ה תיקשי למ"ד שבועה חל על ח"ש שהיא שיטת הרמב"ם והמחבר. אמר תחלה שלא אוכלנה והדר שלא אוכל הרי הוסיף בשניה. דאילו בשלא אוכלנה אי היה אוכל מעט מעט אינו אלא חצי שיעור ולא מחייב אי אכלו כלו כך משא"כ בשלא אוכל אע"כ בשלא אוכל נמי דינא הכי דאפילו אוכל מעט מעט נהי דאינו חייב על שבועות כזית

שבו מ"מ לכשיגמור לאוכלו כולו חייב על אכילתו. וה"ה נמי בתולה בזמן ז' ימים שלא יאכל י"ל ח"ש ממנו מצטרף. וזהו דעת הרב"י בש"ע הנ"ל:

ויש לעיין במתני' שבועה שאוכל והדר שבועה שלא אוכלנה. הראשונה ביטוי והשניה שוא. מ"ט לא נקיט בחד לישנא שאוכל ושלא אוכל. ולכאורה יש לדייק מזה לאשמעינן אי נשבע תחלה שאוכלנה חל אח"כ שלא אוכל כזית אבל ח"ש יאכל מעט מעט ויאכלנו כלו ומוכח מזה בשלא אוכל אין ח"ש מצטרף. נ"ל אין זה הכרח דמש"ה משני בלישנא לאשמעינן לאפוקי מקושי' תוס' שבועות (כ"ט ע"ב) ד"ה שבועה. ולאשמעינן כתי' תוס' או כשיטת הרא"ש שכ' ש"ך סי' רל"ח ס"ק י"ח. ובאמת פלוגתת הרא"ש ותוס' הוא פלוגתת ר"י ור"ל בירושלמי. ופלוגתת ריטב"א ורא"ה ומייתי ליה ברדב"ז ח"א סי' ס' ומייתי ליה בכנה"ג י"ד סי' רל"ח ונעלם זה מהש"ך:

ומה שיל"ד עוד במתני' מ"ט נקיט אוכל ולא אוכלנה ולא בהיפוך שבועה שלא אוכל והדר שאוכלנה. נ"ל דקמ"ל לא מיבעי' דשהראשונה שב ואל תעשה אז הוה שניה שוא משום דמידע ידע שנפסוק לו שב ואל תעשה עדיף ולא יתקיים השניה. וסברא זו רמוזה בתשובת הרא"ש ע"פ מה שפירשו חכם צבי בהגהה לט"ז ח"מ סי' ע"ג וקמ"ל משנתנו אפילו הראשונה קום ועשה מ"מ השניה שבועת שוא דחייב לקיים הראשונה. עיין כי קצרתי וק"ל:

מ"מ בדברי ש"ע הנ"ל נראה יותר להגיה שלא אוכל כלום ז' ימים כמו לשון הרמב"ם. ותיבת כלום השמטת הדפוס הוא כנלע"ד:

דף יח:

סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל. כתב הרמב"ם דאם רוב אנשי העיר אינם מדברים כן אזי אינו נאמן לפרש להקל. והקשה הלח"מ ממתני' לקמן כחרמו של ים. ותי' התם דעתו להתיר וע"ד הערמה אמר כן והרמב"ם מיירי בשדעתו לאיסור אלא שהיה סבור שגם במתפיס בדבר אסור נאסר ע"ש פ"ג מנזירות סוף הלכה י"ד. וע' בכ"מ פ"ב דנדרים הלכה י"א. וצ"ל דלא אמשנתנו קאי. דהא במשנתנו ע"כ איירי נמי בכוונתו להתיר ולהערים כמו שהוכיח ש"ך סי' ר"ח ס"ק ב' אע"כ במשנתנו אפילו רוב בני אדם אינם מדברים כן כיון שכונתו להטעות השומעים נאמן לפרש והרמב"ם מילתא באפי נפשיה קאמר בשכונתו לאיסור. ולפ"ז בסיפא דאנשי גליל אינם מכירים בתרומת הלשכה ע"כ צריך לאוקמי כר"א בר צדוק ולא הוה מצי לאוקמא במפרש דבריו להקל דביהודה מהימן ולא בגליל משום שהוא נגד הרוב וכמו שהקשה הלח"מ. ולק"מ דמשנתנו דמיירי

בכוונתו להטעות אין חילוק. וניחא לאוקמי מתני' בתרי תנאי וחד טעמא ולא לאוקמא סיפא באין מכוון להטעות. ועיין ש"ך סי' ר"ח ס"ק ה':
המקדיש חיתו ובהמתו הקדיש את הכוי. השתא לפי הס"ד דפליגי אי מחית אינש נפשיה לספיקא או לא. מיירי שהקדיש או חיותו או בהמתו. אבל הקדיש שניהם כוי בכלל ממ"נ אבל למסקנא דלא פליגי בהכי וטעמא דר"א משום דכוי בריה בפ"ע הוא כמ"ש הר"ן לקמן סוף ד"ה ועל משקה בית מטבחיא וכו' ע"ש א"כ אפילו הקדיש חיותו ובהמתו שניהם אין הכוי בכלל משום דהוה בריה בפ"ע. ולפ"ז גם בת"ק אין הכרח אפשר מיירי דוקא בהקדיש שניהם וס"ל כוי ספיקא הוה והוה ממ"נ בכלל. אבל לספיקא לא מחית אינש נפשיה וכר"א בר צדוק לקמן. וצ"ע:

דף יט:

כל שספיקו חמור מודאו וכו'. הנה אין ספק כשימצא לו פתח אילו הייתי יודע שתאבד הכרי לא היה נודר. מתירין לו דלא גרע מלקמן (כ"ג ע"א) ובר"ן שם ד"ה אין והתניא וכו' ע"ש היטב. וא"כ קשה ממ"נ אי מעמיד דבריו ואומר אפ"ה שהייתי יודע שיאבד אפ"ה הייתי נודר א"כ הרי קמן דהאי גברא מחית נפשיה לספיקא. אע"כ דאינו רוצה בנדר א"כ הרי אין ספיקו חמור מודאו יהיה נזיר מספק עד שימצא ג' אנשים שיתירו לו. דאפילו לרבי יהודה דס"ל בבכורות (ל"ו ע"א) דבעינן אחד מהם חכם גדול כרב נחמן מ"מ אין טורח להשיג זה יותר מודאו שהיה צריך להביא ג' בהמות לירושלים. ובשלמא למאן דתני נזירות שמשון לק"מ דליתא בשאלה. אבל נזירות דעלמא דאיתא בשאלה הא לא הוה ספיקו חמור מודאו ויהיה נזיר עד שישאל על נדרו וצ"ע. ונ"ל דאיך נאמר דנחית לספיקו בשעת נדר מפני שאינו חמור מודאו שאם יאבד יאמר אדעתא דהכי לא נדרנא איך אפשר שבשעת נדר ידור אדעתא דהכי משום דמצי למימר אדעתא דהכי לא נדרנא והוא תרתי דסתרי אהדדי. ובלא"ה נמי נראה לע"ד דלענין נזיר שהתורה קראתו חוטא על הנפש על שציער עצמו. אלא שקרבנותיו מכפרים על צערו. וא"כ כשמתירים לו נדרו נמצא אותן הימים שכבר ציער עצמו אין לו כפרה עליהם ואין עצה טובה להתיר נדרו:
לא מעייל נפשיה לספיקא. למסקנא ג' מחלוקות בדבר לרבי שמעון אפילו ספיקו חמור מעייל נפשיה. ולר"א ברבי צדוק אפילו אינו חמור לא מעייל. ולר' יהודה אי לא חמור מעייל. ואי חמור לא מעייל. וכתב הרשב"א דבמס' קידושין גבי ג' כתי בנות נמי ספיקו חמור ע"ש. אלא לכאורה י"ל לר"ש נמי כל שספיקו חמור לא נחית לספיקא והכא אין ספיקו חמור דאית ליה תקנתא כמ"ש תוס' נזיר (ח' ע"א) ד"ה שיהא כו'. ונ"ל דרבי

יהודה לא ס"ל תקנתא להתיר עצמו בנזיר מטעם שכתבו תוס' בשמעתין שהרי צריך להקיף כל הראש. והכא כל עצמו של נזירותו לא היה אלא ע"ד אסמכתא שהיה רוצה להסמיך חברו על דעתו שאין בכרי הזה מאה כור והוא היה סבור שבוודאי אין בו מאה כור ובוודאי לא יהיה נזיר. ונהי אם לא נאבד ונמדד ולא נמצאו בו מאה כור והיה נזיר על כרחו על אפו וחמתו. ולבסוף היה מקיף כל ראשו. היה תגלחת נזרו דוחה הקפת הראש. אבל עכשיו שהוא ספק ודינא היה שלא יתגלח כל ימיו מספק איך יקום וידור בנזיר שלא לשם שמים רק לפטור עצמו מספיקו החמור ויקיף כל ראשו נגד התורה זה נ"ל טעמו דרבי יהודה. מיהו בנזיר עולם דמיקל בתער בודאי קשה כנ"ל אמאי ספיקו חמור הא יכול לנדור בנזיר. וכבר עמד ע"ז המשנה למלך פ"ג מנזירות הלכה י"ח ד"ה תו תנן התם ע"ש:

דף כ.

דלא פתחינן ליה בחרטה. עיין תוס' עירובין ס"ד ע"ב:

מי שנזר ועבר על נזירתו וכו'. הרמב"ם פ"ד דנזיר הלכה י"ג כתב מי שנדר בנזיר ודמה שאינו נזיר וכו' משמע אפי' עבר בשוגג ועיין כל הפקפוקים שכתב ע"ז הלח"מ שם. ובקיצור אומר. עיין בגטין (נג ע"ב) לר"מ בדרבנן קנסינן שוגג אטו מזיד ולא בדאורייתא. ולר' יהודה בהיפוך ע"ש. והשתא י"ל התם סתם מתני' דנזיר (ל"א ע"ב) מי שנדר בנזיר ונשאל לחכם ואסרו מיירי במזיד ומש"ה פריך אברייתא מי שנדר בנזיר ועבר על נזירותו דמיירי נמי במזיד כמ"ש הלח"מ ומסיק דמונה כימים שעברו ודוקא במזיד אבל בשוגג לא משום דנזירות איסורא דאורייתא הוא וסתם מתני' ר"מ דלא קניס שוגג אטו מזיד בדאורייתא. והרמב"ם פסק כר' יהודה במקום ר"מ ע"כ כתב ודמה שאינו נזיר דבדאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד. אמנם בשמעתין אע"ג דמשנתנו בשוגג מיירי מ"מ מייתי עונשים אותו כדתניא משום דמתני' בחומרא דרבנן מיירי ובדרבנן לר"מ קניס שוגג אטו מזיד. ומ"מ לדינא לא קיי"ל לקנוס בדרבנן אלא כרבנן דמתני':

עד שינהוג איסור וכו'. עי' מ"ש ש"ך סי' ר"ח ס"ק י"ד וכתבתי על הגליון הנה בכוונת הריב"ש כוון האמת אבל על הש"ע קשה דא"כ הך דסי' ר"ח דמיירי במי שזלזל בנדויו ה"ל לאתויי לקמן בהלכות נדוי וחרם. והך דהתם דעבר על נדר שקיבל בנדוי מקומו הכא בסי' ר"ח. ע"כ נלע"ד בכונת הש"ע ע"פ דרכו של הב"ח דמיירי עכשיו יכול לעמוד בלי אותן הפירות ויכול לעמוד בקנס שלו. אך אז בשעה שעבר היה כעין אונס שהיה במקום ובזמן שלא היה יכול לעמוד בלעדיהן ואז בדאורייתא קנסינן ולא בדרבנן אבל

כשעבר בשאט נפש וגם עכשיו יכול לעמוד בקנסו אז גם בדרבנן קנסינן. וכן נוטה לשון הב"ח למעיין בו:

שסופך למעול בנדרים כו' נ"ל גי' נכונה דמועל בנדרים חמור טפי טובא ממועל בשבועה כמבואר ברמב"ן ר"פ מטות דנדרים ע"ג תורה עולים ע"ש ולקמן כ"ב ע"ב דמחמרינן שלא להזדקק להתיר שבועה טפי מנדרים היינו להתיר שבועתו ויהיה שבועת שוא למפרע ונשא שם אלהיו לשוא בזה שבועה חמורה אבל אם אינו שואל ומתחרט נמצא אין כאן שבועה שוא רק שעובר על השבועה בזה קשה עונש נדרים מעונש שבועות. (וע' דף י"ח ע"א ומאי חומרא וכו' ע"ש). ובאלמנה נמנעו מלהשביעה משום שהיתה נשבעת שבועת שוא ושקר. והתקין ר"ג הזקן שתהיה נודרת והם היו נזהרים על הנדרים טפי שלא למעול. ובזה ניחא שלא התקין ר"ג שתשבע שלא תטעום דבר פלוני והיינו מרוויחים למ"ד אין נזקקים לאלהי ישראל דלא הוה לן למיחש דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה ולהנ"ל ניחא דלא היו זהירים כ"כ לעבור על השבועה אבל למעול בנדרים היו זהירים טפי:

ברוך אל ראשון ואין שני. אשר עזרני בחי' פרק שני. הוא כבודי ומרים ראשי. יגמור בעדי בחי' פ' שלישי:

דף כא:

הכא ספיקא הוא וכו' תיבעי. הרמב"ם לא מייתי הך ספיקא בפ"ד הלכה ג' וכתב הכ"מ שסמך עצמו מדלא כתב להתיר ממילא נשמע שאסור. ודבריו צ"ע ה"ל להשמיענו שאינו אלא ספק איסור כדרכו בכל מקום. ע"כ נלענ"ד דהרמב"ם לא גרס בסיום הש"ס תיבעי דהוה כמו תיקו וכאילו נסתפק הש"ס בדינא אלא הספק הוא בכונת הנודר. וכיון שאין מחשבת לבו גלוי לפנינו בהכרח שוב ממילא אזלינן בתר דיבור פיו דדברים שבלב שאינם מוכרחים ומבוארים אותן דברים שבלב לא הויין דברים ואסור בודאי מן התורה כנלענ"ד:

תנא תני ד' נדרים התירו חכמים וכו' ע' לח"מ פ"ד הלכה ג' ופירושו בפי' המשנה להרמב"ם אינם מחוורים לפע"ד הדין אמת מסברא דגבי שבועה אין לומר שלזרז חברו נשא שם אלהיו לשוא אפילו לא הזכיר השם להדיא מ"מ כל שבועה רצונו שנשבע בשמו הגדול. וא"כ כיון שדברים שבלב אינם דברים רק מחמת שרגילים לזרז בכך ודי שמזרזים בנדר אבל בשבועה נמי אתמהה וא"כ שבועות זריזים אסורים. ובדברי הרמב"ם והרע"ב ט"ס הוא וכן צ"ל ודע שכל אלו הנדרים כולם אין הפרש בהם בין נדר ושבועה ולכך אין צריכים הפרה אלא זריזין (ור"ל שבועות זריזין) אין מותר בשבועות כנלע"ד:

דף כג.

דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן. יל"ד אמאי קרי ליה אפיקורי נהי דלא טוב עשה להכות ת"ח מ"מ איהו לטובת רבנן עשה שחשב שאין מן הראוי לצער רבותיו כולי האי. ע"כ נ"ל מזה ראיה לשיטת רמב"ם שאינו מחלק בין נולד דשכיח או לא שכיח עמ"ש כ"מ פ"ו משבועות הלכה י"ב והכא לאו משום שנולד מצוי הוא אלא שאינו דבר הנולד עכשיו שנתחדש אצל הקצרי להכות ת"ח אלא אפילו בלי שהיה מטריח רבותיו נמי גם מתמול שלשום היה הקצרי בעל מכה רבנן כי שכיחי אפיקורסא ואין כאן נולד וכמ"ש כ"מ שם גבי שמתו כל האנשים שכבר היו עניים מעיקרא וה"נ דכוותיה. ומסולק תלונת הראב"ד והלחם משנה שם ע"ש:

כל נדר שאני עתיד לידור וכו'. וי"ל מאי שייטיה הכא גבי נדרי זריזים. וצ"ל דכל ענין נדרי זריזין מה"ט דתנאי הוא. דהרי אין לנו שום קרא להתיר נדרי זריזין אלא משום דה"ל כאילו מעיקרא התנו כל ישראל ודעת ב"ד להתנות ככה כל שהוא דרך בני אדם לזרוזי. לרבנן במקח וממכר דוקא ולראב"י במסרב בחברו שיאכל אצלו וכהאי גוונא יהיה כאילו אמר בשעת הנדר ע"ד תנאי הראשון של ב"ד אני נודר. ואפילו אינו יודע ואינו זוכר דבר מ"מ לב ב"ד מתנה כן על כל ישראל. ומצינו כהאי גונא טובי. ומ"מ פשיטא שאין לסמוך על זה להקל כלל כמ"ש מהרי"ו ומביאו רמ"א סי' רי"א סעיף א' וגם מטעם פלוגתת רמב"ם וראב"ד בתוך כדי דבור ועט"ז ס"ק ג' וענה"כ וק"ל:

ועיין שם ש"ך ס"ק ב' ולפע"ד אינו דומה לשארי דברים שבלב כגון זבן נכסי למיסק לא"י. דגם בחשאי לא מהני מפני שהדבר נוגע לחברו צריך שיאמר שישמע חברו אבל הכא שאינו נוגע אלא לעצמו והוא יודע בעצמו שהוציא כן בשפתיו ואזניו שמעו מה לו עם אחרים שלא שמעו. אך לא מהימן לנו שאמר כן בחשאי לב"ד לפיכך כופין אותו לקיים נדרו. אך הוא שיודע בעצמו שאמר כן בחשאי יכול להטעות הב"ד שיתירו לו אפילו אין הפתח או החרטה אמת כי הוא יודע בנפשו שאין בנדרו כלום. כנלע"ד להכריע:

דף כה.

ואנן לא מסקינן נפשין אשומשמני. פי' אע"ג דאיהו לא אמר אדם כעולי מצרים אלא סתם כעולי מצרים ואפשר ראה שומשמני כמספר גברי דעולי מצרים אפ"ה סתם עולי מצרים גברי נינהו. וזה מוכח מסוגיא דשמעתין אבל בשבועות פריך דלמא ציפרא רבה חזא ואסיק שמיה גמלא וא"כ מסוגיא דהתם לא מוכח דין הנ"ל:

דפריעה כל מה דה"ל בידיה. מגירסא זו משמע דלא כהר"ן דלא הוה מודה מקצת. ונ"ל הא דנקיט ס"ת לא ע"פ ב"ד אלא הוא קפץ ונשבע מעצמו כמו שהוכיח תוס' בשבועות (כ"ט ע"ב) ד"ה משום ולתחבולה חטף ס"ת כדי ליתן קניא דיליה לחברו:

מלתא דלא טריחא נקיט. ע"ש תוס' ד"ה כי היכי דלא להוי הפרה כו' ולפי דבריהם קשה בע"ד המקום סגי ועל דעתי למה לי. ולכאורה י"ל דיהיה דעתם ע"ד ע"ז ע"כ אמר על דעתי פי' אותו המקום שהוא על דעתי. אלא דהמ"ל על דעת אלהי אברהם יצחק ויעקב אבות ישראל. בשלמא גוף השבועה לא הוו סגי למימר שמרו תורה ומצות של אלהי אברהם וכו' דה"א תורה ומצות שנצטוו הם כגון מילה וגיד הנשה. אבל הכא קשה למה לי על דעתי לימא כנ"ל. וי"ל אדרבא הא עדיפא דהוה בקיצור על דעתי מלהאריך ולומר ע"ד אלהי אברהם וכו'. והיינו דקאמר בשמעתין מילתא דלא טריחא נקיט וסמיך אש"ס דהתם והכל עולה בקנה אחד:

מיהו גוף הדבר צ"ע מי יפר להם שבועתם כיון שכולם נוגעים בדבר עיין ש"ע סי' רכ"ח סעי' למ"ד. ואם יהיה איזה מישראל שיסתלקו מזה ויסבלו עול התורה והמה אינם נוגעים. לעומת זה לא יתירו לאחרים אין אדם חוטא ולא לו. ויש לדחוק ואין להאריך וצ"ע:

דף כה:

בראשונה היו אומרים וכו'. נ"ל דחכמים הראשונים לא היו ס"ל כלל הך דנדר שהותר מקצתו הותר כלו והיינו משום דס"ל דברה תורה כלשון ב"א ולא אייתר ככל היוצא מפיו יעשה ולא ס"ל דתרתי שמעי' מיניה עיין היטב לעיל ג' ע"ב בר"ן ד"ה במערבא וכו' וד"ה ואי תנא וכו' ומ"ש שם בחידושנו ותוס' סוטה כ"ד ע"א עד שבא ר"ע ולימד דמכל היוצא מפיו דרשינן נדר שהותר מקצתו וכו' ואז בזמנו הודו לו כ"ע בגוף הדין אלא דנחלקו באיזה ענין נקרא הותר מקצתו לרבה במשנה ולרבא בתפוס לשון ראשון ואחרון דרבנן שבזמנו ס"ל לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ולר"ע נחלקו והלכה כב"ה. ורבנן דפליגי אדר"ע לאו היינו רבנן דמתני' דפותחין דהיינו רבנן ראשונים דלא הוה ס"ל כלל הך דרשא אלא היינו רבנן דברייתא לקמן דמייתי ש"ס איתיבי' ר"פ לרבא כיצד אר"ע וכו' והוא ברייתא כמ"ש הר"ן והרא"ש שהוא ברייתא כי במתני' לקמן (ד' ס"ו) לא הוזכר ר"ע אלא סתם כיצד וכו' ע"ש ור"פ שביק הך משנה דלקמן ומקשה מברייתא משום דעיקר קושיתו ושארי קושיות הש"ס בשמעתין הכל מפלוגתת ר"ע ורבנן ולא רמזה במשנה דפליגי ר"ע ורבנן כלל כי רבנן הראשונים אינם נכנסים בגדר פלוגתת רבה ורבא. ע"כ מייתי

מברייתא דדקדק ותני כיצד אר"ע נדר שהותר וכו' משמע רבנן שבזמנו פליגי עליו אע"פ דס"ל נמי הותר כלו מ"מ פליגי. הארכתי ונדחקתי בזה כי הר"ן כתב בסוף הסוגיא דיש רוצים לומר דנדר שהותר ע"י חכם אפילו מעמיד דינו כמשנה והקשה הר"ן א"כ במתניתין דפותחים דפליגי רבנן א"כ פליגי אפילו במשנה וגם רבא יודה לזה א"כ מאי פריך ממתניתין דכלכלה. והיא קושיא עצומה ואפילו למאי דמשמע מלשון פי' הרא"ש דס"ל לרבא לא תליא במשנה אלא בכולכם לבסוף. מ"מ פשוט דלהני יש פוסקים ס"ל בנדר שנעקר ע"י חכם אין לחלק וקשה קושית הר"ן. ולכאורה הני פוסקים ס"ל דמתני' דפותחים נמי לא בעי היתר ושאלה לחכם ושיטה זו מייתי תוספות בשמעתין ודחאה מ"מ הני יש פוסקים ע"כ ס"ל הכי. ואמנם אנן דקיי"ל בפשיטות דשבתות וי"ט בעי שאלה לחכם קושית הר"ן כראי מוצק וא"א לומר כהנך פוסקים בשום אופן. וא"כ צע"ג אדברי הב"ח וכסכמת הש"ך סי' רכ"ט ס"ק ד' ולא שתו לבם לתרץ קושית הר"ן משיטה זו. ולהנ"ל י"ל דלק"מ קושית הר"ן דבמתני' דפותחין לא מצינו כלל רבנן דפליגי אדר"ע אלא רבנן הראשונים דלא דרשי ככל היוצא מפיו ומהני רבנן לא מיירי בשמעתין אלא מרבנן דברייתא דכיצד וכו' ולק"מ קושית הר"ן וק"ל. ואמנם ברייתא דכלכלה משמע לשם דרבי נתן שהיה אחר ר"ע פליג בהא והיינו רבנן האחרונים ומש"ה פריך מהא כצ"ל:

דף כז.

נדרי אונסים וכו' וחלה הוא פי' רש"י המדיר אם אינו ט"ס צ"ל דס"ל למאי דקיי"ל הלכה כראב"י (לעיל כד ע"ב). א"כ הא מוקמינן (לעיל כד ע"א) דזמינא אדריה למזמנא ומשמע מלשון פי' הרא"ש שם שהמזומן הוא שנדר ולא המזמין ודלא כפי' הר"ן שם שפי' שהמזומן ביקש מהמזמין שידור והרא"ש לא פי' כן אלא שהמזומן עצמו נדר ולזה נתכוון פי' רש"י כאן לכאורה. אלא שאני מסתפק גם בכונת הרא"ש מפני שיש לדחוק ולפרש לשונו כהר"ן כי כן פירש בנו בטור סי' רל"ב ובקיצור פסקי הרא"ש להדיא ע"ש ואמנם במשנה למלך משמע שהבין דברי הרא"ש כפשוטן ועמ"ש לפנינו אי"ה:

ולנערה לא תעשה דבר. לכאורה תמוה מה עלה על דעת רבא להביא ראיה מהא דאין מענשין האונס להא דלא לבטליה זכותיה ומה ענין זה לזה. וכי מטעם עונש אתינן עלה. ויותר היה לו להביא ראיה מוהיא לא נתפשה הא נתפשה שריא לומר אונס מותרת לבעלה ישראל. ע"כ נראה לע"ד דעיקר סברת רב הונא לחייבו משום דאונס דשכיח ולא שכיח ה"ל לאסוקי אדעתיה ולהתנות ומדלא אתני איהו דאפסיד נפשיה. ואע"ג דממשנתנו מוכח דאע"ג דה"ל להתנות מ"מ מותר. י"ל נדרים שאני כמ"ש הר"ן. ואתא

רבא להוכיח דכל שום אונס דלא שכיח כולי האי מקרי אונס ולא אמרי' איבעי ליה לאסוקי אדעתיה מדאמר רחמנא ואיתא שם בספרי ומייתי רש"י בחומש כי בשדה מצאה פרצה קוראה לגנב מי גרם לה שתיאנס על שיצאתה בשדה וכל כבודה בת מלך פנימה. נמצא לכאורה ה"ל לאסוקי אדעתה ואפ"ה כיון שסוף סוף נאנסה אמר רחמנא ש"מ אע"ג דה"ל לאסוקי אדעתה מיקרי אונס וה"נ דכוותי'. וכי תימא קטלא שאני פי' דמשום דה"ל לאסוקי אדעתה ולא לצאת השדה לא קטלינן לה אבל עכ"פ פושע הוה ולענין ביטול זכיותיה נאמר שבטלו. לכן מייתי ממשנתנו דמנ"ל למשנתנו להקל בנדרים ולא נימא הא ה"ל לאסוקי אדעתיה אי לאו מהאי קרא ולא ס"ל לחז"ל לחלק בין קטלא לשארי דברים ולא תעשה דבר כלל משמע א"כ ה"נ לא בטלי זכותי' כנלע"ד:

ואמנם גוף הדבר מנ"ל לרבנן להתיר נדרי אונסים. הנה לא תנן במשנתנו מי שנדר ושוב אירעו שום אונס שיהיה מותר דפשיטא כיון שנדר נעשה לו איסור כנבלה ולא הותר אלא משום פקוח נפש ולא משום הפסד ממון. ועיין היטב במג"א ססי' תרנ"ו. אך מש"ה יכול להמציא לו פתח להתיר ע"י חכם או ג' הדיוטות ולומר אדעתא דהכי לא נדרנא ואם אינו נולד יתירו לו. אבל להתיר לו בלי שאלה לחכם לא. אך משנתנו מיירי מתחלת חיילות הנדר שהרי נדר אם לא יאכל עמו ובשעה שהיה צריך לאכול ולא בא אז יחול האיסור ואז הוא אנוס וכשם שאם היה אז שוגג הוה נדרי שגגות ואין הנדר חל משום האדם בשבועה פרט שלבו אונסו. ה"נ אע"ג שהוא בדעתו וכוונתו מ"מ כיון דגלי רחמנא דאנוס פטור ממצות התורה שמע מינה דאנוס לאו אדם הוא ה"ה הכא בנדרים לא מיקרי האדם בשבועה בשעת חלות הנדר ואינו חל. אלא הסברא נוטה דאנוס לעבור על דברי תורה בעי' פקוח נפש. ושלא יחול הנדר הוה בכל שאנו משערינן דאדעתא דהכי לא נדר אפילו בהפסד מעט ממון לפי ענין קפידת הנודר לא יחול הנדר דלא הוה אדם בשבועה אבל אם כבר נדר בלי תנאי שוב הוה נדר ככל ל"ת דאורייתא ולא יעבור בלי היתר אם לא בפקוח נפש. והא דמייתי רבא ממתני' אהתפסת זכותיה לא לגוף הדין שיפטור ע"י האונס דאין ראיה מתחלת חלות הנדר להתפסת זכיותיו. אלא דזה אין צריך ראיה דאונס פטור וגם ר"ה לא נסתפק בזה אלא דס"ל ה"ל לאסוקי אדעתיה ולאתנויי ומדלא התנה איהו אפסיד נפשיה לזה מייתי ראיה ממשנתנו דלא אמרי' אפסיד נפשיה דלענין זה אין לחלק בין נדר לדבר אחר. כל זה הבנתי מדברי הריב"ש סי' שפ"ז שקצרו הרב"י בי"ד סי' רל"ב:

והנה כתב הריב"ש שם דחלה בנו דמשנתנו אפשר דהוה נמי סכנת נפש שיהיה לבן נעגועים על אביו. ועוד אפילו לא הוה רק הפסד ממון לשכור לו שומרים ומשמשים

מ"מ כיון שאינו אלא בתחלת חלות הנדר סגי באונס כ"ש ועוד התם דליכא קפידא כל כך שיאכל עמו אנן סהדי דאדעתא דהפסד מועט לא נדר משא"כ בנידון דיליה אין כאן אנן סהדי דאפשר אפילו אדעתא דהפסד מרובה נמי נשבע ע"ש. ולפי הנ"ל אין הכוונה ועוד אפילו לא יהיה הכא תחלת חלות הנדר מ"מ מותר משום דאדעתא דהכי לא נדר. זה א"א דצריך היתר ושאלה לחכם ואל"ה לא יעבור אא"כ בפקוח נפש. אך ה"פ ועוד אפילו יהיה בנידון שלפניו נמי תחלת חלות הנדר מ"מ אין כאן אנן סהדי שלא יהיה אדם בשבועה משום אונס ממון כזה נגד קפידא רבה של אותו הנדר שבנידון שלפני הריב"ש זהו כוונתו בסי' שפ"ז. ומ"מ נ"ל דזה יצדק יותר לפי הרא"ש שהמזומן נדר וכיון שבעל הנדר היה אונס שייך לומר שאינו אדם בשעת חלות הנדר. אבל אי אמרינן שהמזמין נדר והוא לא נאנס והרי הוא אדם בשעת חלות הנדר צריכים לדחוק קצת בזה אי נימא דחלה בנו מיירי בהפסד ממון בעלמא עיין היטב וק"ל:

ועוד נ"ל סברא ע"פ מ"ש בד"מ סי' רל"ב אות ז' בשם רשב"א מי שנשבע לפרוע לזמן והגיע שמטה בנתים פטור משבועתו דלא נשבע אלא כל זמן שהוא חייב לו שאילו מחל לו חובו אין חיוב שבועה עליו וכיון שכן ה"ל כמוחל דשמטה אפקעתא דמלכא היא עכ"ל. פי' ועל כרחו צריך למחול והרי קיים שבועתו דמחילה פרעון הוא. וא"כ י"ל ה"נ דכוותיה דהאי גברא אפילו אילו לא נשבע נמי היה פריעת ב"ח מצוה. והפקיד היה מעקל המעות אצלו מחמת ששמעון בע"ח לאחר. היתכן שנאמר שראובן ישלם לשמעון ויפסיד מאתים ע"י מנה שלו. וע"כ היה הדין שראובן פטור וה"ל כמוחל לו חובו וא"כ ממילא אין כאן איסור משום שבועה. אבל מ"ש המ"ל ריש הלכות שבועות בזה אינני מבין כלל. יהיה איך שיהיה למאי דקיי"ל בש"ע א"ח ססי' תרנ"ו כהראב"ד ע"כ דברי הריב"ש סי' שפ"ז קיימים וכדעת הב"ח והט"ז סי' רל"ב וכאשר רמז עליהם המג"א ססי' תרנ"ו וכוונתו דבשעת תחלת חלות השבועה והנדר אזלינן בתר אומדנא אדעתא דהכי לא נדר. אבל לא כשכבר חל השבועה ושוב אירעו אונס ממון. וזה דלא כהש"ך סימן רל"ב עיין היטב:

דף כז:

חזו דאתאי וכו'. עיין מג"א (סי' קח ס"ק יא) להכריח מח"מ סי' כ"א דהיינו סוגיא דשמעתין דלא כהאגודה אלא כהט"ז בי"ד סי' רל"ב ס"ק יט ע"ש. ולפע"ד אין ענין שמעתין לפלוגתת נמק"י ואגודה. דנמק"י יליף מהא דהיה לו אבן בחיקו ושכחה ועמד ונפל והזיק פטור כיון דסופו באונס שכחה ומזה יליף ה"ה מי שהתעצל להתפלל מנחה

או לקיים שבועתו בתחלת הזמן כיון שהיה לו פנאי ושוב נאנס לא הוה תחלתו בפשיעה כמו באבן בחיקו. ושוב כתב הנמק"י עצמו דבתפלה יש לדון כיון שחשו לה חכמים לשכחה דלא ישב לפני הספר סמוך למנחה. והאגודה מוכיח בהיפוך מהלל שתיקן לשכה וכמ"ש ט"ז בשמו. וי"ל האגודה לא יחלוק על הראיה מאבן בחיקו ושכחה. אלא ס"ל התם ליכא מצוה לזרוזי נפשיה והיה תחלתו בהיתר גמור להניח אבן בחיקו משא"כ בתפלה דזריזים מקדימים ונהי דאין לענשו אם אינו מהזריזים מ"מ אי נאנס אח"כ ה"ל כתחלתו בפשיעה. והרי קמן דנמק"י גופיה חזר ופקפק על דין תפלה. אלא שהאגודה הוסיף עוד דאפילו בשבועה נמי דכל מצות שבעולם הזריז ה"ז משובח. ומייתי מבתי ערי חומה דודאי מצוה רבה איכא לפדות בית בא"י ושלא להחליטו ומצוה לזרוזי נפשיה. וע"ז סובב דברי האגודה אבל כעין דשמעתין דליכא מצוה לזרוזי אדרבה אמרי' בתחלה אמיד נפשיה שלא יהיה לו אפשרות לבוא אלא בזמן ההוא ומש"ה הגביל זמן ליום ההוא ומה"ת ה"ל לזרוזי נפשיה וכ"ע מודים בזה:

נמצא לפ"ז בדברים שבין אדם לחברו גם האגודה מודה להנמק"י ובתפלה לא שבקינן פשיטות האגודה מפני ספיקותו של הנמק"י ובשבועה ושארי דבר מצוה בהא פליגי:

אונסא דמיגליא שאני. למסקנא משמע להלכה דכל אונסא דשכיחא ולא שכיחא רחמנא פטריה כרבא ודשכיחא טובא ה"ל להתנות אלא שמלשון הר"ן פ' האומר בקידושין משמע דלמסקנא דטעמא דגטין משום צניעות וכיוצא תו לא אתינן לתרץ אונסא דמגליא שאני אלא אפילו שכיחא טובא נמי לא ה"ל להתנות. אך רוב הפוסקים לא ס"ל הכי ומש"ה כתב הרא"ש וכן רבינו ירוחם דמשנתנו בהפשרת שלגים דוקא דהוה שכיח ולא שכיח ע"ש ודברי תוס' דשמעתין אין להם שחר וכבר תמה עליהם בתשובה מהר"א ששון סי' ס"א וש"ך י"ד סי' רל"ב ס"ק כ' ירד להציל ולא הציל ומ"מ לדינא ס"ל כנ"ל וכמ"ש ג"כ בח"מ סי' נ"ה ע"ש. ועיין תשובת מהרש"ך שבס' תשו' מהר"א ששון הנ"ל סי' ס' ואחריו בסי' ס"א תשו' מהר"א ששון עצמו ועיין מ"ל ריש הלכות שבועות ועיקר דבריהם אבאר בקיצור ואוסיף נופך בעזה"י. הגאון מו"ה אליהו מזרחי כתב אפילו באונסא דשכיחא טובא ולא אתני מ"מ אם אפשר לומר שהדבר מבואר מעצמו ומוכח וגלוי לעיל כל ולא היה צריך לבאר זה בזה לכ"ע אונס פטור. והנה פשוט אי משנתנו מיירי שהמזומן היה נודר אין לך אומדנא דמוכח ומבואר יותר מזה שלא היה דעתו של עצמו על אונסים אפילו שכיחי טובא וא"כ בשלמא הא לא קשיא מה צריך לשנויי אונסא דמגליא שאני לימא מתני' מוכח טובא. נ"ל דעכ"פ מאתפסת זכותיה הוה קשיא וצריך לשנויי אונסא דמגליא שאני. אך הא קשיא לי מאי מייתי רבא ממתני' אדאתפיס זכותיה.

דלמא מתני' שאני דמוכח טובא. והגאונים הנ"ל הקשו ארבינו ירוחם למסקנא לא הוה צריך לאוקמא מתני' בהפשרת שלגים דאפילו באפסקיה מברא נמי סגי כיון דמוכח טובא. ונ"ל דלפמ"ש הר"ן לעיל דלהכי אדריה המזומן משום שהיו אחרים מפצירים בו לסעוד אצלם והוא לא רצה ע"כ להנצל מהם נדר לאכול אצל זה. א"כ שוב אין כאן אומדנא דמי יודע כמה צער היה לו לאכול אצל שכנגדו ואפילו היה עכבו נהר אולי אותו אחר הוה יהיב תרקבי דדנרי להעבירו. והוא לא רצה אפילו בכל חללי דעלמא לאכול אצלו ע"כ נדר אפילו ע"ד אונס וא"כ אין כאן אומדנא דמוכח:

ונראה קצת דדינו של הר"א מזרחי מבואר בירושלמי פ' מי שאחזו דמייתי הר"ן בקידושין וש"ך ח"מ סי' כ"א. והנה התומים הקשה שם מ"ט מייתי רמב"ם הך דינא ב' פעמים ובש"ע סי' כ"א ובסי' נ"ה והיינו הך ומ"ט נמי מייתי סמ"ג מירושלמי ולא משמעתין. והנה בירושלמי מסיים עוד בפלוגתת ר' יוחנן ור"ל מי שנתן מעות לספן להעביר סחורתו ויבשה הנהר לר"ל אונסא כמאן דעבד ופטור הספן להחזיר המעות ע"ש. ונ"ל דינו של הרמב"ם ספ"ז דסנהדרין שהנתבע היה חייב לשבע ולפטור ואמר לשכנגדו השבע וטול וקבע זמן כך וכך ולבסוף נאנס יש כאן ג' סברות לר"ה דלא אמרינן רחמנא פטריה אבדו זכיותיו של זה דהיינו לא יטול בשבועתו וגם חברו נפטר משבועה כלל. ולרבא אונס רחמנא פטריה עכ"פ ואין לפטור הנתבע בלי שבועה. אך אי נאמר עדיין ישבע זה ויטול. זה תליא בפלוגתת ר' יוחנן ור"ל ר"י ס"ל אונסא כמאן דלא עביד פי' כאילו לא היה שום דבר בעולם ויהיה כמקדמת דנא וזה ישבע ויפטור. ור"ל ס"ל כמאן דעביד כאלו קיים תנאו ובא בזמנו ועדיין נשבע ונוטל. וכדרך שאחז"ל חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה. ולזה ס"ל דהספן מחזיק בשכירתו אע"ג דלא עבד כלל ה"ל כאילו נסע בספינתו דכמאן דעביד דמי. והלכה כר"י דהוה כמקודם לכן בעובדא דהרמב"ם זה נשבע ונפטר ולא דישבע זה ויטול וחידוש זה קמ"ל הרמב"ם ספ"ו מסנהדרין ויליף לה הסמ"ג מירושלמי דוקא ולא משמעתין דבשמעתין ס"ל כמאן דעביד דמי:

והנה איתא שם בירושלמי ר"ל נתן עצה שהארוסה תאמר אם לא תבוא לזמן פלוני וכו'. וקשה מה לי אם הוא מתנה או היא אע"כ משום דאם היא מתנה ה"ל אומדנא דמוכח דאין דעתה להיות אגידה באונסא וכסברת הר"א מזרחי הנ"ל אע"ג שאינו דומה ממש וק"ל:

ודע דפלוגתת ר"ה ורבא בשמעתין היינו פלוגתת ב' לשונות ריש כתובות חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה. ומסקנת רב אשי התם כלישנא קמא התם וכרבא דשמעתין:

סוגיא דאסמכתא עם כל המסתעף הארכתי בעזה"י בתכלית בב"מ ס"ז. ודבר שנתחדש מ"ש שם ותמהתי על הרא"ש שכ' דבהחזרת השטר במסירה לא סגי דהרי בעי כתיבה ומסירה וצע"ג דהא השטר נכתב על שמו ולא בעי כתיבה כמ"ש הרא"ש בעצמו ר"פ הספינה. ומאז אמרתי כיון שלא נכתב על זאת ההלואה מש"ה בעי כתיבה ומסירה. וכעת נ"ל דס"ל דהא מיירי שהשליש מחיר השטר ואין מסירת השליש מועיל כמו מסירת הבעלים אא"כ כותב לשליש כח והרשאה כמ"ש באדרכתא דבעי כתיבה דאל"ה אין יד השליש כיד הלוה המוסר השטר להמלוה. והכ"מ רצה לפרש משנתנו באופן שלא יאבד משעבדי שלו ובשטר שנחתם ביומו ולא הוה מוקדם ורק נמחל שעבודו ע"כ כתב שמוסרו לו בעדי מסירה ונעשה שעבוד חדש וגובה ממשעבדי אי נחתם ביומו אלא שהוסיף עוד ואי נראה דוחק לאוקמי משנתנו בכתוב בו זמנו באותו היום נ"ל לגבות מב"ח עכ"פ. ואי באמת לא היה צריך עדי מסירה והוה סגי במסירה לחוד ומה שהצריך לעדים היינו כדי דמצי מיירי בנחתם ביומו ולמגבי ממשעבדי. ולחנם הרעיש הש"ך העולם בסי' ר"ז ס"ק ט"ו ע"ש וע"פ זה כתבתי וכן נדפס בשמי בתשובה ליישב הא לר' יהודה קיימינן ואיהו ס"ל בגטין (ד' ע"א) עדי חתימה בעי' ולא סגי ע"מ. ולהנ"ל ניחא דלא אמרו הכ"מ אלא כדי לגבות ממשעבדי והיינו לר' יוחנן דס"ל גזרינן שמא יגבה מזמן ראשון ואליביה כ' הרא"ש בפירושו בשמעתין דה"ה גזרי פלגא קמא אטו פלגא בתרא ולא יגבה כלל משעבדי ומש"ה כתב הכ"מ להשמר מזה דמיירי בע"מ אבל לר"ל דלא גזר בב"מ (ע"ב ע"א) מודה הכ"מ דסגי במסירה בינו לבין עצמו ולא בעי ע"מ כרתי. וסוגיא דגטין (ד' ע"א) הנ"ל אזלא לר"ל כמ"ש תוס' שם (ג' ע"ב) ד"ה דתנן וכו' ע"ש ולק"מ:

מה שהקשו תוס' פרק זה בורר אר"ת מעירבון אמשחק בקוביא יש לחלק ולומר בעירבון גרוע טפי משום ששניהם אינם רוצים בקיום האסמכתא אלא בקיום המקח ולא זה יכפול ולא זה יתן רק שיקיימו המקח. מש"ה אם אירע אח"כ שלא קיים אחד מהם המקח אמרינן דהוה אסמכתא וכשם שזה לא יכפול גם זה לא יתן. משא"כ בקוביא נהפוך הוא שניהם רוצים בקיום הריוח וכשם שזה רוצה לקנות כשירויח כך מקנה לחברו ופשוט לע"ד:

נודרין להרגין עיין בראש"ש שנדחק איך ההורגים נזהרין מאכילת תרומה. אמנם בטור סימן רל"ב מפורש דהורגים באים רק על עסקי נפשות ולא על ממון כלל ונודרים להם שהוא עצמו מבני בית המלך. ובזה ניחא קצת דקאמר היכי נדר אמר רב עמרם אמר רב וכו' אם אינן מבית המלך וכו' וקשה מ"ט שביק תרומה דקדים ונקיט בית המלך אע"כ מבבא דתרומה לא קשה ליה היכי נדר די"ל אהנך פירות גופיה נדר שיהיו הקדש אם

אינם תרומה. אבל בבא דבית המלך דמיירי נמי שאין פירות קמן רק אגופו נדר א"כ היכי נדר כנלענ"ד:

דף כח.

ובה"א אף בשבועה עיין תי"ט וש"ך סי' רל"ב סוף ס"ק ל"א. וצ"ל הא דלא תנן הכא במתני' דמותר לישבע בה' שהוא של בית המלך. היינו דאיכא למימר רבותא לאידך גיסא דה"א הך שבועה דבשעת אונס מותר. אבל לאסור הפירות עליו ולאכלם אח"כ אחר שעבר האונס ה"א דלא שרי קמ"ל. והיינו טעמא נמי דהמוכס אינו מדירו בככר ויאכל לאלתר בפניו משום שהאנס יודע שבשעת האונס יאכל בפניו. אבל לא יעלה על דעתו שיעבור על נדרו אחר שעבר האונס. והא דלא חייש האנס שילך אצל חכם ויתיר לו משום שהנודר ע"ד חברו אין מתירין לו אלא בפניו כמו צדקיהו ונ"נ לקמן ס"ה ע"א ע"ש בר"ן ותוס' גטין ל"ה ע"ב ד"ה וליחוש. ולכאורה יש לתמוה על דברי הגהת רמ"א סי' רל"ב סעיף י"ד ומ"ש שם ש"ך ס"ק ל"ה בשם רש"ל ומה שהקשה ס"ק ל"ו. ולכאורה תמוה אי ס"ד לא הוה אלא משום ח"ה ולא משום חומר שבועה א"כ מה הועיל היתר ע"י סנהדרין. ע"כ נלע"ד דהא דדברים שבלב אינן דברים רק באונס אנן סהדי על מחשבות לבו והני מילי היכא דליכא ח"ה אבל היכא דאיכא ח"ה אפי' מחשב כן בלבו ולא חייש לח"ה מ"מ אין כאן אנן סהדי דהרבה אנשים חיישי לח"ה ואינם מבטלים אותה השבועה. ומפני כן אע"פ שזה לא חייש וביטל השבועה בלבו מ"מ אין כאן אנן סהדי וה"ל דברים שבלב וחזר איסור שבועה למקומה ומש"ה הוצרך צדקיהו להתיר שבועתו. וזהו בעצמו טעם הסוברים באונס מיתה חל הנדר משום דכמה פעמים גמר ומקנה מחמת אונס מיתה. מש"ה אפילו ביטל הוא בלבו לא מהני דשוב לא הוה דברים שבלב והכל הולך אל מקום אחד. ואמנם אי באמת מוציא בשפתיו בלחש כמ"ש מהרש"ל ביש"ש דמייתי ש"ך ס"ק ל"ה באמת תו ליכא איסור שבועה עכ"פ רק משום ח"ה וזה מהני גם באונס מיתה דאתיא דבור ומבטל דבור:

קונם אשתי נהנית לי צלע"ג הא לא חל דמשועבד לה כמבואר ר"פ המדיר בכתובות ושינויא דש"ס שם לא שייך הכא ע"ש ועיין לעיל (טו ע"ב) דאמר הנאת תשמישך עלי. נמי לא שייך הכא דהא מוסיף ואומר אשתי ובני ובבנים לא שייך הכי וצ"ע לכאורה. וצ"ל דנקיט משנתנו בגוני דהאנס טועה בדין וביקש ממנו שיאסור הנאתו על אשתו וסבור הוא שחל בכי האי גוונא וקמ"ל רבותא לב"ש דאפ"ה בניו אסורים אע"ג דמדינא אינו חל על אשתו מ"מ על בניו חייל ועיין לעיל (כ"ז ע"ב) פלוגתת ב"ש וב"ה. ואשמעינן

נמי רבותא לב"ה דאע"ג דמילתא יתירתא עביד במה שהוסיף בניו שהרי האנס לא הדירו כלל על אשתו אינו חל והוא הוסיף בניו שהנדר חל עליהם מ"מ מותר. ובזה יובן מה שצ"ע מאי פריך ש"ס היכי נדר הא מפורש במתני' אשתי ובני וכו' ועוד מאי דפריך בתר הכי כיון דיאסרו פירות איתסר בהו אגופיה דמתני' ה"ל למפרך כיון דאוסר אשתו נאסרה בהנאתו. אע"כ אגופיה לק"מ דבלא"ה אינו חל דמשועבד לה כנ"ל אבל ברישא דמתני' לא מיירי מטעותו של האנס דהרי מטעם נדרי אונסים אתינן עלה וע"כ נדר גמור הדירו פריך היכי נדר ושיהיה מותר בו אח"כ:

דף כח:

פדאן חוזרות וקודשות וכו'. לבר פדא רישא דמתני' יש להם פדיון קודם קציצה וסיפא אין להם פדיון קודם קציצה. ומלאחר קציצה לא מיירי מתני' כלל. וסיפא חמירא מרישא שאין להם פדיון דחוזרות וקודשות. אך לעולא לפי שיטתו של מהר"מ קרטביה דמייתי הר"ן רישא לחומרא דיש להם פדיון. פי' צריכים פדיון אחר קציצה. וסיפא לקולא שאין להם פדיון דלא צריכא פדיון אחר קציצה. והנה לקמן בברייתא שור זה עולה כל שלשים יום וכו' וסיפא מעכשיו שלמים וכו' למאי דמוקי ליה בקדושת דמים להר"מ מקרטביה לא שוו בדיניהן דברישא מדהאריך ואמר כל שלשים עולה ולא אמר בקיצור מעכשיו עולה ולאחר שלשים יום שלמים. ש"מ דאי פדאן חוזר וקדיש כל שלשים יום. אבל בסיפא מעכשיו שלמים וכו' פדאן פ"א ויוצא לחולין עד אחר שלשים יום ושוב נעשה עולה וא"כ צ"ע דפריך תרי בבי למה לי לבר פדא הא תרי דינים נינהו. ואע"ג די"ל דא"כ ה"ל למיתני קילתא גבי עולה שפדאו פ"א ודיו. וחמירתא בשלמים דקילי ואפ"ה פודאן וחוזר ופודאן. מ"מ קשה כיון דמגיה הברייתא אי לא אמר מעכשיו וכו' שהוא הגהת רבה ודוחק גדול יותר היה נוח להגיה ולהפוך רישא בשלמים וסיפא בעולה רישא כל שלשים יום שלמים ואח"כ עולה הוה כל שלשים יום שלמים וקמ"ל דפודאן וחוזר ופודאן דכל שלשים יום צריך להיות שלמים. וסיפא באומר מעכשיו עולה ולאחר שלשים יום שלמים פודהו פעם אחד ויוצא לחולין ושוב נעשה שלמים אחר שלשים יום מאליו. ומדלא משני הכי משמע דלא כמהר"מ מקרטבי בלא שום הוכחה נמי פודאן וחוזר ופודאן ואפילו במעכשיו שלמים ולאחר שלשים יום עולה נמי אינו יוצא מידי שלמים ע"י פדיון כל שלשים יום:

עולא אומר וכו' ובתוך משך זמן הקציצה תליא בפלוגתא דעלמא אי עד ועד בכלל או לא לכל מר לבר פדא ולעולא כדאית ליה ועיין לקמן ס"א ע"א ר"ן ד"ה עד הפסח וכו' ע"ש:

דף כט.

היום את אשתי וכו'. לכאורה מסברא אמר כן אבל הרא"ש כתב מהקישא דהויה ליציאה. ולא זכיתי להבין מה ענין הקישא להכא. וכי גזרת הכתוב הוא בגט התם נמי מסברא פשטיה ר"נ כיון דפסקה פסקה ואותה סברא בעצמה איכא נמי הכא. ועדיפא מדהתם. דהרי הרי"ף והרמב"ם התם לא פסקו כר"נ והכא פשיטא להו לענין קידושין דלא פקעו קידושין בכדי וע"כ ס"ל דלענין זה לא מקשינן הויה ליציאה כמ"ש בחי' רשב"א בקידושין פרק האומר גבי מהיום ולאחר שלשים יום ע"ש. ודברי רא"ש צ"ע וכבר נתעורר קצת מזה במ"ל:

א"ל רבא מי קמדמית וכו' ובירושלמי אמר ר' יוחנן מצינו הקדש יוצא בלא פדיון וכו' תיפתר כדברי הכל בשדה מקנה ומייתי ליה הר"ן. פי' בשדה אחוזה תליא בפלוגתת ר"ש ור"י במתני' דערכין (כה ע"ב) והלכה כרבי יהודה מש"ה מייתי משדה מקנה לדברי הכל. אבל צ"ע מה ענין ראיה משדה מקנה שהרי לא היה לו להקדיש אלא מה שיש לו עד היובל ויותר אין בידו להקדיש מה שאינו שלו. מה שייך הכא פקעה בכדי. ונ"ל דרבי יוחנן לטעמיה דס"ל קנין הפירות כקנין הגוף נמצא ה"ל כל גופו קנוי לו עד היובל וביובל אפקעתא דמלכא הוא וא"כ כשמקדישה פשטה קדושה בכל גוף הקרקע ואפ"ה פקעה ביובל מן ההקדש. ואו דה"ל למימר דנחלטת לגזבר או דלא יהיה כח להקדיש כלל כדי שלא תחליט לגזבר מה שאינו שלו ואיך יוצאה בלי פדיון אע"כ פקעה בכדי. אבל למאי דקיי"ל כר"ל ר"פ החולץ דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ומתחלה לא פשטה קדושה אלא אפירות ולא אגוף שאינו שלו אין ראיה משדה מקנה ואה"נ י"ל המקדיש שדה אחוזתו לזמן אינו יוצא בכדי ומש"ה לא מייתי ש"ס דילן הך ראיה דהירושלמי. ובירושלמי דשמעתין ס"ל לר' יוחנן כעולא וכמהר"מ קרטובא ועיין בס' פני משה ובש"ס דילן שלהי שמעתין ס"ל לר' יוחנן כבר פדא ע"ש:

א"ל אביי קדושת הגוף לא פקעה בכדי וכו'. שמעתי מקשים לאביי דמועיל תנאי לזמן אפילו בעולה ושלמים א"כ מאי פריך הש"ס לאביי במס' ביצה (ל ע"ב) ומי מהני בה תנאי וכו' ע"ש ומאי קשיין הא גם בקרבן חגיגה מהני תנאי [ובלא"ה נמי אפי' למ"ד דלא פקע בכדי היינו במקדיש לחלוטין לזמן אבל במקדיש על תנאי בודאי לא קדיש אלא על תנאי וא"כ קשיא התם]. ולק"מ דודאי לכ"ע אחר שכבר הקריבה לקרבן שוב לא פקעה קדושה בשום אופן כגון משהתחיל לשחוט ואפשר אפילו משמסרה לכהן. וסוכה משישב בה פ"א ה"ל כהקריבה לחגיגה דבלא ישיבה בה בלא"ה נמי לא הוה אלא הזמנה בעלמא ומשישב בה ה"ל כהקריבה ושוב לא פקעה קדושה לכ"ע:

דף כט:

תיובתא דבר פדא וכו'. משמע מהר"ן דלרבא ודאי הוה תיובתא ולא ניחא ליה במה שפי' הרא"ש דלרבא רישא וסיפא בקדושת הגוף ובהגה' אם לא אמר מעכשיו. והא דאצטריך תרווייהו חד אי לא הדר ביה וחד אפי' אי הדר בי'. כמ"ש הר"ן עצמו וז"ל וכ"ת מאי קמ"ל הא תנא ליה רישא וכו' י"ל אי מהתם כו' קמ"ל סיפא אפילו הדר ביה וכו'. ונ"ל דס"ל להר"ן דבלא הדר ביה לא אצטריך בבא יתירא דפשיטא ממקדש אשה לאחר שלשים יום וכמ"ש הר"ן ד"ה פשיטא וכו' ע"ש וא"כ תרי בבי למה לי ושפיר כתב דאתותב רבא. אך הרמב"ם פסק כעולא אליבא דרבא ומסתמא דסוגיא משמע דאתותב וי"ל היינו למאי דס"ל לרב המנונא ורבא דהקדש ואשה חד דינא אית להו א"כ קשיא תרי בבי ל"ל דבלא הדר ביה ה"ל כאשה לאחר שלשים יום ואתותב. אבל בהא ס"ל כאביי דאין ללמוד קרבן מקידושי אשה ומ"מ מסברת חוץ ס"ל כרבא דקדושת הגוף לא פקעה שהרי אפילו בשדה אחוזה קיי"ל כר' יהודה (ערכין כה ע"ב) הנ"ל. ובריייתא רישא וסיפא בקדושת הגוף וחד אי לא הדר ביה וחד אפילו הדר ביה וא"ש. וע' פי' רש"י וצ"ל דלא מצי לשנויי לרבא תרווייהו בקדושת הגוף ובמעכשיו כפי' רש"י משום דרבא יליף מאשה ואילו אמר היום את אשתי ולמחר מעכשיו לא תהיה אשתי לא מהני ומקודשת לגמרי וה"נ בהיקש:

דף ל.

הנותן ב' פרוטות וכו'. לשיטת הרשב"א דבמוכר שדהו עד שאעלה לירושלים וחזר וקנאה חוזרת ממילא ללוקח ראשון א"כ מ"ט צריך ב' פרוטות בחד פרוטה סגי ולעולם הקידושין הראשונים חוזרים ונעורים. וי"ל בשלמא בקרקע אע"ג דכסף מחיר הקרקע שנתן בראשונה כבר עבר ואיננו ולא עוד אלא שחזר וקנאו ממנו והחזיר לו דמי מחירו שקיבל ממנו. מ"מ חזרה שדה ללוקח ראשון ע"י התנאי הראשון ויהיה לו במתנה בלי מחיר כסף שהרי יכול ליתן את שלו במתנה והכי התנה מעיקרא עד שיעלה לירושלים יהיה קרקע זו ברשותו או במכירה או במתנה. אבל אשה אינה נקנית אלא בפרוטה ואפילו נותן לה אלף כסף לקידושין הראשונים כולם לטבועין ניתנו וכשמגרשה במה תתקדש מחדש ע"כ צריך ליתן מתחלה ב' פרוטות ופשוט:

לא כאלו שהולכים מעכו ליפו. בפי' רש"י ור"ן ורא"ש כתבו שהם הולכים ושבים ביומם. ובפי' המשנה להרמב"ם ובחי' ריטב"א ונמק"י הטעם שהם אינם מתרחקים ואינם פורשים לאמצע הים אלא הולכים בשפת הים סמוך ליבשה. ונ"ל דאיכא ביניהם איבעיא דירושלמי באלו ההולכים לטייל ופורשים לאמצעות הים ובריטב"א כתב שהולכים לצוד

דגים. ואמנם שבים ביומם וא"כ תליא בשני טעמים הנ"ל. והיינו לפי דאיתא בהירושלמי דסיפא לא כאלו שהולכים מעכו וכו' קאי בין אירשא ובין אסיפא וא"כ מספקא ליה להירושלמי אי לטייל דומה מעכו ליפו לפי ששב ביומו ומקלינן ביה ברישא או דילמא כיון שפריש באמצע הים חמור מיניה. וכל זה שייך להירושלמי אבל בש"ס דילן דפליגי לישני וקיי"ל כלישנא בתרא להחמיר לא נפקא לן מהך איבעיא אלא אי אמרינן סברא בהיפוך דמעכו ליפו אע"ג דאית ביה תרי קולי דשב ביומו וגם אינו מפליג לאמצע הים ואפ"ה הוה בכלל יורדי הים. ומ"מ איכא סברא דלטייל קיל מיניה. וכ"כ הריטב"א דהאיבעיא היא אי קיי"ל כלישנא בתרא ולהחמיר. אבל באמת הירושלמי ס"ל דקאי בין אירשא ובין אסיפא א"כ ע"כ מתפרש האיבעיא כנ"ל. ויש לעיין ללישנא בתרא דהנודר מיושבי יבשה אסור בכל אנשי העולם א"כ מ"ט פרט יושבי יבשה וצ"ל למעוטי דגים שבים. ולפ"ז יושבי יבשה לאו דוקא בני אדם אלא כל בעלי חיים נקראו יושבי יבשה:

דף ל:

ובחקותיהם לא תלכו. עיין תוספות נדרים (דף ל ע"ב) על הא דאיתא בגמרא אנשים זמנין דמכסי שהסבירו דמגלו עכ"פ באקראי משא"כ נשים וקטנים לעולם מגלו היינו באקראי ולשון לעולם סובב בין זכרים בין נקבות קטנות. וכתב כן משום דעכ"פ נכון לכסות הראש משום אימתא דשמיא ע"כ דמגלו באקראי. ומ"מ נ"ל הא דבזמננו מקפידים מאד מאד מבלי לגלות ראש ומחשיב את המגלה לפושע לא נהגו אבותינו כן מטעם מנהג פרישות ויראת שמים דא"כ נשים פנויות נמי דלענין זה אין לחלק אדרבא בנשים הוה פריצות טפי שהרי נשואות הוה עוברת על דת אם יוצאה וראשה פרוע. אע"כ לא מטעם חסידות הנהיגו כן אלא מעיקר הדין כמ"ש הט"ז בא"ע סי' ח' מאחר שעשאוהו עע"ז חק לע"ז לילך דוקא בגלוי ראש ולכבד הע"ז בזה א"כ נאסר לנו מן הדין ולא עדיף ממצבה שהיתה אהובה בימי האבות ומשעשאום אמוריים חק לע"ז שנאה הקב"ה ומכ"ש הך. ומנהג זה נהגו בזכרים ולא בנקבות שלהם. אדרבא אית בהו קפידא ביניהם שלא תלכנה בגלוי ראש לבית ע"ז ע"כ לא החמירו אבותינו בגלוי ראש דנקבות פנויות:

הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו. בחי' אגדה שלי כתבתי במתני' איזהו חכם הרואה את הנולד ולא אמר הרואה את שעתיד להיות. והיינו משום מי שמפחד מהעתידות ביותר עליו נאמר אמר עצל ארי בחוץ ברחובות ארצח. ואמרו מן הזהירות שלא תרבה להזהר. ואמנם איש חכם שוקל העתידות במה שכבר עבר וממה שכבר נעשה בעולם

כיוצא בזה ומביא ראיה מהעבר על העתיד האפשרי והיינו שאחז"ל הרואה את הנולד שכולל העבר שכבר נולד עם העתיד להולד כבשמעתין וק"ל:

דף לא.

אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן וכו'. הרמב"ם בהלכות מכירה מייתי לדשמואל ובזבינא חריפא דוקא כבשמעתין. ואמנם בהלכות נדרים מיסתם סתימי ליה בכל מיני מו"מ לוקח ומוכר כדינא דמתני'. ונ"ל בפשיטות דס"ל לרמב"ם דכל שקלא וטריא דשמעתין היינו לרבנן דמתירין ויתור במודר הנאה ולא אסרי אלא הנאה גמורה אבל למאי דקיי"ל כר"א דאפי' ויתור אסור במודר הנאה א"כ פשוט הוא דבכל מיני מקח וממכר הן חריפי הן רמי על אפי' אין הנאת כל אחד משניהם פחות מהנאת הויתור דכ"ע מוותרי כהאי גוונא ומ"מ אסור במודר הנאה וע' לקמן ר"פ אין בין המודר בתוס' ד"ה אפילו ויתור כו' אין רחוק בעיני שכוונו למ"ש בזה. ולתוס' ניחא טפי דהרי אינהו ס"ל דהלכה כרבנן וא"כ הוה סוגיא דשמעתין אליבא דהלכתא ולהרמב"ם הוה דלא כהלכתא וזהו מה שלפענ"ד ברור בכוונת הרמב"ם:

סיפא בזבינא חריפא. כתב הר"ן דרישא לא מיתרצא. ולולא דברי הר"ן הייתי אומר דשפיר מיתרצא. דלכאורה מדאצטריך לאשמועינן בסיפא יהנה לאו"ה מטעם שכתב הר"ן דהוה סד"א דהוה דבר שא"א לקיים קמ"ל דאפשר לקיימו דהרי יהנה לאו"ה. א"כ משמע דלא שכיחי או"ה בהאי אתרא כולי האי דאלת"ה פשיטא. ולפ"ז י"ל כוליה מתני' בזבינא חריפא ומ"מ בעי בסיפא ימכור בפחות דאל"ה ה"ל הנאה להמודיר משום דמכל ישראל נדר א"כ מי יקנה ממנו. נהי דזבינא חריפא ואי היה מותר ליהנות מכל העולם לא אכפת ליה בזה הלוקח שאם הוא לא יקח הרי אחרים הרבה שיקחו אבל הכא דמכל ישראל נדר ממילא ה"ל זבינא דידיה לגבי דידיה כזבינא דרמי על אפיה וטובה גדולה הוא במה שלוקחים ממנו ומש"ה צריך למכור בפחות ולא קשיא אלא רישא דסיפא:

דף לא:

קונם שאני נהנה למולים. פי' רש"י ערלי ישראל דסיפא שמתו אחיו מחמת מילה. וכתב ב"י לאפוקי מומר לערלות. וכתב המשנה למלך דברישא מודה רש"י דאפי' מומר לערלות אינו בכלל שאני נהנה לערלים והאריך שם בטעם הדבר. ולפ"ז מומר לערלות יצא מכלל מהול ולכלל ערל לא בא ועמ"ש תוס' מס' ע"ז (כז ע"א) ד"ה איכא בינייהו כו'. ועמ"ש אבן עוזר בש"ע א"ח סי' קפט והארכתי בזה במקום אחר:

ואומר והיה הפלשתי הערל הזה. כ' הר"ן דלא תימא דלמא נולד מהול הוה וכו' לאו דוקא נולד מהול דהא לחד מ"ד ודאי ערלה כבושה היא ומטיפין ממנו דם ברית בשבת. וא"כ להך מ"ד קשה מאי ואומר. אבל י"ל דנימול לשם מורנא וכי האי גוונא:

וביום השמיני ימול ודרשינן ביום אפילו בשבת. במתניתין דנדרים (דף ל"א ע"ב) איתא ר' יוסי הגלילי אומר גדולה היא המילה שדוחה את השבת החמורה וכו' ר' נחמיה אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים. הקשה בתוס' י"ט מאי אולמא דנגעים משבת החמור' דאמר רבי יוסי. ומה שתירץ כבר תמה עליו בתוס' חדשים שבגליון ע"ש. ולפע"ד משבת אין ראיה דס"ל לרבי נחמיה מקלקל בחבורה פטור ואלא דבשבת (דף קו) מסיק תקוני גברא הוא והיינו ע"פ ההנחה דמאוסה היא הערלה וחרפה היא לנו ע"כ ה"ל תקוני גברא. אבל במשנתנו רצה להוכיח דמאוסה היא הערלה א"כ א"א להוכיח זה מדחיית שבת דהרי אפשר שקלקולו יותר מתקונו ומש"ה מוהלין בשבת ע"כ הוכיח מנגעים. ומיהו בתוס' שם במס' שבת לחד דעה תיקון קיום המצוה הוה תיקון ע"ש אך רש"י לא ס"ל הכי:

תו איתא התם תניא ר' יהושע בן קרחה אומר גדולה מילה שכל זכיות שעשה מרע"ה לא עמדו לו בשעה שנתרשל מן המילה רבי יוסי אומר ח"ו שמרע"ה נתרשל וכו'. י"ל ריב"ק ס"ל כקו' הרא"מ פ' שמות דקודם מ"ת לא כתיב וחי בהם מנ"ל למרע"ה לבטל מצוה מפני הסכנה. ורבי יוסי ס"ל כתי' נחלת יעקב כיון דמצות ביום השמיני עליו רמיא ולא על התינוק אין לו להכניס הבן בסכנה ע"ש:

אמול ואשהה וכו'. בס' המכריע סי' נון כתב שאין שום סכנה במילה שהרי אינו מכה של חלל ובש"ס לא הוזכרה אלא לענין חלול שבות דרחיצה בשבת ולא במלאכה דאורייתא ע"ש. וצע"ג דהא עכ"פ מכת חרב היא. והנה הרמב"ם בהלכות מילה כתב בכל מלין ומצוה מן המובחר למול בברזל. והשתא י"ל אי היה מרע"ה רוצה למול בצור בלי ברזל היה יכול למול ולצאת דבצור ליכא סכנה אלא דהוה ס"ל כיון דמצוה מן המובחר בברזל טוב להשהות המצוה ולעשותה מן המובחר. ועיין בזה תשובת חכם צבי סי' ק"ו ובמ"ל פ"א ממגלה ה' י"א:

דף לב.

מפני שנתעסק במלון תחלה. פי' רש"י לא היה באותה שעה אלא בן שמנה ימים. והרא"מ פ' שמות תמה על זה. והנה צריך להבין לפמ"ש רמב"ן ריש פ' יתרו דהר חורב היה סמוך למדין שהרי מרע"ה היה רועה שם צאן יתרו והנה אחר מעשה דמלון כתיב גבי אהרן

ויפגשהו בהר האלהים ש"מ דהמלון היה בין מדין להר חורב וא"כ היה המלון קרוב למדין. ואם לא היה מהמלון למצרים רק דרך מועט כמ"ש הר"ן א"כ הכל היה דרך מועט. ע"כ אני אומר דפי' רש"י בכאן הוא מהסוברים דליכא סכנה אלא ביום המילה וביום השלישי ולא ביום השני. וממדין למצרים פחות ממהלך ב' ימים ויותר מיום אחד וצריך להתעסק במלון אחד בנתים וביום נסיעתו ממדין היה יום ח' ואמר אם אמול ע"כ א"א לצאת היום מפני סכנת יומא קמא. ולמחר ביום ב' דליכא סכנתא לא יכול לילך דלא יגיע למצרים באותו היום ויהיה גם מקצת יום ג' על הדרך ואיכא סכנת יום ג' למילה. ע"כ לא מל ונסע לדרכו. אך לעתותי ערב ההוא שהיה עדיין יום שמיני היה יכול למולו ולמחרת כאור הבקר כבר יהיה יום שני דהני יומי לא מחשבינן מעל"ע כידוע והיה יכול ליסע בלי סכנה ביום ב' ולהגיע באותו היום למצרים והוא נתרשל בזה ע"כ לא נתלה לו: ואיתא תו התם דרש רב יהודה בר זבינא בשעה שנתרשל משה מן המילה באו אף וחמה לבלעו וכו' גונדא דחמה הוה בפ"ק דע"ז הארכתי בזה וכתבתי דעיקר מדה"ד דהאי מלאך הם אותיות חם. ושם י"ה משולב בו לצנן חמימותו כמשאחז"ל (סוטה דף יג ע"א וברש"י שם) גבי איש אשה אש ושם י"ה ביניהם לצנן האש וה"נ כן. והנה כשהוא משולב חימה אזי הוא בראשי תיבות חסד י"י מלאה הארץ. וכשח"ו אותיות ח"מ מקורבים ואותיות י"ה מרוחקים כזה יחמ"ה ראשי תבות יתמו חטאים מן הארץ ואז שולטים על החוטא ח"ו ורצה לבלוע את מרע"ה דבעידן ריתחא וחימה מענשינן אביטול עשה (כדאיתא במנחות דף מא ע"א) ואמנם כשזוכים למחקו לגמרי אזי שם יה מפסיק בין אותיות ח"מ ומבטלו לגמרי כזה חיה"מ ר"ת חדות י"ה היא מעזכם. ושארי אגדתא עד סוף הפרק הארכתי במקומות אחרים קחם משם:

בעזרת המאיר לארץ ולדרים. סיימנו חי' מפ' ארבעה נדרים. אתה אל רועי. תהי משגבי בפרק רביעי:

דף לג.

אין בין המודר וכו'. באומר הנאת מאכלך עלי. וכן פי' הרמב"ם והרע"ב במשנה וכן הוא בירושלמי וראיתי בס' קול הרמ"ז דמדלא איתמר אלא אמר רבא משמע דרבא לא נאיד מדברי ר"ל אלא מפרש כוונתו ע"ש והנה יל"ד דקאמר לעיסת חטין ע"ג מכתו ולא אמר סתם ליהנות ממאכלו וכגון להריח בככר חם דמייתי בירושלמי ובש"ע ע"כ נ"ל באומר קונם מאכלך נאסר בהנאת מיני מאכליו של חברו ככל קונם דאסור בהנאה אך מותר ליהנות שלא כדרך הנאתו וס"ל לש"ס באומר הנאת מאכלך מיתור לשון הוסיף אפילו

להניח חטין ע"ג מכתו דהוה שלא כדרך הנאתן ועיין מג"א סי' שפ"ז. והירושלמי ס"ל קונמות כהקדש דאפילו שלא כד"ה אסור. וזה תליא בפלוגתא הארכתי במקום אחר. וע' היטב לשון רש"י עירובין (ל ע"א) ד"ה מערבין לו בה וכו' ע"ש:

ואיידי דתני רישא לא ישאלנו וכו'. צלע"ג בשלמא אי הוה תני רישא לא ישאלנו חלוק וטלית ליראות אבל משאילו שלא ליראות בו הוה שייך לומר איידי רישא תני סיפא. אבל השתא דתני נפה וכברה מאי איידי שייך. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דמשנתנו כעין משנה דמס' שביעית וס"פ הניזקין משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחיים ותנור וכ' שם תוס' בשם הירושלמי וכן הוא בתי"ט דנפה וכברה תולין דצריך לספור מעות ורחיים לבשמים ותנור לאונין של פשתן ע"ש וקמ"ל משנתנו דבמודר הנאה לא ישאלנו כל אלה דסתם כלי שסתמן לאוכל נפש לא ישאלנו. וסתם חלוק וטלית ישאלנו אם לא ידע בודאי דצריך ליראות בבית המשתה. א"כ י"ל לא ישאלנו המודר להמדיר משום גזרה וכמ"ש הר"ן לקמן (מג ע"א) ע"ש במ"ש י"ל דלאו קושיא היא כו' ע"ש. וקאמרה משנתנו דרחיים ותנור דסתמיה לאכילה גזרי ולא ישאיל המודר להמדיר משא"כ חלוק וטלית אע"ג דליראות אסור מ"מ לא גזרינן מדיר אטו מודר:

שוקל לו את שקלו וכו'. כתב הרא"ש ולא דמי לפורע שארי חובותיו עכ"ל. צ"ע כיון דקיי"ל כחנן א"כ גם כל חובותיו מותר. וכן קשה במ"ש ופורע חובותיו בגמ' מפרש עכ"ל כיון דבכל חובות איירי לחנן ובכל גוני א"כ אין צריך לפירוש בגמ'. ע"כ נ"ל מזה הוציא הטי"ד סי' רכ"א דס"ל לרא"ש כפי' ר"ת דלא שרי לפרוע חובותיו אלא כעין חוב דחנן דהיינו פירנס אשתו ולא שום חוב אחר כ"א שוקל שקלו באבוד וגבוי כיון דמצוה בעלמא קעביד. ומה שהקשה הרב"י הא כתב הרא"ש במס' כתובות דהלכה כחנן וכיוצא בו וזה דלא כר"ת. יפה כתב הרב"י דמ"מ לענין נדרים החמיר ורצה לומר הואיל וקיי"ל ויתור אסור במודר הנאה א"כ גם חנן מודה דמבריח ארי ממש לא גרע מויתור. ורק פירנס אשתו דלא הוה חוב ברור כלל. וב"ח תי' דכיוצא בו היינו מלוה ע"פ. וע' דבר שכליי בהפלאה שם בשם בנו הגאון מחנה לוי זצ"ל:

דף לג:

דיהיב ע"מ שלא לפרוע והתם בכתובות הב"ע בלוה ע"מ שלא לפרוע. ועיין רשב"א שיטה א' דשמעתין דהכא לא מוקי ליה בלוה אלא דהפורע פורע ע"מ שלא לחזור ולפרוע מהלוה. ולבאר זה אומר כי מבואר בתוס' כתובות ק"ח ע"א ד"ה הא מני דהרי מותר לומר לחנוני פלוני זה מודר הנאה ממני וכו' א"כ מכ"ש שיהיה מותר לפרוע חובו. אלא מפני

דלרבנן אחר שכבר פרע חייב הלוה לשלם לזה שפרע בשבילו. נמצא כשאינו חוזר ונוטל ממנו ה"ל מהנהו מדידיה לדידיה ממש בלי אמצעי וזה אסור. דדוקא ע"י אמצעית החנוני מותר. נמצא תחלת הפרעון אין בו איסור דה"ל מהנהו ע"י אמצעי רק אח"כ שנתחייב הלוה להפורע לשלם. והוא מוותר נגדו ה"ל מיניה לדידיה ואסור. ומה"ט כשנכסי בעל אבדה אסורים למחזיר אסור להניח שכרו אצלו אפילו לחנן ויפול השכר להקדש. היינו משום דהוה מדידיה לדידיה. משא"כ פורע חובו בשעת הפרעון ה"ל אחר מפסיק ביניהם והוה כמו הפסק חנוני. ורק אח"כ ויתר הפרעון מהלוה להפורע. תליא בפלוגתת חנן ורבנן לחנן דלא מחייב ליה מידי שריא ולרבנן אסור. וא"כ תינח כשמתחלה פורע חובו סתם. אבל כשפורע מיד ע"מ שלא לחזור ולפרוע מהלוה כנותן מעות לחנוני דה"ל אמצעי מפסיק ביניהם ושרי גם לרבנן. זה נראה כוונת אותם המפרשים שברשב"א ומה שהקשה רשב"א על זה נקל ליישב לפ"ז עיין ר"ן:

והנה נקל להבין מ"ט לא משני בכתובות הכי משום דהתם בתחלת השקלא וטריא מתחיל בשלמא שוקל שקלו באבוד וגבוי וכו' א"כ שוב לא הדר ביה מסברת הס"ד ומוקי לפורע חובו ג"כ כיוצא בו שהלוה אינו חייב לפרוע דומיא דשוקל שקל שכבר שקל פ"א שאינו חייב לפרוע אבל הכא בשמעתין לא נדחוק כלל למימר דמיירי באבוד וגבוי אלא בפורע ושוקל ע"מ שלא לחזור ולפרוע ממנו. ובזה א"ש דלא קאמר הכא סברא דכסופא. ואש"נ דהתם לא אמר גזרה שלא לפרוע אטו לפרוע דאין לגזור שני מיני הלואות הא אטו הא אך הכא יש לגזור אי שרית לו בפורע ומפרש ע"מ שלא לחזור ולפרוע גזרינן אטו שיפרע סתם ויתחייב זה לו בתשלומין רגע א' ואז אי שוב נזכר ומוותר נגדו ה"ל מהנהו מדידיה לדידיה ושפיר איכא למיגזר:

ובזה ניחא נמי הא דקאמר במס' כתובות רבא מוקי כרבנן ובשמעתין קאמר מוקי ליה כדברי הכל והיינו משום דלפי אוקימתא דהתם צ"ל דרבא לא חייש להברחת כיסופא. והיינו דלא כר"א דס"ל ויתור אסור במודר הנאה דודאי לרבנן דס"ל הברחת ארי מילתא היא. א"כ הברחת כיסופא לא גרע מויתור וע"כ כדמוקי לה רבא כרבנן לא אתיא כר"א ולא שייך לומר אתי כד"ה דהרי כר"א לא אתיא. משא"כ בשמעתין דלא אתינן להך דכיסופא רק רבא לא גזר שלא לפרוע אטו לפרוע א"כ אתי אפי' כד"ה. וא"ש נמי מה דקשה לשיטת ר"ת דמאן דמוקי כחנן היינו בפירנס אשתו ולא בשאר חוב ושוקל שקלו דוקא באבוד וגבוי וקשה הא הך מ"ד גוזר שלא לפרוע אטו לפרוע ה"נ לגזור אטו אינו אבוד וגבוי. ולפי הנ"ל א"ש. דלעולם לא גזרינן הלואה אטו הלואה. רק בפרעון גזרינן

שיפרע סתם ואח"כ יוותר וכנ"ל וק"ל. ויתר חי' בסוגיא זו כתבתי בקונטרס שנת קע"ה לפ"ק:

דקמהני ליה פרוטה דרב יוסף וכו'. לכאורה אפילו להך מ"ד דחייש לפרוטה דרב יוסף מ"מ ודאי לא משמע לאינשי איסורא בכך טפי מלא ילונו ולא ישאלנו לקמן (מג ע"א) ובר"ן שם בסוף דבריו ע"ש היטב וא"כ ממילא בשנכסי בעל אבדה אסורים על המחזיר שניהם אסורים להחזיר אבדה זה לזה משום גזרה. ולא משמע כן בשמעתין וצ"ע קצת:

משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח. פי' ריטב"א ואין דעת המודר הנאה בשעת נדרו על הגרמא רחוקה כזו. אבל מ"מ שומר שכר הוה בההיא הנאה אפילו לא שכיחא מ"מ כיון דעכ"פ בכל פעם שמטריח בפקדונו אי היה נמצא עני היה פטור בההיא הנאה ה"ל ש"ש. אבל הכא לא היה דעת הנודר על הנאה הבאה לפרקים ולעתים רחוקים:

לא שכיח. פי' רש"י ד כה"ג דליהוי שביק ולא יהיב פרוטה לעני וכו'. משמע דאפשר לקיים שניהם. אלא מכיון דעסיק והתחיל כבר במצוה זו אינו צריך להניחה מידו ולפנות פניו אל העני אלא גומר מצות השבתו והולך. אבל אם ירצה להניח האבדה מידו כרגע ולתת פרוטה לעני ולחזור למצותו אפשר בהכי. וא"כ שישבוק העני בשביל מצוה אע"פ שפטור הימנה. ואין סתירה מזה למ"ש הר"ן פ"ב דסוכה ע"ש וק"ל:

אך קשיא לי למאן דחייש לפרוטה דרב יוסף אמאי פוטרו ממצות השבה. מפני נדרו נימא ליה דיחזיר וגם יתן פרוטה לעני. וגם קשה קושית תוס' דתפול הנאה להקדש. ואין מובן לתי' תוס' לכאורה. ואמנם סתם השבת אבדה דקרא הוא במוצא אבדה במקום ישראל ואינו יודע למי היא. וכתיב ואספתו אל תוך ביתך עד דרוש אחיך אותו. וכל משך אותו הזמן הוא מטפל באבדה ופטור מפרוטה דרב יוסף. ושוב כשדורש אחיו אותו נודע לו שהוא אבדת המודר הנאה ממנו. אם אז יגמור מצותו וישיבהו לו לחצרו וקרפיפו כדינו נמצא נהנה למפרע ממנו מפרוטה דרב יוסף וא"א ליתן להקדש כי לא ידע כמה פעמים באו עניים ואז היה מילתא דלא רמיא עליו. לכן אמרינן שלא יחזיר ולא יגמור מצותו. אלא יבא בעל האבדה ויוציאה בדיינים ממנו אבל הוא לא יחזיר וכיון שאינו גומר המצוה גם תחלת ההשבה לא היה מצוה למפרע. כן משמע מנמוקי יוסף פ' אלו מציאות גבי כהן והוא בבית הקברות ע"ש נמצא מה שהרויח פרוטה דר"י שלא כדין הרויח וצער היא לו ולא הנאה שהפקיעו ממצות עני שלא כדין. ומש"ה אמרו לא יחזיר לו אבדתו. וכל זה דוחק. ולא א"ש אלא כשלא ידע בשעת מציאה של מי הוא. אבל בידע בשעת מציאה שהיא של מודר הנאה ממנו. א"כ יחזיר ויתן לעניים וצ"ע לכאורה:

דף לד:

ככר של הפקר. עיין בר"ן המגביה מציאה להקדש וכו'. ונראה היינו לבדק הבית אבל למזבח א"א להקדיש אם לא יהיה לו בעלים. ובזה א"ש בחולין קל"ט ע"א דפריך אמוקדשים ולא מוקי לה כגוונא דר"ן דשמעתין אע"כ משום דהתם מיירי בקדשי מזבח כמ"ש תוס' שם (קלח ע"ב) ד"ה יצא וכו' ע"ש. ובלא"ה נמי נ"ל דמאי דאמרינן התם אי דאגבהה וכו' כבר איחייב בשילוח לאו דוקא אלא פשוט שאסור להגביה להקנות להקדש דמשהגיע לשם חייב בשילוח ולאו דוקא להגביה אלא ה"ה משהגיע לד' אמות כבר נאסר להקדיש האם לפטור משילוח. דאלת"ה א"כ כל אדם כשמגיע לד' אמות קנה הקן ושוב ה"ל מזומן ויפטור משילוח אע"כ אסור לכוון לקנות האם בד' אמות וה"ה שלא להקדישה:

דף לה.

למימרא כי הקדש וכו'. משמע דוקא בנדר אבל בשבועה אה"נ דלא תפול להקדש דוקא אלא לים המלח ע' פי' הרא"ש במתני' ולא משמע כן בפוסקים ובפי' המשנה להרמב"ם. וצ"ל בשבועה שהזכיר שם שמים פשיטא ליה דתפול להקדש רק בקונם אי לאו דהוה כהקדש לא הוה אמרינן תפול הנאה להקדש:

נכסי עליך אם יש לי פרה חוץ מזו וכו'. פי' קושית הש"ס היא למאי דמסיק דאע"ג דאפשר דכוונת הנודר היה לאפוקי דאי אזמניה עליה אפ"ה אסור ליתן במתנה א"כ בנכסי עליך נמי לאסור במתנה. אבל להס"ד לא הוה קשה מידי די"ל בשלמא ככר סתם ככר לאכילה משא"כ נכסי י"ל בהנאה קאמר וכל זמן שהנכסים שלו וכמ"ש פי' הרא"ש אבל ע"כ למסקנא לא נחית להכי דא"כ בככר נמי נימא לאפוקי דאזמניה ופשוט:

דף לה:

הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכו'. עיין תוס' יומא וקידושין שכ' רב הונא התם אמר דעיקר שלוחי דרחמנא נינהו ונפקא מיניה דאינו יכול לברור לו איזה כהן שירצה חוץ למשמר ומשיביא קרבנו לדעתו שוב מקריבים אותו אנשי המשמר ההוא. ועיין היטב ס"פ הגוזל עצים. אבל עכ"פ עדיין אפשר שגם קצת כח שליח דידן נמי הוה ונפקא מיניה למודר הנאה וזה הוא איבעיא דשמעתין ולא אפשיטא זהו כוונת התוס' שם. ונתחבטו האחרונים בס' שיח יצחק ויד דוד בשם לחם שלמה א"כ מאי פריך ביומא ממתני' דאתה שלוחנו הא לר"ה אפשר דהוה ג"כ שלוחא דידן להתוס' ולק"מ דהא להמקשה דלא ידע

דהך דשלוחנו לענין שבועה על דעתנו קאמר אלא הוה ס"ל דאתה שלוחנו וא"א לך להקריב בלא דעתנו ואם אתה משנה דבר אין אנו עושים אותך שלוחנו. ותיקשי לר"ה דס"ל כהני משמר מקריבים אותו בלא דעתו ומכ"ש כה"ג ביה"כ ותיקשי לר"ה וא"ש. וי"ל נמי קושית התוס' דה"ל לאוקמי בשאמר כל הרוצה להקריב יקריב. דז"א דלאו בדידיה תליא מילתא וכנ"ל:

והנה לשיטת תוס' הנ"ל לא אפשיטא האיבעיא והיה לנו להחמיר במודר הנאה. והרמב"ם פסק לקולא ולזה נתכוון הלח"מ לפע"ד. ומ"מ נ"ל דאע"ג דדחי הש"ס פשיטות דכהנים שפגלו דכתיב לא יחשב דיחוי בעלמא הוא דלמסקנא נמי דהיינו טעמא דקרא דתליא במחשבת המקריב משום דשלוחא דרחמנא הוא ולא שלוחא דיד' ואפשיטא איבעיין דבזה א"ש דתני כהנים שפגלו במקדש ולא תני סתם המפגל בקדשים. אע"כ משום דתני עלה דהך מתני' בברייתא שבשוגג פגולן פגול והיינו דוקא כהנים בהקרבה דשלוחא דרחמנא נינהו אבל ישראל בשחיטה דשלוחא דידן הוה לא הוה פיגולו בשוגג פיגול וכהנים נמי במקדש אבל בבמה דאין כיהון בבמה ואפילו ישראל כשר להקריב שם הוה שלוחא דידן אין פיגולו בשוגג פיגול וק"ל:

ושחט את בן הבקר. הקשה הגאון מהר"מ א"ש הא דמיבעיא בגמרא (ל"ה ע"ב) הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן תפשוט מדכתיב איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל ואי ס"ד שלוחי דידן הא אין שליחות לעכו"ם. ולע"ד לק"מ דאפילו נימא שלוחי דידן ויהיה מוכח מזה דבקדשים יש שליחות לעכו"ם מ"מ בעלמא אין שליחות לעכו"ם דילפינן שליחות מתרומה דכתיב גם אתם מה אתם בני ברית וכו' ושאני קדשים דכל מעשיהם ע"י שליח. ומה שהקשה הפני יהושע בחולין לשיטת הר"י דנכרי אפילו אינו עובד ע"ז איננו בר זביחה א"כ איך שחט קרבנו הא בשחיטה לכ"ע שלוחי דידן נינהו. וגם זה לק"מ לפע"ד דוקא ישראל מצווה במצות עשה לשחוט קרבנו הוא עצמו כדכתיב ושחט את בן הבקר ונעשה השוחט שלוחו דבעלים. אבל על העו"ג אין מ"ע לזבוח קרבנו והשוחטו עושה מצוה לעצמו ולא נעשה שליח בעלים כלל:

וחקרתי לפרש מקראי קדש במ"ש בנבואת מלאכי והוא בהפטרת תולדות והבאתי את הגזול ואת הפסח וגו' הקריבהו נא לפחתך וגו' אליכם המצוה הזאת הכהנים וגו' בריתי היתה אתו החיים והשלום וגו' ורבים השיב מעון וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא. יש לפרש דבמה שהביאו הפסח מה שאין ראוי להקריב אפי' לפחה. היינו משום שהם ס"ל כהנים שלוחי דידן ואין מגיע להי"ת אלא בשעת הקרבה נתח טוב וירך ואז אינו ניכר אי היה

בעל מום או תם וגם לשר ופחה מכבדין כיוצא בו. וכן גזול כיון שאינו מגיע לגבוה עד אחר כל המעשים א"כ כבר קנאו הוא ע"י שינוי מעשה ע"י שחיטה והפשטה וניתוח. אך האמת אינו כן כי הכהנים שלוחי דרחמנא נינהו לקבל קרבנותיו מידינו נמצא מביא גזול קודם שינוי מעשה ונותנו לשלוחו של הקב"ה וכן מביא פסח וחולה לשלוחו של הקב"ה. ולברר להם זה ע"ד הסברא שהרי אהרן הכהן בריתי היתה אתו וגו' ורבים השיב מעון והיה גדול וחשוב היתכן שיהיה הוא שלוחנו יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אע"כ מלאך ה' צבאות הוא פי' מלאך ושליח של ה' צבאות הוא ולא שלוחנו. ומעתה הקריבהו נא לפחתך כנ"ל:

דף לו.

שה לבית אבות לאו דאורייתא. מבואר בלשון הר"ן והרא"ש דאכילת קטנים דאורייתא אך מנויים לאו דאורייתא וכן צותה התורה להאכיל לקטן בלי מנוי. ותוס' כתבו דהוה כמו נשים רשות. פי' אינם מחויבים אבל אם אוכלים מקיימים מצוה ולא צריך מנוי. וכן משמע ומוכח במכילתא דמייתי הכ"מ פ"ה מה' ק"פ הלכה ו'. וכן מוכח ממ"ש הר"י קורקס בכ"מ שם הלכה ז' שעכ"פ אכילתן דאורייתא רק מנויין לאו דאורייתא ודלא כהתוס' פסחים פ"ח ריש ע"א ומייתי לה מג"א סי' שמ"ג. ודבריהם צ"ע לקמן לז ע"א בר"ן ד"ה בקטן וכו' וכ"כ בחי' רשב"א שם. מבואר דאפילו לדבר מצוה אסור למיספי ליה איסורא לינוקא ודוחק לחלק בין אב לאחר בענין זה. ועיין לקמן מה שאכתוב שם אי"ה. ומ"מ נ"ל דהתוס' לא אמרו אלא במצוה כעין פסח דא"א לחנכו בשום אופן אם לא נאכילהו שלא למנויו דכיון דאכילתו לאו דאורייתא להתוס' א"כ אפילו אי ממנים אותו על הפסח אין מנויו מנוי נמצא לא משכחת לחנכו במצות אכילת פסח בשום אופן. בהא התירו למיספי ליה איסורא אבל באופן אחר אין הדעת סובלו. ומ"מ כל הפוסקים ומפורשים הנ"ל פליגי אתוס' בהא. אבל תוס' ע"כ ס"ל כנ"ל דלא תקשי מלקמן ל"ז ע"א הנ"ל. אע"כ התם יכול לחנכנו ללמוד ע"י אחר ועכ"פ משכחת בשום אופן חינוך לימוד מש"ה אסור למיספי ליה בידים. משא"כ פסח וק"ל:

דף לו:

יו"כ התורם משלו על של חברו כו'. עיין פסחים (ד ע"ב) דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה. ועיין בזה פלוגתת הפוסקים ורמב"ן בטש"ע א"ח סי' תל"ז ובמג"א שם. וצ"ל לרמב"ן דלהפסיד ממון לא אמרינן ניחא ליה לאינש וכו'. מ"מ הכא אפשר דלהרויח נמי

לא בעי כיון שכל אדם חייב להפריש תרומות ומעשרות לא בעי להרויח ממון להפסיד מצותיה משא"כ התם להפסיד מכיסו לא בעי. וכן נמי לאידך פוסקים דאפי' מכיסו מפסיד למיעבד מצוה מ"מ איבעיא לן הכא די"ל נהי דמום במקח לא הוה בשביל זה. אבל עכ"פ חוב נמי לא הוה. ואי אמר אח"כ ניחא לי בהפרשתו לא נימא דמ"מ אין חבין אלא בפניו זה לא נימא ועדיין צ"ע. מיהו הא פשיטא לי דבמזכה תבואתו לחברו להפריש אותה על של חברו באופן דהמצוה ג"כ של חבירו. ומשתרשי ליה ג"כ המעשרות בזה ליכא למיבעי כלל דכולו זכות היא. ואין לומר כיון שמזכה לו התבואה תו ה"ל תורם מכרי של בעה"ב על של בעה"ב. דז"א דהתם לא ה"ל זכות אבל הכא כל עצמו אינו מזכה לו תבואתו אלא כדי שתהיה תרומה ומעשר על כריו. וגם המצוה היא שלו הואיל ומזכה לו טרם הפרשה ה"ל מפריש משל בעה"ב על של בעה"ב ופשוט דמהני:

ומ"מ נ"ל לפדות בכור יתום אפילו משל עצמו ומזכהו ליתום ואח"כ פודהו בו אפשר דה"ל חוב דניחא ליה למיעבד מצוה כשיגדיל ויהיה מצווה ועושה ולא עכשיו כשאינו מצווה וסברא זו כתבה תשו' מהר"י מינץ סי' א ותמיה על נה"כ סי' ש"ה שלא נזכר מזה. ואמנם בגר קטן לא שייך זה דלכשיגדיל ויטעום טעמא דאיסורא שוב לא ירצה להתגייר וא"כ עבדינן ליה טיבותא. ועוד כיון דיכול למחות לכשיגדיל ואינו מוחה א"כ הרי עושה מצוה בעצמו ג"כ. מיהו לענין מילה לא שייך זה אבל עכ"פ הסברא ראשונה אמת. ומ"ש עוד שם נה"כ דגר קטן מטעם ב"ד אתינן עלה דהתורה נתנה כח לב"ד כדכתיב ונשיא אחד למטה יש לתמוה היינו נשיא על שבטו וב"ד על עמו אבל ב"ד של ישראל מי עשה אותם אפוטרופסים על קטני או"ה לגיירם אי לאו דזכות גמור הוא להם ומטעם הנ"ל:

ודאתאן עלה לפדות בכור יתום עתה כשהוא אינו מצווה ועושה או להמתין עד שיהיה מצווה ועושה ולאחר המצוה זמן רב יש לעיין. ואפשר דתליא בפלוגתת ח"צ עם רדב"ז ומייתי ליה הגה' במשנה למלך בהלכות מגלה פ"א הלכה י"א ע"ש. ובמקום אחר הארכתי בדין זה בחי' כתובות (יא ע"א) ובתשו' שלי סי' תפ"ב ותפ"ד:

כדאמר רבא כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום. הר"ן גריס כדאמר. משמע הכא לא משני מידי דא"כ ה"ל לאוקמי אפילו בשלו על של בעה"ב וכמו שהקשו תוס'. אע"כ אה"נ אלא רבא לא משני הכא מידי רק לקמן בסמוך ואיידי דאמר התם של בעל הכרי אמרינן ה"נ הכי. והא דלא משני רבא הכי משמע דניחא ליה לדינא כפשטיות הש"ס ואתיא אפילו כרבנן דחנן וכמ"ש הר"ן דהא רבא מוקי לעיל (ל"ג ע"ב) מתני' כדברי הכל. אמנם תוס' שהקשו דה"ל לומר משלו על של בעה"ב והעלו דא"כ לא היה מועיל בכל הרוצה לתרום ע"ש מבואר דגרסי הכא אמר רבא ולקמן כדאמר רבא. אבל רבא בעצמו לא משני לקמן

מידי משום דהרי האמת הוא דטובת הנאה של התורם ומדשני רבא הכא ש"מ לא ניחא ליה בהס"ד דהש"ס וס"ל דאפילו לחנן לא א"ש דהכא בתרומה משתרשי ליה טפי מחוב דעלמא וכמ"ש הכ"מ בדעת הרמב"ם:

טובת הנאה של מי. מבואר בתוס' ב"ק (ס"ח ע"ב) ד"ה הוא דאמר וכו' דאי בעי' דעתו של בעה"ב אין ספק שטובת הנאה של בעה"ב וא"כ הכא באת"ל לא בעי' דעת קא בעי ליה וכן פסק הרמב"ם ולזה נתכוון הכ"מ. וביאר דבריו בב"י בטי"ד. ועיין תוס' בכורות (יא ע"א) נ"ל כוונתם דכיון דלא כתיב פטר חמורך כדכתיב בכור בנך ושורך וצאנך. עם כל ישראל דיבר קרא ולא עם בעליו של פטר חמור וממילא אין צריך שליחות. וכ"כ מע"מ שם בבכורות ע"ש. והמשנה למלך רפ"ד מה' תרומות האריך בזה ע"ש והנלע"ד כתבתי:

דף לז.

מה אני בחנם. עיין רמב"ם ריש הלכות ת"ת ולח"מ שם שהקשה הא מיבעיא ליה קרא לומר דבניו מחויב לשכור להם מלמד משא"כ אחר ומנ"ל להרמב"ם להקדים. ולפע"ד אין שום סברא לומר מדאיצטריך קרא והודעתם לבניך ש"מ שצריך לשכור להם מלמד. שאין זה בכח לשון הקרא אלא להקדימם אתי קרא. אלא דקשה הא למה לי קרא פשיטא דאפילו בצדקה דממון קרוב קודם מכ"ש בנפשות דלימוד תורה. ואמנם זה הוא בעצמו דברי ש"ס ב"מ (עא ע"א) אמר ר"נ אמר לי הונא וכו' וה"נ דכוותיה לא נצרכה אלא לבניו בהפסד ממונו ולאחר בלי הפסד אפ"ה בניו ובני בניו קודמים ומוכח דצריך לשכור להם מלמד:

שכר פיסוק טעמים. מתוס' משמע דס"ל לרבי יוחנן כמ"ד אמרי לה אלו המסורות ולא פיסוק טעמים. אך בירושלמי דמייתי הר"ן מבואר דלכ"ע הכל דאורייתא אלא רבי יוחנן ס"ל דמ"מ מותר ליטול שכר דלא נאמר מה אני בחנם אלא בחקים ומשפטים. והכוונה בזה דמחוייב ללמוד בחנם בעל פה כל התורה חקיה ומשפטיה וכל דיני התורה שיהיה בקי בהם כשלחן ערוך. אבל אינו צריך ללמוד איך יקרא הפסוק ואפילו ש"ס ופוסקים אחר שנכתבו אין צריך ללמדם מתוך הכתב אלא להודיע בעל פה. והא דמחלק במתני' בין מקרא למדרש היינו בימיהם שלא נכתבה אלא המשנה עדיין אע"פ שרבינו הקדוש סידר המשנה אבל לא נכתבה בימיו. אבל עכשיו יכול לקבל שכר גם על כל הספרים להודיע סדר הקריאה בהם כנלע"ד:

דף לח.

למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל. עיין מהרש"א בח"א וגם דבריו דחוקים. ולפע"ד לפמ"ש י"ל דודאי פשיטא לש"ס דהתורה ניתנה לישראל רק הוה ס"ד דכתב התורה לא נתנה אלא יגרסו בע"פ. וא"כ קשה כיון דצוה לכתוב השירה למען תהיה לעד ולא תשכח מכ"ש שיש לדאג אשכחת כל התורה אע"כ שכתב של כל התורה ניתנה לישראל. ובזה יובן הרמב"ם ריש הלכות ס"ת כ' דמצוה על כל אחד מישראל לכתוב ס"ת מועתה כתבו לכם השירה הזאת. והוא דברי רבא בפ"ב דסנהדרין אלא שהרמב"ם המציא מדנפשיה דא"א לפרש שירה לחוד דהא אין כותבי' תורה פרשיות פרשיות. וצ"ע מ"ט לא קאמר כש"ס דשמעתין והיתה השירה לכם לעד. ולהנ"ל א"ש דמהכא לא מוכח אלא שעכ"פ נתנה התורה בכתב אל כל בני ישראל שלא תשכח מהם. אבל לא שיהיה מ"ע על כל אחד מישראל לכתוב ס"ת דלמא רק שירה לחודה מש"ה מייתי הרמב"ם הא אין כותבין פרשיות פרשיות. ובשמעתין לא מייתי כך משום דבפרק הנזקין פליגי תנאי ואמוראי אי כותבין פרשיות פרשיות או לא. והנה דברי הרמב"ם צריכים ביאור מ"ש פ' שירה מד' פרשיות שבתפילין ומזוזה. וצ"ל שאני הני דאיכא קפידא הני ולא אחרינא ואי מוסיף עליהם עובר על בל תוסיף. אבל פרשת שירה אפילו נימא אין כל אחד מחויב לכתוב ס"ת לעצמו מ"מ אין איסור בדבר ומצוה נמי איכא שהרי ניתנה כל התורה בכתיבה לישראל. ורק נימא שירה מחויב ואינך הוה רשות וזה הוה ככותב פרשיות פרשיות. זה נ"ל בכוונת הרמב"ם. וא"כ א"ש דבשמעתין לא מייתי מהא דאין כותבין התורה פרשיות. דהא השתא הוה ס"ד דבאמת לא ניתנה שאר כתב התורה לישראל אלא פרשה זו. וממילא ה"ל פ' שירה כמו ד' פרשיות שבתפילין וק"ל:

פסל לך. איתא בגמרא לעיל (דף לח ע"א) אמר רבי יוסי בר חנינא בתחלה לא ניתנה התורה אלא למשה ולזרעו שנאמר כתב לך . מה פסולתן שלך אף כתיבתן שלך. ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל שנאמר טוב עין הוא יבורך וגו'. מתיב רב חסדא וכו' ומסיק אלא פלפולא בעלמא (פי' רש"י נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל). והנה הפלפול לכאורה צורך גדול הוא למי אשר לא יאמין את כל הנאמר בעל פה צריך להוציאו לו ע"י פלפול מקרא אלא שישראל הם מאמינים בני מאמינים ולא היו צריכים לזה כמ"ש הר"ן בשמעתין מקרא וגם בך יאמינו לעולם. ולא מסר להם הפלפול אלא מטובת עין. וישבתי בזה מדרש פ' וילך הן קרבו ימיך למות (בהן נתבשר משה שימות) הואיל ואמר והן לא יאמינו לי. והענין כי מרע"ה חי ק"כ שנים כתרומתו של עולם שהוא שית אלפי שני. והיינו כתרומת עין בינוני אחד מחמשים ואמנם היותו טוב

עין (כדדרשינן הכא הקרא טוב עין הוא יבורך על משה רבינו ע"ה) א"כ תרומתו אחד מארבעים והיה לו לחיות ק"ן שנים אלא הואיל ואמר והן לא יאמינו לי וחשד ישראל באינם מאמינים א"כ לפי דבריו הוצרך למסור להם פלפול התורה להאמין להם דברי תורה שבעל פה ולא מטובת עין ע"כ כלה זמנו סוף ק"כ שנה:

עוד איתא שם אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור חכם עשיר ועניו וכולן ממשה. דעיקר הכל בענוות תליא אלא שאין ניכר באדם חסר אלא באדם שלם בגבורה חכמה ועושר ואפ"ה הוא ענותן. והיינו דכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו עשיר בעשרו. פי' אם יתהלל בשלש אלה הרי איננו עניו ולא יועילו לו מעלות אלו. וכנ"ל וק"ל:

וזן אשתו ובניו. להמפרשים דבמזונות יתרים היינו לאוקמי מתני' גם כרבנן אבל למאי דקיי"ל כחנן פשוט שזן מזונות ממש והיינו דפריך לקמן משיא את בתו גדולה מזו אמרו וכו' והיינו משום דהלכה כחנן. ועיין ט"ז סי' רכ"א בכוונת הרא"ש בשמעתין וק"ל:

דף לט:

ומדוע תתנשאו על קהל ה'. איתא (שם ע"א) דרש רבא ואמרי לה א"ר יצחק מ"ד שמש ירח עמד זבולה וגו' מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים. ידוע דע"ז דדור אנוש היה שהיו אומרים שמכירים הבורא ית"ש אלא היינו כבודו להשתחות למשמשיו הגדולים שמש וירח. ובא מרע"ה ולימד דעת להוריק כל עבודות לו ית"ש אפילו לגדולי משמשיו לא יכנע להם אדם ולא יתן להם שום כבוד בלתי לה' לבדו. מזה לקח קרח מקח רע ואמר למרע"ה אע"ג שפניך כפני חמה וקרן עור פניך מ"מ דיו כחמה וכל העדה קדושים ובתוכם ה' ואין בין ה' וביניהם אמצעי ומדוע תתנשאו. והיות המרד הזה נעשה ע"י השמש והירח ע"כ שמש וירח עמד זבולה:

המבקר את החולה נוטל א' מס' בצערו וכו'. יראה דבן גילו דוקא נוטל א' מס' ובאמת אי הוה ידעינן בן גילו מי הוא היו נכנסים ששים בני גילו [בפעם אחת] ויעמוד מחליו. אך זה אינו ידוע לנו. והשתא אפילו נכנסים כל בני העולם אצלו בזא"ז ובין כך יזדמנו לו ס' בני גילו מ"מ בין אחד לחברו יש שהות זמן מה ומה שנטל הראשון א' מס' עד שיבא השני כבר הכביד עליו החולי והחמימות וחזר לקדמותו וכן בין שני לשלישי וכן בכולם כי מדרך החולי שיעלה מעלה החמימות בכל שעה. נמצא א"א שיפטור מחליו לגמרי

ע"י המבקר. אבל עכ"פ הועיל המבקר שלא עלה כל כך למעלה במדרגה שהיה עולה אילו לא היו מבקרין אותו כנלע"ד:

דף מ.

ואהבת לרעך כמוך. כתב הרמב"ם פ' י"ד מהלכות אבל מצות עשה של דבריהם לבקר החולה וכו' אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך וגו'. ואיתא בגמרא כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה ושאינו מבקר גורם לו שימות מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר מבקש עליו שימות. שימות ס"ד. אלא כל שאינו מבקר אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות וכו'. יראה לפרש ע"פ מה שאחז"ל המבקש רחמים בפני החולה אין צריך להזכיר שמו כדכתיב אל נא רפא נא לה. וכתבו המקובלים כי יש בהזכרת שמו קצת התעוררת הדין עליו. אע"פ שמ"מ קרוב לשכר ע"י התפלה מ"מ לפעמים איכא קצת הפסד (עי"ז לפעמים) ע"י הזכרת שמו. משא"כ כשמתפלל בפני החולה שא"צ להזכיר שמו אז טוב לו. והיינו הנכנס לבקר מתפלל עליו שיחיה כי לא צריך להזכיר שמו משא"כ מי שאינו מבקרו מבקש ואינו בפניו זה צריך להזכיר שמו בתפלתו ולפעמים יארע לו הפסד בדבר אע"פ שמתפלל עליו שיחיה:

נהרא מכיפיה מתבריך. כל השייך לסוגיא דמקואות יחדתי קונטרס בפ"ע. ומ"ש רש"י שלא מצינו מים חיים אלא לזב בלבד היינו בתוספתא. ומ"ש המפרש לא פי' כן היינו שיטת רבינו הלוי שבפי' רש"י שבת (סה ע"ב) ועיין רש"י בכורות וכן משמע פשטיות לשון המשנה פ"ה דמס' מקואות משנה ה' דזבה בעי' מים חיים. ובפי' המשנה להרמב"ם נדחק שם ולרבינו הלוי אתיא המשנה כפשוטה וכבר עמד בזה בשאילת יעב"ץ ח"א סי' פח דבפ"ק דמגילה ילפינן זב וזבה ומשוינן אהדדי ושזה ג"כ שיטת רש"י בסנהדרין ע"ש:

העתק מקונטרסי מסוגיא דמקוואות השייכים קצת לכאן:

בבכורות (דף נה ע"ב) בענין נוטפים וזוחלין אי הוה דאורייתא או רק דרבנן נראה דתליא בפלוגתא אי ים הגדול כמקוה או כזוחלין. דר"א ממיץ בס' יראים כתב דנפקא לן דמקוה באשבורן מדכתיב יקוו המים למקום אחד. והנה אי ים הגדול גופיה כזוחלים וא"כ ע"כ אל מקום אחד לאו דוקא וא"כ הך דאשבורן לאו דאורייתא. וזה תליא בפלוגתת ר"מ ור"י ור' יוסי פ"ח דפרה. ופלוגתת רש"י ורמב"ם אליבא דרבי יוסי ועכ"מ שם. והנה מריש קא קשיא לי מנ"ל דשמואל פליגא דידיה אדידיה דלמא אע"ג דמכיפיה מבריך וכל טפח גשמים עולה טפחיים נגדו מ"מ מין במינו לא בטיל ושמואל ס"ל בעלמא מב"מ לא

בטיל. ואפילו נימא דזה תליא אי אזלינן בתר בטיל או מבטיל מ"מ מנ"ל דלמא שמואל אזיל בתר מבטל ואפשר לזוחלין להיות כנוטפים וה"ל מב"מ. ולכנ"ל דליכא רק איסור דרבנן ובדרבנן קיי"ל מב"מ בטיל לכ"ע. ומיושב המשך הש"ס דסידר תחלה הא דאבוה דשמואל ואח"כ ופליגא דידיה אדידיה. והיינו משום דהרמב"ם מפרש דמפצי ביומי תשרי נמי להקוות המים. עכ"מ פ"א ופ"ט דמקואות וב"י סי' ר"א וא"כ מוכח דאבוה דשמואל תני אפילו ביומי תשרי לנוטפים ושמואל לא חשש וע"כ בהא פליגי דאבוה דשמואל ס"ל פסול זוחלין דאורייתא מש"ה חשש להחמיר אפילו בתשרי ושמואל ס"ל דרבנן מש"ה הקיל בתשרי וכיון דמוכח דלשמואל איסורא דרבנן בעלמא הוא ובדרבנן קיי"ל מב"מ בטיל לכ"ע א"כ ע"כ פליג דידיה אדידיה:

ולייישב פי' הרמב"ם הנ"ל דזיכה שטרא לבי תרי. דמפרש מפצי משום צניעות שלא תהיה בהיל לטבול. וגם להקוות המים. וגם קשה א"כ בניסן ה"ל למיעבד מפצי. ועמ"ש בתשובה שלי סי' ש"כ. ונ"ל דקיי"ל אין גודרים בכלים המקבלים טומאה כמבואר במשנה ה' פ"ה דמקואות. ומחצלת סתמא מקבלת טומאה וא"כ אין גודרים במפץ אך אם יחדה למחיצה נתבטלה מקבולי טומאה וקיי"ל מחיצה שאינה עשויה להתיר אינה מחיצה. ע"כ בתשרי שהיה צריך למחיצה להתיר טבילה משום צניעות שלא תמהר לטבול ע"כ הועיל נמי להקוות המים. משא"כ בשאר ימות השנה וא"ש:

ולולא שיטת הרמב"ם להסוברים דאבוה דשמואל לא חשש אלא בניסן ולא בשאר ימות השנה כלל. י"ל דאיהו ס"ל נמי מכפיה מבריך ומ"מ לא חשש שאר ימות השנה אפילו בימות הגשמים דממ"נ ביום הגשם ממש נתבטל ברוב מים העולה טפחיים נגדו. ובשאר ימים אפילו אנו רואים שהנהר גדול נימא איננו מקיבוץ מי גשמים שעברו וחלפו כבר רק הוא מבריך מכפיה. רק ביומי ניסן דחזינן הפשרת שלגים הרבה ואז אין טפחיים עולה נגדו וליכא ביטול רוב אז צריך מקואות. וא"ש נמי דקאמר שמואל פליג אדידיה דא"ל משום מב"מ לא בטיל דתינח ביום גשם ממש אבל אח"כ היה לנו לתלות רבוי הנהר מכפיה ולא מקיבוץ גשמים שכבר חלפו ועברו. אע"כ לית ליה מכפיה מבריך:

עיין בראש"ש מייתי בשם מהר"מ מר"ב דשמואל גדר מפני הרואים שלא ידעו דמכפיה מבריך. וצ"ע א"כ איך אמר הש"ס דפליג אדידיה. וי"ל הש"ס אזיל למ"ד בתר מבטל אזלינן וה"ל מב"מ ומדהתיר שמואל בתשרי וקשה הא אפילו טפה אחת לא בטיל אע"כ ס"ל שהוא דרבנן וא"כ בדרבנן ליכא למגזר נמי מפני הרואים וע"כ פליגא דידיה אדידיה. ואמנם אנן י"ל דשמואל ס"ל דאורייתא הוא ולא פליג אדידיה רק גדר מפני הרואים.

והא דלא אסר נמי בתשרי. משום דס"ל בתר בטיל אזלינן וליכא מב"מ כי א"א לנוטפים ליעשות זוחלין. ועוד הארכתי בפלפול ופה מקום לקצר:

דף מב.

נכסי עליך לפני שביעית. בירושלמי פליגי ר"י ור"ל בנכסי עליך והגיע שביעית ריש לקיש ס"ל דה"ל כנדר ואח"כ הפקיר לר' יוסי דלקמן במתני' ובריייתא לקמן מ"ג ע"א. ור' יוחנן ס"ל ע"כ לא קאמר רבי יוסי אלא בהפקר הדיוט אבל שביעית רחמנא אפקריה ע"ש ועיין מה שאכתוב לקמן שם אי"ה:
אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו עיין מ"ש בזה לקמן מ"ז ע"א אי"ה:

דף מג.

אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה ואע"ג דהפקר משביעית ילפינן מ"מ הפקירא דרחמנא אפקעתא דמלכא כל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה וה"ל אתי ליד זוכה וה"ה הפקר ב"ד אפקעתא דמלכא הוא ולא בעינן אתי ליד זוכה. דאלת"ה תקשי להר"ן דכתב לקמן לר' יוסי הפקר ב"ד אע"ג דלא אתי ליד זוכה אע"כ כנ"ל. והר"ן ריש פסחים כתב דביטול מטעם הפקר אע"ג דלא אתי ליד זוכה משום דאינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ע"כ בגלוי דעתיה דלא ניחא ליה סגי. פי' דאמרינן כיון דחידוש הוא שחידשה תורה בחמץ דהרי רחמנא אפקריה ולא בעי אתי ליד זוכה וחידוש הוא שחייבתו תורה אין לך בו אלא חידושו כשלא סילק ידו ממנו לגמרי אבל כשסילק ידו אע"ג דמדין הפקר לא הועיל שהרי לא אתי ליד זוכה מ"מ הרי כבר מופקר ועומד בלא"ה הוא ונימא בכי האי גוונא לא חדשה תורה. ולכן צע"ג גבי מפקיר נזקיו בר"ה והפקיר בורו וצ"ע בזה. ובירושלמי דפסחים המבקיר חמצו בי"ג פליגי ר"י ור"ל אי מותר אחר הפסח והוה בעי למימר דפליגי בפלוגתת ר"מ ור"י ופי' רשב"א בתשו' סי' ע' היינו מאן דמתיר כר"מ דלא בעי אתי ליד זוכה ומאן דאוסר כר' יוסי. ושוב חזר בו בירושלמי כ"ע כר"מ וחיישינן להערמה ע"ש ומביאו הפוסקים בהלכות פסח. ונ"ל דלפי הס"ד נמי לא הוה ס"ל דהאוסר ס"ל דבחמץ לא יועיל ביטול כלל א"כ מאי אריא דאסור החמץ אחר הפסח לימא דעבר על בל יראה. אע"כ כסברת הר"ן אך לאחר הפסח אוסרו משום מראית העין דכיון לר' יוסי הפקר כזה אינו מועיל בשאר מילי החמירו בו לאחר הפסח. וגם זה אפשר דלא אמרו אלא בהפקירו בי"ג ולא בדק וביטל בליל י"ד דאתי לאחלופי בשאר הפקר לרבי יוסי. אבל בדק וביטל בליל י"ד לא אמר:

דף מג:

מכאן ואילך אין יכול לחזור בו. עיין פי' הרא"ש בסוף דבריו שהקשה מה הועילו חכמים בתקנתן. ותי' ולא זכינו להבין דבריו. ואמנם לפמ"ש והעלה הט"ז בא"ח סי' רמ"ו וסמ"ג תמ"ח דבחמץ כי האי אסור לאחר לזכות בו דה"ל כמערופיא ועני מהפך בחררה א"כ י"ל הני רמאי היו רגילים להפקיר שדותיהם וכרמיהם כעין שמבטלים חמץ ונכנסים בהם מיד ואין שום אדם אחר נכנס בפרדסיהם שהיה בעיניהם כמי שנכנס למערופיא של חברו ונמצא בטלת תורת מעשר. ע"כ התקינו שיהיה יכול לחזור וכשנכנס לשדהו על זה האופן ה"ל כחוזר בו וחייב במעשר וא"א לו אלא שיאמר בפרהסיא אינני נכנס אלא בתורת זכיה ואין לי בו אלא כשאר כל אדם וכל הרוצה לכנס מצד זה יכנס וילקוט מצד זה. ובזה אהני תקנת חכמים:

ויש לתמוה על השיטה שבטש"ע א"ח סי' רמ"ו שאפילו אינו מפקיר בהמתו אלא לשבת מהני הא בשמעתין וכל הפוסקים מוכח דהפקר לזמן כ"ע מודים דבעינן אתי ליד זוכה. וצ"ל כיון שהברירה ביד הנכרי ה"ל כאילו בא ליד זוכה אע"ג שאין כוונת הגוי לזכות וצ"ע בשיטה מקובצת סוף ב"מ גבי הבטה בהפקר ע"ש היטב. ועיין תוס' ב"מ (יב ע"א) ד"ה ויצא וכו' וע"ש בנמוקי יוסף. ולהנ"ל משכחת בהפקר לזמן. וצ"ע. ועיין ר"ן בשמעתין מ"ש כשזוכה בו בסתם אי תלינן בחזרה או בזכיה צ"ע להרמב"ם דהפקר כנדר ואסור לחזור בו א"כ אמאי נתלי באיסורא ולא בהיתרא דלא חזר מנדרו אלא זוכה בו. ודברי קצה"ח סי' רע"ג אינם מבוררים במכ"ה ע"ש דתרווייהו איתא קנין ונדר וצריך לקיים נדרו להקנות אותו הקנין לעלמא ופשוט הוא:

ועיין לעיל (כ"ח ע"ב) פדאן חוזרות וקדושות ושיטת רשב"א שבר"ן שם (כ"ט ע"א) דה"ה במקח וממכר כן הדין א"כ צריך לעיין בהפקר אי אמר יהי מופקר עד חדש עד שנה וכו' שאז אם זוכה בו לעולם חוזר הפקר למקומו עד תשלום הזמן וצ"ע בסוגיא:

ברוך אל רועי אשר עזרני בפרק רביעי. כבודי ומרים ראשי יעזרני בפרק חמישי:

דף מה:

השותפין וכו'. כל מה ששייך לדיני ברירה מבואר בקונטרס בפ"ע בעזה"י ופה ארשום קצת דלכאורה דברי הר"ן בברירה זו מבוארים במתני' ג' פ"ה דביצה כלים המיוחדים וכו' ושאינם מיוחדים וכו' ע"ש. וע"ש בתי"ט משנה ה' ד"ה בור של יחיד וכו' בסופו ושאני ממתני' ג' וכו' ע"ש שלכאורה הוא היפך מסברת הר"ן אבל כד מעיינת לק"מ דהתם למ"ד יש ברירה עדיפא מילוי מים משותפות כלים. דבמים נאמר הוברר למפרע

בין השמשות שהיה של זה הממלא וקנה שביתתו. משא"כ בכלים שכל שעה ושעה הוא לאח אחר ואע"ג דהוברר למפרע שכבר בין השמשות היה ראוי שישמש זה בשעה פלונית וזה בשעה פלונית מ"מ איך אפשר שיקנה שביתה לכמה בני אדם לכמה רוחות. ודברי תי"ט עיי"ש. ור"ן בשמעתין מיירי אי אמרינן אין ברירה אזי בחצר שאין בו דין חלוקה וה"ה בכלים וספרים כי האי גווני י"ל ברירה על כל שעה ושעה לענין נדר אבל לא לענין תחומין מטעם הנ"ל. ואמנם בתוס' לקמן (מח ע"א) ד"ה רחבה וכו' משמע דאי יש ברירה יש להעדיף סברת מילוי מים מהילוך בחצר ובה"כ אפילו בנדר שאינו עירובי תחומין ע"ש ועיין מש"כ בתוס' ישנים בביצה (לב ע"ב) ד"ה והתנן וכו' ומיירי בעיקר קושית תי"ט שם על שיטת הטור ורש"י והניח בצ"ע. י"ל ולחלק בין שותפים דמשנה ג' שאפילו אלפים משותפים א' יכול לעכב על כולן ואין הולכים אחר הרוב. משא"כ משנה ה' שם שותפות בני העיר לעולם כופין היחידים להיות אחרי רבים. וכיון שרבים אינם רוצים ללכת ולקנות שביתה לאותו הרוח אין היחיד יכול לאסור עליהם. ולא שום אחד מהם על חברו כ"א כרגלי כולם והחלוק קל להבין:

והנה לכאורה שיטת הר"ן צ"ע בביצה (לט ע"ב) הנ"ל לרחוץ בבור ב"נ וקשה הא לרחוץ הו"ל כאין בו דין חלוקה. בשלמא הא דמס' ב"ק דמדמה בור לחצר שאין בו דין חלוקה. היינו להשתמש בבור כדרך שמשתמשים בחצר ולזה לראב"י יש ברירה אך למלאות מים אין ברירה דאי דמר לאו דמר אבל בביצה דקאי לסברא דיש ברירה אפילו למלאות מים א"כ אמאי בלרחוץ אין ברירה. וכמדומה לי שכבר הקשה כיוצא בזה בשער המלך. ולכאורה יש לחדש סברא ולומר נהי דתשמיש שאר תשמישים בבור מותר מטעם הר"ן דברירה כי האי עדיפא. אבל לרחוץ במימיו גריעי משום דעכ"פ סוף סוף עתידים לשאוב מים ויבורר חלקו של כל אחד למפרע. נמצא איגלי מילתא למפרע שזה רחץ במימיו של זה. ואמנם לפ"ז יש לעיין דגם בחצר שיש בו דין חלוקה קודם חלוקה איכא חששא זו שבסוף יחלוקו ויבורר חלקו ונמצא דרך ברגליו על חלק המבורר למפרע שהיה של חברו:

והנה עיין לקמן (מח ע"א) כתב הר"ן ויש לתמוה על הרמב"ם וכו' והלח"מ וט"ז נדחקים בישובו ע"ש. והנה יש לומר לשיטת הר"ן הנ"ל דבאין בו דין חלוקה עיקרו כבר נתברר דבודאי יהיה לשניהם ואין אנו מסופקים שמא לא יזכה בה וכו' עיין בבירור דבריו וצ"ל אע"ג דאפשר שימכור או יוריש ויתן חלקו לאחר ולא יהיה לו. ז"א דמה לי הוא מה לי באי כחו. נהי לענין איסור נדרים יש הפרש אבל לענין גוף חלק הממון אין אנו מסופקים שיהיה שעה אחת שלא יהיה או שלו או לבאי כחו וכסברת הר"ן וליכא ספיקא אלא

באיזה שעה ישמש זה ובירה כ"ש כזה אמרי' יש ברירה. וקשיא לי תינח חצר של שותפים שא"א שלא יהיה חלקו או לו או לבאי כחו. אך בה"כ וכל דבר של בני העיר אם יסע מן העיר יפסיד חלקו בבה"כ ואין נותנים לו מחיר חלקו וכן אם ימות או יחיה אין תוספת וגרעון ליורשיו בזה א"כ יבוא שעה שלא יהיה לו חלק כלל. ולא הוברר מתחלה שיהיה לו חלק בשעה זו. וכשיגיע השעה ויכנס לבה"כ ה"ל זה ברירה גמורה כמו שארי ברורות וא"כ איך קאמר בשמעתין בה"כ כחצר שאין בו דין חלוקה דמי וצ"ע לכאורה. ע"כ נלע"ד דמש"ה הוה ס"ל לרמב"ם בפי' הש"ס דפשיטא להו לאמוראי דרבנן וראב"י לא פליגי בפלוגתא דברירה בעלמא דלא הוזכרו פלוגתתם בשום מקום. אלא בהס"ד דרבה דבאין בו דין חלוקה כ"ע מודים אין לומר משום סברת הר"ן דה"ל ברירה קטנה אבל בברירה גדולה כיש בו דין חלוקה פליגי דבמאי פליגי דבברירה לא פליגי הני תנאי וסברת הר"ן בזה דחוקה דראב"י ס"ל דקודם חלוקה ה"ל כחצר שאין בו דין חלוקה הוא דחוק מאד. ע"כ לפי אותה הסברא צ"ל לכ"ע יש ברירה בכל התורה. אלא הכא ביש בו דין חלוקה ס"ל לרבנן כיון דאפשר בחלוקה לא סמכינן אברירה וכפי' הרא"ש דלא כהר"ן ומש"ה פריך מבה"כ דלענין זה בה"כ כאין בו דין חלוקה דמי דא"א בענין אחר דבשלמא יש בו דין חלוקה אומרים לו למה תלך בחצר על סמך ברירה הרי תכוף חברך בדין לחלוק עמך ותכנס בהיתר גמור. אבל בה"כ אע"ג שיש תקנה כשחברו כותב חלקו לנשיא מ"מ הנאסר אינו יכול לכופו על כך ועל כרחך נסמוך אברירה ושפיר פריך ש"ס ודלא כתי"ט במשנה ה' ד"ה בהכ"נ ע"ש. ואמנם כדמסיק דביש בו דין חלוקה לכ"ע אסור ובאין בו דין חלוקה פליגי וכבר כתבנו דלא עלה על דעת האמוראים דפליגי בברירה דעלמא. ע"כ צ"ל בהיפוך דלכ"ע בעלמא אין ברירה מן הדין. ורק בברירה קטנה דאין בה דין חלוקה פליגי ובסברת הר"ן ובהכ"נ דומה ליש בו דין חלוקה מטעם שכתבתי שהרי אם היה מת או נוסע מן העיר לא היה לו שוב עוד חלק בבהכ"נ. ומיושב פסק הרמב"ם אך הרא"ש והטור לא משמע לי דעלה על דעתם סברת הר"ן בברירה:

ודע דנלע"ד נהי שכתבתי לעיל דלא כתי"ט דלא שייך לומר אפשר בכתיבת חלקו לנשיא משום דאינו יכול לכופו מש"ה למ"ד יש ברירה מותר לכנס לבה"כ בלי כתיבת חלקו לנשיא מ"מ עצה טובה איכא שיפייס חברו ויכתוב חלקו לנשיא ומכ"ש היכא ששניהם מודרים זה מזה שכל אחד יכתוב כדי שגם חברו יכתוב ולא יצטרכו להכניס עצמם בדיני ברירה ובזה מיושב מה שעוררני תלמיד ותיק אחד כיון דמתני' דבה"כ אתיא כמ"ד אין ברירה ורבי יהודה לא פליג אלא שיכתוב חלקו להדיוט איך מבואר במתני' דלית ליה לר' יהודה ברירה ובעירובין ובסוכה ובדוכתי טובא מייתי ש"ס פלוגתת תנא דבי

איו ותנא דמתניתין אליבא דר' יהודה ולא אישתמיט בשום מקום לאתויי ר"י דמשנתנו ולמ"ש תוס' ד"ה רחבה וכו' י"ל גם זה ולהנ"ל ניחא דר' יהודה לא קאמר ברירה מידי אלא דינא קאמר דאין צריך לזכות. ונפקא מיניה למי שרוצה לעשות על צד היותר טוב ולא לסמוך אברירה:

ובהכי מתיישב נמי מה שצל"ע אמאי לא בטיל חלק האוסר ברוב חלקי בני העיר שיש בכל דריסת רגל חלק לכל בני העיר. אע"ג דממון חברו לא בטיל מ"מ האיסור שגורם ממנו בטיל כדמוכח בביצה (ל"ג ע"ב) בסוגיא דמים ומלח. אע"ג דנדרים הוה דשיל"מ כבר השריש המרדכי דבר שלא ניכר מעולם לית ביה משום דשיל"מ כמבואר בש"ע י"ד סי' ק"ב מיהו בקרקע מרחץ ובה"כ נ"ל מחובר לא בטיל כדאי' בגטין נ"ד ע"ב ברש"י ד"ה הרי זה לא ילקט וכו' ע"ש אבל מספרים קשה. וצ"ל כיון דאפשר לפייס חברו לכתוב חלקו לנשיא לא סמכינן אביטול נהי אי הוה קיי"ל יש ברירה הוה סמכינן אברירה כיון שאין בידו לכוף חברו לכתוב חלקו לנשיא. אבל למאי דאין ברירה ואית כאן איסור בודאי אלא שבטל לא נסמוך אביטול היכא שאפשר לפייסו לכתוב חלקו לנשיא:

ואפשר עוד לומר דוקא בשניהם מודרים זה מזה מודה דנקל לפייס כל אחד חברו שיכתוב לנשיא שהרי שניהם במבוכה הא דלא בטיל אבל בנכסי עליך חרם דקשה לפייס את מי ששונאו ומדירו בהנאה אה"נ דסמכינן אביטול. והכי דייקא לישנא דמתני' ושניהם מותרים וכו' ואסורים וכו' משמע אשניהם מודרים זה מזה קאי ולא אארישא נכסי עליך חרם. וכן יש להבין בלשון פי' הרא"ש למעיין שם. ומיהו היינו בספרים אבל בקרקע מחובר בלא"ה לא שייך ביטול ואסור אפילו בנכסי עליך חרם. ועדיין צ"ע בכל הנ"ל:

והנה בענין אי כשוכר בית יכול להקדישו לזמן שכירותו עיין תוספתא שבמס' ערכין ובתשובתי סי' תשצ"א ושם תמהתי על דברי ישי"ש פ"ה דב"ק סי' ל"ד דמייתי ראיה שאין יכול להחרים שדה מקנה שיוצא ביובל. ואדרבה ממקדיש שדה מקנתו אע"פ שסופו לצאת ביובל מוכח איפכא ושם הארכתי. ונ"מ לקדושת בה"כ המושכרים משרי המדינה ע"ש:

דף מז.

בעי אבימי וכו' עיין לעיל מ"ב ע"א סוגיא דשביעית. ובירושלמי שם פליגי רבי יוחנן ור"ל בנכסי עליך והגיע שביעית ובעי למימר מאן דאוסר כר' יוסי דס"ל לעיל במתני' (מג ע"א) דאסור בהפקר ומאן דמתיר ס"ל שביעית רחמנא אפקריה אפילו ר' יוסי מודה. ונ"ל דירושלמי לא ס"ל טעמיה דר' יוסי כרבא משום מתנת בית חורון וגם לא כר' יוחנן

דבעי אתי ליד זוכה אלא ס"ל דהפקר הוה דעת אחרת מקנה היינו דעת בעלים וזה שיטת רש"י ב"מ (יב ע"א) ובנמוקי יוסף שם דלא כהתוס' שם. וכיון דמקרי דעת בעלים מקנה אותו לא דמי למכר לאחר דכח אחר מפסיק משא"כ הפקר אתיא מיניה לדידיה בלי כח אחר מפסיק אוסר ר' יוסי. ות"ל להך מ"ד ה"ה שביעית אתיא נמי בלי כח אחר מפסיק ואידך פליג דעכ"פ לא הוה דעת בעלים מקנה אותו כיון דרחמנא אפקריה. ובזה ניחא בש"ס דילן (מב ע"ב) מסיק בפשיטות דר"י ור"ל אמרו תרוייהו נכסי לך וכו' הגיע שביעית וכו' ונדחק הר"ן מאי קמ"ל משנתנו היא זו נכסי לך מכר לאחר מותר בו. ולק"מ דקמ"ל אפי' בלא כח אחר מפסיק ביניהן. ובזה ניחא לי מאי דמקשינן אשיטת הרא"ש והטור דס"ל בשמעתין דאיבעיותו של אבימי היה במפרש בחיי ובמותי. וקשה וכי נעלם מאבימי מתני' דב"ק דפשיט מיניה רבא בחייו ובמותו אם מת לא יירשנו. ולהנ"ל ניחא דמספקא ליה לאבימי דלמא דוקא בירושת הבן דליכא אחר מפסיק בינו לאביו וכ"כ להדיא התם בב"ק בשיטה מקובצת הרשב"א בשם הראב"ד מדאמר שלא יהנה לו בחייו ובמותו משמע שבא ממנו לבנו בלי אמצעי מש"ה קאמר ליה. וא"כ מספקא ליה לאבימי באומר קונם בית זה לפלוני בחיים ובמות ומכרו או מת דאיכא כח אחר מפסיק ביניהם כח הלוקח או היורש מהו. ורבא דפשיט ליה ממתני' דב"ק לא ס"ל לחלק בכך אלא כל שפסק כח הראשון אפילו לא הפסיקו באחר מ"מ היה להיות מותר ומדאסר במשנה דב"ק ש"מ אדם אוסר לכשיצא מרשותו אפי' אחר מפסיק ביניהם. ורבא לטעמיה דס"ל לעיל מג ע"ב טעמיה דר' יוסי משום גזרת בית חורין אבל אי לא"ה היה מותר אפילו שלא הפסיק אחר. ובקונטרס מיוחד הארכתי בסוגיא זו בישוב הטור והרמב"ם ובפירוש הירושלמי לפע"ד וראוי להעתיקו כאן:

תנן התם קונם פירות האלו וכו' יש כאן ג' שיטות. א' דעת חי' רשב"א דוקא באומר אלו שייך איבעייתו של רמי בר חמא אבל באוסר פירות סתם לא שייך אפילו איסור דרבנן חילופים כגדולים זה לא שייך אלא בפירות ידועים ולא בסתם ע"ש. ודעת הרא"ש (לקמן נז) הוא בהיפוך דאפילו אי תליא בדעת הנודר נמי הוה אלו לאו דוקא ולא תנן אלו אלא משום גידולים ע"ש. ודעת הר"ן מכריע ביניהם. דהיכא דתלינן בדעת הנודר הוה אלו דוקא והיכא דאתינן מטעם חלופים כגדולים הוה חלו לאו דוקא וכאשר ביאר בטעמו בשמעתין ולקמן במתני' ע"ש. ובארתי ג' שיטות אלו בתשובה הנדפסת משמי סוף ספר הריא"ן מיגא"ש על מס' שבועות:

ודע מ"ש הר"ן דכיון דאמר אלו שויה כהקדש דתופס דמיו רוצה לומר כחומרת הקדש שהדיוט יתפיסם ונעשים הקדש אבל לא בקולתו של הקדש דהקדש יוצא לחולין

וקונמות אין לו פדיון ואינו יוצא לחולין. ואין לומר כהקדש קדושת הגוף קאמר. ז"א דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום. והמעות חולין אלא משום קנסא יפלו לנדבה עיין פסחים פט ע"ב. אע"כ מ"ש הר"ן דשויה כהקדש פי' כחומרתו של הקדש. ועיין תי"ט ספ"ב דקידושין שהקשה אמאי לא נימא שביעית וע"ז והקדש הוו ב' כתובים ולק"מ דהקדש אינו ענין לע"ז ושביעית דאינהו נשארו באיסורן וגם החליפין נתפסים ואית כאן ב' איסורים ע"ז או פירות שביעית וגם החליפין משא"כ הקדש הוא מתחלל ונכנסו חליפיו תחתיו ואיננו אלא כמחליף עם ההדיוט שחפץ זה יוצא מרשותו של זה לזה והחפץ האחר בהיפוך וה"נ המחליף עם רשות גבוה ואין כאן התפסת דמים וכ"כ בתוס' חדשים שבגליון משניות שם ופשוט הוא:

אלא ששיטת הר"ן בזה דחוק לומר שכוונתו כחומרת הקדש דוקא ונ"ל מש"ה נאיד הרא"ש שם וכ' ז"ל במתני' לקמן אם החליפן לכתחלה אסור המחליף בדמיהן. מדרבנן אסרו דמי כל איסורי הנאה עכ"ל. ולכאורה דבריו מאד תמוהים דמיירי באוסר על עצמו והחליפן בעצמו וזה אינו מדרבנן והוא בודאי אסור מן התורה מדעת הנודר דאוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם וצע"ג ליישב. ונ"ל דהרא"ש ס"ל דלמסקנא לא נדחק כהר"ן הנ"ל אלא נימא כיון דמדרבנן נאסרו חליפי כל איסורי הנאה דהכי ס"ל להרא"ש כמ"ש הקרבן נתנאל ספ"ב דקידושין א"כ נימא מעתה האוסר על עצמו דבר בהנאה הוה חילופין בכלל דלשון בני אדם הוה כך דאיסורי הנאה חילופיהם בכלל ונאסר להנודר מן התורה. וכעין זה כתב הלח"מ דבתר דאסרו חז"ל בשר עוף בחלב הוה בלשון ב"א בשר עוף בכלל סתם בשר וכ"כ התוס' לקמן גבי אדר דבתר דקבעו מרדכי ואסתר פורים באדר ב' משום מסמך גאולה לגאולה שוב הוה בלשון ב"א סתם אדר אדר ב' וה"נ דכוותיה. ולזה נתכוון הרא"ש לפע"ד. ועוד חי' הרבה בעומק כל אלו הדינים לשיטת הפוסקים ופירושי הסוגיות שבענין זה בארתי בקונטרסי וטוב להעתיקו כאן:

אדם אוסר דבר שלא בא לעולם וכו'. פי' אפילו לרבנן דר"מ כמבואר להדיא פ' אע"פ ע"ש וגבי חבר אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם אפילו לר"מ משום דהוה תרתי לריעותא שהפירות אינן ברשותו וגם חברו כמ"ש הרא"ש בשמעתין ד"ה אוסר וכו' ע"ש והוא ע"פ דברי תוס' ב"ב עט (ע"ב ד"ה) אימור וכו' בשם הר"א מפלירא ע"ש וק"ל:

דף מז:

דחילופין כגידולין. בדין חלופי איסורי הנאה יש ג' שיטות. רוב הפוסקים ס"ל מן התורה אסור להחליף וכ"כ התוס' ורשב"א בשמעתין מדאצטריך או מכור לנכרי. ופי' בתשו'

חו"י (סי' מו) דלא נימא לא אסר רחמנא אלא שלא ליהנות מגוף האיסור אבל למוכרו שפיר דמי לכן הוכיחו הפוסקים מאו מכור לנכרי דגם מכירה אסור מן התורה ובפלפול הארכתי דלפ"ז לר' יהודה דמפיק איסור הנאה מלכלב תשליכון אותו אין ראיה לאסור מכירה מן התורה ועיין פלוגתת ר' יהודה בב"ב (עט ע"א). ובקונטריסי הארכתי בזה. והר"ן בשמעתין מוכיח כן דא"כ מצינו דמים לחמץ בפסח. נראה פירושו דאי אפי' אסור למכור לכתחלה מדרבנן מ"מ לא היו מפקיעים הקדש ותרומה והיה דמים לו אע"כ מן התורה אסור למכור. ואמנם עבר ומכר חליפיו מותרים מן התורה אפילו למחליף דה"ל ע"ז ושביעית ב' כתובים ואין לחלק מן התורה בין מחליף עצמו לאחר ולעולם דמיו מן התורה מותרים. וחו"י הנ"ל הקשה על זה קושיא עצומה דאיך נימא מדאצטריך או מכור ש"מ כל לא תאכל שבתורה איסור מכירה בכלל איך אפשר להעמיס בלא תאכל איסור מכירה ע"כ לומר דבר המביא לידי אכילה היינו מכירה שמקבל מעות או אפילו מתנה דמחזיק לו טובה וכדומה וא"כ איך אפשר לומר שחליפיו שהוא בעצמו הדבר המביא לידי אכיל' אינו בכלל לא תאכל וגוף המכירה הוא בכלל הוא דבר שאין הדעת סובל:

שיטה ב' הוא שיטת רש"י לפמ"ש בשמו דס"ל אפילו למחליף אסור מן התורה ועיין ר"ן פ"ב דקידושין ופ"ק דחולין ומייתי רש"י ראיה דאל"כ מצינו דמים לחמץ בפסח. ורמב"ן דחה דמ"מ לא מצינו דמים משום דלא הוי דמיהן והדמים שמקבל איננו דמי חמץ וערלה שהרי איסורי הנאה אין להם דמים ולא שום שווי כלל. ומש"ה אין הגזלן צריך לשלם לו. מבואר מזה מדלא דחי בפשיטות דלמא לעולם למחליף מותר מן התורה ומ"מ לא מצינו דמים מפני שלכתחלה אסור להחליף מן התורה וכמו שהקשו תוס' פ"ק דחולין על רש"י ש"מ ס"ל לרמב"ן שיטה ג' שאפילו לכתחלה מותר להחליף כל איסורי הנאה ומ"ש או מכור לנכרי לא תידוק מיניה הא שארי איסורים שבתורה אסורים למכור. אלא לא שייך בהו מכירה מפני שאינם דמיהם שאינם שוים כלום שאסורים בהנאה אבל מותר למוכרם רק המעות שמקבל הוא גזל או מתנה בידו. וכ"כ להדיא חי' רשב"א פ"ק דחולין דמן התורה מותר להחליף איסורי הנאה וסותר עצמו למ"ש בשמעתין:

ונ"ל כוונת רש"י במ"ש א"כ מצינו דמים לחמץ בפסח שכ"כ ע"ד ממ"נ אי מותר למכור מן התורה א"כ מצינו דמים לחמץ בפסח ואי אסור מאו מכור א"כ ע"כ גם למחליף אסורים הדמים מלא תאכל המביא לידי אכילה כק' חו"י הנ"ל ועל זה דחי רמב"ן לעולם מותר למכור אפילו לכתחלה ודיוקא דאו מכור לנכרי לומר הא בשארי איסורים נהי דמותר להחליפן אבל לא שייך בהו דין מכירה דהמעות גזל בידו ומש"ה נמי אין דמים לחמץ

בפסח שהרי אין החליפים דמיהם של חמץ אלא גזל א"כ מי שהזיקו חמצו לא הפסידו מידי דמה שהיה יכול לגזול ע"י החמץ אין זה מחויב לשלם לו:
המקדש בערלה וכו' מכרן וכו'. הא דנקט המקדש לשון לכתחלה ומכרן וקידש לשון דיעבד עיין תוס' קידושין שם. ולפע"ד רבותא קמ"ל אפילו המקדש בערלה והוא והיא יודעים שהוא ערלה ושיערה בנפשה שיש בשויה אפרה שוה פרוטה אינה מקודשת אע"ג דנחית אדעתא דאפרה ומטעם שכתבו תוס' בע"ז ר"פ השוכר דלא הויא דומיא דשדה עפרון פי' דשדה עפרון שוה לכל נפש עובר לסוחר כמו שהוא וכן המקדש בתרומה טמאה שאינו עומד אלא לשרפה מ"מ הוה עובר לסוחר למכור לאחר בדמי אפר. משא"כ ערלה אסורה למכור לאחר עד שתשרפנו תחלה ותיעשה ממנו אפר ולא הוה עובר לסוחר כשדה עפרון. כנ"ל כוונת התוס' שם ומש"ה תנן המקדש בערלה אפילו בידיעת שניהם אינה מקודשת מכ"ש קידשה ולא ידעה שהיא ערלה ולא נחתה אדעתא דאפר דודאי אינה מקודשת כמ"ש תוס' בקידושין ובע"ז. ובסיפא רבותא קמ"ל אפילו מכר בלי ידיעת הלוקח שהיא ערלה ולא נחית הלוקח אדעתא דאפרה וה"א אינו דמיהן והמקדש בדמיהן ה"ל מקדש בגזל קמ"ל אפ"ה מקודשת כמ"ש הר"ן בשם הירושלמי ע"ש:
והנה הרמב"ם פסק איבעיא זו לקולא בכל חליפי איסורי הנאה. ואמנם בהלכות נדרים בקונם פסק להחמיר. ולכאורה נ"ל בכל איסורי הנאה אינו דמיהם מותרים החליפים למחליף מן התורה והאיבעיא הוא רק מדרבנן ולקולא ומעלינן דרגא דבקונם פרטי דהוה דמיהן שהרי מותר בהנאה לכל העולם ובזה אסור מן התורה וספיקא לחומרא וכבר נדפס זה משמי בתשובה הנ"ל ביתר ביאור ונמצא כן בשער המלך. ועוד נ"ל דהרמב"ם כתב בהלכות מאכלות אסורות דכל הנאה הוה רק כמו חצי שיעור פי' באיכות כמו חצי שיעור בכמות היינו חצי זית ה"נ הנאה הוה חצי שיעור באיכות ואפילו בכלאים דלא כתיב ביה אכילה מ"מ שיעורא בכמות בעי בכזית וה"ה באיכות. וא"כ מכירה עצמה אינה אלא חצי שיעור מ"ה אם עבר ומכר כילי החליפין משא"כ בקונם שאין בו שיעור לא בכמות ולא באיכות ואפילו ויתור אסור א"כ חמיר ואסורים חליפים מן התורה:

דף מח.

גמרא והכותב חלקו לנשיא. כל מה ששייך לסוגיא זו כתבתי לעיל ריש פרקין ע"ש:
שם כל מתנה שאינה כו'. עיין רש"י מ"ש במתנה ע"מ להחזיר דע דלרוחא דמלתא כ"כ דהאמת דהתם יכול להקדישו לאותו זמן עכ"פ כמקדיש שדה מקנה עד היובל וכ"כ תוס' ב"ב קלד ע"א. ועוד קדושת דמים יכול להקדיש לגמרי ולקיים תנאו ע"י שיפדהו מן

ההקדש ויקיים תנאו בחזרה. ואפילו קדושת הגוף שאין לו פדיון משכחת בחפץ המצוי בשוק ואין בו קפידא שיכול להחזיר דמים דמה לי הן מה לי דמיהן כבאצטלא גטין (עד ע"ב). אלא שהאמת קאמר הר"ן דאפילו בלא כל הני סברות התם מתנה גמורה היא ולא דמי לשאר קנין פירות דעלמא ואמנם טעמא בעי מ"ש מקנין פירות דעלמא. ודבר זה נתקשה בו מו"ח הגאון נ"י ואחיו מחו' הגאון דק"ק מ"ד וצללו במים אדירים ולא העלו בידם כלום. והאמת כמו שאומר כל קנין פירות אם ירצה אח"כ להקנותו קנין גוף צריך קנין חדש להקנותו קנין גוף וקנין הראשון לא הועיל ומכ"ש המוכר שדהו בשעה שהיובל נוהג שאסור למוכרו קנין גוף דאסור למכור לצמיתות אבל הנותן מתנה ע"מ להחזיר הרי הוא שלו קנין גוף מעכשיו אלא שצריך לקיים תנאו. ואפילו בדבר דאית ביה קפידא וצריך להחזירו בעינא דוקא. מ"מ אם הלה רוצה למחול תנאו שוב אינו צריך לקנות קנין חדש שכבר קנאו מעיקרא קנין גמור מעכשיו אלא שתלאו בתנאי ואם מוחל תנאו קנין הראשון קיים כמבואר בבית שמואל סי' קמ"ג ס"ק ט וסי' קמד ס"ק טו. ומה"ט נמי פריך בשמעתין ממתנת בית חורין אי ס"ד קני ע"מ להקנות קני ה"ל כח אחר מפסיק כמ"ש הר"ן ד"ה אמר ליה רבא לר"נ וכו' והיינו נמי מטעם כיון שאמר קני ע"מ הרי קנה קנין גמור לחלוטין רק שתלאו בתנאי ע"מ להקנות ונהי אם לא יקיים תנאו להקנותו לא קנה הוא מ"מ אם ירצה זה למחול על תנאו קנה זה קנין גמור. במשיכה או בחזקה ראשונה ולא צריך קנין אחר. וא"כ אפילו לא מחל תנאו כשמקנה לבן בנו קנאו זה למפרע קנין גמור והוה כח אחר מפסיק. וכל זה בתלה בעל מנת אבל כשהקנה לו רק לשלשים יום בלי תנאי אפילו ימחול לו אח"כ ויאמר החזק לך לא מועיל בלי קנין חדש כמ"ש רמ"א בח"מ סי' רמא סעי' ב' זה הוא החילוק שבין קנין פירות לקנין ע"מ להחזיר ועיין מג"א סי' תמ"ח ס"ק ה' וס"ק ז':

ובדבר דצריך להחזיר בעינא ונאנס ולא יכול להחזירו פליגי ר' ישעיה וכרא"ש בסוכה. לר' ישעיה יי"ח ולהרא"ש צריך לשלם דמיו ולא יי"ח אתרוג. ולפע"ד דתליא בפלוגתת ר"י ור"ל בירושלמי שהבאתי לעיל כ"ז ע"א אי אונסא כמאן דעביד או לא ובש"ך ח"מ סי' כא דלרבינו ישעיה אונסא כמאן דעביד וה"ל כאילו קיים תנאו והחזירו וה"ל שלו למפרע וי"ח אתרוג ואפילו ממון לא בעי שלומי דשלו נאנס ולא של חברו. והרא"ש ס"ל אונסא כמאן דלא עביד נמצא לא קיים תנאו ולא הוה שלו למפרע וגם צריך לשלם לחברו מה שנאנס בידו ובתשלומים לא יי"ח תנאו שהרי קפידא היה שיחזור גוף האתרוג דוקא כנלע"ד:

וראיתי בתשובת הרא"ש כלל ל"ה רבינו אביגדור כהן יליף מן התורה קנין מתנה ע"מ להחזיר מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וילפינן לקיחה תמה לכל אחד ולכם למעוטי שאול ולרבות שותפין מדלא כתיב לך. וזה א"א במציאות שיקחו בשותפות ויהיה לקיחה תמה לכל אחד שהרי יש לחברו חלק בו וצריך אני להוסיף דאפילו למ"ש הר"ן ריש פרקין דבדבר שאין בו דין חלוקה אמרינן הוברר הדבר ששעה זו כולו שלו. מ"מ כיון שאינו שלו אלא לשעה ה"ל כמקנה לו אתרוג לשלשים יום דהוה קנין הפירות ולא מיקרי לכם. כנלע"ד קושית רבינו אביגדור. ומזה הוכיח רבינו אביגדור דמן התורה מתנה ע"מ להחזיר מהני והשותפים יתנו זה לזה במתנה ע"מ להחזיר. וכבר כתבתי לעיל דמתנה ע"מ להחזיר לא הוה קנין פירות אלא קנין גוף ממש. ובזה יובן דבעי בשמעתין פומבדיתא למימר דקני ע"מ להקנות לא קני כיון דלא מצינו מפורש בקרא דע"מ להחזיר מפורש כנ"ל. ומסיק ר"נ דמפורש בקנין סודר דכתיב שלף איש נעלו:

ואם הוכיח סופו על תחלתו. הרמב"ם ס"ל אפילו אחר זמן רב אמרינן הוכיח סופו על תחלתו. ונלע"ד קצת ראיה מדאמר רבא לעיל (מג ע"ב) גזרה משום מתנת בית חורין וכתב הר"ן וז"ל אי שרינן ליה אתי למשרי אפילו היכא דאמר בפירוש וכמעשה דבית חורין ע"ש ואי ס"ד דבמעשה דבית חורין גופיה אי לא אמר לאלתר לית לן בה ולא אשכחן דפליג רבי יוסי וגזר אחר זמן אטו לאלתר א"כ בהפקר נמי ה"ל לקבוע זמן שלא יזכה בו עד זמן ועידן ואז אפילו יאמר אח"כ לית לן בה. ואין לומר דגזרינן שמא יאמר לאלתר. ז"א הא בבית חורין גופיה לא גזרינן אע"כ כל שהוכיח סופו על תחלתו אפילו אחר זמן רב אסור:

דף מח:

וההוא שעתא הדרא סודרא למאריה. עיין ר"ן וצריך להגיה דר"נ ס"ל בפ' הכותב (פ"ו ע"ב) דבעינן עומדת באגם דוקא ולדידן אפילו באגם לא קנה כדאיתא בהאשה שנפלו (פב ע"א) ועיין בחי' רשב"א בשמעתין שם מבוארים הדברים. ויש לעיין הא קיי"ל כל קנין סודר סתם מעכשיו הוא כיון דאי מעכשיו לא קנה הדר סודר למריה תלינן שבודאי לא מחייך ואמר דברים בטלים ובודאי מעכשיו קאמר וא"כ ה"נ אמאי לא נימא קני מעכשיו ע"מ להקנות ומ"ט דרב אשי ועיין לעיל בר"ן (כז ע"ב) י"ל קצת. וי"ל דא"כ ה"ל תרי על מנת. קני מעכשיו ע"מ שיהיה לך בן צורבא מרבנן. ואז תקנהו מעכשיו ע"מ להקנותו לבנך. ואי הוה אמר ליה קנה לך מעכשיו ע"מ שיהיה לך בן ת"ח וישארו אצלך הנכסים לעולם ה"ל חד תנאי והשתא דאמר נמי לכשיתקיים התנאי ויהיה לך בן ת"ח אז

תקנה מעכשיו ע"מ להקנותו לבנך ה"ל תרי על מנת וס"ל לרב אשי תרי ע"מ לא קאמרינן וכדאשכחן בעלמא תרי הואיל לא קאמרינן ותרי מגו לא אמרינן ור"נ פליג. וסברא זו צ"ע לדינא:

עוד בהנ"ל פסק הרמב"ם כר"נ והקשו בשלמא הא דסודר אי מיתפס לא תפיס כבר כתב הרשב"א והר"ן דלא שבקינן פשיטותו וקבלתו של ר"נ מפני ספיקותו של רב אשי שאמר מאן לימא לן אבל הך דאמר רב אשי בפשיטות התם קני מן השתא. מ"ט לא נפסוק כרב אשי שהוא בתרא. אך י"ל רב אשי לא בהחלט אמר כן דלא קנה מן השתא די"ל קנה מן השתא ואמרי' תרי על מנת. ולהכי קאמר ע"ד ממ"נ סודר גופיה מאן לימא לן דאי תפיס לא מתפיס וע"כ משום דתרי ע"מ לא אמרינן והסודר איננו אלא מתנה ע"מ להחזיר ושוב ע"מ להקנות וה"ל תרי ע"מ ולא יכול להקנותו כלל אפילו ע"מ להחזיר לא בעי ואי תפיס לא מתפיס אפילו לשעה לא קנה וא"כ כיון דפשיטא לן דתרי ע"מ לא אמרינן א"כ שוב קשה קושיא שניה הכא לא קני לפי שכוונתו מעכשיו ה"ל תרי ע"מ. וא"כ כיון שלא קנה לאלתר הדרא סודרא למריה כסברת רב אשי. ואמנם לקושטא דמלתא גם רב אשי ס"ל דאמרינן תרי ע"מ וקנה ורק שלפ"ז אין לו הכרח דאי תפיס לא מתפיס. ואמנם בלי שום הכרח היה פשיטא דסודר לא מתפיס ולא שבקינן פשיטותו של ר"נ משום ספיקו של רב אשי:

זמנין אף משום דסעודתו מוכחת עיין ר"ן שפי' דבעי מדיר דליתהני אביו משלו ולא משל חברו וזה דוחק שאין זה כסעודתו מוכחת דלעיל. וגם ויתור אסור במודר הנאה דוחק. ולולי דמסתפינא הייתי אומר ע"פ מ"ש הלח"מ ביישוב דברי הרמב"ם דמפרש דאמרו ליה אי כרבנן צורבא מרבנן מאי פירוש שאמרו לו ראוי הוא שיקנה הבן עצמו הנכסים הואיל ומגדל בן ת"ח אלא שהלח"מ כתב שהוא לא שמע להם ולא הקנה להבן אלא לבן הבן. ואני אומר אדרבה נעתר לדבריהם אלא מאי ה"ל למיעבד שכבר אסר נכסיו עליו בחיים ובמות. אלא שכבר כתבתי (לעיל מז) ע"א בשם הראב"ד דלא נאסר הבן אלא כשיבואו לו מאביו בלי הפסק אחר. ע"כ הערים האב הזה ואמר קני ע"מ להקנות לבן בנו ת"ח. ואז ממילא יהנה הבן הזה מנכסים השייכים לבנו הקטן שהוא צורבא מרבנן. והוא קצת ממש כמעשה בית חורין ופריך הש"ס מיניה ומשני התם סעודתו מוכחת עליו טפי אבל הכא הוה ממש כמו נותן לאחר במתנה והלה מותר בה. ותו משני ר"א היא פי' במעשה דבית חורין במה שיאמר להדיא יהנה אבא זה הדבור גופיה אסור לומר לטובת אביו שיזמננו על סעודתו ולא גרע מלעיל (לג ע"א) טבעת ליראות בה ע"ש פי' הרא"ש והר"ן. אבל הכא דלא אמר ולא מידי רק קני ע"מ להקנות ולכשיקנה בנו הת"ח

ממילא יהנה האב זה מותר אפילו לר"א ואולי לזה כ' הרמב"ם האב אסור והבן מותר פי' כל זמן שלא זכה הבן אסור האב ואמנם הבן מותר ואז מותר האב ע"י הבן ולא אמרינן דהוה כמתנת בית חורין שאפילו הבן לא קנה קמ"ל:

בריך רחמנא דסייען בפרק חמישי. הוא יעזרנו בפרק ששי:

דף מט.

הנודר מן המבושל וכו' ויבשלו את הפסח באש כמשפט. והא דלא מייתי מקרא פ' ראה ובשלת ואכלת. וגם על פי' רש"י בחומש יש להקשות דמייתי דהאי ובשלת צלי הוא כמו ויבשלו את הפסח דיאשיהו. ומה צריך ראיה מקרא דנביאים. וצ"ל דה"א בישול דתורה ממש וגלי רחמנא בפסח דורות דלא בעי צלי אש. א"נ י"ל דבשלו אחר שכבר צלאו וקמ"ל אין הבישול מבטל הצליה עיין ס"פ כל שעה. אמנם הכא כתיב ויבשלו את הפסח באש משמע בודאי צלי אש ממש ועוד דכתיב אחר זה ואת השלמים בשלו בסירות משמע אבל הפסח צלו באש בלי הפסק סירות בינו לאש. א"כ מבואר דצלי אש נמי קרוי בישול וממילא נימא דובשלתם דפ' ראה נמי צלי אש קאמר כמו הכא וא"ש. שוב מצאתי בירושלמי פ' כיצד צולין הלכה יג סבר פסח מצרים צלי אש ואין פסח דורות צלי אש דאמרינן הלך אחר לשון תורה. לא מייתי ראיה מתורה אלא על צלי אבל לא אשלוק ועיין ט"ז רסי' רי"ז מייתי ראיה על שלוק ממתני' דנזיר (מה ע"ב) היה מבשל את השלמים או שולק דשמעתין דס"ל שלוק יותר מדאי לכ"ע הוה בכלל בישול ורק בשלוק בשיל ולא בשיל א"כ מאי ראיה מייתי ירושלמי דלמא מתני' דשלמים היינו שלוק יותר מדאי ודלא כפי' רש"י שם בנזיר ע"ש. וצ"ל להר"ן דפשיטא דהתם שליקה פחותה נאמר דנזיר זו ואצ"ל זו. וקושיא זו הקשו תוס' פסחים (לט ע"ב) אמשנה זו ותירצו דהוה אמינא מוציאה מידי בישול קמ"ל. ולהר"ן אין זה שום סברא דהשליקה מוציאה מידי בישול דשמעתין וא"כ אי ס"ד דמתני' דנזיר הוה שליקה יתירה א"כ הוה זו ואצ"ל זו דבשליקה פחותה קאמר וא"ש:

מר כי אתריה וכו'. הר"ן מייתי ירושלמי יין שאינו טועם בחג וכו'. נראה דלכ"ע שמיני עצרת חג מיקרי והאומר קונם יין בכל החגים. כשם שאסור בפסח ועצרת וסוכות כך אסור בשמיני עצרת ולא פליגי אלא אי הוה בכלל חג הסוכות במי שלא אסר עליו אלא בחג א' שסתם חג הוא סוכות אי י"ט אחרון נכלל בחג הסוכות או הוה חג בפ"ע ואבל חג נקרא בלי ספק וצדקו דברי הגאון מהר"ל מפראג שבט"ז סי' ר"כ ס"ק ט"ו וק"ל:

ודבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה. פי' בשלמא לשנויא קמא הא ברכיכא הא באישונא א"ש דאסיא חזא אקושי בבית ר' ירמיה שבקיה ונפיק. אבל אי ס"ד לחלק בין קרא גופיה לגוויה דקרא מ"ט לא א"ל ר' ירמיה לא אכילנא גופיה דקרא אלא לוליבא ע"כ אמר אסור לומר דבר זה בפני ע"ה האי אסיא שהיה. וטעמא נ"ל משום דטוב יותר להסתיר מהם טיבותא דלוליבא כדי שיתרחקו מקרא. ואי ידעו עמי הארץ טיבותא דלוליבא שוב לא יבחנו ולא ישמעו ויאכלו גם גופא דקרא ויבואו לידי סכנה. וזה נ"ל יותר מכל מה שפירשו בו:

דף נ:

אם לעוברי רצונו כך וכו' לעושי רצונו בעה"ז כך. שמעתי ממחו' הגאון מו"ה בונם אב"ד דק"ק מ"ד דרבינו הקדוש עבר על רצונו של הקב"ה שיש לו בעה"ז שהקב"ה רצה בעה"ז שיהנו בריות ממנו ולא תוהו בראו והוא לא רצה ליהנות אפילו שלא לשמוח בשמחת חתונת בנו א"כ עובר הוא על אותו רצון שיש להקב"ה בישובו של העוה"ז. ולבסוף כשהזמינו וידע בר קפרא שישמחנו בריקודו כדלקמן אמר שהוא עושה רצונו של הקב"ה בעה"ז:

דף נא:

מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש. שיטת הראב"ד בהשגות דהכל תלוי במלאפום כבוש או בקמץ כָּבָשׁ. והרמב"ם בפי' המשנה כשיטת הר"ן דהכל תלוי בה' הידיעה. וע' רמב"ם פ"ט ולח"מ שם נדחק. ונ"ל דס"ל להרמב"ם נהי בשארי ענינים שבמשניות הללו כל שאין לשון ב"א ידועה הולכים אחר לשון המשנה אבל הכא שהלשון אחד אלא ה' הידיעה לא שייך לומר שהכתוב במשנה הוא הידוע כיון שאין אותו מין כבוש ידוע ומפורסם באותו המקום והבן זה:

פלטי' דג גדול ובלעו דג קטן. להך ס"ד א"ש דכתיב ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה. ולא כתיב ויאמר ה' לדגה כיון דבאמת גם זה השני דג גדול היה רק נגד הראשון היה נקרא דגה אבל בפ"ע דג גדול הוא הרבה יותר מליטרא. אבל למסקנא דגה לשון נקבה היא כבמדרש ופי' רש"י ביונה ע"ש. והקשה מוהרש"א בח"א א"כ למה כתיב אחר כך ויאמר ה' לדג. לדגה הל"ל. וי"ל דלא מצינו דבור הקב"ה עם נקבה ואינו כבוד כלפי מעלה. אבל ויאמר לדג היינו שר עליון הממונה על הדגים כנלע"ד:

והדגה אשר ביאור מתה וכו'. למסקנא דגה לשון נקבה וכן מתה לשון נקבה לק"מ נקבה מתה זכרים לא מתו דהכוונה על שרוץ הדגים שביאור מתו וכפי' רש"י בפסוק ותעל הצפרדע ואותו השרוץ הוא לשון נקבה. אבל להס"ד דדגים קטנים קאמר מקשה הש"ס קטנים מתו וכו'. וה"ה הוה מצי להקשות א"כ מאי מתה לשון נקבה יחידה. מתו ה"ל למימר לשון רבים. וצל"ע אמאי לא מייתי מקרא דמקודם והדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור וצ"ע. ונ"ל ליישב בעזה"י דבתוס' על התורה איכא חד דעה דלא הוה דם רק שעה קלה בכדי שיעור שימותו הדגים ויבאש היאור ומיד חזרו למים באושים ולא יכלו מצרים לשתות ע"ש. דהיה לו לקרות שם המכה ביאוש המים אלא שאין ניכר אלא במה שנשתנה שעה קלה לדם. ע"כ נקרא מכת דם. והנה משמעתין מוכח להיפך דאל"כ מאי פריך גדולים לא מתו. דלמא אה"נ גדולים שהיה חיותם חזק לא מתו בשעה קלה רק הקטנים ומהם נבאש היאור אע"כ ליתא להנ"ל אלא דקשה מנ"ל לש"ס להקשות. ונ"ל מדכתיב ובעצים ובאבנים פי' בכלים שבבית ושם לא היו דגים שהבאישו את המים ואפ"ה נתהפכו לדם ש"מ דלא כהנ"ל והא"ש דלא ה"ל למיפרך מקרא דהתראה די"ל כנ"ל אבל פריך מקרא דכתוב בתר קרא דבעצים ובאבנים דמוכח דמכת דם היה וכל הדגים מתו:

דף נב:

קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא. הרמב"ם פי' קום מי חלב. והראב"ד פי' חלב קפוי ע"ש. נ"ל דפליגי בפלוגתת הרמב"ן ורבינו שמחה בפסקי הרא"ש בפ' כל הבשר ובש"ע י"ד סי' פ"א סעי' ה' ובש"ך שם ס"ק י"ג ע"ש היטב. ולפי דברי ש"ך הללו יש להסביר מ"ש הר"ן הנודר מקום אסור בחלב באתרא דקרו ליה קומא דחלבא. היינו משום דכשאוכל החלב הלא הקום מעורב בו והוא אסור בקום. אך באתרא דלא קרו ליה קומא דחלבא ס"ל פנים חדשות באו לכאן כמו דם איברים שפירש וכל זמן שהוא בתוך החלב איננו קום ומותר בו כמו שמותר בבשר חי שהדם מובלע בתוכו:

ת"ש אמר רבי יהודה מעשה ואסר ר"ט וכו' אבל מסיפא דמתני' יין שנפל לתבשיל אין להביא ראיה דהתם גוף היין מעורב בו ולא פשיט אלא מביצים שבלעו טעם בשר והוה ק"ו השתא היוצא מבשר שנבלע בביצים אסור כ"ש היוצא מהפירות בעין דאסור. ולפ"ז באידך אני טועם דלא איפשטא ואזלינן לחומרא י"ל דוקא ביוצא מהן אבל טעם קיל ומותר בשאר טועם וכן דעת הרמב"ם. אך הרא"ש מפרש דיש סברא נמי להיפוך טעם בשר הוה מיחוי הבשר בעצמו ועדיף מהיוצא מענבים דמשקה מיפקד פקיד. ולמסקנא

שקולים הם. וא"כ באלו לוקה בשניהם. ובשאני טועם הוה ספיקא בשניהם וזהו דעת הטור. והלח"מ לא עמד בזה עיין וק"ל:

תיבעי. כתב הר"ן די"א בשבועה דהוה צ"ל שלא אוכל להתיר הנאה אינו אסור ביוצא מהן. ולפ"ז גם למ"ש הרא"ש דבאומר אלו וגם שאני אוכל מיגרע גרע דשאני אוכל מגרע כחו של אלו. ג"כ י"ל להחמיר דכשהוצרך להזכיר אכילה לאפוקי הנאה אם אמר אלו אסור ביוצא מהן דהך אכילה אינו מגרע כחו של אלו. ובדרוש ישבתי דאמר הנחש לחוה אף כי אמר אלהים מכל עץ הגן אכול תאכל. פי' נכנס עמה בדברים להתיר לה סחיטת הבוסר. ואילו היה לשון הצווי כולל על כל עץ הגן ואז היה זה כל הפירות שבעולם שהרי לא יצאו אז חוץ לגן וזה היה כולל כל הפירות שבעולם. ולא הוה כמו אלו היה מותר ביוצא מהן. ואמנם חוה השיבה מכל עץ הגן נאכל ומפרי העץ שבתוך הגן לבד לא נאכל והוה כמו אלו ואסור אפילו ביוצא מהן. אע"ג שהזכיר לשון אכילה דמגרע כחו של אלו נ"ל דהוצרך לומר להתיר הנאה ולעולם אלו דוקא ואוסר היוצא מהן. ואמנם חוה קלקלה במה שהוסיפה ולא תגעו בו א"כ מדאסר הנגיעה ממילא א"א לבוא ליהנות כי מה הנאה היה שייך אז בזמן ההוא אם לא תוכל ליגע בו. וא"כ אייתר אכילה לגרוע כח אלו ויהיה מותר ביוצא מהן ובזה נכשלה חוה עי"ז התוספת דולא תגעו בו כמו שדרשו חז"ל על זה כל המוסיף גורע. אמנם באשר שהנחש דחף ידה של חוה לנגוע באילן ולא מתה היה לה לחוה לחשוב דאיסור הנגיעה הוא תוספת מאדה"ר. וממילא כיון שהקב"ה לא אסר הנגיעה הוצרך לשון אכילה להתיר הנאה וממילא אלו דוקא ואסורה ביוצא מהן ואפ"ה סחטה חוה בוסר. והיינו דאחז"ל הרבה טענות היה לנחש לטעון אלא שאין טוענים למסית:

והנה במ"ש אדה"ר האשה אשר נתת עמדי. י"ל דאדה"ר טען כיון שהאשה נתת עמדי ממש בתחלת הבריאה. נמצא האשה גופה הוה יוצאה מהאיש וגם נקרא שמה על שם האיש כי מאיש לוקחה זאת והוה כמו דבש תמרים או קומא דחלבה דשם הראשון עליו בוודאי היוצא מהן בכלל גופו נמצא כשנצטויתי אני גם האשה בכלל גזרת ביום אכלך ממנו מות תמות. וכיון שאכלה ולא מתה מזה שפטתי שצדקה שמותר ביוצא מהבוסר כיון שאין שם אביו עליו מותר ביוצא מהן. ובעונשו של אדה"ר נאמר לו ארורה האדמה בעבורך כמדתו מדד לו דהרי אדם נקרא על שם האדמה נמצא הוה יוצא מן האדמה ושם תולדתו עליו כמו דבש תמרים שהאוסר מדבש הוה תמרים בכלל. ה"נ בחטאו של אדם שיצא מן האדמה ושמו נקרא עליה. פקד הקב"ה גם עונה כפי' רש"י על שלא הוציאה אילנות שטעם עצו ופריו שוה. ובדרוש הארכתי עוד:

שבח והודאה לאלהי קדושי. אשר היה עמדי בפרק שישי. הוא יהיה משגבי ומשביעי בחי' פרק שביעי:

דף נד.

הנודר מן הירק מותר בדלועין. הרמב"ם והרע"ב כתבו הלכה כחכמים ונתעורר בזה התי"ט. והרמב"ם בחיבורו פסק כר"ע אך לא כתב דאין לוקין. ולפע"ד הרמב"ם לא גרס אמר אביי מודה ר"ע לענין מלקות שאינו לוקה אלא גרס אביי אמר וכו' והוא פליג אשינויא וס"ל דאין שום חילוק בין אומר ירקי קדרה עלי או המתבשל בקדרה או שום לשון. ואי משום קושית הש"ס הא מן ירק נדר ובאמת ר"ע לא אסר מן התורה אלא משום חומרא דרבנן בעלמא כיון דבעלמא ס"ל ממלך עליה שליח בר מיניה הוא ולקי מן התורה. משום הכי החמיר הכא לאסור מדרבנן מיהת כיון דמימלך שליח אע"ג דלשון ירק אינו סובל דילועין בשום אופן וכמ"ש ג"כ הר"ן. ונמצא לפ"ז רבנן ור"ע בתרתי פליגי חדא בעלמא במימלך עליה שליח דלר"ע לקי מן התורה וסתם רבי כוותיה ר"פ כל הבשר והלכתא כוותי'. אע"ג דרשב"ג פליג בברייתא לקמן. ותו פליגי בנודר מן הירק רבי עקיבא אוסר בדלועין מדרבנן ובזה ראה רבי דבריהם של רבנן וסתם משנתנו כוותייהו ושנאן בלשון חכמים בלשון דהלכתא כוותייהו בהא מש"ה פסק הרמב"ם בעלמא מידי דמימלך עליו שליח הוה נדר מן התורה ובירק מותר בדלועין כרבנן ואינו מחלק מידי בין אומר ירק המתבשל וכדומה וכשינויא דאביי וזה נ"ל ברור בעזה"י:

והנה הרמב"ם פסק דעוף בשר מעליא הוא ודגים תליא באתרא דמימליך עליה שליח. ומה שתי' בזה הכ"מ ולח"מ צע"ג מר"פ כל הבשר דמנ"ל לאוקמי סיפא כר"ע הא הך תנא ס"ל בשר עוף בחלב אסור וא"כ איקרי בשר אפילו במקום דלא מימליך עליה שליח כלל לדעת לח"מ ומכ"ש לכ"מ דאבשר עוף לא מימליך שליח בסוף אלא בתחלה אע"כ ליתא. והנלע"ד לפמ"ש הראב"ד ומייתיה בחי' רשב"א ס"פ ג"ה דחלב ובשר הוה מב"מ בשמא מדחייב על החלב על אמה"ח ובשר מן החי א"כ רחמנא קריה בשר. וא"כ לפמ"ש התוס' ר"פ הערל גבי הני מוהלין נינהו וכו' דהיכא דאין לשון ב"א מבורר אזלינן בתר לשון תורה וא"כ ה"נ למאי דקי"ל אמה"ח ובשר מן החי נוהג בעוף כבהמה וא"כ רחמנא קריה בשר א"כ לענין נדר בשר הוא. ולא תליא במימלך שליח. וצ"ל ת"ק דרשב"ג דשמעתין דמשמע מיניה דעוף מטעם מימלך הוא ולרשב"ג באמת לאו בשר הוא אינהו ס"ל כר"מ פג"ה דס"ל אין אמה"ח ולא בשר מן החי נוהג בעוף אבל למאי דקי"ל דנוהג בעוף א"כ בשר מעליא הוא ואע"ג דכבד ובני מעים בודאי אמה"ח נוהג בהם ומ"מ תליא

במימליך שליח החילוק קל להבין. מ"מ בעוף ברור אצלי דכמ"ש הלח"מ דהואיל ובשר עוף אסור בחלב ה"נ ה"ל בכלל בשר לענין נדר ה"נ לדידי מטעם בשר מה"ח נוהג בעוף. והשתא לק"מ מסוגיא דחולין. דבלא"ה יש להבין התם דקחשיב במתני' כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים ואגב תנן נמי כנודר מן הבשר מותר בבשר דגים וחגבים ה"ל למיתני נמי כל הבשר אסור באמה"ח ובמה"ח חוץ מדגים וחגבים. בשלמא הא לא קשיא דה"ל למתני כל הבשר טעון מליחה חוץ מדגים וחגבים די"ל הא איכא בני מעים שהם בכלל בשול בב"ח ואינם בכלל מליחה דאין מחזיקים דם בבני מעים. אבל מאמה"ח קשיא ועכצ"ל מתני' ר"מ היא דס"ל אין אמה"ח נוהג בעוף וא"כ שפיר פריך מסיפא דע"כ ר"ע היא ובשר עוף אסור מטעם מימלך שליח. ודגים מותרים ביומא דהקזה. וא"ש. מיהו התם בלא עופות נמי הוה יכול להקשות מכבד וראש ורגלים ובני מעים דלא מיתסרי אלא מטעם מימלך שליח כדמשמע מפלוגתא דרשב"ג ות"ק ורישא בבב"ח ודאי אינהו נמי אסורים לבשל בחלב. וא"כ סיפא הנודר מן הבשר אינהו נמי בכלל וע"כ כר"ע אתיא דהא בשר דסיפא דנדר דומיא דרישא אפילו בכבד ובני מעים. וקשיא רישא דלא כר"ע וסיפא כר"ע ולא צריך לומר דק' דהתם מדיוקא דעוף בסיפא וא"כ א"ש דברי כ"מ ודברי לח"מ וק"ל. אלא דצ"ע הא הרמב"ם אוסר קרבים נמי בכל מקום. וצ"ע ועיין בחי' למס' חולין:

דף נה.

כפרוץ הדבר הרבו. פי' רש"י דק' היא מהרבו משמע שהרבו על דין תורה. הוה ס"ל לרש"י דלר"מ דגן דכתיב באורייתא נמי כל מינים משמע וחייב בתרומה מן התורה כל מילי דמידגן ומש"ה פריך א"כ מאי הרבו הרי מן התורה חייבים ומשני אביי לאתויי פירות וירק פי' הרבה מרבה פירות וירק ולא אתבואות השדה דוקא קאי ומש"ה לא הדר פריך רב יוסף הא תבואה ה' מינים היא. כדפריך רב יוסף לקמן. משום דהכא לא אתבואה דקרא קאי אלא אהרבו. והוה ס"ד השתא דר"מ ורבנן פליגי מהיפוך להיפוך דלרבנן דגן ה' מינים ותבואה כל מילי ולר"מ דגן כל מילי ותבואה ה' מינים. עד דאתי ר' יוחנן וחידש לן דבתבואה לא פליגי ומודו רבנן דה' מינים וכיון דדגן ותבואה תרווייהו ה' מינים משמע א"כ קשה מתבואת השדה דקרא לכן המתין רב יוסף להקשות עד לקמן. אמנם לכל המפרשים נ"ל דוחק לפרש כן דלר"מ יהיה כל מילי דמידגן חייב במעשרות מן התורה אע"כ דגן שבתורה כ"ע לא פליגי דה' מינים הוא כמ"ש הרשב"א ולא פליגי רק בלשון ב"א וש"ס פריך מקרא דד"ה דמשתעי בתקנתא דחזקיה וסיעתו שהוא בלשון ב"א

כמ"ש הרשב"א. א"כ לק"מ מהרבו דודאי הרבו על דין תורה דמדאורייתא לא חייבי אלא חמשה מינים והם הביאו כל מילי דמידגן אלא הקושיא היא מסיפא דקרא כל תבואות השדה. ואהא משני אביי פירות וירקות. והו"מ רב יוסף להקשות מיד הא לר"מ תבואה ה' מינים היא אלא שהמתין מסדר הש"ס וסידר קושית רב יוסף אדר' יוחנן דקשיא לכ"ע עיין רשב"א וק"ל. ומדברי ר"ש ריש מס' מעשרות משמע כפי' רש"י דשמעתין ע"ש:

לאתויי פירות האילן. הנה בקרא כתיב הרבו ב"י דגן תירוש ויצהר ודבש וכל תבואות שדה לרוב. ואי ראשית תרומה קאמר ומן התורה לא מחייב אלא דגן תירוש ויצהר. ופירות האילן מתקנתא. א"כ קשה מ"ש דפריש דבש טפי דהיינו דבש תמרים טפי משארי פרי אילן דנכללו בכל תבואות הארץ. ע"כ נ"ל לכאורה כפי' רד"ק דאביכורים קאי קרא ודבש היינו דבש תמרים וכאשר אבאר אי"ה ותמוהים בעיני דברי הירושלמי דמייתי המשנה למלך פ"ב דבכורים (הלכה יט) ואי ס"ל מעשר פירות דאורייתא א"כ מ"ש דבש דפריש קרא. אבל לרד"ק דקאי אבכורים פרט דבש תמרים. ונ"ל לדבריו אע"ג דדבש דתורה דבש תמרים קאמר דהרי תאנים ורמונים וגפן מפורשים בקרא מ"מ הכא כולל בקיצור כל מיני מתיקה בדבש כפי' רש"י גבי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וכמבואר במס' שבועות (דף יב ריש ע"ב) וכאשר העיר בזה המשנה למלך רפ"ה מאיסורי מזבח ע"ש וכבר כתבתי בתשובה מה שהכריחו חכמים לפרש דבש דז' המינים דבש תמרים ולא כל מיני מתיקה דא"כ גפן תאנה ורמון למה לי. והשתא אין לומר דדבש אשאר מיני מתיקה קאי כגון תפוחים וכדומה דכיון דדבש הוא שני לארץ שני וגפן שלישי לארץ ראשון [ועיין ברכות מא ע"ב] וידעו חז"ל שא"א שיהיה שום מיני מתיקה חשוב מגפן תאנה ורמון זולת דבש תמרים ע"כ דבש דשבח א"י דבש תמרים הוא. ואמנם הכא בקרא דד"ה כולל כל מתיקה דקרא דאורייתא בדבש. ומרבה שארי פירי בכל תבואות השדה שחייבים בבכורים מתקנתא דחזקיה מלך יהודה. ועוררני רב א' שכ"כ רש"י בנחמיה קפיטל יו"ד פסוק לו ובכורי כל פרי כל עץ פי' רש"י בכורי של כל פרי האילן הם מדברי חכמים עכ"ל:

איברא הדבר צע"ג דלא לשתמיט בשום מקום בשני התלמודים ובמס' בכורים שיהיו מביאים בכורים בכל זמן בית שני שמחזקיה ונחמיה ואילך. כ"א מז' המינים. ותו צלע"ג איך יכולים לתקן הבאת בכורים ממה שלא חייבה תורה ולעשות תנופה במזבח כעין עבודה. וה"ל חולין בעזרה ופטור ממעשר (עיין ש"ס ב"ב פ"א ע"ב). ולא ידעתי פתר לקושיא זו אלא בעיטור בכורים ואליבא דר"ש במתני' פ"ג דבכורים משנה יו"ד וע"ש תי"ט ומיהו הרמב"ם פסק כר"ע וצ"ע:

כיון שנתנה לו במתנה נחלו אל. נ"ל דמה שניתן לו במתנה פי' שע"י התלמידים שהוא לומד עמהם ומפקיר עצמו כמדבר עי"ז זוכה להבין ולהשיג יותר מכח שכלו. שהקב"ה נותן לו מתנה ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין כמתגבר אך אפשר שישיג היום וישכח מחר כמתנה ע"מ להחזיר ע"כ אמר נחלו אל שנותנים לו בירושה שאין לה הפסק והיינו כנהר שאינו פוסק:

דף נו:

הנודר מן העיר אסור ליכנס לעיבורה. מ"מ אם עיר נבנית שם ויש להעיר ההיא שם בפ"ע היא נדונית כעיר בפ"ע כאשר בארתי בתשובתי סי' תתכ"ו. ועיין תשו' מהר"מ א"ש ח"ב:

מן האגף ולפנים כו' הא מן אגף ולחוץ אינו בכלל בית. ובפסחים פה ע"ב נמי מוכח כן דהרי שערי ירושלים שלא קדשו מפני המצורעים לא קדשו ממילא ע"י קדושת העיר. ושערי עזרה קידשום בפ"ע אבל אגב עזרה לא נתקדשו. וכן פסק הרמב"ם באוכלי פסחים רפ"ט מק"פ ע"ש והנה מעובי שפת הדלת ולפנים כלפנים. ומעובי שפתה ולחוץ כלחוץ. ומקום עובי הדלת עצמה איני יודע וכמדומה לי שלזה נתכוון מג"א סי' נה סקי"א בשם ס' תניא וע"ש באליה רבה וצ"ע ועל ח"מ כאן:

דף נז.

קונם פירות וכו' אסור בחילופיהן וכו' כל ענין חילופים בארתי לעיל מז ע"א וע"ב ע"ש היטב:

שאת נהנית לי עד הפסח עיין מ"ש בזה לעיל טו ע"א והנה בתוס' שם ד"ה תנן וכו' הקשו הא משועבד לה פי' ואלים שיעבודא דילה ולא מצי להפקיע בקונם. ותי' תוס' בחד שינויא דכיון שתלה בתנאי שיכולה לקיים שפיר חל הנדר ע"ש. לכאורה פירושו שלזה לא אלמוהו שיעבודה וכי תעבור על תנאו ותלך לבית אביה יבוא קונם ויפקיע השיעבוד אלא שצל"ע כשתלך אחר הפסח איך תיאסר לכתחלה מה שכבר אכלה. בשלמא כל זמן שלא גבתה המזונות אין לה על הבעל אלא שיעבוד ואתי' קונם ומפקיע השעבוד כיון שתלה בתנאי שהיתה יכולה לקיים לא אלמוה שיעבודה. אך אחר שגבתה חובה מבעלה ואכלה הרי שלה אכלה בהיתר קודם פסח ואם אח"כ תעבור על התנאי ותלך לבית אביה איך יחול לאסור את שלה שגבתה בחובה כבר והוא תימה בעיני. ובאמת תי' ב' של תוס' שם דמיירי שאוסר תשמישה עליו אם תלך וצ"ל אם תעבור אחר הפסח

עובר הבעל על בל יחל למפרע והיא הביאתו לידי כך ועברה על לפני עור וכן פי' להדיא בחי' נמוקי יוסף על נדרים בשמעתין ע"ש אלא לפ"ז לעיל דף טו פריך אדרב יהודה דבתנאי לא מזדהר הוה מצי למימר ולטעמיך לר"נ נמי תקשי דבתנאי כזה שהיא לא נדרה והאיסור על הבעל גם ר"נ מודה דלא מזדהרה וכמ"ש תוס' בכתובות ר"פ המדיר ד"ה ה"נ ע"ש וק"ל:

דף נז:

גידוליו היתר ועיקרו אסור. דברי התוס' בכאן מגומגמים והכונה לפע"ד דקשה איך אפשר שמעיקר האסור יצאו גידולי היתר. אין לך דבר המעמיד גדול מזה. ותי' ר"א דהו"ל זו"ז גורם דגם הקרקע גורם. ועל זה הקשו התוס' הקרקע אינו מענין גרמת האיסור. ובאמת זה הוא פלוגתת רש"י ותוס' במס' ע"ז (מט ע"א) ד"ה שאם וכו' ע"ש. ותי' תוס' דשמעתין שאני הכא שאין העיקר בעין בתוך הגידולים. פי' והוה כמו קדם וסלקו את השאור שם בע"ז מט ע"א. ולפ"ז גידוליו מותרים היינו הבצלים החדשים הנוספים על הבצל העקרי שאין בהם אלא כח איסור מהעיקר אבל לא גופו. אבל הבצל העיקר גופו שנתעבה אפילו הוסיף כמה וכמה פעמים בעביו וגדלו אין לו היתר בשום אופן שהרי האיסור גופו מעורב וזו"ז גורם ליכא. אמנם רש"י בפסחים (לד ע"א) ס"ל גידוליו ששנו בכל מקום היינו גוף הבצל שנתעבה והבצלים הנוספים המה גדולי גדולים וע"ש בתוס' ד"ה גידולי גידולים. וא"כ לרש"י למ"ד גידולים שרבו מותרים היינו הבצל עצמו שנתעבה ונתרבה חוזר להיתרו. ולדידיה לא שייך תי' תוס' שהרי לא נסתלק האיסור וע"כ צ"ל כתי' רבינו אליעזר דהו"ל זו"ז גורם עם הקרקע ורש"י לשטתו במס' ע"ז (מט ע"א) הנ"ל: והנה מה שהקשה ריב"א בפסחים שם אפי' רש"י מהירושלמי דעד גורן שני אסור. בירושלמי שלפנינו וכן בר"ש שבפי' המשנה וכן ברמב"ם הלכות מעשר הגירסא עד גורן שלישי אסור. אמנם לפי גי' ריב"א עד גורן ב' אסור א"כ יהיה מוכרח כפי' רש"י דאי ס"ד הנוספים המה גידולים ולכשיעשו גורן ויחזור ויזרעם ויגדלו היינו גידולי גידולים זהו הגורן השני ומפורש במתני' לאיסור דתנן גידולי גידולים אסור. א"כ מה קמ"ל הירושלמי מתני' היא אע"כ הנוספים המה גידולי גידולים דתנן במתני' שאסורים ואמר בירושלמי שהם אסורים עד גורן השני מהם ושוב מותרים [ועיין לשון רש"י סוף פרקין שכתב זה השלישי עכ"ל וצ"ע]. ולפי' רש"י ניחא טפי לשון בצל של תרומה וכו' ומוקמינן ליה סוף פרקין בגידולי גידולין פי' בצל של תרומה היינו גידולי תרומה ושרבו גידוליו היינו גידולי גידולין. וזה דוחק ולרש"י ניחא דבצל של תרומה הוא כפשוטו של תרומה ושרבו

גדוליו הוה סד"א שנתעבה הבצל עצמו ופריך הא גידולי תרומה אסורים ומשני האי שרבו גידוליו היינו בצלים הנוספים שהמה גידולי גידוליו לפי' רש"י כנ"ל וא"ש. ודע שרבו גידוליו היינו הבצלים הנוספים צריך כל אחד ואחד להתרבות ולבטל כל העיקר משום דלא ידעינן כמה נפיק מיניה מן העיקר אל התוספת ובכוליה משערינן:

כללא דנקטינן מהך שמעתין רק אך בשביעית הנוטה לשמינית גדולי היתר מעלים העיקר משום דבטל תו ע"י קרקע כמבואר לקמן (נח ע"ב) וכן פסק הרמב"ם. ואמנם הראב"ד החמיר דבעי' גם שיהיה נירוכין ולא גרס בדל"ת וגרס בש"ס נירוכין בריי"ש פי' שהטה העלים וגילה דעתו דלא ניחא ליה בגידולים ואם אפ"ה הוסיפו שלא לרצונו אז אינם נקראים על שם העיקר ומבטלים אותו ע"ש. ואמנם משמית לשביעית אסור דה"ל שביעית לביעור ויש לו מתירים ואינו בטל. אבל עקרו בשביעית ונטעו בשמינית מבטלים גידולים את העיקר. וקולא זו הוא רק בשביעית דבטלה ע"י קרקע אבל כל שאר איסורים אין העיקר של היתר מבטל גידולי איסור והיינו שבולת של עומר במנחות (סט ע"ב) וגם גידולי היתר אין מעלים עיקר האיסור כגון ילדה שסבכה בזקנה וכדומה בשמעתין:

אך בכל זאת אין צריכים לומר שיתהפך העיקר ויהיה ממש איסור כהגידולים עצמם ודי שאסור מפני תערובות איסור שבו אבל לא שיתהפך ממש. ואין בזה נפקא מיניה אלא לענין הפרשת מעשר אי צריך להפריש על כלו או סגי שיפרוש ממקום אחר ע"פ חשבון תערובות איסור שבו והיינו דמיבעיא ליה במנחות (ע' ע"א) ובעי למיפשט מדר' יוחנן ליטרא בצלים וכו' ודאי שאני התם שדרך זריעתו בכך ע"ש הסוגיא היטב והקשו תוס' מברייתא ליטרא מעשר טבל דשמעתין והניחו בקו' ע"ש והגאון מו"ה דוד אופנהיים ז"ל בתשובת חו"י דף רי"א ע"ב תמה דהיינו קושית הש"ס דשמעתין (נט ע"ב) ומשני ש"ס היתרא זרע אינשי וכו' וצ"ע לכאורה:

והנלע"ד בזה דלכאורה יש לפשוט האיבעיא דמנחות מש"ס דשמעתין דמשני היתרא זרע אינשי וכו'. פי' דקרא דכתיב כל מעשר תבואתך דמיניה ילפינן שהזרע עצמו שמוציא לזריעה צריך לעשר ונהפך לטבל ככל חטי ושעורי דעלמא ואתי קרא וגלי דוקא בהיתרא דזרעי אינשי הכי נתהפך הזרע לגדולין אך באיסורא כגון שהפריש מעשר משבולת ושתל השיבולת של מעשר טרם שהפריש ממנו תרומת מעשר דה"ל איסורא דאורייתא אע"ג שלא נתמרח בכרי ולא נתחייב מן התורה וכן הקשה בחו"י סס"י רכ"ד ולק"מ נהי דלא מחייבי בעלים להפריש קודם שנתמרח בכרי מ"מ כיון שהפריש מעשר משיבלים ונתן השיבלים ללוי חייב הוא מן התורה בתרומת מעשר וכשחזר ושתל השיבולת ה"ל

איסורא ואיסורא לא זרעי אינשי וגילה לן קרא דבאיסורא לא יתהפך הזריעה לגידולין. וא"כ ממילא מוכח בהיתרא כה"ג ששתל שבולת מתהפך העיקר המותר לאיסור ואיפשטה האיבעית הש"ס דשם. וצ"ל דש"ס שם לא אסיק אדעתיה הך שינויא דשמעתין וא"כ יפה הקשו תוס' אדבעי למיפשט מר' יוחנן דליטרא בצל לקולא תפשוט מברייתא דליטרא מעשר לחומרא ויפה הקשו התוס':

איברא הר"ן בשמעתין כתב דה"נ קרא אסמכתא הוא דלא משכחת בתורה דבר שאין זרעו כלה. ובחו"י ססי' רכ"ד הנ"ל הקשה אהר"ן הא משכחת ליה בשבולת שעקרה ונטעה. ותי' מהר"י יעבץ ח"א ססי' וי"ו דקרא מיירי מזריעה ולא משתילה. זהו דעת הר"ן. מ"מ התוס' נ"ל דס"ל דלא אסמכתא הוא אלא קרא בשתילי שבלים מיירי ואיפשטא איבעיא דהתם אלא ש"ס דהתם לא אסיק אדעתיה הך שינויא דשמעתין ומשום הכי הקשו קושייתם:

והנה בשמעתין כדמתיב רמי בר חמי מקונם כתב הר"ן דהוה מצי למפרך מליטרא מעשר טבל אלא דהוה ידע לשנויי דשיל"מ. וצריך לומר לעיל כי פריך מהך ברייתא לא הוה מצי לשנויי הכי משום דס"ל דסברא דבטלה ע"י קרקע אלים ומבטל אפילו דשיל"מ וצ"ע אך להרא"ש ניחא דפירש חייבת במעשר אם שנת מעשר הוא ולא שביעית חייבת במעשר לפי כלו א"כ לא ה"מ לשנויי מטעם דבר שיש לו מתירין. דנהי דלא בטיל מ"מ זו"ז גורם שיתהפך העיקר לאיסור. אמנם (לקמן נט ע"ב) דפריך וכל היכא דטרח וכו' צ"ע הא כבר אסיק דמעשר אין בטילתו ע"י קרקע. וגם פריך להדיא מאותה ליטרא מעשר עליו ממקום אחר ולא מבבא דמעשר. א"כ קשה מאי פריך ת"ל דה"ל דבר שיש לו מתירין וצ"ל כיון דסברא דקא טרח מועיל שיהפך ההיתר לגמרי לאיסור. ומתוקן נעשה טבל. וששית נעשה שביעית שוב לא שייך דבר שיש לו מתירים עד שתאכלהו בביטול אכלהו בהיתר זה לא שייך אלא אם נשאר בתוארו אלא שרבה עליו ההיתר אבל אם נהפך לגמרי אין כאן דבר ממנו בעולם:

אך שלהי שמעתין דפריך מגידולי גידולי טבל אתרומה צ"ע טפי דהא טבל דשיל"מ הוא ובכולי שמעתין נוכל לדחוק מעשר ירק דרבנן ואתי' כמ"ד בדרבנן בטיל דשיל"מ ולמאי דקיי"ל כרב אשי בפ"ק דביצה דאפילו בדרבנן לא בטיל באמת לק"מ קושית הש"ס ולא אתינן לתי' הש"ס היתרא זרעי אינשי ומיושב קושית התוס' מנחות הנ"ל וק"ל. אך הך קושיא מטבל אתרומה דסוף פרקין קשה דלמא בטבל דאורייתא ומשום דבר שיש לו מתירין וכן פי' התי"ט ומו"ח הגאון נ"י תמה על התי"ט משמעתין. ואדרבא אשמעתין קשה. ונ"ל דהוה ס"ד דש"ס בין בתרומה בין בטבל הדין שמתהפך ההיתר להאיסור

ולא מטעם ביטול ואינו בטל אתינן עלה ומש"ה הקשה ומתרץ רבויא דרבו וכו' והיינו דמתבטל ברוב וא"כ כי ליכא רוב נמי אינו מתהפך אלא שאסור וכי איכא רוב מתבטל לגמרי והיינו בתרומה אבל בטבל לא שייך רבוי וביטול ואסור וכהתי"ט וכן פסק להדיא הרמב"ם גבי תרומה ע"י רבוי נתבטל גם העיקר והותר ובהלכות מעשר גבי טבל פסק דאסור עד גורן רביעי ולא הזכיר רבוי והנה אמת נכון הדבר:

דף נח.

כל דבר שיש לו מתירים. כ' הרא"ש ויפרוש עליו מעציץ שאינו נקוב וצ"ע א"כ מה יש לו מתירין שייך עד שתאכלהו באיסור ע"י ביטול אכלהו בהיתר ע"י הפרשה הא איסור דאורייתא לא מיתקן ע"י הפרשת עציץ שאינו נקוב. וצריך לסמוך על הביטול. ואיסור דרבנן ליכא הכא דכל מה שהחמירו בדבר שיש לו מתירין הוא כדי שלא יצטרך לסמוך על ביטול וכיון שא"א לתקן זה אין כאן שום איסור דרבנן א"כ מה"ת לא יתבטל וצ"ע:

דף נח:

הלוף והשום והבצלים. במתני' פליג רבי יהודה וס"ל שום קטן פחות מכשעורה זרעו כלה ומשמע בירושלמי כוותיה דפליגי אמוראים אליביה ע"ש וזה נראה דעת רש"י פסחים (לד ע"א) בצלעות שומים ודברי תוס' שם צ"ע:

דף נט:

בר"ן ד"ה שאני וכו' כתב איסורים אינן בטלים זה בזה היינו בשוה בטעם אבל באינם שוה והדבר מתבטל והולך ונאבד מן העולם בטל שפיר וז"ל על גליון ש"ע י"ד סי' צ"ח ובש"ך ס"ק לג זה לשוני שם עיין מ"ש רז"ה פ' ג"ה (צח ע"א) אהך דכזיתא תרבא דנפל לדיקוליה ע"ש מוכח דלית ליה איסורים מבטלים זא"ז ועיין דגול מרבבה ובחי' פ' ע"פ ישבתי קושיותיו על נכון עיין בחידושים דסוגיא דהלל היה כורך. ועיין ר"ן ס"פ הנודר מן הירק ד"ה שאני וכו' התם מיירי שוה בטעמא וק"ל:

הועתק מחי' הלכות פסחים סי' תמ"ח סעיף ד:

בדיני חוזר וניעור ראיתי להעתיק לך לשון מהרי"ל בתשו' סי' רי"ד והא דראבי' לית ליה ראיה דצמר גמלים מצי למימר הוי זמן איסורא. אבל נ"ל עיקר משום דמחלק בין מידי דאכילה לשאר איסורים דהתם אין עליו אלא שם צמר גמלים ותו אין חוזר וניעור למקרי צמר כבשים אבל הכא סוף סוף טעמא דחמץ קטעים כמ"ש הר"ר פרץ אדגן שצמח וכו' וספר התרומה גופיה מצריך מין בשאינו מינו ביבש ס' משום דיהיב טעמא

כשיתבשל אלמא בתר סופו אזלינן לענין אכילה כדפי'. וזה ימים רבים הוקשה לי על ראבי' דתלא טעמא בדהיתר בהיתר לא בטיל אמאי לא יתבטל כשיגיע ששׁ. ואי נימא דאית ליה לראבי' דאפילו בששׁ הוה במשהו א"כ הני דקיימין כוותיה כמ"ש באגודה דנהגין לאיסור בשר יבש וכל הני אטו יאסרו חטה בע"פ הא כל אפין שוין ומנהג להתיר וקצת נ"ל דאין חוזר וניעור להקל ולהבטל כיון שאינו בעין אבל כשנמצא בעין בע"פ בטל טעמא עכ"ל מהרי"ל שם. ודבריו קצרים ע"כ אפרש דבריו תחלה ואח"כ אכתוב מה שיש לפלפל ע"ז בעזה"י:

הגהת מיימוני פ"א מהל' חמץ ומצה אות ו' ובמרדכי פרק כל שעה סי' תקנ"ד בשם ספר התרומה כתב דאין חוזר וניעור ויליף ממתני' דכלאים פ"ט משנה א' צמר גמלים ורחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר. ר"ל לערבו עם פשתן אע"ג דכלאים במשהו ר"ל אם נתערב חוט פשתן בהרבה צמר אוסר אפ"ה כיון שכבר נתבטל בצמר גמלים אינו חוזר וניעור אם מערבו עם פשתן אח"כ. הה"נ בחמץ עכ"ד ספר התרומה שבמרדכי והנראה מדברי מהרי"ל שהראבי' ס"ל חוזר וניעור בחמץ וטעמו דלא קי"ל ביטול אלא איסור בהיתר ולא היתר בהיתר וסברא זו יתבאר לפנינו אי"ה:

והשתא כיון דקודם פסח הוא היתר והיתר אין הביטול מועיל כלום ובפסח שנעשה איסור אז הוא במשהו משום כן ס"ל חוזר וניעור ורוצה לומר שלא נתבטל עדיין כן נראה ממהרי"ל שכ"כ הראבי' אבל כעת לא מצאתי מקומו איה. וע"ז כתב מהרי"ל מה יענה ראבי' מהא דצמר גמלים דהוה נמי היתר בהיתר ומתבטל ואינו חוזר וניעור. ותי' ב' תירוצים. א' דהתם עכ"פ הוה זמן איסורים של צמר רחלים ומש"ה ה"ל כמו איסור בהיתר משא"כ חמץ קודם זמן איסורו דה"ל היתר גמור. עוד תי' התם כיון שכבר נתבטל שמו של צמר רחלים ברוב גמלים תו אינו מקבל שם שעטנז ע"י עירוב פשתן משא"כ הכא כיון דעכ"פ גם בפסח מרגיש טעם חמץ רוצה לומר טעם משהו מיהא איכא אחר ששים וכיון שבפסח אוסר במשהו הרי הוא חוזר לאיסורו וכתב מהרי"ל שהבעה"ת עצמו דמביא ראיה מצמר גמלים דלא חוזר וניעור הוא עצמו ע"כ ס"ל הך סברא דבתר סופו אזלינן גבי יבש ביבש מין בשא"מ דבעי ששים משום שסופו ליתן טעם לכשיתבטל א"כ ה"נ כיון שסופו להרגיש טעם משהו בפסח יש לאוסרו וחזר וכתב שקשה על ראבי' שכל טעמו משום שקודם פסח הוא היתר בהיתר ולא מתבטל הא כשיגיע שעה ששית שאז נאסר מן התורה וסגי בס' וה"ל איסור בהיתר ולא נימא חוזר וניעור ותי' כיון שהחמץ כבר הוא מעורב מאז בשעה שלא היה ראוי להתבטל לא נימא עתה שיחזור וינעור בשעה ששית ויתבטל דלא אמרינן חוזר וניעור לקולא. אבל אה"נ המתערב עתה בשעה ששית אינו

חוזר וניעור דה"ל איסור שנתבטל בהיתר דמתבטל ואינו חוזר וניעור ע"כ פי' דברי תשו' מהרי"ל ומיושב בדבריו ג"כ דלא הוה דשיל"מ והרי"ף כתב שאפה עם הצליה משום דהתם טעם הריח נרגש:

ועתה אשוב לעיין בכל דבריו בעזה"י הא דכלאים במשהו ר"ל חוט אחד של פשתן אוסר בשל צמר משמע מלשון התוס' דע"ז (ס"ה ע"ב) ובנדה (סא ע"ב) וברא"ש שם וברע"ב ריש מס' שקלים ובש"ך י"ד רס"י רצט משום דהיתר והיתר שתערובתם גורם איסור לא יתבטל ומשמע דמסברא קאמרי' כיון דהתערובת גורם איסור א"א שיחזור ויגרום היתר וא"כ א"ש דצמר גמלים מבטל לצמר רחלים אע"ג דהיתר והיתר הוא כיון דאין האיסור מחמת התערובת וסברא זו דחוקה קצת ומנ"ל להמציא כן אבל הנראה לדעת הראבי' די"ל דהיתר בהיתר לא בטיל מטעם מין במינו וע"פ סברת הר"ן דנדרים (נב ע"א) באריכות גבי דבר שיש לו מתירים ע"ש וז"ל שאין ראוי לילך אחר דמיון בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר אלא היינו טעמא דדם הפר והשעיר משום דכיון ששניהם עולין כלומר שכשרים לזריקה אין מבטלין זא"ז דכי היכי דאזיל ר"י אחר דמיון אזלי רבנן אחר דמיון ההיתר ולפיכך כל שחלוקים באיסור והיתר אפילו במב"מ בטלים דה"ל כמין בשאינו מינו. וכתב עוד שם הלכך דבר שהוא ניתר עכשיו כמים ומלח (ביצה לח) ראוי יותר שלא יתבטל לגבי עיסה אע"ג דהוה מין בשאינו מינו ממה שראוי שלא יתבטל דבר שהוא אסור עכשיו ועתיד להיות ניתר אח"ז לגבי מב"מ ומש"ה נהי דמסקינן דדבר שיש לו מתירין בשאינו מינו בטל מפני שהוא אסור עכשיו אסיק רב אשי התם דמים ומלח שהם ניתרין עכשיו אין בטלין לגבי עיסה אע"פ שהוא אינו מינו. ע"כ העתק קצת מלשון הר"ן. וכן הוא סברת כראבי' בכלאים דה"ל מין במינו ממש ולא מתבטל ולק"מ מצמר גמלים וצמר רחלים דלא הוה מב"מ היתר בהיתר דהרי צמר גמלים מותר עם כל דבר משא"כ צמר רחלים וה"ל אינו מינו ובטל משא"כ צמר רחלים עם פשתן ה"ל מין במינו ממש ולא מתבטל וס"ל להראבי' דחמץ קודם זמן איסורו ה"ל נמי היתר גמור ומב"מ עם התערובות ולא בטל וא"כ לפ"ז תליא זה אי אמרינן חמץ שמו עליו ולפי מה דקיי"ל דחמץ שמו עליו כמ"ש הרשב"א בתה"א בית ד' שער ד' (קכג ע"ב) והביא מג"א לשונו בקיצור בסי' תמ"ז ס"ק כ"ד ע"ש א"כ גם חמץ קודם זמן איסורו בטל ואינו חוזר וניעור וצ"ע קצת דה"ה מביא בשם הרשב"א דס"ל חוזר וניעור גם דברי הרשב"א בעצמו נ"ל כסותרים במ"ש באותו בית ושער (דף קכו ע"ב) להוכיח דקדרה שבשל בה בשר אסור לבשל בה חלב אפילו אינו בן יומו אע"ג דהיתרא בלע דאל"כ קדרות בפסח אמאי

ישברו הא חמץ נמי היתרא בלע ומביאו הטור וב"י בי"ד רסי' קכב ושם בחי' הארכתי ביישוב זה:

והנה בלבוש כתב הטעם דחוט כלאים לא בטיל משום דיבש אינו מתערב. והש"ך בי"ד רסי' רצט צווח ככרוכיא הא קי"ל יבש ביבש נמי מתבטל ועוד כעורה זו שכתבו התוס' והרא"ש משום דהיתר והיתר לא בטיל ולדידיה קשה עוד שנעלם ממנו ש"ס ערוך סוף מס' תמורה גבי שער נזיר דמוקים לה בצפרתא דנקא ואל"ה בטל אע"ג דהוה ממש דומיא דחוט כלאים. גם הא דצמר גמלים קשיא ליה להלבוש. גם בעיקרא דהך דהיתר בהיתר לא בטיל קשיא לי טובא הא עציץ נקוב בכרם אם לא הוסיף מאתים מותר והיינו משום דהיניקה שהוא בפחות ממאתים מתבטל וכ"כ הרמב"ן ריש מס' ב"ב להדיא גבי מחיצת הכרם ע"ש והרי קמן דהיתר בהיתר בטיל. והיה נ"ל ליישב בעזה"י בחדא מחתא גם קושית התי"ט ריש שקלים דנילף מבב"ח דהיתר בהיתר בטל כמ"ש תוס' הנ"ל דדרך בשול דוקא אסרה תורה ולפע"ד לומר דודאי מגז"ה דאחרי רבים להטות לא מחלקינן בין לח בלח המתפשט היטב ליבש ביבש אמנם היתר בהיתר שאינו בכלל זה יהיה מאיזה טעם שיהיה ר"ל או מטעם שכתבו התוס' שהתערובת גורם איסור או מטעמים הנ"ל דה"ל מב"מ מ"מ איננו בכלל אחרי רבים להטות שיבטל ברוב ורק חזר וגילה רחמנא בבב"ח דאפילו בכה"ג בטיל וילפינן מניה באמת כקושית התי"ט אלא מ"מ לא ילפינן מניה אלא כיוצא בו דהיינו לח בלח דמתפשט יפה ומש"ה המעביר עציץ נקוב כל שלא הוסיף במאתים בטל דה"ל לח בלח וילפינן מבב"ח משא"כ בגד שאבד בו כלאים דה"ל יבש ביבש ליכא למילף מבב"ח ומש"ה לא בטל נמצא דהתוס' והלבוש שניהם לדבר אחד נתכוונו ותרווייהו צריכים וק"ל:

ולפ"ז היה מקום למ"ש תה"ד וכ' רמ"א דנהגי' בלח בלח שאינו חוזר וניעור משא"כ ביבש ביבש ולהנ"ל אתי מנהגא אפילו להראבי' דס"ל חוזר וניעור מטעם דחמץ קודם הפסח היתר בהיתר הוא ולא מתבטל ולפמ"ש היתר בהיתר מתבטל בלח דילפינן מבב"ח ועפר"ח ולפמ"ש א"ש נכון לדינא:

אמנם שבתי וראיתי דזה ליתא דלהראבי' שהטעם דהיתר בהיתר משום מב"מ בלא"ה א"א למילף מבב"ח להתיר לח בלח דאדרבה נילף מדם הפר ושעיר שלא יתבטל אפילו לח בלח וע"כ לא הקשה התי"ט כן אלא למ"ש התוס' דלאו משום מב"מ אתינן עלה אלא משום דהתערוב' גורם איסור א"א שיגרום היתר ועל זה יפה הקשה התי"ט ויפה כתבתי והעליתי מזור לדברי הלבוש אבל להראבי' דמשום מב"מ אתינן עלה ליתא להנ"ל:

ועוד בלאה"נ נ"ל דליכא למילף חמץ מבב"ח דחידוש הוא בשלמא כלאים שפיר ילפינן מניה דהך חדוש דהאי לחוד שריא בהדדי אסור איתא נמי בכלאים והך דאי תרי ליה כוליה יומא בחלבא שריא בשליה אסור וכמ"ש באמת התי"ט ריש מס' שקלים שם. נ"ל דזה אינו ענין לענין כלאים מה שייך כבישה ובשול בהא אדרבה בכלאים נמי נימא אי יונק זה מזה ע"י כבישה ובשול שריא וע"י זריעה אסירא לכן שפיר ילפינן מבב"ח משא"כ חמץ ושארי איסורים ליכא למילף מבב"ח בזה לכן ליתא להנ"ל:

ומ"ש מהרי"ל תי' ב' דחמץ בטעמא תליא והרי נרגש במשהו מיהת משא"כ כלאים. ראיתי בס' חמד משה הביא תי' זה וכתב שהרי גם כלאים בחמום תליא מילתא. והבל הביא גם הוא במחילת כבודו. וכי נרגש טעם חימום חוט הצמר או הפשתן משא"כ הכא נרגש טעמו של חמץ בכל שהוא מיהת ופשוט הוא. ועיין מ"ש בס' אבן עוזר ססי' תמ"ז:

ומ"ש עוד מהרי"ל דהמתערב בע"פ אינו חוזר וניעור דכבר נתבטל איסור בהיתר משא"כ המתערב קודם הפסח דה"ל היתר בהיתר לפ"ז מ"ש המ"א סק"י דמ"ש בס"ב דבע"פ בטל בס' צריך לאכלו קודם פסח עכ"ל. אינו מוכרח דנתבטל בע"פ אינו חוזר וניעור:

ולפ"ז י"ל מ"ש בתשובת הרא"ש המובא בטור בסי' זה דהגבינות לא נאסרו משום שלא היו חמין ומשמע מלשון הטור שהביאו כחולק על הרי"ץ גיאות שאוסר הגבינות ומבאר מה"ה ספ"ד מה' חמץ ומצה דטעמו של הרי"ץ גיאות משום דס"ל חוזר וניעור ע"ש וכן נרשם בבאר הגולה וצ"ל דמיירי באופן שהיה ששים נגד הבלוע שבכלי ואפ"ה אוסרם משום דחוזר וניעור והרא"ש לא פליג אלא משום שאינו חם הא לאו הכי מודה דחוזר וניעור וזה סותר למ"ש הרא"ש בפסקיו פ' כל שעה דחמץ אחר שש בטל בס' ומותר אפילו בפסח ומביאו הרב"י ריש סי' זה. ולפי הנ"ל א"ש דבפ' כל שעה מיירי אחר שש הו"ל איסור שאינו חוזר וניעור ובגבינה מיירי בכל השנה דה"ל היתר בהיתר. וא"כ נ"ל מ"ש הטור רסי' זה דאינו חוזר וניעור היינו אשעה ששית דלעיל מיניה קאי אבל חמץ באמצע השנה אה"נ דחוזר וניעור כי היכי דלא יחלוק אאביו הרא"ש ומיושב בזה מה שהקשו דלעיל סי' תמ"ב סתם הטור כהרמב"ם דטריאקה אסור אע"פ שאין בו חמץ אלא משהו עיין לעיל סי' תמ"ב סעיף ד' ובסי' זה פסק דלא חוזר וניעור ולפי הנ"ל א"ש דהכא מיירי בע"פ דוקא. אמנם נ"ל דוחק מאד לפרש לשון הטור בסי' זה אע"פ אחר חצות גם ממה דמייתי עלה מרש"י ובעל העיטור נמי משמע דבסתמא איירי וגם עיינתי בגוף תשו' הרא"ש כלל כד סי' ז' בתר דמייתי הך דגבינה לחה מייתי דדבר מותר דאף אם נתערב בו דבר כבר נתבטל קודם הפסח הרי להדיא דלא ס"ל כלל חוזר וניעור ויש להתיישב לדינא בכל זה:

ברוך אשר נטענו שורק. והיה עמנו בפ' הנודר מן הירק. לטובה ישים עלינו עין. בחידושי פ' הנודר מן היין.

דף ס.

קונם יין שאני טועם. הא דלא תנן סתמא קונם שאני טועם. משום דא"א להיות בלי טעימה חדש שנה ושבוע. ושלא אוכל בשר נמי א"א שיהיה הנדר בלי איסור שאוסר על עצמו קרבן פסח. אבל יין אפשר ד' כוסות בשארי משקים היכא דהוה חמר מדינה דיליה. והרמב"ם כתב גבי יום ושבת שלא אטעום סתם וגבי חדש שלא אשחה סתם וגבי שנה שלא אוכל בשר וגבי שבוע שלא אשתה יין. ועמד על זה ברלב"ח (דף כ ע"ג) ע"ש ולהנ"ל י"ל בבבא דיום ושבת נקט שלא יאכל סתם שאפשר שלא יאכל שבת אחד פחות קצת עיין לשון הרמב"ם פ"ה משבועות הלכה כ' וה"נ אפשר שנשבע באמצע היום אחר שכבר אכל ואסר על עצמו עד שבת אחר תחלת היום ואפי' אי בעי הרמב"ם משעה לשעה ולא רק היקף אחד עיין ר"ן ועיין תשובת רשב"א בזה סי' תר"נ דלא ס"ל כהר"ן סגי ליה הכא. דבהלכות שבועות אמרו דלא יאכל ז' ימים לילה ויום כדרך המתענים. אבל אם אכל חצי היום יכול לעמוד בלי אכילה עוד ששה ימים ומחצה דהיינו שבת א' מעל"ע ובחדש כתב שלא אשתה סתם שאם אוכל אדם אניגרון ואכסיגרון ופירות המלחלחים יכול לעמוד בלי שתיה חדש ימים. ואי משום קידושא ואבדלתא יכולים אחרים להוציא יי"ח. וגבי שנה נקט בשר דאי אפשר לחיות שנה בלא שתיה על אופן הנ"ל. אבל בלי בשר יכול לחיות ומשכחת ליה בהיתרא בנדר בי"ט א' של פסח אחר אכילת פסח ואסור מיום ליום עד התחלת ליל פסח לשנה הבאה ולא מעת לעת. ועוד האי אפילו מעת לעת משכחת כשאכל פסחו תחלת הלילה ואסור בבשר עד קודם חצות לשנה הבאה. אבל לאסור על עצמו בשר לשבוע א"א בהיתר משום קרבן פסח. לכן נקט בשבוע שלא אשתה יין ואי משום ד' כוסות אפשר בשארי משקין היכא דהוה חמר מדינה גבי דידיה כנלע"ד: אמר רבי ירמיה לכשתחשך צריך התרה. אולי בכוון אמר עד שתחשך ולא קודם לזה שהרי זה עם הארץ השואל על נדרו צריך להתחרט באמת ועוקרים נדרו מעיקרא ולשוא התענה ונצטער [וכמ"ש הר"ן לעיל כג ע"א בריש עמוד ע"ש] ולמה יעשו חז"ל ככה אבל משחשכה כבר עבר זמן נדרו ואין שום תועלת בהיתרו כיון שכבר עבר זמנו לגמרי ואין השאלה אלא להחמיר על עם הארץ משום גזרה. ואולי מש"ה אמר רבינא משמיה דרב יוסף עצמו דאתיא כרבי נתן דהנודר וכו' והמקיימו וכו' לתרץ הנ"ל לומר דלא איכפת

לן לעקור נדרו מעיקרא כי היכי דלא לקיים נדרו ויהיה כהקריב בבמת חוץ. ואע"ג דבין כך כבר נצטער מן היין אין בכך כלום כיון דלא בתורת נדר היה שכבר נעקר מעיקרא:

דף ס:

חדש אחד. כתב הרמב"ם שלשים יום. וכתב ריטב"א דרוב חדשים מלאים. והוא תמוה ועיין כתובות (עא ע"א) תוס' ד"ה רבי יהודה וכו' ועיין מ"א סי' של"ט והוא מש"ס מגלה (ה ע"א) דימים אתה מונה ולא שעות וכיון שכל חדש כט יב תשצג א"כ אסור עכ"פ עד רגע תשצג וכיון שאי אתה מונה שעות צריך להשלים כל היום ורק מיעוטא דמיעוטא משכחת שיהיה תשלום תשצג עם תשלום היום מ"מ אסור עד סוף שלשים משום דרובא הכי הוא כן נ"ל לפרש וצ"ע ועמ"ש ש"ך סי' ר"כ ס"ק יג בזה:

כי אצטריכא לחדש חסר. הרלב"ח פי' חדש מלא קורין בש"ס חסר הואיל ומחסרין ממנו יום השלשים וקורין ריש ירחא מחדש הבא:

דף סא.

פלוגתא דר"י ורבנן. הרמב"ם ע"פ קבלת הגאונים פסק כרבנן בזמן שהיובל נוהג אבל בזה"ז כ"ע מודים שעולה לכאן ולכאן. עפ"י משמטה ויובל הלכה ה:

הרי הוא אומר שש שנים תזרע שדך ע' ר"ה (ח ע"ב) מאן דפליג אדר' ישמעאל בנו של ריב"ב מפיק מיובל היא לאפוקי מדר' יהודה ונ"ל דשני הסוגיות עולות בקנה אחד דהכי קאמר אי ס"ל כר' ישמעאל בנו של ריב"ב ואיצטריך יובל היא שלא להוסיף מחול על הקדש בסוף השנה וליכא מיעוטא דיובל היא מ"מ מוכח דלא כר' יהודה מדכתיב שש שנים. ואי לא ס"ל כריב"ב ומותר לזרוע מר"ה עד יה"כ בשנת היובל ויהיה כל א"י זרוע באותן עשרה ימים. וגם ואספת תבואתה בחג האסיף שאחר ר"ה שאחר היובל מותר שאין כאן תוספת מחול על הקדש ולק"מ משש שנים תזרע ואספת את תבואתה דאסיף היינו קציר מספיחים שהביאו שליש לפני ר"ה שאחר היובל מותר לקוצרם בסוכות שלאחריו (ועיין מס' ר"ה יב ע"ב). וא"כ לק"מ משש שנים תזרע מ"מ לפ"ז דלא ס"ל כר' ישמעאל בנו של ריב"ב אייתר יובל היא לאפוקי מדר' יהודה ומוכח ממ"נ דלא כר' יהודה. ומיושב פסק הרמב"ם דפסק כר' ישמעאל בנו של ריב"ב ולרדב"ז בתשובה ח"ב ס"ל לרמב"ם נמי תוספת מחול על הקדש דאורייתא בשבתות וי"ט וא"כ אצטריך יובל הוא שלא להוסיף ביובל מחול על הקדש ואפ"ה פסק כרבנן דר' יהודה והיינו מדשמעתין מדכתיב שש שנים וכו':

ואין כאן אלא חמש. בשבת בראשית שחל יה"כ באותה שבת לק"מ הא כתיב ששת ימים תעשה מלאכה. דהתם יומא קא גרים שבו שבת יוצר בראשית ית"ש ואין קדושתו תלוי בששת ימים תעשה מלאכתך משא"כ שמטה שאין כאן שנה ידוע שיהי' שנה זו ראויה לשמטה יותר מחברו. אלא בכל פעם שנכנסים לארץ וכבשו וחלקו זורעים שש ושומטים אחת. הנה נכנסו לארץ בראשונה שנת תפ"ח לאלף השלישי וכבשו וחלקו י"ד שנים וזרעו שש ושמטו שנת תק"ט. ואילו היו נכנסים בשנה ב' ליציאת מצרים ולא חטאו במרגלים והיו נכנסים שנת תמ"ט היה שמטה ראשונה שנת ת"ע אז לא יארע שמטה שנת תקט אלא שנת תקי"ב. נמצא אין השנה גורם אלא עבודת קרקע גורמת כמו שש שנים של עבד עברי וקושית רבנן לר' יהודה קושיא גדולה היא ולא ידעתי איך מיתרצית בתשובת ר' יהודה:

ועשת התבואה לשלש השנים וגו'. לפי' רש"י הני ג' שנים היינו חצי ששית מקציר העומר ואילך וכל שנה ז' וחצי שמינית עד העומר והיינו ב' שנים נראים כשלש. חציו של ראשון וחציו של אחרון עד האסיף ואמצעי שלם. ורמב"ן הקשה הא אין אוספים עד חג הסוכות וא"כ לעולם אוכלין בכל שנה מה שגדל בשנה שלפניו ובז' יאכלו מה שגדלו בששית וע"כ פירש שהפסוק מהופך וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הוא כאילו כתיב וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל בשמינית. ולזאת השאלה היה מספיק צווי הברכה שיגדל בששית לב' שנים לשביעית ולשמינית אך הקב"ה הוסיף ברכה לשלש השנים מפני שנת היובל ע"ש. וא"כ מוכח כרבנן דקרא מיובל מיירי ודלא כרבי יהודה: אבל לא זכיתי להבין קושית רמב"ן דקרא מיירי אי לא היה צווי ברכה בשנה הששית לשלש השנים. וא"כ נהי בשמטה ראשונה היו אוכלים מה שאספו משנה הששית מ"מ בשנה השמינית הראשונה היו אוכלים מה שגדל באותה השנה ולא היו יכולים להמתין עד האסיף בחג הסוכות ומן אז והלאה היו אוכלים בכל שנה ושנה מה שגדל בשנתו. ומן אז יאמרו מה נאכל בשנה השביעית והשיב הקב"ה וצויתי ברכתי בשנה הששית וכפי' רש"י ומעתה יהיו השנים כסדרן ולק"מ קושית רמב"ן:

ותו נ"ל נהי דבעלי השדות אוכלים כל שנה מה שאספו בחג משנה שעבר מ"מ העניים מחיתם מן הלקט מקציר שנה זו עד קציר שנה האחרת וא"כ העניים שאין להם לקט בשביעית אם לא יצוה ה' ברכתו בששית ויהיו גם בעלי השדות נפנים אל הספיחים בשביעית לא יספיק לאביוני עם. אבל אחר שצוה ה' הברכה ורואים שמה שבגורן יספיק גם לשמינית לא יפנו אל הספיחים אלא העניים כדכתיב ואכלו אביוני עמך:

עד לפני הפסח. עמ"ש הרשב"א בשם הירושלמי דכל פרס הפסח נקרא לפני הפסח. ומ"ד עד שיגיע היינו עד ט"ו יום קודם הפסח ומ"ד עד שיצא הפסח ויגיע ליל פסח. ולפ"ז אפילו איקאי מתניתין אירשא קונם יין מ"מ מותר זה לשתות יין בליל פסח ולא קשיא מתניתין אמתניתין דסוף פרקין ע"ש בר"ן וריטב"א ונמוקי יוסף וק"ל:

דף סא:

מוחלפת השיטה וכו' ובקידושין ס"ד מסיק מפני קושיא אחרת דעד דמפני פסחא קאמר ולא צריכא תו לאיחלופי שיטתא. ומ"מ סוגיא דנדרים לא ס"ל הכי אלא מחליף השיטה מדתני הכי זה הכלל כל שזמנו קבוע וכו'. אלא שצ"ע הא ע"כ צריכים לתי' הש"ס דהתם משום קושית הש"ס דהתם. דאקשי רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ע"ש. ולכאורה יש להתבונן הא אביי אמר התם אבל אמצעית בשמה קרי להו א"כ מאי קושיין ממשנתינו הכא במשנתינו בודאי בשעה שנדר לפני הפסח ידע על איזה יום נתכוון וקרי ליה בשמו ושכח עתה ובהא פליגי ר"מ ור' יוסי וכדהסביר רש"י בקידושין (נא ע"ב) ד"ה דלא מחית וכו' ע"ש. אבל משנה דבנות מיירי בלא הוכרו כלל ולא הזכיר שמם כלל מעולם ואהא אמר אביי בכת אחת לא פליגי דאמצעית בשמה קרי לה ולק"מ ולא צריך למידחק בשינויא דחיקא עד דמפני פסחא. אלא רב הונא בריה דרב יהושע לרבא הא דהקשה כן דס"ל (קידושין נ"א) קידושין שא"מ לביאה לא הוו קידושין והוצרך לאוקמא מתני' דבנות ג"כ בהוכרו ולבסוף נתערבו ואפ"ה שמע ממנו ר"ה בריה דר"י דס"ל כאביי בכת אחת לא פליגי דלכ"ע אמצעית בשמה לבד קרי לה באופן שלא יבוא לידי טעות כשישכח וכ"ע יהיו מודים בזה ע"כ הקשה לו מפסח והוצרך לדחוק עד דמפני פסחא. אבל סוגיא דשמעתין אליבא דהלכתא קאי דקידושין שא"מ לביאה הוה קידושין ממילא מתני' דבנות בלא הוכרו אע"ג דקאמר התם (נא ע"ב) דיקא נמי וכו' דיוקא בעלמא הוא ולא ה"נ מסתברא וכמ"ש תוס' זבחים (יג ע"א) ד"ה דיקא נמי וכו' ומשנתינו מיירי מסתמא שהנודר ידע בשעת נדרו ושכח אח"כ ולא נצטרך לומר עד דמפני פסחא ומסקינן כדתניא בברייתא וכפסק הרמב"ם דלא כרמב"ן עיין ר"ן וק"ל. ועיין לעיל יט ע"א מעייל ספיקא דהתם אינו ענין לכאן:

דף סב.

משום דההוא הוה גנבי ליה ענבי כולה שתא וכו' אי הכי אמאי ציער נפשיה וכו'. עיין מהרש"א ח"א שנדחק בזה מאי אי הכי ממ"נ אי האי רצה לדין גנב במיתה א"כ אפילו

אי לא גנבי ליה כולי שתא נמי סכנת נפשות הוה ואמאי ציער נפשיה ואי גוזמא בעלמא גיזם ההוא גברא להפחידו להוציא ממנו ממון א"כ השתא נמי לק"מ אמאי ציער נפשיה. ונ"ל דההוא גברא עם הארץ וסבור היה הואיל והאי גנבא אכיל כוליה שתא טבל בלי מעשר וחייב מיתה בידי שמים שהרי הגנב ולא נתיאשו בעלים אינו יכול לעשר נמצא זה חייב מיתה חשיב הוא שדמו מותר לו ורצה להורגו בידים ומש"ה פריך אמאי ציער הא ה"ל פיקוח נפש. אבל אי לא הוה גניב רק אותן שהוקפלו המקצועות דליכא איסור טבל לא נחשד ישראל להמית גנב אלא לגיזום בעלמא עביד ושפיר ציער נפשיה ומש"ה קאמר א"ה וכו' וק"ל:

הא באתרא דידעי ליה וכו'. מהרש"א נדחק בקרא דיהללך זר ה"ל למימר מרגניתא דרישא מיותר יהללך זר ולא הל"ל אלא לא יהללך פיך. אע"כ דוקא במקום דיהללך זר באתרא דידעי הוא דלא יהללך פיך אבל באתרא דלא ידעי ולא יהללך זר אז אפי' פיך יהללך:

וקדשתו לכל דבר שבקדושה וכו'. פי' כהן נגד ישראל ובשוים ומכ"ש ת"ח נגד עם הארץ שהרי ממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ במשנה סוף הוריות ומייתי התם מקרא יקרה היא מפנינים ע"ש. ופי' רש"י כאן ד"ה וליטול מנה יפה וכו' אינם מובנים ועמ"ש מהרש"א ח"א:

דף סב:

קציר חטים ולא קציר שעורים דאזלינן בתר רובא וה"ה אי רובא קוצרים שעורים אזלינן בתר רובא ולא דמי לעיל י"ג ע"א גבי שמן לא אזלינן בתר רובא כתב הלח"מ התם אמרינן משניהם נאסר אבל הכא א"א אלא לקציר אחד ואמרינן על הרוב נתכוון. ובהכי מתישבא נמי ממתני' לעיל (יח ע"ב) סתם נדרים וכו' דאזלינן בתר רובא דקרי ליה בשר מליח או חרמי כהנים דהתם נמי לא נתכוון אלא לאחד מהם. וש"ך תי' בלא"ה התם מיירי שהוא מפרש כוונתו. ויען הרוב קרי ליה הכי מהימן. משא"כ בשמן. ובשמעתין מיירי שאינו יודע למאי נתכוון ע"כ צריכים לדברי לח"מ הנ"ל:

הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים וכו' כתב הרא"ש ה"ה להקל. והיינו באומר קונם עד וכו'. דקבלת הנדר וחיילות כנדר הכל ביום אחד והספק בזמן המשכתו אז לכ"ע אזלינן בתר המקום והזמן שעמד בשעת הנדר. אבל אם אמר בגליל קונם מקציר ואילך וירד לעמקים דקבלת הנדר היה בגליל וחיילתו בעמקים. זה תליא בפלוגתא ועיין לקמן בר"ן (פד ע"א):

עד שיעבור הפסח וכן פסק הרמב"ם. ובפ"ג מתענית הלכה ט פסק שמתענים עד שיצא ניסן של תקופה. צ"ל היכא שלא ירדו גשמים כלל מתענים עד שיצא ניסן של תקופה אולי עוד ירחם. אבל בשנה שהגשמים יורדין הוה פסיקת גשמים על הרוב משיצא הפסח ועמ"ש הלח"מ:

דף סג.

עד סוף אדר השני עיין היטב בתשובתי סי' תרס"ה. הר"ן הקשה על גי' זו למסקנא דלא ידע דמיעברא מהיכי תיתי לומר סוף אדר ב'. ובעל מגדול עוז כתב מדלא אמר עד שיגיע אדר או עד שיהא ועד שיצא אדר כבכל המשניות דלעיל אלא ש"מ ראש לכל האדרים וסוף לכל האדרים קאמר ע"ש ביאור דבריו בשלמא אי ידע דמיעברא ויש לחדש העיבור שם בפני עצמו למר ראשון ולמר תנין. א"כ אפי' שינה בלישני' ואמר ראש או סוף לא נאמר כנ"ל הגע עצמך שאומר עד ראש שבט וכי נימא מדשינה בלשניה ולא אמר עד שיגיע שבט ש"מ ראש טבת קאמר זה לא יעלה על הדעת וה"נ כיון שאדר ראשון נקרא בפירוש ראשון לא נאמר כשאומר ראש אדר נתכוון על הראשון והלא לא נקרא סתם אדר. וכן בסוף אדר למ"ד סתם אדר הוא הראשון. וע"כ כשידע דמיעברא שתא לא שייך זה אך כשלא ידע נימא מדשני בלישניה ש"מ שחשש שתתעבר השנה ורצה להוציא נפשיה ואילו היה אומר עד הראשון או השני. אולי לא יתעבר השנה וליכא לא ראשון ולא שני ע"כ אמר עד ראש או סוף ונתכוון לכלול הכל בדבריו ונכון הוא ליישב זו הגירסא שהיא גירסת הרמב"ם ורא"ש וטור ולהסיר תלונת הראב"ד והר"ן דשמעתין:

אדר שני כותב סתם. כתבו התוס' משום דבשני הוא פורים וד' פרשיות. פי' לדבריהם אע"ג דבפ"ק דמגלה אצטריך קרא השנית להכי ואל"ה היה אדר דכתיב במגילה אדר ראשון והתם נמי טעמא משום מסמך גאולה לגאולה. מ"מ השתא דתקינו אנשי כנה"ג פורים וד' פרשיות בשני משום טעם הנ"ל ורמזוהו במגלה. עי"ז רגיל הוא בלשון ב"א לקרוא אדר שני סתם אדר וסברא נכונה היא ומ"מ פלי"ג ר"י:

והנה הרמב"ם בהלכות נדרים פסק כר"מ וכ' רלב"ח מדאמרינן לימא מתני' ר' יהודה ולא אמר נימא מתני' דלא כר"מ דסתם מתני' בעי למסתם כר"מ ולא אמר כן אלא אמר לימא מתני' ר' יהודה משמע אין הלכה כר' יהודה. תו כתב אפשר הרמב"ם גופיה לא אמרו אלא בנדרים משום חומרא ולא בשטרות דהלכה כר' יהודה. וכן כתב החלקת מחוקק סי' קב ס"ק כ"ב והגאון מוה' אליהו מווילנא בא"ח סי' תקסח ס"ק טז מייתי בשם מג"ת דשטרות מילתא אחריתי היא ואינו ענין לנדרים ותענית ולכאורה כל דבריהם הוא

נגד ש"ס דשמעתין ונ"ל לקיים כל דברי חכמים הנ"ל בעה"י הגם שלא כוונו לכך. הנה בתומים ססי' מ"ג הקשה אי סתם אדר השני א"כ אי כתבו כל החדש סתם אדר ושוב ביום אחרון נמלכו ב"ד ועיברו יהיו כל השטרות למפרע מאוחרים (מוקדמים) ולאחר זמן רב ישכח הדבר שעיברו ביום כט ויהיו סבורים שזמנו מאוחר לאדר שני. הנה נ"ל כל מלוה יחוש לנפשו בשעתו כשישמע שעיברו השנה יביא שטרו לב"ד ויכתבו עליו ואי לא עשה כן איהו דאפסיד נפשיה. אך התקלה הוא במאי דקיי"ל אחריות ט"ס הוא ובשום שטר אין כותבים אחריות ואפ"ה גובה ממשעבדי והיינו נכסים שכבר קנה בשעת הלואה אבל נכסים שקנה אח"כ ומוכרן מהם אינו טורף אא"כ פי' להדיא דאקני. ואמנם רוב שטרות ליתא בהן דאקני והשתא יש כאן מכשול דזה קנה ג' אדר ולוה מחברו ה' אדר ושוב מכר וב"ד נמלכו ועיברו ולאחר זמן רב כשישכח הדבר ויבוא זה המלוה לטרוף מאותן הנכסים יוציא שטרו שהוא בג' אדר סתם ויאמר שהוא אדר שני שהרי אותה שנה היתה מעוברת ונמצא קנאום אחר ההלואה ובאמת זה ליתא שכבר קנה קודם ההלואה נמצא תצא תקלה מזה. ולע"ד היינו טעמא דאדר שני צריך לכתוב תניין מטעם הנ"ל אע"ג דמודה ר' יהודה לסברת תוס' כיון שעושים פורים וכל המצות בשני היה ראוי לקרותו סתם אדר אך מפני מכשול דאקני הנ"ל תיקנו דסופרי שטרות יכתבו תניין. ואמנם ר"מ לשיטתו ס"ל אחריות לאו ט"ס ולא תמצא טריפה אלא כשנכתב אחריות להדיא. וכתב רשב"ם בב"ב סוגיא דאקני דכל הכותב אחריות אינו כותב לחצאין וכותב גם דאקני וא"כ ליכא שום מכשול ע"כ ס"ל דיכתוב בשטרות כסברא חצונה דסתם אדר הוא השני שבו פורים. זה נלע"ד פלוגתתם בשטרות:

ואמנם הנודר סתם יש להסתפק אם כוונתו עד אדר שני שהוא לשון ב"א הואיל ועושין בו פורים. או אדר ראשון כל' המורגל בשטרות ובכל הכתבים ובגטין. והיה מן הראוי לומר סתם נדרים להחמיר כדלעיל במתני' (יח ע"ב) וא"כ קשיא משנתנו דכר"מ ודאי לא אתיא דאפי' בשטרות סתם אדר שני הוא. ומי לימא רבי יהודה היא וס"ל סתם נדרים להקל ולעיל (יט ע"א) הוה בעי למימר דפליגי בהו תנאי ור' יהודה ור"ש ע"ש. וע"כ פריך לימא ר"י ויסבור סתם משנתנו סתם נדרים להקל. ומסיק לא כי אלא מתני' איירי בלא ידע דמיעברא. אבל ידע דמיעברא לא מיירי מתני' וממילא בשטרות הלכה כר' יהודה דסתם אדר הראשון משום מכשול הנ"ל ואפי' ר"מ לא הוה פליג אי ס"ל אחריות ט"ס. ובנדרים סתם נדרים להחמיר ונאסר עד אדר שני. וא"ש פסקי הש"ע:

ובלאה"נ מ"ש החלקת מחוקק אי ס"ד דמשום חומרי דנדרים מחמיר בש"ע ה"ל להחמיר גם בגטין דהא מאוחר פסול להרמב"ם וגט חמיר מנדרים. לע"ד לק"מ דהשתא אחר

שכבר הורגלו כל הסופרים לכתוב בשטרות סתם אדר ראשון אפילו יהיה בטעות מ"מ כבר הורגלו א"כ גם גט שיבא לפנינו נכתב בו אדר סתם נדע שהוא ראשון אפי' אם לפני הרמב"ם בעצמו יבוא גט כזה ידין בו שהוא אדר ראשון כיון שלא שמעו לו הסופרים וכותבים בשטרות סתם אדר הראשון. משא"כ בנדרים יש להחמיר בכוונת זה הנודר אולי היה כוונתו כהרמב"ם על אדר שני וק"ל:

אודה לאל גומר עלי ותמך ימיני. בחי' פרק שמיני. הוא ימלא חפצי וכל ישעי. יהיה עזרתי וישעי. בחי' פרק תשיעי:

דף סד.

פותחין לאדם בכבוד אביו וכו'. הרמב"ם לא מייתי כלל הך דאין פותחין דרבנן דר"א. וראיתי בפי' המשנה להרמב"ם דלר"א אין צריך שאלה כלל וצריך לומר דס"ל דבהא פליגי אביי ורבא דלאביי לר"א צריך שאלה ולרבנן אין מועיל שאלה משום שאין ניתרין יפה. ולרבא לר"א לא צריך שאלה ולרבנן צריך שאלה דא"כ אין נשאלים לחכם אבל שאלה מועיל לכ"ע וא"ש דלא מייתי הרמב"ם דסתמא כל נדרים צריכים שאלה ושאלה מועיל. אבל צל"ע א"כ מודים חכמים לר"א בדברים שבינו לאביו ואמו שפותחין פי' שא"צ שאלה כלל ומ"ט לא מייתי הרמב"ם הך חידושא. ועוד ישתקע הדבר ולא יאמר להתיר בלי שאלה:

ועוד אמר ר"א פותחין בנולד. צל"ע איך אפשר לומר כן דא"כ מה הועיל במתו כל האנשים הרי מסכן עצמו עתה באומרו לפרעה אני הורג בנך בכורך וע"כ צ"ל כיון שהקב"ה שולחו בכך אין לו ליראה. א"כ אמאי לא פתח לו מהאי פתחא ה' שולחו אפי' לא מתו כל האנשים וע"כ צ"ל משום דנבואה זו נולד הוא. וכ"כ להדיא בתשובה המיוחסת סי' רנה ע"ש וא"כ מה יענה ר"א וצ"ע. והשיב לי תלמיד אחד אפי' פותחין בנולד מ"מ זה הוה כפתיחה בכבוד המקום. שירא לומר אע"פ ששלחני הקב"ה אני מתייראה. ויפה כיוון וא"ש דקאמר ועוד אר"א אחר שהשמיענו דר"א מודה בכבוד המקום כדברי ר' צדוק שוב אמר דאי לא הא לא הא:

מאי אין נדרים וכו'. לכאורה יש נפקותא רבה לדינא דלאביי אפי' אם עבר והתיר אינו מותר מן התורה ולרבא עכ"פ מותר מן התורה. ואפשר לא גזרו אלא לכתחלה. ותו לאביי יש להקל אם מעצמו בא ושואל ופותח פתח זה כמ"ש הט"ז סי' רכ"ח ס"ק י"ד משא"כ לרבא. והטוש"ע פסק כאביי וכתב הרב"י דכללא דלבר מיע"ל קג"ם איננו אלא במה שנוגע להלכתא והכא אינו נוגע לדינא ולהנ"ל הא ליתא וע"כ צ"ע. ע"כ נלע"ד דהטור

לא גרס במתני' א"ל א"כ אין נדרים כמו שגרס הר"ן שרבנן השיבו לר' צדוק. אלא כמ"ש לפנינו והכל מדברי ר' צדוק וכמ"ש התי"ט שכן גי' הרמב"ם. ור' צדוק טען זה על ר"א ועל רבנן שלו ע"ש. והשתא י"ל בין לאביי ובין לרבא טעם ר"א ומחלוקתו משום אין נדרים נתרין יפה ולא פליג אדם בטעם זה מעולם גם רבא מודה. אך בכוונת ר' צדוק פליגי אביי ורבא. ואפ"ה פריך הש"ס מסיפא ומודים חכמים לר"א בדברים שבינו לבין אביו ואמו משום שנשנה הך ומודים בתר דברי ר' צדוק משמע גם הוא מודה בו. והשתא נהי דהלכה כרבא בכוונת ר' צדוק מ"מ הא אין הלכה כמותו אלא כרבנן דר"א ולדידהו גם רבא מודה שאין נדרים ניתרים יפה ואסור אפי' מן התורה אא"כ בא מעצמו ושואל על נדרו:

דף סד:

אלא אר"ל שירדו מנכסיהם והעניות מצוי הוא כמ"ש הר"ן והרא"ש בשם הירושלמי וכתבו הראשונים לא שהוא מצוי בעולם טפי ממיתה. אלא שיראה בעיניו עוני של חברו מצוי טפי משיראה הוא מיתת חברו שאפי' חברו זקן וחולה אפשר שימות הוא קודם דנפישי גמלי סבי וכו' ועיין גטין (ל ע"ב) ועיין מ"ש הרשב"א בתשובה סי' אלף ל"ט ואייתי ליה בש"ע ח"מ סי' קי"א ובש"ך שם ס"ק ט' עתידין בעלי זרוע ליפול י"ל הכא עניות מצוי בבעלי זרוע קאמר אבל באדם אחר אפשר דהוה נולד:

והרמב"ם אינו מחלק בין נולד מצוי לאינו מצוי. וכתב הכ"מ דס"ל מה דאמרו שירדו מנכסיהן כבר בשעת השבועה והיה השבועה בטעות וכן משמע מפי' הקונטרס דשמעתין ע"ש בכ"מ וצ"ע א"כ לא היה להם לומר אלא כבר מתו בשעת השבועה שאין זה תלוי אי מתו ממש או הענו וירדו מנכסיהם וצ"ל אי מתו ממש היה נודע למרע"ה בשעה שנשבע כי בודאי היה חוקר ודורש טרם שנשבע. אבל עוני א"א לחקור דיש מתעשר ואין כל. וי"ל עוד דודאי גם ר"א ס"ל דדתן ואבירם היו והם לא מתו אלא ירדו מנכסיהם אך מדאפקיה רחמנא בלשון מיתה ש"מ דקרא כולל תרי מילי כי מתו כל האנשים היינו מלך מצרים הראשון מת ממש וכדכתיב וימת מלך מצרים וכתב הרמב"ן אין מקרא יוצא מידי פשוטו שמת ממש ותוס' על התורה כתב מדלא כתיב וימת ויקם מלך חדש ש"מ שנצטרע ואומר אני אלו ואלו דא"ח שהמלך הראשון מת. ואשר קם תחתיו נצטרע ושחט הילדים. ועכ"פ זה הוא בכלל מתו כל האנשים שהמלך שכבר הלשינו על משה אותו מת ולמלך חדש אינם יכולים ליכנס להלשין כי המה ירדו מנכסיהם והשתא אע"ג שהם אפשר כבר ירדו מנכסיהם בשעת השבועה מ"מ המלך הראשון עדיין חי היה דאחר

ויואל משה כתיב וימת מלך מצרים. זה נ"ל סברת ר"א. ורבנן ס"ל העיקר תלוי בדתן ואבירם והם כבר ירדו מנכסיהם בשעת השבועה:

דף סה.

המודר הנאה מחברו אין מתירים לו אלא בפניו. כתב הכ"מ בדעת הרמב"ם דברייתא תרתי קאמר חדא מודר מחברו הנאה ולא קיבל ממנו טובה צריך שיתיר בידיעתו מפני אשר חשד ולזה סגי שיודיעהו ע"י שליח. ועוד הנודר לטובת חברו צריך להתירו ברצונו של חברו דהרי מייתי מיתרו ותרווייהו שמעתי מיניה הא כדאיתא והא כדאיתא וצ"ע איך אפשר ללמוד זה מבמדין לך. והנה בחי' ריטב"א הקשה אי ס"ד בעי' רצונו א"כ אמאי אמר לו במדין לך והתר נדרך הלא בלא רצון יתרו אינו מותר וכשיתרצה תו לא צריך היתר דהריטב"א ס"ל כאיכא מאן דפליג לעיל בהר"ן (כא ע"א) ודלא כהרשב"א ע"ש ועיין היטב מ"ש הרשב"א במיוחסת סי' רכה ומ"ש עליו מהרי"ט סי' א. ועל קושיא הנ"ל תי' הנמוקי יוסף מדאפקיה רחמנא שבועת משה בלשון ויואל ולא אמר וישבע ש"מ ב' שבועות נשבע אחת ליתרו שלא יזוז מבתו ויניחנה עגונה ולזה באמת לא היה צריך היתר אלא רצון יתרו לך לשלום. ואידך נשבע לרצון עצמו שלא יכנס לסכנה למצרים מפני המבקשים נפשו והיינו לשון ויואל שפשוטו נתרצה. ורמז שנשבע לרצון עצמו. ומפני אותה השבועה של עצמו הוצרך היתר ע"ש. ולזה נתכוון ג"כ הר"ן לעיל ד"ה כי מתו כל האנשים וכו' ע"ש. ולכאורה יפלא א"כ לשבועת יתרו לא הוצרך היתר ושבועת עצמו היה די ששלח שליח להודיעו שהותר נדרו שלא יחשדנו ומ"ט חזר למדין וכמ"ש זה הריב"ש בתשובה. אע"כ מוכח מזה תרווייהו דאיכא חששא דחשדא ועוד לטובת חברו צריך רצונו וכיון שע"כ הוצרך מרע"ה לחזור למדין בעצמו לפייס את יתרו שזה א"א ע"י שליח לפייסו. וגם הוצרך להוציא עצמו מחשדא משבועת עצמו ע"כ א"ל הקב"ה התר נדר עצמך במדין ולא תצטרך לשלוח שליח כיון דעכ"פ תצטרך לשוב למדין משום פיוס יתרו ומוכח שני הדינים מדחזר למדין ש"מ לטובת חברו צריך רצונו. ומדהי' קבלה בידם שבמדין התיר לו נדרו כדאי' במדרש שהקב"ה קשר ענן על פתחו של יתרו ואמר מותר לך ש"מ שמשום חשדא צריך ידיעת חברו:

ודעת ר"ת דוקא שקיבל טובה מחברו והוכיח מסוטה (לו ע"ב) אתשל אשבועתך ע"ש ודעת מהר"מ אלשקר אפילו לא היה הטובה עבור השבועה רק עבור אותו הענין נמי אין מתירים אלא לרצונו עיין ש"ך סי' רכח ס"ק מ' וצ"ע הא יוסף נמי קיבל טובה שכם אחד על אחיך. וי"ל ע"כ לא קאמר אלא שכבר קיבל הטובה אבל נשבע לו שיעשה לו

דבר פלוני ואז יקבל ממנו הטובה כמו שכם אחד על אחיך אם יקברנו בא"י יכול להתיר שבועתו ולא יעשה לו אותו דבר שיקברנו ולא יקבל גם ממנו הטובה שכם אחד. ובחי' תורה הארכתי בזה:

ובמשנה למלך מייתי ראיה לדר"ת מאגדת רבב"ח דאיך ס"ד לומר שבועת המבול דהא הוה לטובת העולם ובעי' רצונם אע"כ הואיל והקב"ה לא קיבל טובה מתירים שלא ברצונם ובחי' אגדה אמרתי דרבב"ח לא טעה בהא דודאי לא ירצה הש"י בהשחתת עולם. אך שבועת הגלות התפיס הקב"ה במבול כדכתיב כי מי נח זאת לי כאשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך. וא"כ כיון שהבת קול אמר סתמא מי מיפר לי חשש שיפר ב' השבועות בפ"א דהרי המתפיס בדבר והותר הראשונה הותרו כולם. וע"כ חשש נהי שיהיה טובה לפי שעה בבנין בהמ"ק יארע בזה הפסד לעתיד בהשחתת עולם ע"י מבול. ושם ביארתי. ולפ"ז ה"ל היתר לדבר מצוה לקבץ נדחי ישראל ולא בעי דעתו ורצונו של חברו כמ"ש הריב"ש ומביאו הש"ך סי' רכ"ד ס"ק נד ולא מוכח דברי משנה למלך הנ"ל:

עיין נזיר (לב ע"ב) פותחין בתנאי נולד. והרב"י תמה שהשמיטו הרמב"ם. ולפע"ד הרמב"ם מפרש תנאי נולד היינו משנתינו לקמן יש דברים שהם כנולד ואינן נולד. עיין בפי' המשנה להרמב"ם ותראה כי כן הוא. ומה דאמרי' בנזיר היכי דמי אמרין להון אי אתי אינש וכו' לאו אתנאי נולד קאי אלא אמתני' אעובדא דנחום המדי קאי ולק"מ:

דף סו:

המלבשכן שני עם עדנים. פי' עדנים הם ישראל קדושים עדן העליון וע"י העושר והכבוד שהנחילם שאול במלכו נראה שגורם להם לחטוא ולבעוט בעשרם והיינו שני חטאים כשנים עם העדנים. אך להשמר מזה העלה עדי זהב על לבוש השני שלהם שהרביץ תורה ומצות בישראל שנקרא עדי זהב על לבוש השני. וכן נראה דר' ישמעאל אחר שייפה האשה בנוי חשש שמעתה תתגדר על בעלה כעובדא דחנה בפרקי דחסידי שמפני כן אמר תחזור חנה לשחרוריתה אבל ר' ישמעאל בעוד שהי' מיפה אותה בנוי צוה לבני ביתו ללמדנו דרך מוסר ותבונות ותהי' נאה במעשיה ג"כ. ע"כ יוצדק עליו ג"כ האי קרא המלבישכן שני כנ"ל:

שני בנים כבבא בן בוטא. עיין בכריתות פ' ספק אכל דבבא בן בוטא הי' מייתי אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יה"כ ואמר המעון הזה וכו' אלא שלא הניחו אותי חבירי ואמרו

לי המתן עד שתכנס לבית הספק. ובדרושי כתבתי בזה וצויתי להעתיק כאן מה ששייך מזה לכאן:

אשם הוא אשם אשם לה'. בכריתות (דף כה ע"א) איתא במתניתין אמרו עליו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יה"כ יום אחד אמר המעון הזה אילו היו מניחין לי הייתי מביא אלא אומרים לי המתן עד שתכנס לבית הספק. יש לפרש מה שאמרו עד שתכנס לבית הספק ע"פ מה שפירשת בדרוש ואחר מ"ט הי' רוצה להביא גם אחר יה"כ ומה לשון המעון הזה. י"ל כן דברפ"ק דב"ב איתא שהרג הורדוס לחכמים ולא השאיר רק בבא בן בוטא ויהיב ליה עצה שיבנה בהמ"ק שהוא אורו של עולם לכפר מה שכבה אורו של עולם בהריגת החכמים. ופריך הש"ס היכי יהיב עצה להורדוס הא דניאל נענש על דיהיב עצה לנבוכדנצר שיתן צדקה. ותי' הש"ס שאני בהמ"ק דאי לא מלכא לא מתבניא. וא"נ שאני עבד דמחייב במצות עכ"פ. והנראה לע"ד לתי' הראשון דעבד כגוי א"כ חטא בבא אלא דמצות בנין בהמ"ק רבה היא ואי לא מלכא לא מתבניא וה"ל כמתענה בשבת שהיא מצוה גדולה ומ"מ חוזרים ונפרעים ממנו עונש עונג שבת ה"נ דכוותי'. נמצא לפ"ז בכל יום ויום ע"י הקרבת הקרבנות הוסיף זכות להורדוס וכל תוספת זכות להורדוס הוא תוספת עונש לבבא בן בוטא. ומכ"ש ביה"כ שזכות הורדוס רבה ע"י כפרתן של ישראל ולעומת זה יתרבה עונש בבא ב"ב ע"כ ביום א' אחר יוה"כ אמר המעון הזה. רוצה לומר במה שחטאתי במעון הזה משום כן אני רוצה להביא אשם תלוי היום. אלא שלא הניחוהו חבריו ואמרו המתן עד שתכנס לבית הספק דייקא. בבית שיהי' בו רק ספק חטא. אבל בבית הזה יש לך בו בודאי חטא ואין אשם תלוי מכפר על הודאות:

ובזה י"ל מה דאיתא בנדרים ספ"ט דההוא גברא דאמר לאתתי' אייתי לי תרין בוציני. אייתי ליה תרין שרגי. א"ל תבר יתהון ארישא דבבא הוה יתיב בבא בן בוטא אפתחא ודן דינא תברה יתהון אריש דבבא בן בוטא ואמרה כך צוני בעלי א"ל את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא. וצ"ע וכי מותרת אשה לבזות חכמים לעשות רצון בעלה והיא ובעלה חייבים בכבוד חכמים. אבל האמת נראה שהיו מאשימים לבבא על שהשיא עצה להורדוס לבנות הבהמ"ק וראה פלא כי כתיב מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ובעו"ה מיום שנבנה בית שני ע"י רשיון כורש נסתמה הנבואה [כי חגי זכריה מלאכי נבאו בסוף גלות בבל והאריכו עוד ימים בתחלת בנין בית שני] ומיום שנבנה בנין המפואר ע"י הורדוס העבד אז נחלקו ב"ש וב"ה ונעשה תורה כאלפים תורות בעו"ה. והכל מפני שהיה יד עכו"ם באמצע. נמצא גרם בבא לכבוי ב' המאורות נר תורה ונר

עבודה. והי' סבור בבא שמשום כן צוה הבעל לשבור ב' נרות על ראשו לבזותו על זה בשתי נרות שהוא כבה ב' נרות של עולם. ונראה אי הי' נשאר עוד חכם אחד שיהי' לו לבבא לקבוע ישיבה עמו ולשאת ולתת בהלכה עמו לא הוה יהיב עצה להורדוס. אך באשר לא השאיר כ"א אותו לבדו. ומ"ש תוס' ריש ב"ב דגם בני בתירה נשארו. הם לא היו נחשבים בערכו לכלום. חזי דשכחו ולא ידעו אי פסח דוחה שבת [פסחים סו ע"א]. נמצא לא היה לא תורה ולא עבודה. ע"כ נכנס לתגר הזה. אבל אי היה עוד אחד כמותו לא הוה יהיב עצה וזה שאמר שני בנים כבבא יצאו ממך ואי יהיו שנים כבבא תו לא נצטרך לעצה נבערה שהורדוס יבנה הבהמ"ק:

אודך ה' אלהי אשר שם עלינו לטובה עין. בפרק הנודר מן היין. הוא יחכימנו בתורת משה מורשה. בפרק נערה המאורשה:

דף סט.

כל השייך לפלוגתת הרמב"ם והפוסקים דהפרת האב אפי' בנדרים שאין בהם עינוי ולא בינו שבינה דמייתי הר"ן ר"פ נערה כתבתי באורך לקמן ר"פ ואלו נדרים. ע"ש היטב:

דף עב:

ושמע אישה דוקא או לאו דוקא. כתב הרשב"א דלמא ושמע אורחא דמילתא נקט. ולולי דמסתפינא הייתי אומר באשר דצל"ע מ"ט נקיט ספיקא בהפרה בלא שמיעה ולא נקיט ספיקא בהקמה בלא שמיעה. והא דתנן לקמן (עה ע"א) האומר לאשתו כל הנדרים וכו' יהיו קיימין לא אמר כלום היינו אפי' אמר לכי שמענא. אבל בלא שמיעה אפשר דלא מהני הקמה אפי' לנדרים שכבר נדר ומדלא מספקא ליה הכי ועוד מדמייתי קרא דכתיב גבי ארוס ושמע ולא מייתי קרא ושמע אביה דמוקדם. ועוד קרא גופי' צ"ע דכתיב ושמע אישה ביום שמעו שהוא נראה ככפול ושמע ביום שמעו ע"כ נראה להכי מייתי האי קרא דמדכפל לישניה לעכובא דוקא ע"י שמיעה יקום ולא בלא שמיעה ולא נימא שמיעה אורחא דמילתא נקיט. אך בהפרה קא מיבעי' ליה אי שמיעה דריש פרשה אהפרה דסיפא נמי קאי או דלמא נהי לענין הקמה הוה דוקא מ"מ לענין הפרה לאו דוקא. ולמסקנא דמפרי' בלא שמיעה מ"מ קיום בלא שמיעה לא מהני כנלע"ד אם לא אמצא נגד זה. ולפ"ז למסקנא רישא דמתני' דהקמה אפי' דאמר לכי שמענא ואפ"ה לא מהני. וסיפא בהפרה לר"א מהני אפי' בלא לכי שמענא. ואיירי מתני' סתמא בכל גווני:

האומר לאפטרופוס וכו'. עיין הלכות רמב"ן ורא"ש וכל הפוסקים להחמיר דאין שלוחו כמותו בהפרה. אע"ג דא"א ע"י שליח עמ"ש תוס' נזיר (יא ע"א) ועמ"ש מ"ו בהפלאה כתובות (עד ע"א). אמנם בחי' רמב"ן דב"ב קכ"ז ע"ב) כתב דבתנאים שבין אדם לעצמו לא בעי' דיני תנאי דוקא שמתנה עם חברו אבל לעצמו לא. ומיושבים כל הקושיות:
והנה הרי"ף ר"פ השואל פסק דשאלה בבעלים לא אמרינן שלוחו כמותו מדאמרינן התם בעבד דעבד כיד רבו ש"מ שליח אחר אינו כמותו. ותמהו עליו התם בעבד אצטריך להאי טעמא דלא נימא אפי' אי שליח אחר כמותו מ"מ עבד דליתא במצות שאלה ובעליו עמו לא יעשה שליח מש"ה הוצרך להך טעמא אבל בעלמא אפשר שלוחו כמותו. ובלא"ה הו"מ למימר כיון דעיקר פלוגתייהו איתשיל לענין הפרה והלכתא לחומרא דאין שליח מיפר וכמ"ש כל הפוסקים ה"ה לענין שאלה בבעלים. דאישה יפרנו ובעליו עמו בחדא מחתא מחתינהו. כמ"ש התוס' שם בב"מ אי לשון אישה אינו סובל שליח ה"ה לשון בעליו ולא היה צריך הרי"ף לכל זה. ונלע"ד דבנזיר (יב ע"ב) דאמרינן לא משוי אינש שליח אלא במלתא דמצי עביד וכו' ופריך מפלוגתא דר' יאשיה ור"י ומסיק בשינויא דחיקא דאינהו ס"ל כר"א שמותי. דאע"ג דקרא אישה יקימנו מתפרש נמי לרבנן ובנדרים שכבר נדרה ולא ידע בהו בעל. וכמ"ש באורח מישור. ומ"מ לישנא דברייתא דר' יאשיה ור' יונתן לא מיתוקמא אלא כר"י והוא דוחק גדול וסוגיא דפוסקים אשינויא דחיקא לא סמכי אלא ה"ל למימר להלכתא בכל התורה אפי' מאי דלא מצי עביד נמי משוי שליח ובנדרים דכתיב מיעוטא אישה יקימנו לא מוקמינן בנדרים שכבר נדרה דמה"ת למעוטי שליח דהא שלוחו כמותו וחידוש הוא שחידשה תורה ומוקמינן ליה בנדרים שעתידה לידור שיפר השליח לכשתדור ואי משום איהו לא מצי עביד י"ל בעלמא אפי' בכהאי גונא משוי שליח וקמ"ל הכא בהפרה דלא משוי אבל בשכבר נדרה לא ממעטי ואתיא דר"י ור' יונתן כהלכתא כרבנן. וא"כ צ"ע על הפוסקים דלא פסקו הכי. וצ"ל משום דאישה יפרנו ובעליו עמו בחדא מחתינהו. וגבי בעליו ליכא למימר הכי אלא למעוטי כל שלוחים אינם בכלל בעליו וממילא ה"ה כל שלוחים אינם בכלל אישה וליכא למימר כנ"ל ושבקינן לברייתא דדחיק ומוקי נפשיה כר"א שמותי. ומעתה חשש הרי"ף שלא יאמרו גם בעליו לא אתי למעט כל שלוחים אלא עבד דליתא במצות בעליו עמו וכל מה דאיהו לא מצי עביד וכו' אבל שליח בעלמא הוה בכלל בעליו וה"ה בכלל אישה יקימנו ויפרנו. מש"ה כתב הרי"ף דעבד כיד רבו וליכא למעוטי מבעליו עמו וא"כ אמעוט מבעליו כל מיני שלוחים וה"ה מאישה יקימנו וא"ש. ועוד הארכתי וכבר נדפס זה בשמי ע"ש:

דף עג.

אין משקין ב' סוטות כאחת. עמג"א ססי' קמז ולמאי דמסיק דלרמב"ם עדיף כהן אחד משני כהנים יתיישב קושית התוס' סוטה (ח ע"א) ד"ה והא וכו' די"ל הכי פריך מנ"ל לר"ש טעמא משום לבה גס ומותר ברותתת דלמא טעמא דקרא משום חבילות שהוא ג"כ טעם נכון דהרי חזינן דרבנן חשו לכך וא"כ דלמא טעמא דקרא משום הכי הוא ואסור אפי' רותתת ומשני הש"ס בכהן אחד לא שייך חבילות וקרא איירי להדיא בכהן אחד ועמ"ש בס' משנת דר"ע במס' סוטה:

ובישובי הרמב"ם דנדרים ודסוטה והפרה ציויתי להעתיק פה קצת מחידושי ושם מבואר יותר והנצרך לכאן יועתק פה:

תנו רבנן אין משקין ב' סוטות כו' ר"י אומר לא מן השם הוא זה אלא דכתיב אותה וכו' ופי' רש"י דכתיב והשביע אותה. הא דלא מייתי מקרא דמוקדם והקריב אותה וכן מייתי ברמב"ם [אלא שנדפס בטעות והעמיד אותה וצ"ל והקריב אותה] וי"ל משום דבספרי יליף מאותה שלא יעמיד עבדיה ושפחותיה אצלה כדתנן במשנתינו. וההיא ע"כ מוהקריב אותה יליף דמוהשביע אותה לא שייך למילף שלא ישביע עבדיה ושפחותיה עמה דמה ענין להשביע אותם. אע"כ מוהקריב אותה יליף שלא יעמדו הם אצלה וא"כ הכא דפליגי רש"י ור"י בדרשא דאותה ע"כ אוהשביע אותה קאי דסתם ספרי ר"ש מפיק והקריב אותה להנ"ל. אלא הא קשה דבנדרים (עג ע"א) מייתי ברייתא דמפורש דטעמא דר' יהודה מקרא והשקה מפיק ה"א דה"ל כאילו כתב אותה. וצ"ע התם מ"ט שביק קראי והשביע אותה דמוקדם טובא ומפורש ביה אותה להדיא ונקיט והשקה דמאוחר שאינו מפורש ביה אותה אלא מדמפיק ה"א:

תו קשה לי טובא הא לעיל ז' ע"ב אמרי' דעד כאן לא מאיימין עליה אלא עד שלא נמחק השם אבל משנמחק אדרבא מפתין אותה שתשתה שלא תהי' מחיקת השם על מגן. א"כ הא דאר"ש אין משקין ב' סוטות היינו העמדה והשבועה שאז שייך שלא יהיה לבה גס. אבל אחר השבועה ומחיקה בשעת השקאת המים שפיר יכולין להשקות שתיהן כאחת דלא שייך שלא יהיה לבה גס ולא תודה דזה אנו מבקשים. וא"כ פליגי ר"ש ור' יהודה אקרא דוהשקה הא בשעת השקאה לא שייך דשלא יהיה לבה גס:

תו צל"ע מ"ט מייתי הש"ס בנדרים מברייתא דסוטה ולא ממשנה שלמה דמס' פרה לא רצתה פרה לצאת וכו' דפליגי ממש כגוונא דסוטה. ולהשיטות דמייתי הר"ן דנדרים דרבינא פשיט מת"ק וס"ל דלת"ק אותה לאו דוקא ופליג סוגיא דנדרים אסוגיא דסוטה דמפרש טעמא דת"ק משום דאתיא כר"ש דדריש טעמא דקרא. אלא ס"ל לרבינא דטעמא

דת"ק משום דאותה לאו דוקא. א"כ לשיטתם הא לא קשיא דלא הו"מ למיפשט מת"ק דפרה דההוא ע"כ ס"ל אותה דוקא דהרי קאמר שלא יאמרו שנים שחטו ומה בכך וע"כ משום דכתיב ושחט אותה ולא שנים וא"כ אותה דוקא רק דאתיא כר"ש דדריש טעמא דקרא מש"ה מייתי מההיא דסוטה. אלא דלפ"ז קשה מנ"ל לרבינא לחדש פלוגתא דכיון דת"ק דפרה היינו רבי שמעון נימא ת"ק דסוטה נמי היינו ר"ש ודכ"ע אותה דוקא. אלא טעמא דקרא דריש:

ליישב כל הנ"ל נ"ל לדין בדבר חדש ע"פ מ"ש הר"ן דנדרים שם דבמתני' דשלהי נדרים דרשינן נמי אותה שלא יפר לבתו וסבור שהיא אשתו. והשתא י"ל דהכי קאמבעי' אי אותה דוקא רצונו לומר משמעותיה דאותה בלי שום יתור ודרש כגון אי הוה כתיב יניאה ויפירנה במפיק ה"א דה"ל כאילו כתיב אותה. הוה משמעות ולא אחרת ואייתר אותה לדרוש ממנו שיכוון לבתו או לאשתו ונמצא תרתי שמעת מיניה או דלמא משמעותיה דאותה לאו דוקא וליכא למדרש מיניה אלא חדא מדלא כתיב יניאה במפיק וכתיב יניא אותה למדרש שיכוון על בתו או אשתו. כמתני' דשלהי נדרים אבל מיפר הוא לב' נשיו בבת אחת. והשתא לא הו"מ למפשט ממתני' דפרה דהתם כתיב להדיא אותה ואיכא למימר מייתורא דריש מדלא כתיב והוציאה ושחטה במפיק. אבל הכא הא אמר להדיא דדריש והשקה במפיק א"כ לר' יהודה ה"נ אין אדם מפיר לב' נשיו כאחת דתרתי שמעת מיניה דאותה. ות"ק דפליג ע"כ ס"ל אותה לאו דוקא דאל"כ תקשי מאי יהיב טעמא שלא להשקות הא בשעת השקאה כבר נמחק השם. ועוד מ"ט מייתי רבי יהודה קרא דוהשקה ולא מייתי והשביע אותה דקדים טפי. אע"כ הכי קאמר ליה ר"י לת"ק בשלמא בוהשביע אותה מצית למימר דטעמא משום לבו גס א"כ בוהשקה מא"ל הא כבר נמחק השם. אבל ת"ק לא חש להך ק' דס"ל אותה לאו דוקא ר"ל משמעותיה דאותה הוא לאו דוקא אלא מייתורא דאותה דרשינן ולא אחרת א"כ בוהקריב אותה דהומ"ל והקריבה וכן בוהשביע אותה דהומ"ל והשביעה דדרשינן מיניה שלא יעמוד אחרת עמה ובהא איכא טעמי' שלא יהיה לבה גס. אבל בוהשקה דליכא יתורא דאותה לא דרשי' מיניה דידי' ואה"נ אי הוה במציאות שהשביע כל אחת לבדה ואח"כ בשעת השקאה יכול להעמיד שתיהן כאחת כי אז לא שייך לבה גס. ולשון אין משקין לא אהשקאה קאי אלא כוליה מעשה דהעמדה ושבועה נקרא השקאה כמבואר. והשתא לת"ק הה"נ דמיפר ב' נשיו כאחת. ומיושבים כל הקושיות הנ"ל:

ובזה מיושב פסק הרמב"ם דפסק אדם מיפר לב' נשיו כאחת. דס"ל דרבינא מת"ק פשיט ובסוטה פסק דאין משקין ב' סוטות מוהקריב אותה ולא שתים משמע דאותה דוקא

והא"ש דס"ל כנ"ל וא"כ ת"ק ור' יהודה בתרתי פליגי לת"ק אותה לאו דוקא אא"כ איכא יתורא ולרבי יהודה דוקא וכנ"ל. ועוד דהיכא דאיכא יתורא דמודה ת"ק דדרשינן ולא אחרת. מ"מ איהו דריש טעמא דקרא ור' יהודה לא דריש טעמא דקרא. והנה בהא דטעמא דקרא קיי"ל בכל מקום כרבי יהודה. אבל מ"מ בהא דאותה לאו דוקא הלכה כת"ק וכדפשיט רבינא. וע"כ בהפרה פסק דמפיר משום דליכא יתורא דהא אצטריך קרא לנדרה אשתו וסבור שהיא בתו. אבל בהשקאת סוטה דאיכא יתורא דהומ"ל והקריבה וכתיב והקריב אותה פסק דאין משקין בלי טעמא דקרא וא"ש:

ומיושב נמי מה שפסק בהלכות פרה בשחט אחרת עמה שניהם כשרות וכת' הכ"מ דהיה לו כן הגירסא בחולין (דף לב) דבעי דוקא אותה ולא אחרת דומיא דידה דהיינו פרה אבל בהמת חולין לית לן בה. וצ"ע מש"ס דיומא (מב ע"ב) דאמרינן חמור איכא בינייהו. משמע דלא בעינן אותה דומיא דידה דוקא. והא"ש דאיכא למימר התם ביומא מדלא אשכחן שום איכא בינייהו בין ת"ק לדרבי א"כ אית לן למימר דרבי נמי ס"ל כר' יהודה הנ"ל דאותה דוקא וא"כ א"נ הוה כתיב והוציאה במפיק ממשמעותיה נמי הוה ידעינן ולא חברתה דומיא דידה ומיתורא דאותה מרבינן נמי לאסור חמור. והה"נ גבי ושחט אותה מדהו"מ למיכתב ושחטה במפיק והוה ידעינן ממשמעותא ולא חברתה דומיא דידה וכתיב יתורא ושחט אותה מרבינן נמי לאסור אפילו בהמה אחרת של חולין וכגירסא שלפנינו בחולין (דף לב). אך אנן קיי"ל כדפשיט רבינא בנדרים דאותה לאו דוקא. ולית לן אלא חדא דרשא בין בוהוציא אותה ובין בושחט אותה למידרש ולא חברתה דומיא דידה. אבל בהמת חולין הנשחט עמה לא אימעט כלל. וכן הוצאת חמור וכאשר יתבאר בסמוך אי"ה:

וא"ש נמי מ"ש שם דאין מוציאין ב' פרות ולא שחורה שלא יאמרו שנים שחטו או שחורה שחטו. וקשה הא קיי"ל בעלמא לא דרשינן טעמא דקרא ונפקא מיניה טובא דחמור איכא בינייהו. וכן הקשה התי"ט ואפילו למ"ש לעיל דלמאי דקי"ל אותה לאו דוקא א"כ תו ליכא בינייהו חמור דבעי' דומיא דידה דוקא א"כ שחורה נמי לשתרי בשלמא לר"ש אע"ג דס"ל אותה לאו דוקא ומ"מ אוסר שחורה היינו משום דאזיל בתר טעמא דקרא וכיון דטעמא דלא שנים שלא יאמרו שנים שחטו א"כ ממילא לאסור שחורה מה"ט גופיה. אבל להרמב"ם דלא דריש טעמא דקרא א"כ מנ"ל לאסור שחורה ולחדש גזרה מעצמנו. וי"ל דקשיא ליה אכתי מנ"ל להש"ס לאוקמי רבי דלא כהלכתא דס"ל אותה דוקא וחמור איכא בינייהו. לימא אותה לרבי נמי לאו דוקא ושרי להוציא חמור. ולימא שחורה איכא בינייהו לר"ש דדריש טעמא דקרא שחורה נמי אסורה דזיל בתר טעמא ולרבי אמרינן

דומיא דידה דוקא. אע"כ פשיטא להש"ס דלכ"ע איכא למיגזר מדרבנן מיהת לאסור שחורה משום שלא יאמרו. וא"כ ע"כ חמור איכא בינייהו. והשתא נקט הרמב"ם טעם דשויא לתרווייהו. בין לשתיהן אדומות ובין לשחורה כיון דלדידן ליכא חמור ביניהן כיון דבעינן דומיא דידה דוקא לא הקפיד לאתויי כלל קרא ומייתי טעמא דכ"ע מודים בו לאסור נמי שחורה:

דף עג:

ב"ד של אחריהם אמרו וכו'. פי' רש"י שלפנינו משום שמא ימזגו וכו'. וכ"כ הר"ן וז"ל ושמא תשקה נמי איכא למיחש דלאו דוכתא מיחד לה עכ"ל. וזה אינו למסקנת הש"ס דכתובות דלמשנה אחרונה לכ"ע הטעם משום סמפון אבל דוכתא מיחד בודאי משהגיע זמן ע"ש. והנלע"ד דעיקר סברת רבה אליבא דר"א הוא מדכתיב ואם בית אישה נדרה ומכיון דמיחד לה דוכתא שוב מיקרי האי דוכתא בית אישה אע"פ שהוא בית אביה. כמו שמצינו לענין גוי שהפקיד חמצו בבית ישראל ומיחד לו מקום שוב ה"ל כמקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי כמבואר בטש"ע א"ח סי' ת"מ ה"נ ע"י יחוד דוכתא מיקרי בית אישה. והכי קאמר רבא מדחזינן דשרי תרומה אפילו דרבנן ש"מ קים להו לרבנן דמיחד דוכתא הראוי לקרות בית אישה וממילא מיפר נדרה. ורבנן דר"א ס"ל כמשנה אחרונה. והשתא אי ס"ד דלרבה גם למשנה אחרונה מיחד דוכתא למזונות ומיקרי בית אישה. ורק משום סמפון לא תאכל בתרומה אפילו נימא בנדרים נמי חיישינן לסמפון מ"מ אי הפר לה ושוב נשאה ולא אשכח בה סמפון והיא גם היא כבר ידעה בנפשה שכל מום אין בה ולא ימצא בה סמפון א"כ הפרתו למפרע הפרה מעליא הוה וממתניתין משמע לרבנן אינו מיפר מעיקר הדין. אע"כ הוכרחנו לומר דלס"ד דרבה טעמא דמשנה אחרונה דלא מיחד לה דוכתא שפיר ולא מיקרי בית אישה נדרה ולא מצי למיפר מדינא. אמנם למסקנא דאביי דלאו בהכי פליגי א"כ נימא כמסקנא דכתובות דלמשנה אחרונה נמי מיחד דוכתא ולא חששו אלא משום סמפון דבדיקות חוץ לא שמיה בדיקה:

כדר"פ משמיה דרבא וכו'. נראה דלר"א מזונות דאורייתא וכיון דמשהגיע זמן מתחיל קצת אישות מהני ע"ד בעלה נדרה אע"ג דמי שזן חברו אין זה מועיל להפר נדרו כמ"ש הר"ן דגז"ה הוא דתליא באישות מ"מ מקצת אישות סגי והיינו זמן חיוב מזונות מטעם אישות. ורבנן ס"ל מזונות לאו דאורייתא ופלוגתא דתנאי היא בכתובות פ' נערה ורמב"ם פסק כמ"ד מזונות דאורייתא ורמב"ן פסק לאו דאורייתא. ועיין רמב"ן פ' משפטים בפסוק שארה כסותה וגו'. וא"נ ס"ל לרבנן דר"א מזונות דאורייתא וכרמב"ם מ"מ י"ל ס"ל כוליה

אישות בעינן והיינו נישואין ולא מקצת חיוב אישות ופלוגתא כי הא איתא בדוכתא טובא עיין מ"ש תוס' פ' כסוי הדם גבי דמו אפילו מקצת דמו ע"ש כנלע"ד:

דף עד.

אין היבמה גמורה ליבם וכו'. נראה דר"ע מתחלה נמי להכי איכוון והכי קאמר הואיל ואנו רואים היכא דאיכא ב' יבמין יכול אחד לאסרה על חברו ש"מ שאין קנינו גמור דהיכן מצינו שיכול אדם לאסור קנינו עליו אע"כ שאין קנינו גמור ושלא תאמר דלמא כי איכא עוד יבם אין קנין גמור לשום אחד מהם אבל כי איכא רק יבם אחד הוה קנין גמור לכן הוסיף ר"ע בברייתא כלום חלקנו וכו' כיון שבשאר דברים לא מצינו שום חילוק בין יבם אחד לב' יבמין ש"מ שהקנינים שוים וכיון כשיש ב' יבמין ע"כ אין הקנין גמור שהרי יכול לפוסלה עליו הה"נ כשיש יבם א' אין קנינו גמור:

דף עה.

את שבא לכלל הקם וכו'. נ"ל דהכא לאו מהקישא מדסמיך ליה הקמה להפרה דריש דהך הקישא לא דחי ק"ו דהרי לקמן בהך הקישא (פו ע"ב) כתב הר"ן דלאו הקישא מעליא הוא אך הכא מדהקדים הקמה להפרה קדריש דה"ל להקדים אישה יפרנה דהרי כל עיקר הקמה הוא אחר שידעי' שבעל יכול להפר הוצרך לומר אי הקים שוב לא יכול להפר אבל כל כמה דלא ידעינן מהפרה מאן דכר שמיה דהקמה. ומדהקדים הקמה ש"מ הכי קאמר את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר וכו':

אמנם נ"ל לפמ"ש הר"ן לעיל (עד ע"א) ד"ה רבי יהושע דאישה יקימנה אישה המיוחד וידוע לה לאפוקי בספק של ב' אינם יכולים לא להקים ולא להפר א"כ י"ל אישה יקימנה ובטל הפרת האב אבל אישה שאינו מיוחד אפילו קיימו שניהם מ"מ יכול האב לחוד להפר. ושוב אמר אישה יפירנה המיוחד היינו אחר שכבר הגיע זמנה למזונות שאז אישה המיוחד מיפר לבדו ולא אישה שאינו מיוחד. וא"ש דהקדים הקמה להפרה מפני שהגעת זמן מזונות מאוחר לארוס המיפר עם האב. ואין כאן הכרח להיקש הנ"ל אך זה הוא ר"א לשיטתו דס"ל כיון שהגיע זמן מזונות מיפר לבדו ומש"ה דרש ק"ו ולא הקישא ומש"ה נמי לא דרש הקישא בהיפוך הקמה להפרה. אבל לרבנן דאין מיפר לבדו עד שתכנס לחופה ליתא להנ"ל וע"כ יליף היקשא ודחי ק"ו:

ומ"מ צל"ע למסקנא דילפי רבנן ק"ו מכורה כבר יוצאה אינה מכורה אינו דין שלא תמכר נימא מקוה ונדרים יוכיחו וצ"ל כיון דכתיב קרא במקוה וגם בנדרים ה"ל ב' כתובים הבאים כאחד ולא ילפינן מיניה אדרבה מיניה ידעינן למילף קל וחומר דמכורה כבר:

ולדעת הטור סי' רל"ד וסיעתו דבעל שהקים ונשאל על ההקמה אפילו אחר כמה ימים יש לו עוד זמן להפר כל אותו יום השאלה. א"כ י"ל הכי קאמר קרא אישה יקימנו ועי"ז אישה יפירנו אח"כ. מיהו פשוט שבשעה שהקים צריך שלא יהיה בו הערמה שמקיים כדי להפר דא"כ אין זה קיום. אלא צריך שתהיה הקמה גמורה ואז לכשיתחרט וישאל על הקמתו אז פנים חדשות באו לכאן ויש לו זמן להפר כל אותו היום:

מיחל חלין ובטלין וכו'. עיין ר"ן ד"ה דאתפיס אחרינא וכו' דמחלק בין מתפיס בבשר שלמים ובין הכא דואני משמע ודאי בנזירות קאמר ולא אני כמוך וצע"ג מש"ס נזיר (כב ע"ב) מסיק שם היינו דרמי בר חמא ודאי ע"ש. וי"ל דהתם מיירי באשה שנדרה והוא התפיס בה קודם שהפר לה בעלה. ונהי בלישנא קמא התם הוה ס"ל אי ס"ל בצנעא מתפיס מאי אהני דיבורו הא הפר לה בעלה עיין פי' רש"י שם. מ"מ לישנא בתרא ס"ל דעכ"פ הועיל בנדר שעד שיפיר לה בעלה הוה נדר. מש"ה אמרינן מ"ש ואני כאילו אמר אני כמוך וכמו בזבחי שלמים שאמר זה כזה. אבל הכא שכבר הפר לה בעלה קודם שנדרה ומיירי הכא שהנודר ידע מזה שפיר מספקא ליה דהל"ל שמסתמא כוונתו ואני נזירה ולא אני כמוך שאל"כ הוציא דבריו לבטלה. כנ"ל בכוונת הר"ן דשמעתין. מיהו יש מפרשים דבנזיר מיירי הש"ס במתפיס אחר שכבר הפר לה בעלה וא"כ ליתא להנ"ל. וצ"ל להר"ן דשמעתין לא ס"ל הכי:

דף עו:

העתק מחי' של אדמו"ר הרב הגאון מ' משה סופר אב"ד ור"מ בק"ק פ"ב יע"א. על מס' שבת בסיומא דמס' שבת השייך לכאן:

מפירין נדרים בשבת. מבואר התם בנדרים דצריך לשנויי ולומר טלי אכלי וטלי שתי ומסקינן שם דבהרהור בלבו סגי ויש בזה ג' שיטות. להרמב"ם לא מהני הפרה בלב. אך הכא לאו הפרה הוא אלא כפיה שהבעל כופה אשתו טלי אכלי על כרחך ולזה צריך שיהרהר גם בלבו שמבטלו ותרווייהו צריכא ההרהור והאמירה. פי' שהכפיה תהיה ע"ד לבטל נדרה ועיין ביאור דברי הרמב"ם בחי' ריטב"א. ונ"ל דנפקא מדכתיב כפל ואם הפר יפר ביום שמעו הכפל רוצה לומר אפי' בכפיה וכן פי' הרע"א פסוק ואם הפר יפר אחרי שמעו ונשא עונה היינו שיכריחנה. וה"נ ביום שמעו שיכוף אותה. ושיטת הר"ן דהרהור

הוא הפרה ממש בצירוף לשון טלי אכלי. ושיטת הר"א ממיץ שברא"ש שם דהרהור לחוד מהני וטלי אכלי הוא רק הודעה בעלמא:

ולכאורה קשה לדבריו א"כ אמאי מותר שלא לצורך שבת לומר טלי אכלי משום דאם לא עכשיו אימתי ז"א הא סגי בהרהור ובשבת הרהור מותר לריב"ק דקי"ל כוותיה לעיל (ק"ן ע"א) וצ"ע לכאורה אמנם המעיין בלשון הרא"ש בפי' שם יראה דנזהר מזה שכ' האי הרהור היינו דיבור קליש כמו מחשבת פגול ע"ש ולק"מ:

ונשאלין לנדרים ולא תנן שואלין כ' תי"ט משום שהחכם צריך לחקור ולשאול את הבעלים ע"ש. משמע דאתיא כמ"ד אין פותחין בחרטה. והנה התם בנדרים הוה סבר רב יוסף למימר דוקא ביחיד מומחה ולא בג' הדיוטות ואמר אביי הואיל ופותחים בחרטה שריא אפילו בלילה ומעומד דלא מחזי כדן. וצ"ע לכאורה כיון דבפ' משילין משמע דדין אסור משום שמא יכתוב א"כ בשלשה לא ה"ל למיגזר דמדכרי אהדדי כמו שמא יטה ועיין לעיל קמ"ז ע"א פירש"י ד"ה אבל עשרה בני אדם וכו' ע"ש וא"נ נימא לא פלוג רבנן באיסור דין בין יחיד מומחה דשייך שמא יכתוב לשלשה דיינים מ"מ איך ס"ד דרב יוסף למיסר בתלתא היכא דמותר ביחיד מומחה יציבא בארעא וכו'. וע"כ נ"ל מזה הכרח להירושלמי דמייתי בס' החנוך פ' ויקהל ורמב"ם בס' המצות וחבורו דאין עונשים בשבת מדכתיב לא תבערו ועיין ש"ע ומג"א סי' של"ט ורצה הקב"ה שינוחו החוטאים בשבת ע"ש נמצא לפ"ז ב"ד של ג' נאסר משום דמחזי כדין עונשים שאסור מן התורה בשבת ויחיד מומחה דלא שייך דין עונשים רק דיני ממונות מ"מ אסור משום שמא יכתוב ובהכי מיירי סוגי' בפ' משילין ומיושב ק' תוס' שם אפירש"י מש"ס דסנהדרין ע"ש והכא בשמעתין הוה סבר רב יוסף למימר דקרא ביחיד דליכא אלא משום גזירה שמא יכתוב הקילו לצורך שבת אבל בג' דמחזי כדן דיני עונשים דחמיר טפי ואסור אפילו לצורך שבת ואמר אביי כיון דמותר בלילה וקרוביה שוב לא מיחזי כדיני עונשים:

עוד העתק מחי' הנ"ל

רש"י בחומש פ' מטות פי' מיום אל יום לאפוקי מעל"ע והקשה הרא"מ מספרי דפליגי ת"ק ור"ש בן יוחי וס"ל מיום אל יום היינו מעל"ע ע"ש והקשה צדה לדרך אהרא"ם מ"ט שביק ש"ס ערוך דנדרים ע"ו ע"ב ומקשה מספרי. ולכאורה י"ל דרש"י בחומש פירש למאן דדריש טעמיה דקרא וא"כ לכאורה רחמנא יהיב זימנא כל יום שמעו להתישב בדבר אם להפר ואם להקם וא"ל מיום שמעו לחוד נמי הסברא נותנת שיהיה לו זמן מעל"ע דאין יתכן שזה יהיה לו זמן כ"ד שעות להתיישב בדבר ולזה יהיה לו זמן רגע בין השמשות זהו נגד הסברא אע"כ ה"א ביום שמעו מעל"ע קמ"ל מיום אל יום דוקא כל

היום ותו לא כפירש"י בחומש. וש"ס דנדרים אזיל למאן דלא דריש טעמא דקרא וא"כ סתמא ביום שמעו עד שתחשך ומיום אל יום מעל"ע ולק"מ אפירש"י בחומש. משו"ה הוצרך הרא"ם להקשות מספרי דרשב"י בעצמו דדרש טעמיה דקרא בעלמא ס"ל הכא מיום אל יום מעל"ע ודלא כפירש"י בחומש ומיושב ק' צדה לדרך על הרא"ם. ומ"מ נ"ל ליישב פירש"י דס"ל הא דדריש רשב"י מיום אל יום מעל"ע משום דס"ל כש"ס דילן דהוה סד"א ביום שמעו ולא בלילה קמ"ל מיום אל יום אפילו בלילה ולעולם מסברת טעמא דקרא יפר מעל"ע וכנ"ל. והנה למידרש ביום ולא בלילה כ' תוס' בסוכה דאיננו דרש פשוט כל כך. וא"כ הני מילי למ"ד אין פותחין בחרטה ופסול ע"י חכם היתר נדרים בלילה ולהכי הוה ס"ד גם הפרה פסול בלילה לכן איצטריך מיום אל יום ולעולם לר"א בר"ש דש"ס ולרשב"י בספרי מעל"ע מטעמא דקרא כנ"ל:

אך רש"י ס"ל כמ"ד פותחין בחרטה ואין שום ס"ד לפסול בלילה וביום שמעו ה"א מעל"ע למאן דדריש טעמא דקרא ומש"ה כתי' מיום אל יום לאפוקי מהך סברא וכפירש"י בחומש ומיושב ק' הרא"ם הקצרתי וק"ל. וא"כ גי' הר"ן אין הלכה כאותו הזוג ומייתי עלה דשדי גירי דאין פותחין בחרטה דממילא מוכח דמיום אל יום ממעט מעל"ע וכנ"ל לפירש"י בחומש. וכאותו זוג:

ועיין לעיל מ"ז ע"ב מתיב רמי בר חמי וכו' וק' לכאורה דלמא אה"נ דהוי מוקצה ואסור באכילה ליומי' ומ"מ מפירי' אפי' שלא לצורך שבת. י"ל דרמי בר חמי הא קא פריך לר"ש דמוקצה ולרשב"י לשיטתו מעל"ע ס"ל וממילא לצורך אין ושלא לצורך לא. ומיושב נמי מה שקשה לכאורה דלמא מיירי שנדרה בשבת עצמו ולא הוה מוקצה בין השמשות. י"ל ס"ל רישא דומיא דסיפא דמיירי ביש לו פנאי ואפ"ה מותר לצורך ורישא נמי בהיה לו פנאי וידע הבעל בע"ש ושמע ולא היפר ואין לו פנאי להפר אחר שבת אפ"ה שלא לצורך דלמ"ד מעל"ע לא פלוג רבנן וזהו סברת פסקי תוס' דשמעתין ע"ש ועיין חי' רשב"א דשמעתין מ"מ מוכח מזה שכבר היה מוקצה בה"ש ואפ"ה שרי ושפיר פריך ומיושב נמי ק' תוס' ד"ה מי יימר וכו' שהקשו בשלמא בבכור איכא איסורא להזדקק אבל הכא פשיטא שיזדקק והא"ש כיון שמיירי שכבר שמע מבע"י ולא הפר הא קמן שאין רצונו להפר ומי יימר שישתנה דעתו:

ועד"ז י"ל בשמעתין דנאמר להכי פלגינהו הואיל וצריך ב"ד וק' מה ענין דין זה להלכו' שבת י"ל במאי דקאמר ש"ס לשון ב"ד ולא אמר צריך מומחה מרמז לנו דינו של אביי דבשלשה נמי מתירי' בשבת ודלא כרב יוסף. וי"ל אי הוה תני חד בבא ה"א האי נשאלין היינו שאלה על ההקם ועיין ר"ן נדרים ס"ט ע"א ד"ה בעי רבה וכו' אבל שאלה על נדר לא

משום דבג' מתחזי כדינא וכס"ד דרב יוסף ומדאסר בג' ממילא אסור נמי ע"י יחיד מומחה משום דה"ל מוקצה מי יימר דמיזדקק ליה דליכא למימר מיזדקקי ליה ג' הדיוטות הא הוה ס"ד דאסור בג' הדיוטות. ונשאלין דמתני' ה"א נשאלין על ההקם דהיא ע"ד בעלה נודרת ולא מקצה מדעתה הכי הוה ס"ד מש"ה פלגינהו לתרי בבי לומר דנשאלין ממש קאמר משום דגם בב"ד של ג' יכול להפר וכאביי דלא כרב יוסף ולא הוה מוקצה וק"ל:

דף עז:

חכם שאמר בלשון בעל וכו' יל"ד דה"ל למימר כלשון הברייתא חכם מתיר ואין בעל מתיר ועוד מאי חידש ר' יוחנן כיון דתני' בברייתא. ועיין ק' תוס' ב"ב ק"כ ע"ב ד"ה מיבעי' להו וכו' ולולי דמסתפינא אמינא דר' יוחנן ודברייתא תרי עניינים הם ולא קרב זא"ז. הברייתא מיירי מענין ההיתר ור' יוחנן מיירי מקפידת לשון ההיתר כאשר אבאר בעזה"י דהנה הבעל מתיר בע"כ של אשה אעפ"י שאינה מתחרטת ואין לה שום פתח מ"מ מיפר לה אמנם אם אין הבעל רוצה להפר גם לא לקיים ואך היא מתחרטת מעיקרא ומבקשת מהבעל שיתיר לה כמו חכם והבעל אינו חכם אם ליכא ב' שיצטרפו עמו אע"פ שהנדר מעינוי נפש או דברים שבינו לבינה ואלו היה רוצה להפר היה יכול מ"מ כיון שאינו רוצה להפר אינו יכול להתיר בחרטה במקום חכם וג' הדיוטו'. וכן בהיפוך אם לאשה ליכא חרטה והמומחה רוצה להפר בלי חרטה אינו מועיל כלום. ולכאורה הי' ק"ו שהחכם יפר והבעל יתיר קמ"ל ברייתא מדרשא זה הדבר דאין לשנות. ויפה כ' רשב"ם דלכ"ע דלא מייתר קרא מ"מ מסברא ידעינן כן. והסברא נ"ל כפשוטו לא מיבעי שהחכם לא יפר הוא כפשוטו כיון דאית לן דרב פנחס דעל דעת בעלה נודרת וזה לא שייך בחכם א"כ ליכא ק"ו. וכן שלא יתיר בחרטה הבעל שאינו חכם מק"ו דמפיר. דאדרבא מ"ט מפיר שהוא כגופה ועל דעתו נודרת והיא הנותנת שלא יתיר דהרי כתי' לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים לו. נמצא לבית הלל אתי' ליה מסברא וכן ס"ל לר' יוחנן בודאי. והברייתא אתיא כב"ש ומפיק ליה מזה הדבר. אמנם ר' יוחנן מלתא אחריתא קאמר חכם שאמר בלשון בעל וכו' פי' נהי שהחכם אינו מפיר בלי חרטה. אבל עכ"פ כשתתחרט ובמקום שיאמר לשון מותר אומר לשון הפרה מנ"ל דאיכא קפידא בלשון וכן בבעל שאמר בלשון חכם והיא אינה מתחרטת ורק הוא רוצה להניא אותה כדינו ואמר במקום מופר לך אמר מותר לך. מנ"ל דאיכא קפידא ולא מהני. וזה מוכיח רבי יוחנן מברייתא דבעי למילף שאין החכם מיפר ואין הבעל מתיר מקרא זה הדבר ולא מסברא. ואיך מוכח זה מקרא. וע"כ מפרשינן זה הדבר דאיכא קפידא בלישנא כל

אחד יאמר בלשונו וממילא מוכח דאין הבעל יכול להתיר ולא חכם להפר. וא"כ מוכח דאין בלשון מותר ענין הפרה ולא בלשון מופר ענין התרה וא"כ אגב אורחא ילפינן לדידן שא"א לשנויי בלישנא דבעל וחכם בלי שום קרא והבן זה נ"ל נכון בעזה"י:

ועי"ל בישוב קושית תוס' דב"ב הנ"ל דלכאורה דיש שאלה בהקדש לא צריך קרא כיון דב"ה לא ילפי תחלת הקדש מסוף הקדש כמבואר בתמורה שם א"כ לא צריך גז"ש אלא למ"ש רשב"ם בב"ב והר"ן בשמעתין דאי אקריב קדשים בחוץ ואין לו שום פתח חרטה אלא מטעם העבירה שעבר מתירים ולאפוקי מט"ז בי"ד סי' שכ"ג אלא כנה"כ שם ועיין תשו' חו"י בזה. וא"כ י"ל נהי בהס"ד הוה ס"ל הכי מ"מ למסקנא י"ל דגם לב"ה קרא אתי לחכם ובעל שלא ישנו לשונם וכדאמר ר"י. ודאין שאלה בהקדש בלאה"נ ידעי' דלא מקשינן תחלת הקדש לסוף הקדש. והשוחט קדשים בחוץ אם אין לו חרטה ממקום אחר אין לו תקנה וכט"ז ומיושב קושית תוס' על רבי יוחנן ועמ"ש אני לעיל בזה בחידושינו (ח' ע"ב) ע"ש:

דף עח.

ביחיד מומחה עמ"ש הר"ן והאריך בפסק הרמב"ם וכבר כתבתי בזה לעיל (ח ע"ב) ועוד (כג ע"א) הביא הרמב"ן שהקשה מבכורות דס"ל לרבי יהודה ב' הדיוטות וחכם אחד א"כ ש"מ יחיד מומחה היינו סמוך. ומדר' יהודה נשמע לרבנן ע"ש ולפמ"ש הר"ן הכא י"ל דוקא רבי יהודה לשיטתו דלא דריש סמוכים א"כ לא דריש מידי מדסמוך פ' נדרים למועדות כתי' הר"ן אלא ס"ל כקושית הר"ן דמדלא מיותר אלה נימא דבעי יחיד סמוך כפ' מועדות והשלשה יהיו כראשי המטות אך לא בעינן כלהו תלתא אלא אחד כראשי המטות ועמו ב' דמסברי להו וסברי דלא עדיף מדין דסגי בחד דגמיר וסביר וב' עמו וכנ"ל ולק"מ אהרמב"ם:

דף עט.

נשאלין על ההקם. דעת הטור סי' רל"ד דיש לו דין יום שמעו משאלת ההקמה ואילך. וכתב הכ"מ שכן נראה דעת הרמב"ם. ולפע"ד שכן דעת רבי יהונתן שבהגהת מרדכי ס"פ כירה דאין האשה יכולה להתיר ע"י חכם או ג' כיון שהיא ברשות בעלה דוקא מדלא משני הש"ס שם אי לא מזדקק לה בעל יזדקקו לה ג' הדיוטות ע"ש והר"י שם הקשה עליו מסוגיא ר"פ המדיר דמיירי בנדרה היא וקיים לה בעלה ונותנים זמן חדש שמא תמצא פתח לנדרה ש"מ שיש לה היתר במקום בעל ועיין במהרי"ק שורש נ' מבואר יותר. וצ"ל

רבי יונתן ס"ל התם משום שמא ימצא הבעל פתח להקמתו בתוך חדש ימים ולק"מ וס"ל כהטור הנ"ל. מיהו בכתובות (עא ע"ב) מסיק דבכה"ג מיסני סני לה ויוציא לאלתר:

ובתה"ד סי' רע"ט מוכיח ממתני' ס"פ ב' דיבמות החכם שאסר אשה בנדר וכו' ופי' רש"י וכן מוכח בש"ס התם דנדרה ולא מצא לה פתח. וצ"ל דס"ל לתה"ד אי ס"ד שהבעל קיים לה ולא מצא החכם פתח א"כ תפשוט מהכא דנשאלין על ההקם אע"כ לית ליה להש"ס כהספרי דמייתי במרדכי בפ' השולח דאין חכם מתיר לאשה. ולכאורה י"ל לפמ"ש מהרי"ק הנ"ל טעם הסוברים כהספרי משום דעל דעת בעלה נודרת אלא שסיים ואין זה טעם נכון. נ"ל היינו למאי דקי"ל לא דרשינן טעמא דקרא ונהי דעושים סניף בעלמא מהא דרב פנחס דעל דעת בעלה נודרת מ"מ איננו עיקר וכמ"ש הר"ן לעיל (עג ע"ב) ד"ה והא דאמר וכו' אבל הספרי הוא ר"ש דדריש טעמא דקרא אע"ג דמתני' שם ובירושלמי בפלוגתת רבי יאשיה ורבי יונתן מ"מ נ"ל מטעמא דקרא אתי עלה דעיקר טעמא משום על דעתו נודרת ולא יכול חכם להתיר אחר שהקים הבעל. וש"ס דילן ביבמות הנ"ל לא ס"ל הכי וממילא ל"ק מידי קושית רבינו יהונתן מפ' כירה הנ"ל דהתם הסוגיא לר"ש קאי כמבואר שם שהוא סתם ספרי ולא ה"מ לשנויי אי לא מזדקק לה בעלה יזדקקו לה ג' הדיוטות דלר"ש הא ליתא וק"ל:

האל אשר זיכנו באור תורה. בחי' פרק נערה. קרננו וזיונו ירים. בחידושי פרק ואלו נדרים:

ואלו נדרים וכו'. הרמב"ם פסק דוקא בבעל יש חילוק אבל האב מיפר הכל משום דכתיב גבי אב כל נדריה וכו' ודלא כספרי. ורבינו יחיאל שבסמ"ג וטור מקיים גם דברי הספרי ומחלק קודם שנתארסה מיפר האב הכל כדכתיב כל נדריה וגו' לא יקום. ואמנם אחר שנתארסה ומת הבעל ונתרוקן הרשות לאב שוב אין מתרוקן אלא מה שהי' לו בשותפות הארוס והיינו ענוי נפש ודברים שבינו לבינה. ועיין ט"ז בשם פרישה ובזה מתקיים הקישא דספרי מקיש בין אב לבתו לבין איש לאשתו ע"ש. ומקשים הא גבי בעל נמי כתיב כל מוצא שפתיה לנדריה ולאיסר נפשה ואפ"ה מחלק בין ענוי נפש לשארי נדרים. ולכאורה מגופי' דקרא משמע לחלק מדכתיב גבי אב אשר אסרה על נפשה. וגבי בעל כתיב איסר נפשה. משמע גבי אב כל איסור שקבלה על נפשה אפי' שלא יהנה פלוני ממני הנאתי על פלוני נמי לא יקום. אבל גבי בעל לא כתיב אסרה איסור על נפשה כ"א איסר נפשה דבוק פי' שנפשה מאוסר באיסור ומעונה בעינוי. וא"כ מגופיה דקרא מבואר החילוק. והא דהשיב הרמב"ם לחכמי לוניל מדכתיב כל. היינו טעמא משום דגבי הפרת הארוס נמי כתיב אשר אסרה על נפשה כמו גבי אב ואפ"ה אינו מיפר אלא נדרי ענוי

נפש. ע"כ הוכרח לומר בשלמא גבי ארוס נהי דכתיב על נפשה מ"מ לא כתיב כל וי"ל דסמיך עצמו על מה דכתיב להלן לענות נפש וגבי בית אישה דכתיב כל לעומת זה כתיב איסר נפשה בדביקות. משא"כ גבי אב כתיב כל וכתיב על נפשה להורות כל מה שהוא על נפשה אפילו הנאתי על פלוני ומיושב קושי' הנ"ל:

הקרבן נתנאל הקשה ממתני' דלעיל (ע ע"א) מת הבעל נתרוקנה וכו' בזה יפה כח האב וכו' ואי איתא נימא נמי בזה יפה שהאב מיפר הכל משא"כ הבעל וא"כ משמע מתני' כהספרי. ולכאורה י"ל להנ"ל דלכאורה מדכתיב כל אפקינן דלא נימא הקישא דהקישא דאב לבעל אצטריך בלא"ה עיין לעיל (סח ע"א) ובר"ן שם. וכיון דהקישא לא מייתרא דרשינן כל לאפוקי מהיקשא. אך לכאורה חזינן דכל דהאי פרשתא לאו דוקא דהרי גבי בית אישה נדרה נמי כתיב כל והתם אינו מיפר אלא לענות נפש ובינו לבינה וע"כ כל לאו דוקא וכמ"ש תוס' ר"פ אלו עוברין (מג ע"ב) ד"ה מאן וכו' ע"ש דאיכא דוכתא דלא דרשינן כל ועיין פ' תמיד נשחט פלוגתא גבי כל ערל לא יאכל בו. וא"כ ה"נ ע"כ כל דגבי בית אישה לאו דוקא וה"ה גבי אב ומנ"ל לאפוקי מהיקשא. וי"ל גם כל דגבי בית אישה אצטריך לומר כל נדר שהוא איסר נפשה פי' ענוי נפשה הוא מיפר וכת"ק דמשנתינו לאפוקי מדרבי יוסי דכוליה פרקין דמחמיר ולא מיחשיב אלא ענוי נפש גדול קמ"ל כל וכשמואל לקמן (פב ע"א) כל נדריה וכו' ודלא כרבי יוסי כדמסיק שם [פב ע"ב] וא"ש. ולפ"ז תליא זה בפלוגתא וי"ל מתני' מת האב וכו' בזה יפה כח אתיא כר' יוסי דס"ל אין הבעל מיפר כל נדרי ענוי נפש וא"כ כל לאו דוקא וה"ה כל דגבי אב לא אלים לאפוקי מהקישא דאב לבעל ואנן קיי"ל דלא כרבי יוסי כמ"ש כל הפוסקים לבד מהרמב"ם א"כ י"ל כל דוקא הכא והכא ומפיק מהיקשא והקישא אצטריך לדתנא דבי ר"י לעיל ס"ח ע"א: וי"ל עוד לרבה (סח ע"א) דדריש שותפות הארוס מהיו תהיה ולא אצטריך הקישא דאב לבעל אלא להספרי וכמ"ש הר"ן שם א"כ ע"כ כל דאב לאו דוקא דא"כ הקישא למאי אתי. וה"ה כל דבעל לאו דוקא וכר' יוסי דאינו מיפר כל מין ענוי נפש. ותנא דבי ר"י דצריך הקישא לשותפות דארוס א"כ ממילא לא מייתר הקישא ונימא כל דאב דוקא ודלא כספרי וממילא גם דבעל דוקא וכת"ק דמשנתינו דלא כרבי יוסי:

אמנם כל זה להפוסקים כרבנן אך הרמב"ם פסק כר' יוסי וכאשר החליט הלח"מ פי"ב מנדרים והנה אמת נכון הדבר. וא"כ מ"ט שביק להספרי וליתא לכל הנ"ל להרמב"ם. ואפשר לומר דס"ל לרמב"ם סתם ספרי ר"ש דדריש טעמא דקרא וע"כ הטעם דהאב והבעל מפירים משום שנודרת על דעתם. וכיון דגלי רחמנא גבי בעל שאינה נודרת על דעתו אלא נדרי ענוי נפש ומה שבינו לבינה ה"ה גבי אב נימא הכי ואזלינן בתר הקישא

ונימא כל לאו דוקא. אבל למאי דקי"ל דלא דרשי' טעמא דקרא נימא אע"ג דכל הנדרים נודרת על דעת אביה כדכתיב כל מ"מ גבי בעל גז"ה הוא אע"ג דנודרת הכל על דעתו מ"מ אינו מיפר אלא ענוי נפש ובינו לבינה ולענין שארי נדרים שנודרת הוה כנודרת ע"ד אדם אחר מגז"ה וסברא זו כתב הר"ן לעיל (עג ע"ב) ד"ה והא דאמר וכו' ע"ש באריכות וא"כ נהי דקי"ל כר' יוסי בנדרי ענוי נפש מ"מ לא קי"ל כספרי כיון דלא דרשינן טעמא דקרא. ומתני' דיתר עליו האב דלא נקיט נמי האי יתר דאב מיפר בכל משום דלא נחית נפשיה לפלוגתא:

עוד נ"ל בהנ"ל דלכאורה יש ראיה לפסק הרמב"ם כר' יוסי מש"ס כתובות פ' המדיר (עב ע"א) גבי נדרה שלא תשאיל דיוצאת בלא כתובה וכ"מ פי"ב מנדרים הלכה ה' כתב דהוצאת שם רע הוה דברים שבינו לבינה והלח"מ הוכיח מסוגיא זו דלאו הכי הוא דא"כ יפר לה ע"ש וקשה באמת מ"ט לא יהיה מדברים שבינו לבינה כסברת הכ"מ אע"כ אתיא כר' יוסי דמחמיר בענוי נפש ובדברים שבינו לבינה במדרגה כמ"ש הר"ן בשמעתין דלעולם נחתינן דרגא והאריך בזה הלח"מ שם הלכה ז' וא"כ אתיא הך סוגיא בהא כר' יוסי אע"ג דבענין נתנה אצבע בין שיניה לא אתיא כר' יוסי מ"מ בהא אתיא כר' יוסי דבעי' ענוי נפש גדול וה"ה להחמיר בדברים שבינו לבינה ונמצא הוצאת שם רע תליא בפלוגתא ולרבנן הו"ל דברים שבינו לבינה. ועיין לעיל ר"פ ר"א (סד ע"א) במתני' ור"ן שם דהנודר קורין לו רשיעא בר רשיעא ומשיא לאבותיו שם רע ונהי דאפ"ה אין פותחין להתיר הנדר מטעם זה משום אין נדרים ניתרים יפה ע"ש מ"מ האב רוצה להפר ואע"ג שאינו אלא מיגז גייז ואינו עוקרו מעיקרא. מ"מ הועיל בהפרתו שלא יתפרסם בין העולם שיש עליה נדרים ויאמר עליו שמגדל גידולים רעים וא"כ א"ש דכתיב כל גבי אב דליכא שום נדד בעולם שלא יהיה בינו ובינה ומועיל הפרתו אפי' לאחר שתצא מרשותו נמי דהרי בושתו לעולם קיימת וחרפתו עומדת לעד ע"כ מועיל הפרתו לעולם. ומ"מ אהני הקישא דמשכחת ליה באב רשע ופרוץ בנדרים ומומר וכדומה שלגבי דידיה לא הוה שם רע דברים שבינו לבינה ואין הפרתו מועיל מטעם הנ"ל. אבל לעולם גבי סתם אב מיפר כל הנדרים ומעתה א"ש דברי ספרי ואין ההיקש סותר קרא דכתיב כל נדריה. אך כל זה לרבנן דרבי יוסי דמקלינן והוה הוצאת שם רע דברים שבינו לבינה. אך הרמב"ם פסק כר' יוסי מדכולי פרקין כוותיה וכסתם תלמודא דפ' המדיר דהוצאת שם רע לא הוה דברים שבינו לבינה. א"כ א"א לפרש קרא דכתיב כל נדריה ואסריה לא יקום אם לא לאפוקי מהקישא ואתי שפיר הכל בעזהש"י:

דף עט:

אלא נדרי ענוי נפש מיפר בין לעצמו בין לאחרים וכו'. שיטת הרמב"ם נראה דס"ל דנדרים שבינו לבינה אינו מיפר אף לעצמו אלא עד שתתגרש ותו לא ונשאר קושית הש"ס מר"י בן נורי והוא גופיה פסק כן ועיין לח"מ. והנלענ"ד דס"ל דהטעם דיפר ויועיל אף לאחר שתתגרש היינו משום דאם תהיה אסורה לחזור לו נמצא הדבר נוגע לו עתה ג"כ שעי"ז הנדר א"א לגרש מהר פן תיאסר עליו והרי תיקנו חילוקים בין ישראל לכהן ר"פ המדיר מטעם זה. נמצא נח לו לאדם להיות עם אשה שאפילו יכעוס ויגרשנה יכול להחזירה. מש"ה הדבר נוגע בינו לבינה גם עתה. והיינו דוקא כהא דריב"נ וכדומה שאסורה לחזור לו מפני שא"א לה להשמר ממלאכות קטנות כפי' רש"י בכתובות. אבל שארי נדרים שאפשר לה להשמר וכשרוצה להחזירה מותרת לו אין הפרתו חל על אחר שתתגרש דמה בינו לבינה איכא. והא דפריך הש"ס מר"י בן נורי היינו משום דמתני' נמי מיירי מקישוט ולחד מ"ד ר"פ המדיר ס"ל דקישוט הואיל ומינוולא בעיני חברותיה א"א לה להזהר שלא תתקשט ודבר זה כתבו תוס' בשמעתין בשם רבינו מאיר ע"ש וא"כ דמי קישוט לדר"י ב"נ דיפר עתה אאחר גירושין שלא תהיה אסורה לחזור לו ואפ"ה פליגי במתני' אי הוה ענוי נפש או לא ומאי נ"מ בהא והוצרך לשנויי הכי קתני אלו נדרים שהוא מפר בין לו ובין לאחרים כו' אבל לעולם כל נדרים שבינו לבינה ואינה אסורה לחזור לו אינו מיפר אלא כל זמן שהיא תחתיו ולו ולא לאחרים ולכשתתגרש אפי' לו אינו מיפר וכפסק הרמב"ם ולפ"ז מ"ש פי"ב הלכה ג' אסרה עליה תשמיש וכו' צ"ל לכשתתגרש מותרת לו כדי שיהיה מותר להחזירה וכן דעת לחם משנה שם. אמנם בשארי דברים שמותרת לו ביאר דעתו סוף הלכה ז' כנ"ל. אמנם בקישוט דכיחול ופרכוס שהזכיר בהלכה ה' בבבא דבינו לבינה כמ"ש הלח"מ בזה לא גילה דעתו אי ס"ל כהך מ"ד דפ' המדיר דא"א להזהר וא"כ יפר אף לכשתתגרש או לא ס"ל כהך מ"ד. ומיושב קושית הרשב"א בשמעתין שהקשה לר"י בן נורי אמאי יפר קודם שחל הנדר וא"ש כיון שעתה הוא מדברים שבינו לבינה שאין בידו לגרשה מפני שתהיה אסורה לחזור לו מש"ה יכול להפר עתה וכמ"ש הר"ן פ' ע"א ד"ה ורבי יוסי סבר וכו' ע"ש וק"ל:

לא תרחץ ולא ליתסרן פירות עולם עלה עיין ר"ן ומה שיש לעורר עליו כבר כתבתי בביאור לעיל (טו ע"א) ע"ש היטב:

דף פ:

אמר רבא מענינא דקרא וכו כ' הר"ן הומ"ל והאבדתי את הנפש לא אסרה תורה אלא ענוי שיש בה איבוד נפש ע"ש ולפע"ד לא צריך זה אלא למ"ד ה' ענויים דאורייתא משבת שבתון וכפסק הרמב"ם ריש הלכות שביתת העשור וכמ"ש ה"ה והכ"מ שם והר"ן בפ' יה"כ ואצטריך והאבדתי וכו' למעוטי מכרת אבל למאן דס"ל ה' ענויים דרבנן ומפיק מקראי ממשמעות אם תענה בנותי וכדומה לא צריך והאבדתי להכי. ושמעתין ע"כ רבי יוסי ומחלוקתו ס"ל לאו דאורייתא דאי הוה ביה"כ ענוי רחיצה דאורייתא מכ"ש דהוה ענוי נפש לענין נדר ונ"ל מש"ה פסק הרמב"ם דרחיצה הוה ענוי נפש אע"ג דלענין קישוט פסק כר' יוסי מ"מ הוא ס"ל דרחיצה ביה"כ דאורייתא מכ"ש לענין הפרה. אך ר' יוסי ס"ל אסמכתא הוא ואפ"ה לרבנן הוה ענוי נפש כיון דכתיב לענות דמייתי לידי ענוי אחר זמן ורבי יוסי לא ס"ל הכי אבל מאן דס"ל רחיצה דאורייתא ביה"כ פשיטא דגם לר' יוסי הוה ענוי לענין הפרה. אלא לפ"ז צריך אני לומר הא דלרמב"ם תשמיש המטה הוה דאורייתא ביה"כ ואפ"ה לא הוה ענוי לענין הפרה נ"ל לענין יה"כ הוה דאורייתא מניעת תשמיש דגברא דהוה ענוי טפי דתאותו מרובה כמ"ש רז"ל שתאותו מבחוץ אבל דאיתתא לא הוה דאורייתא ביה"כ דקרא דאם תענה את בנותי אסמכתא הוא וענוי דמפקינן משבת שבתון שהוא דאורייתא היינו אגברא וכהפר"ח דהענוי הוא מצדה לא מיפר אלא משום בינו לבינה:

חיי אחרים קודמין לכביסתן. מכאן ראיה ברורה למה שבארתי בתשובה סי' תתע"ג דהא דאמרינן עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת וכדומה היינו אם צרכיהם שווים כגון שניהם להאכיל או לכסות או להכנסת כלה או לפדות משביה וכדומה אזי אזלינן בתר המקומות להקדים עירו לעיר אחרת ועניי א"י לח"ל. אבל אם אין צרכיהם שוים אזי אזלינן בתר דין קדימת הצרכים אפילו של עיר אחרת בח"ל קודם לעניי א"י אפי' של עירו ושם בארה:

דף פא.

שלחו מתם הזהרו בערבוביתא ואפ"ה הזהרו בחבורה אע"פ שעי"ז א"א להזהר כ"כ מערבוביתא שהרי בני החבורה בני עניים שמהם תצא תורה וא"א בלי ערבוביתא מ"מ זכות התורה יגן כדריב"ל דהוה מיכריך בבעלי ראתן ועסיק בתורה במס' כתובות:

ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח. נראה דאלעיל קאי דמה שהתנבאו אלדד ומידד יהושע מכניס ולא בני משה ולא ימלאו

בניו מקומו זה הוא מחטא אשה כושית אשר לקח דהנכשל בכותית לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים כדאיתא בסנהדרין. ושלא תאמר דלמא משום שהתגדר על הצבור מפני זה אין בניו ת"ח כבשמעתין. ע"כ מסיים והאיש משה עניו מאד ובודאי לא התגדר על הצבור וע"כ משום אשה כושית:

תו איתא התם מפני מה ת"ח אין מצויין שיצאו מהם ת"ח. משום דקרו לאינשי חמרי. ובפ' במה מדליקין איתא משום דקרו לאנשי עמא דארעא. ונ"ל עם הארץ בלשון הקדש לית לן בה ואינו גנאי כפי' רש"י בפ' קדושים עם הארץ ירגמו אותו עם שבשבילם נברא הארץ. אבל עמא דארעא בלשון תרגום לא יתפרש כן. דשמושה של ד' בלשון תרגום דארעא לא יתפרש אלא בלשון עם של הארץ ולא העם שבשבילם הארץ:

שלא ברכו בתורה תחלה. עיין מהרש"א ח"א וכן הנה דברי הרמב"ם בתשובה בסוף אגרת הרמב"ם ובספר פאר הדור. וע"פ דברי רבינו יונה שבר"ן כאן יש לפרש כפשוטו כשנדקדק תחלה לשון תורה לשמה מהו לשון לשמה ולא אמר לשם שמים. אלא יש תורה לשם שמים ממש אך אין כוונתו אלא כדי לקיים המצות ולידע ההלכה איך יעשה המעשה. וכיון שכל עצמו של אותו העסק איננו אלא לקיים המצוה איננו עדיף מקיום המצוה גופיה דבעידנא דלא עסיק בה לא מגינא ולא מצלי. אך עיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפ"ע להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומובאיה כי עמקו מחשבותיה ואם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה לא לבד לידע המצוה בשעה שצריך לה אלא דרוש וקבל שכר היינו הדרשה עצמה היא השכר ונחת רוח לפני הקב"ה וזהו עוסק לשמה של תורה לא על כונה אחרת והיא המגינה ומצלי ואז בשעת החורבן לא עסקו ע"ז האופן והמחשבה הלז גילה להם הקב"ה היודע מחשבות ולא חכמים ונביאים. אך במה יודע איפה זאת אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה ומסקינן בפ' התכלת כל מצוה שעשייתה גמר מצותה מברכים עליה ושאין עשייתה גמר מצותה אין מברכים עליה. והשתא אי כל כונת עסק התורה אינה אלא לעשות המצות א"כ אין למודה ועסקה גמר מצותה אין מברכים עליה. אבל המברך עליה מודה שכוונתו שמלבד קיום המצות עוד העסק בעצמו מצוה:

וע"ד הלציי אמרתי שהיה התורה מבוזה בעיניהם ורק כחכמת העמים וטפל להם והמתפאר ומתברך בחכמתו התברך בידיעת שאר החכמות שהיו עקרים אצלו ולבסוף אמר גם בתורה אני בקי ע"ד אגב והיינו שלא ברכו והתפארו בתורה תחלה ובהשכל וידוע אותי. כ"א בשארי חכמות תחלה. ובאמת כתיב אל מול פני המנורה שהיא אור

התורה. אל מול התורה יאירו שבעת הנרות. כל החכמות שהם שבעה כל אלו יאירו אל מול התורה ומשרתים לה לרקחות וטבחות כמ"ש הרמב"ם:

רב אדא בר אהבה אמר מיפר וכו'. עיין פ' המדיר (דף ע"א) גי' רש"י הכא במאי עסקינן בדברים שבינו לבינה והתם הגי' מהופכת וע"ש בתוס' היטב ולשיטת התוס' קשיא לי טובא מאי ניחא למ"ד יש בקישוט משום בינו לבינה מ"מ אמאי בעניות שלא נתן קצבה יוציא. מה לה בזה כיון שנפשה אינה מתענה בזה ואין לה צער במניעת הקישוט ואם הוא היה מקפיד היה מפיר וכיון שאינו מקפיד למה יוציא. ועלה ברעיוני ליישב שיטת רש"י על נכון בעזה"י ואח"כ מצאתי שרש הדברים בשטה מקובצת ושמחתי מאד כי תלי"ת כוונתי האמת כי גם כתב קרוב לזה בשם רש"י מהדורא קמא. ואומר כאשר עלה על רעיוני דרב אדא ור"ה בתרתי פליגי. בשמעתין פליגי אליבא דרבי יוסי ומיירי בקישוט שלמעלה. ופליגי אי איכא בזה קפידא בינו לבינה או לא. אבל הקישוט אינו בינו לבינה שהקישוט הוא בפנים שלמעלה רק פליגי אי איכא קפידא לדידיה וס"ל לרב הונא בהא לית ליה קפידא ואין שועל מת בעפר פיר אין לו ענין כאן כולי האי. והתם פליגי אליבא דרבנן ומיירי בקישוט של מטה ובינו לבינה דהתם אין הכונה שהקפידא בינו לבינה אלא הקישוט הוא קישוט שבינו לבינה והיינו פנים שלמטה. ופליגי בהא ותרווייהו ס"ל לרבנן הוה תשמיש המטה ענוי נפש וס"ל לר"ה קישוט שבינו לבינה גורם שלא ישמש מטתו וה"ל לדידה ענוי נפש דס"ל לרבנן הוה תשמיש המטה ענוי נפש ורב אדא בר אהבה ס"ל אפי' אי הוה תשמיש ענוי נפש מ"מ לא הוה הך קישוט טפי מקישוט שלמעלה דלרב אדא אית ביה קפידא לבעל והוה דברים שבינו לבינה אבל ענוי נפש לא הוה שאינו בהחלט שימנע ממנה תשמיש עי"ז שאין שועל מת בעפר פיר וכיון שאין מניעת התשמיש החלט לא יפר משום ענוי נפש אלא משום בינו לבינה. וקאמר התם הש"ס לר"ה ניחא כיון דלדידיה מניעת התשמיש הוא מוחלט בקישוט שבינו לבינה נהי לרבי יוסי תשמיש גופיה לא הוה ענוי נפש מ"מ א"ש בעניות שלא נתן קצבה יוציא כמדיר אשתו מתשמיש המטה דעונתה לא יגרע כתיב והו"מ להקשות מיד א"כ לב"ש בישראל שבוע א' וכו' אלא נטר עד לבסוף ומקשה לתרווייהו. ובזה ניחא נמי הגי' דמייתי שם בסיפא רבי יוסי אומר אין אלו נדרי ענוי נפש אלא שלא אוכל בשר ולא אקשט בצבעונים והוא ברייתא ומה שהקשו תוס' מ"ט שביק מתני' דהכא ומקשה מברייתא י"ל ממתני' ה"א לתרץ התם מיירי במיני בשמים שלא נתן קצבה. והכא במשנתינו בקישוט צבעונים וליכא לר' יוסי אלא בינו לבינה. ואין לומר א"כ מ"ט לא מפליג ר"י בקישוט גופיה בין צבעונים לבשמים. י"ל באינו מאותו ענין כלל. ולא דמי לרחיצה שכתבו התוס'

דה"ל לחלק בין רחיצת יום א' לרחיצת עולם. דהכל מין רחיצה א' אבל הכא ב' מיני קישוטים הם. מש"ה מייתי ברייתא דקתני בסיפא להדיא דקישוט צבעונים הוה עינוי נפש לר' יוסי וא"כ קישוט דרישא במיני תמרוקים ובשמים דלא הוה עינוי לר' יוסי וקשה מהא דלא תתקשט באחד מכל המינים דס"ל לר' יוסי בעניות שלא נתן קצבה וההיא ודאי במיני בשמים איירי א' מכל המינים שייך בסמים כפי' רש"י ושפיר פריך. והוצרך לחלק בין המקומות דברייתא מיירי בקישוט שלמעלה ומתני' דהמדיר בקישוט שבינו לבינה שהוא למטה ועיין עוד בסמוך בעזה"י:

דף פא:

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי לנהוג בהם היתר כדי לבטלן. דברי המפרשים בכאן דחוקים קצת מה ענין זה לרשב"ג. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שאין זו אותה ברייתא דפ' מקום שנהגו ושפסקו כל הפוסקים דאי אתה רשאי להתירו לפניהם. דהרי הכא אמרינן דאתיא כרשב"ג ולא קיי"ל כרשב"ג בהא דיפר. אע"כ מילתא אחריתא היא. התם מיירי ממנהג בני מדינה אם איננו בטעו' אי אתה רשאי להתירו לעצמך לפניהם וע"ש בתוס' והכא מילתא אחריתי היא כגון אתתא דא דאסרה על עצמה רחיצת פניו של בעלה והאיסור חל עליה אלא שהבעל כופה אותה מפני שיעבודו עליה. ועל כרחה תעבור על מה שאסרה על נפשה ואמר רשב"ג אע"ג דדינא הכי מ"מ הבעל יפר לה כדי שלא יצטרך לבטלה בידים שתעשה מה שאסרה על נפשה והיינו לשון כדי לבטלן ובזה פליג ת"ק וקיי"ל כוותיה ודלא כרבן שמעון בן גמליאל:

ובזה יש מקום קצת למ"ש הט"ז סי' רל"ד דהש"ס דפריך אתשמיש למה ליה להפר הו"מ לשנויי יפה כדי שתהיה מותרת לחזור לו וכר"י בן נורי. והקשה עליו הנה"כ א"כ אמאי ברחיצת פניו ורגליו אמאי לא יפר אאחר גירושין אע"כ ברייתא מיירי מהפרה דהשתא. ולהנ"ל י"ל רחיצת פניו פלוגתא אחריתי היא משום דרשב"ג וקמ"ל אפי' רחיצת פניו דכופה לבטלן שרי ת"ק מכ"ש תשמיש דהוה קרקע עולם. משא"כ יפר דתשמיש מיירי אאחר גירושין וכהט"ז. ומ"מ לדינא צדקו דברי הנה"כ דשינויא דחיקא הוה ועדיפא מיניה משני ואין להוכיח דינו של הט"ז מזה:

ועכ"פ הרוחנו טעמא דקאמר תניא כוותיה דר"א בר אהבה ולא קאמר מיתבי ותיובתא דר"ה תיובתא דלפי הנ"ל נ"ל דברייתא לר"ה לטעמיה דס"ל בפ' המדיר דקישוט דבינו ובינה דהיינו פניה שלמטה הוה עינוי נפש שגורם מניעת תשמיש וכמ"ש לעיל באריכות. ולדידיה י"ל קישוט דמשנתינו בקישוט של מטה דלרבנן הוה עינוי ולרבי יוסי דברים

שבינו לבינה. אבל של מעלה וכיחול ופרכוס דברייתא הוה לרבנן בינו לבינה ולר' יוסי אפי' בינו לבינה לא הוה דנחתינן דרגא ובריייתא כרבנן והא דאמרינן שלא אשמש מטתי יפר משום בינו לבינה אע"ג דלר"ה אליבא דרבנן תשמיש עינוי הוה מ"מ יפר דהכא אלאחר גירושין קאי וכקושית הט"ז דאעכשיו לא חל ואינו מיפר אלא אאחר גירושין וכבר כתבתי לעיל דמש"ה מיפר לר"י בן נורי אאחר גירושין משום דמיד עכשיו הוה דברים שבינו לבינה שיהיה בידו לגרשה ולהחזירה וא"ש הברייתא ואי משום דתני שלא ארחץ פניו לא יפר האי לא קאי אאחר גירושין אלא אעכשיו ומשום פלוגתא דרשב"ג ורבנן ולק"מ אדר"ה. רק שהוא קצת דוחק ע"כ תניא כוותיה דר"א בר אהבה אבל תיובתא אדר"ה לא הוה:

דף פב:

נדרה משתי ככרות מא' מתענה ומא' אינה מתענה. בחי' נמוקי יוסף כתב דלא דמי לתוספתא דאפילו נדרה מאכל רע הוה מתענה התם מיירי דרע לכולי עלמא וטוב לה עכ"פ ויש לה ענוי נפש להאסר בו וקמ"ל התוספתא דלא נימא לענות נפש כתיב נפש דעלמא ולא נפשה קמ"ל התוספתא דהכל תלוי בנפשה ושמואל דשמעתין מיירי שאינה מתענה בההיא ככר. והנה תי' זה אמת נכון בלשון התוספתא. אך הטוש"ע שינה לשון התוספתא וכתב אע"פ שהמין רע לה ע"ש. א"כ כתב שרע גם לה ואפ"ה הוה ענוי נפש ולא שייך תירוץ הנ"ל ע"כ הב"י נדחק בין נדרה מכל המין או מככר אחד וכ"כ הש"ך אך הט"ז סי' רל"ד כתב דרע לה לבריאות גופה מ"מ היא מתאוה לו. משא"כ בהאי דככר מיירי שאינה מתאוה לו כלל ונכון הוא:

מתוך שהוא מיפר ומתענה וכו' עיין איך הסביר הר"ן ז"ל. ועיין במשנה למלך פ"ב מנזירות הלכה י"ז בסוף דבריו הקשה אמהרי"ט בתשובה דנשאל ממנו אי הבעל יכול להפר נזירות שמשון אע"פ שאין החכם יכול להתיר ופשיט ליה מסוגיא דנודרת דאמרינן ניסת מיפר לה בעל ואי איתא ידירנה בנזירות שמשון אע"כ גם נזירות שמשון מיפר לה והקשה המשנה למלך הא תנן נודרת ליתומים מה שירצו פי' מה שיודעים יתומים שא"א להאשה לחיות מבלעדי אותו המין. וא"כ יאמרו נא היתומים איך ניתן לה הכתובה על נזירות שמשון ואנו יודעים שלא איכפת לה בזה ויכולה לעמוד בלעדי יין כל ימיה ע"ש והדבר צע"ג דהרי ע"כ גבי קושיא דלמא אזלה לגבי חכם צ"ל כן וא"כ גבי בעל נמי ודברי מהרי"ט צע"ג לכאורה. ובימי חורפי אמרתי דעכ"פ יש להוכיח דינו של מהרי"ט ז"ל דה"ל להיתומים להדירו מה שירצו בצירוף נזירות שמשון בנדר א' אע"ג דאין הלשונות

שוים מ"מ כיון דאמרה בתנאי א' קונם דבר זה ונזירות שמשון עלי אם נהניתי מכתובתי. נמצא נאמר על זה יפירנו כלו ולא מקצתו ובין לשמואל ובין לרבי יוחנן לא יהיה לו התרה בשלמא בשני ככרות שטעם שלא היה יכול להפר לשאינו מתענה מפני שאיננו ענוי נפש ועכשיו שעי"ז גורם שלא יפר גם למתענה נעשו שניהם ענוי נפש ומיפר לשניהם לשמואל. אבל הכא בנזירות שמשון שאע"ג שמתענה בודאי בפרישה מיין מ"מ אין לו הפרה לפי הס"ד משום שבא ע"י מלאך א"כ מה יועיל זה שנאמר שע"י זה תתענה מאידך. אטו משום שאינה מתענה נמנע מלהפר הלא נזירות שמשון בעצמו אין לו הפרה. נמצא שעכ"פ אין הפרה לחצי הנדר שבתנאי זה דהיינו נזירות שמשון. וממילא לא יפר גם לאידך משום דכתיב יפירנו כלו ולא מקצתו מה תאמר עכ"פ יפיר להמתענה כר' יוחנן ז"א בשלמא שאינה מתענה מאידך ככר א"כ שפיר מתקיים יפירנו כלו כל נדר המתענה ממנו הוא מיפר כי יפירנו כלו אלענות נפש קאי וכיון שמיפר כל המתענה שוב לא איכפת לן בשאינו מתענה והוה שפיר יפירנו כלו. משא"כ כשחצי הנדר הוא נזירות שמשון שמתענה ממנו בודאי אע"פ דאפשר לה להתקיים בלי יין וא"א ליתן לה כתובה אלא על נדר דבר קשה אבל עכ"פ נדר ענוי נפש הוה וכיון שאינו יכול להפר חצי הנדר של ענוי נפש מטעם נזירות שמשון שוב לא יפר מקצתו וא"כ מאי קאמר ניסת אין מדירים אותה אע"כ גם לנזירות שמשון יש הפרה. ואמנם בחכם שפיר חיישינן שתיזל לחכם ויתיר לה מה שיכול ולא יהיה התרה לנזירות שמשון ואידך יהיה מותר דגבי חכם לא כתיב שלא יתיר מקצתו אך בהיפוך כתיב על הנודר ככל היוצא מפיו יעשה אם מחויב לקיים ככל היוצא יעשה אם לאו כגון שהותר מקצתו לא יעשה כלל והותר כלו. ועתה אם גם בנזירות שמשון נאמר כן שכיון שהותר קצת הנדר שוב אינו צריך לקיים כלל והותר גם נ"ש א"כ פשיטא שתלך לחכם ויתיר מקצתו ויהיה כלו מותר. אבל האמת נראה דנזירות אין כח להתיר ע"י שום גררא כיון שנעשה ע"י מלאך. ומ"מ אידך פלגא הותר דהחכם מתיר לחצאין ולא יהא אלא מעמיד דבריו לעיל (כו ע"א) ובטש"ע סי' רל"ב סעיף ז' ע"ש וה"נ תאמר בנזירות שמשון ואידך יהיה מותר ושפיר חיישינן שתלך לחכם ודברי מהרי"ט נכונים:

דף פג:

שאני נהנה לבריות וכו'. ע' מ"ש הר"ן בשם הר"ם בר שניאור בשמעתין ולדידי צל"ע מעיקרא מה קא קשיא להו דהא בהך דחנוני המקיפו לא מיירי באיש עני שמותר לו ליטול לקט שכחה ופאה דהרי אפי' עשיר שבעשירים נמי כך דרכו לסמוך אחנוני

המקיפו ורגיל אצלו ועושה עמו חשבון אחר זמן והוא פורע לו וזה חנוני פורע פועליו ונותן מעות לבניו כמבואר בש"ס בכמה דוכתין ואיש כזה בודאי לא הוא ולא אשתו הותרו בלקט שכחה ופאה וכשנדרה מהחנוני היא מסתגפת ברעב עד זמן שיטריח הבעל להביא לה ממקום אחר ועכ"פ בין כך לא הותרה היא ליטול מתנות עניים והוה ענוי נפש. משא"כ בשמעתין שנדרה מכל העולם ואי גם הבעל בכלל בריות לרבא או אחר גירושין לר"נ או בעל עני לעולא. הותרה היא בלקט שכחה ופאה. ולא ידעתי מה הרעש בזה וצ"ע:

מ"ט קאמר וכו'. כתב הר"ן דמיירי בימות החמה דאיכא לקט שכחה ופאה ולקמן גבי מעשר עני פי' דמתני' מיירי בשעה שמעשר עני מתחלק בתוך הבית. ובימות החמה מתחלק בגורן. אין זה סתירה דימות החמה דלקט שכחה ופאה היינו מזמן קצירה שבימי ניסן עד שלהי קייטא ואז מתחיל זמן גורן דמעשר ונקרא כבר ימות הגשמים לענין לקט שכחה ופאה. אך לאידך פירושי לקמן דמתחלה מתחלק בבית והנותר עד ימות החמה מוליך הבעה"ב עמו ומחלקו בגורן א"כ אז הוא זמן לקט שכחה ופאה דשנה זו וזמן חלוקת מעשר בגורן דאשתקד א"כ חד זימנא ולא א"ש מתני' דלא נקיט מעשר עני. ונ"ל דפליגי הני ב' פירושים בפלוגתת ב' לישני בב"מ (פח ע"ב) ופי' רש"י שם ד"ה בענבים וזיתים וכו' ודברי הרמב"ם והראב"ד פ"ד מה' מעשר ובמשנה למלך שם הלכה ב' ע"ש דהשתא למ"ד ראיית הבית דוקא קובע ע"כ עיקר חלוק בבית והמותר מוליך לגורן בשנה אחרת ודלא כרבא. וי"ל להך לישנא לא מתרצא מתני' ובריית דמעשר עני בשינויא דרבא אלא פליגי בטובת הנאה ממון או בויתור אסור במודר הנאה וכדלקמן בסוגיא שלפנינו אי"ה. ורבא דס"ל דלא בעי ראיית פני הבית ע"כ מיתרצא ליה מתני' ובריית אליבא דחד תנא דטובת הנאה ממון במודר הנאה והכא משנתינו בזמן דליכא מעשר עני ע"כ ניחא ליה לשנויי משנה ובריית הכי וכיון דע"כ משנתינו בלא"ה בכל הזמנים איירי דע"כ מתוקם בזמן דליכא מעשר עני בגורן א"כ ממילא ניחא ליה לאוקמי משנתינו בעל בכלל בריות ומשנתינו בזמן ידוע דאיכא לקט שכחה ופאה וכהר"ם בר שניאור. אבל אידך אמוראי ס"ל מעשר עני תליא בראיית פני הבית דוקא והנותר מתחלק בגורן בתחלת הקיץ וסתירת המשנה ובריית צ"ל כתנאי דט"ה ממון או ויתור וכנ"ל וא"כ אין לדחוק במשנתנו לחלק בזמן מן הזמנים וכהר"ם בר שניאור אלא בעל לאו בכלל בריות ולכשתתגרש תהיה מותרת בלקט שכחה ופאה. ועכ"פ צ"ל בחנוני המקיפו דלא תיקשי עכ"פ ליתהני ממעשר עני המתחלק בימות הגשמים בבית דהרי התם לא נדרה מכולי עלמא ומותרת במעשר עני המתחלק בימות הגשמים בתוך הבית. וא"כ מה הועיל הר"מ

בר שניאור דמוקי למתניתין דחנוני בשעה דליכא לקט וכו' עכ"פ תתפרנס ממעשר עני וצ"ל דהאי לחוד לא ספיק למזונותיה:

נתגרשה יכולה ליהנות כו'. עיין אריכותו של הר"ן בהא דהנודר מהיורדי הים אחר שלשים יום וכוונתו דלהירושלמי אי נדרה מהבריות אחר למ"ד ונתגרשה ביני לביני א"כ לר"ע לא מיתסרי אבעל כיון דבשעת עיקר הנדר לא הוה בכלל בריות אע"ג דבשעת חיילות הנדר הוה בכלל בריות מ"מ שריא בהנאתו כל שכן אי אמרה סתם קונם שאני נהנה לבריות דהשתא הוה עיקר הנדר וחיילותו בפעם אחד מיד ולא הוה עדיין הבעל בכלל בריות לא בשעת עיקרו ולא בשעת חיילותו. ואח"כ בתוך משך זמן הנדר נתחדש שנעשה הבעל בכלל בריות פשיטא שתהיה מותרת בהנאתו. ואפ"ה אסורה לר"נ דשמעתין אחר גירושין וע"כ הש"ס דילן ס"ל בתר לשון הנודר וכוונתו אזלינן שכוונתו כל מי שנקרא בריה בשעת הנאה כמ"ש הרא"ש בפירושו וא"כ ה"ה ביורדי הים וכדומה. זה הוא כוונת הר"ן ז"ל ולא ראיתי לשום אחד מהראשונים או מהאחרונים שורש לדבריו וגם בפירושי נמוקי יוסף תלמידו לא הביא דבריו כלל. וי"ל קצת ולומר דהכא שאני כיון הא דבעל איננו בכלל בריות היינו לפי כוונת האשה דודאי הבעל הוא בריה אלא לגבי איתתא איננו נכלל בלשון בריה וכיון דע"כ בתר כוונתה אזלינן נמי בהא בתר כוונתה ולא בתר עיקר הנדר ועדיין צ"ע:

דף פד:

כהנים ולוים נהנים לי יטלו ע"כ. עתי"ט פ"ט דב"ק משנה י' ד"ה ויחזיר לבניו וכו' העלה דלשיטת הרב"י יטלו ע"כ לאו דוקא אלא יתנו להם ע"ש. ולפע"ד דוקא קתני ע"פ מה שהקשה הרשב"א בשמעתין הא אכתי אית ליה ט"ה ליתנו לכל ישראל שירצה שיהיה להישראל ט"ה ליתן לכל כהן שירצה ונמצא אכתי ממוניה הוא ולא שויא עפרא בעלמא. ובאמת לק"מ וכמ"ש בירושלמי דאה"נ אם ירצה ליתנו לישראל שיתנו לכהנים ולוים מהא לא מיירי אך שונא השבט ואינו רוצה ליתן להם אלא שירקבו וזהו מדוקדק בלשון הש"ס לקמן וכיון דקאתי למיסרא עלייהו מה לשון דקאתי למיסרא דקאמר אלא ר"ל שכוונתו להפסיד הכהנים. ובשאלתות ס"פ קרח איתא כיון דקאסר ליה אכולהו כהנים שויא עפרא בעלמא ולשויא עפרא בעלמא לא קניא ליה עכ"ל. פי' התורה הקנה לו ט"ה אבל לא לגזול השבט ולעשות שלהם עפרא בעלמא. מכל זה מבואר דאם רוצה ליתנו אפילו לישראלים שיתנו לכהנים תו לא הוי עפרא בעלמא. אבל הוא שונא כל השבט ורוצה הוא שיהיה עפרא בעלמא מש"ה יטלו בע"כ. והשתא לא המ"ל יתנו להם לכהנים

דממ"נ דאם מרוצה ליתן להם שוב תקשי קושית הרשב"א הלא יש לו ט"ה ליתן לישראל שיתנו לכל כהן שירצה וע"כ שאין רוצה ליתנו לשום כהן ע"כ יטלו בע"כ אבל אסור לו ליתנו לכהן דא"כ לא הוה עפרא שהרי יש לו ט"ה ליתנו לישראל:

ט"ה ממון. בירושלמי דפרקין ר"י בר"ח אמר אדם נותן מעשרותיו בט"ה מ"ט ואיש את קדשיו לו יהיה ור' יוחנן אמר אין נותן מתנותיו בט"ה. ואיש את קדשיו לו יהיו שיתנם לכל מי שירצה. ומסיק שם דר' יוחנן מודה להא דאומר ישראל לכהן הילך סלע זה ותן לבן בתי כהן כשרוצה ליתן לשנים. והנלע"ד לריב"ח יכול הוא לעכב תרומותיו ומעשרותיו עד שיבא מי שיקנה ממנו בט"ה. ולר' יוחנן צריך ליתנם עכ"פ אבל למי שירצה ואם יזדמן שרוצה ליתן לפלוני ויבא ויאמר הא לך סלע וחן לבן בתי הרשות בידו והיינו ט"ה דמתנות כהונה דשמעתין אבל שיעכב מעשרותיו עד שיזדמן לו קונה לאו כל כמיניה. ונ"ל דפליגי בט"ה דעלמא אי הוה ממון או לא לר"י בר"ח לא הוה וא"כ הוה קשיא ליה מה לשון לו יהיה מה הויה שייך ומה לו שייך בט"ה שאינו ממון ומה זכתה לו תורה. ואע"כ שיכול למוכרם בט"ה ולא יתנם לכהן בלי מחיר כסף כל שהוא עכ"פ. ורבי יוחנן ס"ל וא"כ י"ל אסור לעכבם עד שימצא קונה אך לו יהיה קאי אט"ה שהוא שלו ושפיר שייך לו יהי' על ט"ה כי הוא כנלע"ד פי' הירושלמי ודלא כפני משה ע"ש. ולפ"ז כיון דקיי"ל הלכה כר' יוחנן בהא ממילא קיי"ל כרבא בשמעתין ד וכרבינו חננאל ורמב"ן ודלא כרמב"ם והסכמת ש"ך ח"מ ססי' ש"ן:

ועיין בפסחים (מח ע"א) פי' רש"י ד"ה אהדר ליה במכילתא אחריתי וכו' אכתי לא שמיעא ליה הא וכו' עכ"ל ע"ש היטב ולפ"ז ר' הושיעא דשמעתין נמי אכתי לא שמיעא ליה הך ברייתא דא"כ הוה מוקי ליה בפלוגתא דר"א ורבי יהושע התם ובהכי ניחא נמי דהוה בעי למימר רבי ס"ל ט"ה אינו ממון משום קנס דגנב והתם קאמר הלכה כר"א והיינו משום דלא שמיעא ליה הך ברייתא ולמסקנא אית לן שינויא דרבא תו לא בעי' למוקמי מתני' כתנאי ובשגם דהיינו צריכים דרישא דלקט שכחה ופאה ולא מעשר עני ס"ל ט"ה ממון וכן סיפא אלו לא יטלו. ומציעתא כר' יהושע ט"ה אינו ממון ורישא וסיפא ר"א ומציעתא ר' יהושע זה דוחק ע"כ ניחא שינויא דרבא:

ועיין ב"מ (יא ע"ב) בעי רבא למימר ט"ה אינו ממון למיקני באגב וחליפין כתב שם בשיטה מקובצת דאפי' אי ט"ה ממון לקנותו בממון אבל לא בחליפין ואגב ע"ש ובלא"ה נמי א"ש דהא רבי יהושע הוה בספינה ולדידיה עכ"פ ט"ה אינו ממון ולא רצה לקנות באגב וחליפין. אך למסקנא צ"ע דמסיק דהוה ממון לקנות באגב וקשה הא ר' יהושע מיירי התם ואיהו ס"ל בפ' אלו עוברים ט"ה אינו ממון. ובס' עצי אלמוגים סי' שפ"ו כתב

דלר"י נמי ט"ה ממון רק בחמץ כיון שעומד להחמיץ ה"ל עפרא בעלמא וכרבא דשמעתין. ובמ"כ לא דק דהרי שוה פרוטה להטילו לצונן ולא יחמיץ וכמ"ש שם תוס' (מז ע"א) ד"ה תטיל וכו' ע"ש. ואמנם הש"ך בח"מ סי' ר"ג תי' קושיא זו דאפי' אי ט"ה אינו ממון מ"מ בחליפין ואגב מיקני ע"ש ולכאורה דבריו מאד תמוהים ואזיל בתר איפכא וכן תמהו בקצות החשן ובנתיבות המשפט. ולפע"ד צדקו דברי הש"ך דהתם מיירי להקנות להכהן וללוי את שלהם ורק לסלק מהם כח ט"ה שהיא לבעליו ליתנו לאיזה שירצה וע"י קנין חליפין ואגב מברר שמקנה לכהן זה וללוי זה. וזה בודאי מיקני אבל להקנותו לאחר שיתנהו הוא למי שירצה ומכ"ש לקדש בו אשה איננו ממון. ומה שהקנה לר"ע ליתנו לעניים היינו משום שר"ע הוא גבאי צדקה וידיו יד עניים ושלוחם. אבל אי לא היה שלוחם של עניים לא היה נעשה שלוחו של ר"ג לחלקו לעניים דט"ה של ר"ג לא מקני לר"ע והבן זה. ובדברינו אלה יתיישבו כל מה שנתלבטו האחרונים וע' שאגת אריה סי' ע"ז וס' שער המלך הלכות אישות ובמפרשים ספ"ב דקידושין ולהנ"ל ניחא הכל בעזה"י:

דף פה.

רבא אמר שאני תרומה וכו'. עכ"מ בשם הרב המעילי דמשום ויתור נגע ביה דאסור במודר הנאה אבל בעלמא ט"ה אינו ממון. ובזה נקל ליישב קושית הרשב"א שהקשה הא אפשר שיתנו לישראל אחר כיון שט"ה ממון וא"ש כיון דט"ה אינו ממון א"א ליתנו לישראל אחר ומ"מ בסיפא אסור ליתנו לכהנים משום דויתור אסור במודר הנאה. אבל ברישא שויא עפרא בעלמא דלישראל א"א ליתנו בט"ה דט"ה אינו ממון ופשוט. ומ"מ סברא זו אינה מוכרחת לפע"ד נהי דויתור אסור במודר הנאה היינו מה שהוא ממון אלא שדרך לוותרו וזה אסור במודר הנאה. אבל מה שאינו ממון אפילו אין דרך לוותרו מנ"ל לאוסרו במודר הנאה. כנ"ל ע"ד תי' ב' של הנ"ל שבכ"מ אלא שדבריו צריכים ביאור ואבארם בעזה"י והוא דהרי פשוט הוא דכל איסור הנאה אע"ג שהוא עפרא בעלמא מ"מ אסור ליתנם והוא מדאצטריך לגר אשר בשעריך תתננה. ואפילו לכלבים אסור להשליכם מדאצטריך לכלב תשליכון. וא"כ ה"ה הכא עכ"פ אסור ליתנם לכהן. ואמנם במשנתינו דקתני בסיפא יטלו אחרים ודייק מיניה הא המודרים הנאה לא יטלם אפילו בלא נתינה דיליה ואמאי לא יטלם. ואה"נ דהומ"ל משום שיש להבעלים ט"ה לא יטלם הם ולא שום כהן בלי רצון הבעלים אך זה אינו ענין למשנתינו דלאו בדיני ממונות עסיק ובא אלא מדיני איסור מודר הנאה ומטעם איסור הנאה היה יכול ליטלם מעצמו ע"כ הוצרך רבא לשנויי כמ"ד ט"ה ממון ורישא אפקורי אפקריה אך הרמב"ם דקדק וכתב

יתן לאחרים ודייק מיניה אבל להמודרים בהנאה לא יתנם בידיו וזה הוא אמת כמו כל איסורי הנאה לא יתנם בידיו ואפי' ברישא דשויא עפרא יטלם בע"כ ולא יתנם בידיו:

שויא עפרא בעלמא. הרשב"א למד מכאן דהאוסר שלו על עצמו כל הקודם זכה ואם ישאל על נדרו צריך לשלם לו וכתב הריטב"א דלא דמי לתרומה ביד כהן דתו לא מצי למתשל היינו טעמא משום דתרומה עיקרה לכהן ורק ט"ה לבעלים ומשזכה בה הכהן נסתלקה יד הבעלים לגמרי. אבל הכא הא לא אפקרי' להדיא אלא ע"י נדרו ממילא הופקר ולא זכה בו הזוכה מעיקרא אלא עד זמן שנשאל זה על נדרו כי מעיקרא לא הפקירה אלא ע"ד כן. ובזה נסתלקה השגת הר"ן על הרשב"א. שוב הקשה הרשב"א א"כ בשמעתין הדר ה"ל ממונו הואיל ובעי מתשיל על נדרו וה"ל ממון בעלים ואסור למודרי הנאה. ונ"ל אפילו לשיטת הסוברים בפסחים דמשום הואיל אי בעי מתשיל לא נעשה ממון שלו היינו בחלה דלא הוה מצוה לאתשולי להדריה לטבליה אבל הכא מצוה לאתשולי להתיר כהנים בהנאתו ועומד לכך לאתשולי וה"ל ממון בעלים וקשה. ועל זה תי' הרשב"א השתא מיהא לא אתשיל. נ"ל כוונתו דהכא לא שייך הואיל דממ"נ כל זמן דלא אתשיל איננו ממונו ואי יתשיל הרי פשיטא דמותרים ליהנות ממנו. ואי משום פרוטה דט"ה שיהיו צריכים להחזיר לו מזה לא איירינן הכא אלא בדיני איסור והיתר דמודר הנאה. ואיסורא ליכא הכא. ועיין בנב"י במהדורא תנינא חי"ד סי' קמ"ט ואין להאריך באורך שלא לצורך:

העתק מקונטרס הסוגיא דט"ה ספ"ב דקידושין משנת תקע"א לפ"ק:

המקדש בתרומות ומעשרות. הקשה מ"ו ז"ל בהפלאה הא מעשרות לשון רבים היינו מעשר לוי ומעשר עני. ר"ל דמעשר שני הוזכר במתני' דלעיל פלוגתת ר"מ ור"י אי הוה ממון גבוה וע"כ מעשרות לשון רבים היינו מעשר עני. ועיין רע"ב ותי"ט מ"ש בלשון תרומות ע"ש. ומעתה הקשה מורי הגאון הנ"ל מאי משני בנפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן. אכתי אמעשר עני מאי תרצת דהא אבי אמו עני נמי היה צריך להפריש וליתן לאחר דהא קיי"ל להזהיר עני על שלו וע"ש בפנים שתירוצו דחוק. ולפע"ד דעל מעשר עני בלא"ה לק"מ קושית הש"ס אעולא דיש לחלק בין טובת הנאה דעולא להא דמעשר עני. דבשלמא המקדש ישראלית בתרומה דאין להנותן בו אלא ט"ה וכן האשה המקבלת אין לה בו אלא ט"ה וזה לא הוה ממון. משא"כ המקדש אשה עניה במעשר עני נהי דהוא אינו נותן לה אלא ט"ה שלו ולא מיחסר מידי מ"מ המקבלת מקבלת טובא. וסברא זו כתבו הראשונים עיין ר"ן חולין פ"ק בסוגיא דמחליפים דהמחליף איסורי הנאה ומקדש אשה מקודשת אע"ג דלגבי דידיה לא שוה מידי דאסור בהנאה להמחליף מ"מ

להאשה מותר. ומזה הוכיח הירושלמי דקדשה בגזל דאחריני מקודשת דאע"ג דהוא לא קנה הגזל ביאוש כדי מ"מ אצלה נעשה שינוי רשות ומתקדשת ועיין לעיל ברא"ש בשמעתין דמקדש בערלה ע"ש. וא"כ ה"נ במקדש עניה במעשר עני מתקדשת ולק"מ אעולא ממעשר עני. וזה נ"ל דעת הרמב"ם פ"ה מאישות הלכה ה' וישראל שקידש אשה במעשר עני מקודשת. שנ"ל רצונו ישראל עשיר שקידש אשה עניה במעשר עני. ולקמן אי"ה יבואר שאפשר שאפילו אם קידש עשירה נמי מקודשת. מ"מ ממעשר עני לק"מ. אך עיקר הקושיא ממקדש בתרומות ומעשרות דליכא למימר שקידש כהנת בתרומה ולויה במעשר דזה אסור משום שחתם ברית הלוי כמבואר בבכורות (כז ע"ב). והאמנם בש"ס שלפנינו התם גרסינן ג"כ עניה במעשר עני וכן מבואר בפי' רש"י שם. אבל הרמב"ם נראה דלא גרס ליה שלא פסק כן לא בפ"א מה' מ"ע ולא בפ"ו ע"ש וכן משמע מקרא דושחתם ברית הלוי וקרא דלא יחללו דמייתי הש"ס התם דלא שייך זה במתנת עניים שאין בהעניים משום חלול קדושתם ושחיתת בריתם. וא"כ ע"כ לא מיירי מתני' בכהנים כ"א במקדש ישראלית בתרומה שאין לה בה ג"כ אלא טובת הנאה ועל זה שפיר משני בשנפלו טבלים וכו' ומיושב קושית ההפלאה:

ובזה מיושב נמי דבנדרים (דף ה ע"א) מייתי הש"ס ברייתא הגונב טבלים ואכלן. והכא בשמעתין לא גרסי' ואכלן. נ"ל דבתרווייהו פליגי חדא בגנב טבל והפריש המתנות ונחנם למי ששייך וקמ"ל רבותא לרבי דאע"פ שלא נהנה הגנב ג"כ אלא טובת הנאה מ"מ צריך לשלם ותו פליגי בשאכלו הגנב ונהנה ה"א נהי דלהבעה"ב לא חיסר אלא ט"ה מ"מ איהו נהנה בפרוטה קמ"ל דאפ"ה פליג ר"י בר"י ולא מחשבו ממון. וא"ש דבשמעתין דמיירי משנתינו בקידש ישראלית שמשני הצדדים ליכא אלא ט"ה הן בהנותן הן בהמקבל ע"כ הוצרך לאתויי מברייתא דלא גרס אוכלו. והתם בנדרים מיירי מתני' שהכהנים ולוים בעצמם באים ונוטלים בע"כ של בעה"ב דמצד אחד ה"ל הנאה גמורה שהרי הכהנים והלוים נהנים הנאה גמורה הוצרך לאתויי ברייתא דגרסינן בה ואוכלו:

ומיושב נמי מה דגרסינן התם דרבי ס"ל קנסוהו לגנב ור"י בר"י ס"ל קנסוהו לבעה"ב ומשמע דחד שינויא הוא וכפי' רש"י שם. ואילו הכא בשמעתין דקידושין מתחלק לתרי לישני. וא"ש דבשמעתין קאי פלוגתתם שלא אכלו הגנב אלא נתנם לכהן וללוי א"כ אין מן התימה אם לא קנס ר"י בר"י ואין צריך סברא לזה. אך התם שאכלו. בודאי מן התימה הוא מ"ט דר"י בר"י דלא לקנוס לגנב ויאכל הלה וחדי. ע"כ הוצרך לומר סברתו משום קנסא דבעה"ב. וזה י"ל דעת הרמב"ם דפסק בהלכות כסתם מתני' דהתם דכהנים אלו נהנים לי יטלו אחרים והיינו משום דט"ה ממון ובפ"ה מאישות פסק המקדש בתרומה

אינה מקודשת משום דט"ה אינו ממון. ומה שתי' הכ"מ בשם הרב המעילי והסכים עמו הש"ך ח"מ ססי' ש"ן דשאני מודר הנאה דויתור אסור במודר הנאה. צ"ע א"כ ה"ל להש"ס דנדרים למימר ואב"א ע"כ לא פליגי אלא בגונב טבלו אבל נדרים שאני דויתור אסור כ"ע מודים דט"ה ממון אע"כ ויתור לא שייך אלא מה שהוא ממון רק שדרכו לוותר עליו כגון לילך בחצרו ששכירות קרקע שוה פרוטה ואפי' חצי פרוטה נמי אסור משום דחזי לאצטרופי וכמ"ש הר"ן פ"ג דשבועות אבל ט"ה שאינו ממון ולא חזי לאיצטרופי מה"ת לאוסרו והדרא קושיא לדוכתה. ולפי הנ"ל דס"ל להרמב"ם לחלק בין ט"ה דשמעתין דמשני הצדדים ליכא אלא ט"ה ובין ההיא דנדרים דנהי דהמהנה לית ביה אלא ט"ה מכל מקום הנהנה שהוא הכהן הוא נהנה בממון וטובת הנאה כזה הוה ממון:

ובזה מיושב נמי מה שהקשה השאגת אריה סי' ע"ז דבפסחים ס"ל לר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ש"מ דס"ל ט"ה אינו ממון. ואלו בב"מ (יא ע"ב) בעי למימר דר"ג הקנה לר' יהושע מעשרו ע"י אגב דט"ה ממון למיקני באגב. וכן איתא שם בתוספתא דגם ר' יהושע הקנה לראב"ע תרומת מעשר שלו נמצא ר' יהושע סותר עצמו. ועיין ש"ך סי' ר"ג:

וה"ה דהו"מ הגאון הנ"ל להקשות אפסק הרי"ף דבפסחים פסק כר"א מטעם הואיל אי בעי מיתשיל עלה משמע אבל משום ט"ה ממון ליכא למיחש. ואלו בב"מ מייתי לשנויי דעולא משמע שהקנה באגב וט"ה ממון ומיקני באגב:

תו הקשה הגאון הנ"ל דעולא אדעולא דהכא בקידושין ס"ל ט"ה אינו ממון והתם בב"מ מוקים עולא בעומד בצד שדהו וע"כ ר"ג הקנה להם באגב וט"ה ממון וצ"ע. ולפי הנ"ל יתיישב דר"א ור' יהושע דפסחים מיירי מבעה"ב שיש לו החלה. ולדידיה לא הוה ממון. אך בב"מ שהקנה תרומות ומעשרות להבעלים שלהם דהיינו לכהן וללוי ולהם הוה ממון ונהי דלגבי המקנה לא הוה ממון מ"מ לגבי הקונה הוה ממון. ומתיישב נמי דעולא אדעולא כמובן:

ובזה נ"ל ליישב נמי מה שקשה דרבא אדרבא דבנדרים מסיק רבא ט"ה ממון. ואילו בב"מ ס"ל דלא הוה ממון למיקני חליפין ואגב. ולמ"ד ויתור שאני א"ש. והש"ך סי' ר"ג לא הרגיש בזה. ולפי הנ"ל י"ל עיקר ק' בב"מ לא הוה ממה שהקנה תרומה לראב"ע ומעשר לר"י בן חנניא משום דכיון דלדידהו הוה ממון גמור הוה ממש כהך דנדרים שלגבי כהנים ולוים הוה ממון גמור ומסיק שם רבא דט"ה הוה ממון וה"נ. אך עיקר קושית רבא ממה שהקנה ר"ג מעשר עני לר' עקיבא שהיה עשיר. ואין לשניהם בהמעשר אלא ט"ה ואפ"ה הקנה לו וע"כ בחצרו דט"ה כזה אינו ממון למקני בחליפין ואגב. וס"ל

דכיון דלר"ע היה צריך להשכיר חצרו ה"ה לאינך ולא הקנה להם בחליפין. ועולא אפשר ס"ל לפמ"ש דבמעשר עני יכול לקדש עניים ישראלים. א"כ ה"ל ממון לגבי תרווייהו ורבא לית ליה הך סברא או אפשר ס"ל לרבא כגי' ש"ס שלפנינו בבכורות דגם במעשר עני שייך שחתם ברית הלוי ולא מצי לקדש בו אשה. א"נ י"ל דר"ע דהוה גזבר ושליח מהעניים הוה יד עניים ממש וכאילו נהנה הוא עצמו ובסברא זו פליגי וק"ל:

ובדברים אלו נתיישבו דברי השאלתות ס"פ קרח שכ' ברם צריך לשאול ישראל שקדש כהנת בתרומה מהו ומסיק ממסקנת רבא דנדרים דמקודשת דט"ה ממון. ולפי הנ"ל נ"ל דמיירי בתרומות ונ"ל דאיתא שם בבכורות דלית בה משום כהן המסייע בבית הגרנות נמצא שדינה כדין מעשר עני ממש ומקודשת ומייתי ליה מש"ס דנדרים דהתם נמי מיירי מהאי גונא שהכהן נוטל מבע"ה דלגבי הכהן הוה הנאה מעליא כמו הכא בכהנת. אבל משנתינו דקידושין לא מתוקם בתרומות ה"ל דומיא דאפר חטאת דלא שייך אלא בארץ:

ודע דהמקדש כהנת בתרומה אפי' נימא דמיד שקדשה נאסרה לאכול בתרומה. מ"מ הוא יצא ידי נתינה ע"י שנתן התרומה לה. וא"כ יכולה היא למוכרה לכהנים אחרים ובחנם נדחק מורי ז"ל בהפלאה:

ומיושב נמי מה שקשה קצת התם בנדרים ה"ל להקשות גם מרישא דתנן קונם שאני נהנה לבריות מותרת בלקט שכחה ופאה ואלו מעשר עני לא קתני ומסיק הש"ס משום דאית ביה ט"ה ש"מ ט"ה ממון א"כ רישא רבי ומציעתא דיטלו בע"כ ר"י בר"י וסיפא דכהנים אלו ולוים אלו אתיא כרבי א"כ רישא וסיפא רבי ומציעתא ר"י בר"י. ולפי הנ"ל אין ראיה ממעשר עני דט"ה שלו חשיב טפי גם לבעה"ב דמצי לקדש בו אשה עניה משא"כ בקונם כהנים ולוים נהנים לי שאין להבע"ה בהם כ"א ט"ה בעלמא אפשר דגרע וק"ל:

והנה לכאורה צ"ע התם בנדרים מאי מקשה רישא לסיפא. שאני התם דלאו כל כמיניה למיסר לכהנים תרומה שלהם מפני אחיזה קטנה שיש לו בה שהיא ט"ה. הלא יאמרו לו טול לך את שלך. משא"כ בסיפא דאפשר לקיים ע"י כהנים ולוים אחרים. וכמדומה לי שזהו כוונת הירושלמי בישוב קושית הש"ס. ושוב מצאתי שכן פי' בקרבן העדה בירושלמי דדמאי. וצריך לומר דס"ל לש"ס דילן כיון דהיה יכול לתת ט"ה של תרומתו ומעשרו לישראל אחר ואותו הישראל יתננו למי שירצה א"כ אמאי יטלו בע"כ וכ"כ הרשב"א להדיא לקמן בשינויא דרבא דשויא עפרא בעלמא ע"ש. וא"כ אמאי יטלו ע"כ. וע"כ צ"ל ט"ה אינו ממון ואינו יכול ליתנו לישראל אחר שאיננו נתפס בקנין ולא בהפקר וכמשמע מרשב"א הנ"ל דאי ט"ה אינו ממון אינו יכול ליתנו לאחר בשום פנים. ואם

יטלו הכהנים מאותו ישראל אחר ה"ל כאילו נטלו מבעה"ב הראשון. וא"כ מוכח ט"ה אינו ממון וקשה מסיפא דלוים אלו יטלו אחרים. כן היה נראה לפרש:
אמנם לפי הנחתנו כנ"ל הא ליתא דאכתי מאי קשיא דלמא ליתנו לישראל אחר אינו יכול משום דלא הוה לגבי תרווייהו אלא ט"ה בעלמא וזה לא הוה ממון וא"כ ממילא יטלו בע"כ מטעם הנ"ל דלאו כל כמיניה להפקיע השבט מתרומות ומעשרות שלהם משא"כ בסיפא דכהנים אלו שהוא יכול לתנם לכהנים ממש דה"ל הנאה גמורה גבי המקבל לא יטלו אלו ומאי קושיין:
ע"כ נ"ל דש"ס דילן לא חש לתי' הירושלמי הנ"ל משום דס"ל כשמואל דמן התורה חטה אחת פוטרת כל הכרי וא"כ אין כאן הפקעת השבט דיטלו חטה שלהם. אבל מה שהוא תורם אחד מחמשים זה הוספה מדיליה ויכול לאוסרו אי ט"ה ממון ושפיר הקשה:
ומיושב מה דלא דחי הש"ס בנד' נמי רבי ור"י בר"י בשמואל פליגי כדאמר בקידושין ולפי כנ"ל א"ש דא"נ פליגי בדשמואל א"כ הוה מתניתין כתנאי ורישא ר"י בר"י וסיפא רבי. ובזה נ"ל נמי ליישב דקדוק לשון רבא דאמר שאני תרומה וכו' ובתי"ט נדחק למימר דה"ה מעשר אע"ג דמותר לזרים מ"מ שווי' עפרא ע"ש ולפי כנ"ל ניחא ומיושב נמי קושית הרשב"א שהקשה מ"ט שווי' עפרא בעלמא הא השתא קיימינן ט"ה ממון ויכול הוא למוכרו לישראל אחר בט"ה וא"ש דודאי ט"ה כזה מישראל לישראל לא הוה ממון ואינו יכול למוכרו לישראל אחר. ומזה הטעם עצמו לק"מ מבבא דלוים אבבא דלוים דסיפא די"ל שאני רישא דרוצה להפקיע מכל השבט מעשרותיו ואין לומר ימכרנו לישראל אחר וממנו יזכו הלוים ז"א דט"ה מישראל לישראל אינו ממון ואינו נמכר נמצא שהשבט מופקע מש"ה יטלו ע"כ. משא"כ סיפא דהוה ט"ה ממש מישראל ללוי ואין השבט מופקע ע"כ יטלו אחרים ורק הקושיא מבבא דכהנים שחטה אחת פוטרת הכרי ואין השבט מופקע ועל זה בא רבא לחדש דעכ"פ אחר שכבר הפריש אחד מחמשים והוקדשה התרומה ולא חזיא לשום אדם והוא אסר ט"ה שלו לכהנים ולמוכרו לאחר אינו יכול דט"ה כזה אינו ממון א"כ שווי' עפרא בעלמא ויטלו בע"כ:
נמצא לפ"ז מדברי רבא בעצמו דמסיק ט"ה מישראל לכהן ולוי הוה ממון מוכח דט"ה מישראל לישראל לא הוה ממון וכשמעתא דקידושין ובזה י"ל דברי ר"ח שברא"ש ספ"ב דקידושין ודברי קיצור פסקי הרא"ש שם התמוהים ע"ש וק"ל:
ועיין תוס' ב"ב קיג ע"ב דהי' להם הגירסא בקידושין כמו בנדרים דלא מוקי בטבלים מבית אמו אלא כפשוטו בטבל של עצמו ורבי ס"ל לאו כמי שהורמו דמיין יע"ש. וקשה א"כ אמאי לא דחי ש"ס בקידושין כמו בנדרים אי ט"ה אינו ממון מה לי הורמו מה לי לא

הורמו. וי"ל דיש ליישב קושית הש"ס דודאי אחר שכבר הורם מהבעה"ב א' מחמשים והוא מקדש בו האשה אין לה להאשה אלא ט"ה בעלמא לתתה לכהן כי לא תוכל להוסיף ולא לגרוע ואין לה אלא ט"ה בעלמא ליתן לאיזה כהן שתרצה וזה אינו ממון משא"כ בברייתא דגונב טבלו שעדיין לא הרים יאמר נא לגנב הייתי יוכל לפטור עצמי בחטה אחת ותשלם לי השאר. ואמנם ר"י בר"י ס"ל כמי שכבר הרים דמי כדרכו לתרום בכל פעם. ותרווייהו ס"ל חטה אחת פוטרת ופליגי בסברא הנ"ל ולק"מ קושית הש"ס. ומשום הכי בקידושין לא דחי הש"ס כמו בנדרים. אך בנדרים קשה שפיר דהרי במתני דהתם מיירי מבעה"ב בעצמו שבידו היה למעט חטה אחת והרבה להפריש אחד מחמשים ויש לו ט"ה רבה על הכהנים. ואפ"ה אמרת ט"ה אינו ממון וע"כ משום שע"כ לתרום כדרכו בכל פעם א"כ איך תאמר לאו כמי שהורמה למיפטר הגנב:

והנה הרי"ף לא מייתי שקלא וטריא דש"ס דקידושין ואע"ג דכבר גלה דעתו בפסחים דט"ה אינו ממון ובפ' הזרוע מבואר דכמי שהורמו דמיין ולא צריך לאתויי שקלא וטריא דשמעתין מ"מ לא ה"ל להניח משנתנו ומה דאתמר עלה בש"ס עיין מ"ש בזה מורי בהפלאה. ולפע"ד ס"ל להרי"ף למאי דקיי"ל דחטה אחת פוטרת מן התורה. והתוספת אחד מחמשים הוא להרבות נתינה לכהן א"כ תינח ישראל המפריש לכהן משא"כ כהן המפריש לעצמו אה"נ סגי ליה בחטה. וא"כ למאי דקיי"ל ט"ה אינו ממון ומשנתנו מתפרשת בנפלו לו טבלים וכו' ע"כ י"ל למתני' דחטה אחת אינה פוטרת דאל"ה לא זכה אבי אמו אלא בחטה אחת אע"כ לית ליה דשמואל ולית הלכתא כהך מתני'. ואע"ג דמ"מ שייך הך דאבי אמו במעשר דלא שייך חטה אחת מ"מ כיון דלא מתניא ליה שפיר לא הביאה כלל שהרי הדינים כבר הביאו כל אחד במקומו וכנ"ל:

ובזה מיושב מ"ט לא מייתי הש"ס בנדרים נמי אב"א בנפלו טבלים מבית אבי אמו פליגי כמו דאמרינן בקידושין וא"ש. דכבר אמרנו דכל עיקר קושית הש"ס בנדרים היא מבבא דכהן אבבא דכהן מטעם דהו"מ למיפטר נפשיה בחטה אחת ולפי אותה ההנחה לא שייך לשנויי שנפלו לו טבלים דמה בכך הרי אבי אמו לא זכה אלא בחטה אחת וק"ל:

והנה בטש"ע י"ד סי' של"א וכן הוא ברמב"ם דאם הביאו הבעלים תרומה ומעשר מהגורן לעיר מחשבינן ההוצאות על הכהנים והלוים. והשתא צ"ע דא"כ מאי קושיין נימא שהיא מתקדשת בשכר הבאה דומיא דאפר חטאת דמוקמינן בשכר הבאה וי"ל תינח תרומה דהיא עצמה אסורה לזרים ואין להבעה"ב בה אלא לתבוע שכר הבאה מהכהן והוה דומיא דמי חטאת דהם עצמם לא שוה מידי כ"א שכר ההבאה שיש לו עליהם ובזה מקדש האשה. אבל מעשר דחזיא לזרים א"כ המוליך כור מעשר לעיר הרי הוא נוטל

לעצמו קב א' בשכרו והרי הוא שלו כשאר חולין ואינו צריך ליתן ללוי כלל ואם מקדש בו אשה הרי זה כמקדש בשאר נכסיו ומאי קמ"ל. וא"כ מוקמינן ליה בנפלו טבלים מבית אבי אמו לוי והא דנקט כהן אשגירת לישנא בעלמא הוא א"נ בתר דקנסינהו עזרא. ולפ"ז תרומה דמתני' מיירי בשכר הבאה ומעשר ראשון בטבלים מבית אבי אמו. ומעשר עני במקדש עניה ישראלית במעשר עני והא כדאיתא והא כדאיתא וכל בבא מורה חידוש אחר. ולפנינו אי"ה יבואר גם בבא דמתנות אלא דלפ"ז הדרא קושיא לדוכתא אהרי"ף מ"ט לא מייתי מתניתא ומאי דאיתמר עלה בש"ס דאי משום חטה אחת פוטרת לא מתוקם ליה בטבלים וכו'. ז"א דהא אתרומה בלא"ה לק"מ ואמעשר לא שייך חטה אחת פוטרת:

והנה מורי ז"ל בהפלאה הקשה עוד אמתניתין איך שייך מבית אבי אמו הא כהן פטור ואינו צריך להפריש כלל ע"ש, והנה לפמ"ש תוס' פ"ב דחולין (לז ע"ב) ד"ה שלא הרהרתי דלמ"ד האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה כאילו אוכל טבלים, גם כהן צריך להפריש ומחזיקם לעצמו א"כ י"ל דעולא ס"ל הכי ומוקי מתני' נמי בכי האי גונא, וגם בזה מיושב הרי"ף כיון דאיפסקא הלכתא בש"ס דחולין (קלא ע"ב) דלית הלכתא כוותיה א"כ לא מייתי הך מתניתין:

אלא דלא נהירא ליה לאוקמא סתם מתני' דבמתנות טבלי, וע"כ היינו מגז"ש נתינה נתינה מתרומה כמ"ש התוס' חולין (קלב ע"ב) ד"ה כאילו אוכל טבלים. ולהך מ"ד אין מתנות נוהגים בח"ל כמבואר בחולין (קלו ע"א) שזהו דעת ר' אילעי וסתם מתני' דר"פ הזרוע ודר"פ ראשית הגז דלא כר' אילעי וא"כ דוחק הוא לאוקמי מתני' הכי:

ע"כ נלע"ד ליישב כך דהנה בחולין (קלב ע"ב) הוה ס"ל לרבי טבלא טבח כהן פטור ממתנות ור"נ ס"ל דחייב להפריש וליתן לאחרים, והקשו התוס' וכי לא ידע רבי טבלא מקרא מלא מאת זובחי הזבח ע"ש. ולפע"ד רבי טבלא נמי ידע שחייב להפריש לעצמו אבל אינו צריך ליתנו לאחר, דאפי' למ"ד דלא טבלי מ"מ איסורא איכא כמ"ש התוס' שם (קלא ע"א) ד"ה ה"ג ע"ש וצריך לומר להתוס' דלמ"ד טבלי אפי' כל כהן צריך להפריש לעצמו כמ"ש תוס' שם (לז ע"ב) הנ"ל, ומ"ד לא טבלי רק איסורא איכא אין כהן צריך להפריש לעצמו, וא"כ כהן טבח נמי צריך להפריש לעצמו אבל לא ליתן לאחר ור"נ פליג וס"ל דצריך ליתנו לאחר נמי והכי הלכתא כמבואר שם, וא"כ עולא ס"ל כר' טבלא ומוקי מתני' באבי אמו כהן טבח שמפריש לעצמו ומוקי מתני' שפיר בטבלים כה"ג, ואמנם אנן קיי"ל כר"נ וא"כ ע"כ מתני' כפשטיה דט"ה ממון ס"ל, ולית הלכתא כוותיה דהך מתני' אלא כר"א ור' יהושע דפ' אלו עוברין דט"ה אינו ממון ולא זהו חמץ שמוזהרים

עליו. ור"א נמי לא פליג אלא משום הואיל ואי בעי מתשיל, ואתי משנתינו כתנאי דגונב טבלים ודלא כדחיות הש"ס כך הוה ס"ל ומש"ה השמיט משנתינו וא"ש:

וזה נ"ל התם בחולין (קלב ע"ב) טבחי דהוצל עברי אשמתא דר"ח כ"ב שנין דהיינו שהיו כהנים ולא הפרישו מתנות לכהן אחר. וקשה מ"ט עברו כל כך בגלוי פנים ומ"ט שתקו להם חכמים. ונראה דרב אסי דהוצל דשמעתין דמוקי משנתינו בטבלים ע"כ ס"ל כר' טבלא דכהן מפריש לעצמו והם נמי הפרישו לעצמם אלא שלא נתנו לכהן אחר, וכיון דאתרי' דרב אסי דהוצל הוה לא היה כח למחות בידם כדאשכחן בעלמא במקומו של ריה"ג היו אוכלין בשר עוף בחלב ועיין חולין (קמו ע"א) לוי איקלע וכו' ע"ש:

והיינו דקאמר ליה הוצא את איכסף. כי הוא מוקי מתני' בטבלים וקשיא לזה מתנות כק' הפלאה הנ"ל וע"כ מוקמינן מתני' כמ"ד יליף נתינה מתרומה ומתנות טבלי, ואי מוקי מתני' בהכי הרי הוא מוציא משמעתין שהוא נגד תרי סתמי בתרא דחולין ר"פ הזרוע ור"פ ראשית הגז ע"כ איכסף, א"ל לא כן אלא רב אסי דהוצל קאי כוותך כמפורסם מטבחי דהוצל דמפרישים לעצמם ומתוקם מתני' הכי:

ועיין בגטין (ל' ע"א) מתני' מלוה אדם וכו'. וצל"ע דה"ל לאוקמי פלוגתא דהגונב טבלו במי שהלוה לכהן לוי ועני, וזכה בו בהיותו טבל דמתנות כמי שהורמו דמיין ועשו שאינו זוכה כזוכה ועתה כבר מתו הלוים הנ"ל וא"כ הפסיד לו הגנב וצריך לשלם. ור"י בר"י סבר לא עשו שאינו זוכה כזוכה וא"כ עדיין לא זכה הבעה"ב בטבל ועתה כבר מת הלוה וא"א לו לזכות עוד ע"כ פטור הגנב דט"ה אינו ממון לכ"ע וצ"ע, ומזה ראיה לגירסת הריטב"א דקידושין שגרס בב"ב קכ"ג דרבי ס"ל לאו כמי שהורמו כמ"ש בשער המלך פ"ה דאישות. ולא מתוקם לרבי דכמו שהורמו דמיין. וא"כ מוכח דלא גרסינן בקידושין בנפלו לו מבית אבי אמו אלא כמו הגי' בנדרים וכגי' התוס' דב"ב הנ"ל דלעולם ס"ל לרבי לאו כמי שהורמו עיי"ש:

עיין בספר עצי אלמוגים סי' שפ"ו סס"ק כ"ב כתב סברא דמפרישים חלה בטומאה בי"ט מש"ה ט"ה אינו ממון דכיון דלא חזיא לכהן משום חמץ שוויא עפרא בעלמא כתי' רבא בנדרים, וליתא דהא ר"א מודה דאפשר ע"י תפח תלטוש בצונן אלא ס"ל דלא יסמוך ע"ז לקרוא שם, אבל אי אירע וקרא לה שם יתננו לכהן וילטוש בצונן וא"כ אית ליה ט"ה, גם מ"ש בס' יד דוד שם בפסחים לא נהירא ע"ש:

קונם שאיני עושה ע"פ אבא וכו' אינו יכול להפר. צ"ל אע"פ שמעשה ידיה לבעלה דאי אייריי באופן שאין מעשה ידיה והעדפתה לבעלה א"כ גם בסיפא צריך להפר וע"כ שהוא לבעלה ובסיפא א"צ וברישא אינו יכול להפר ונאסרה מעשה ידיה לפי אבא ואחיך.

היינו משום שהיא מחויבת לעשות בצמר וכדומה והוא לבעל וכדכתיב סדין עשתה ותמכור אבל לא שיכוף הבעל אותה שתעשה שום מלאכה לשום אדם בעולם כ"א להניק את בנו ממנה אבל לא זולת. ואה"נ אחר שעשתה מלאכתה לבעלה והוא זכה במעשה ידיה שוב יכול הוא ליתנם לאחיו ולאביו. אך מה שהוא עושה להם אסור לפיהם אבל אחר שהפסיק הבעל פשיטא שמותרים במעשה ידיה ע"י הבעל והוא פשוט, וצ"ע קצת בדברי שיטה מקובצת בכתובות פ' נערה שמחלק בין גי' רש"י שאני עושה לפיך ובין גי' תוס' שאיני עושה לפיך דשאני עושה יפרש כל מה שאני עושה יהיה אסור לפיך דקונם מוסב על פיך ושאני עושה איננו מוסב על פיך אלא כל מה שאני עושה יהיה קונם לפיך וכתב שלפ"ז היא כוללת אפילו מעשה ידיה שמחויבת לעשות לבעלה הכל יהיה קונם לפיו וס"ל לת"ק מתוך דלא חייל עיקר הנדר לא חייל נמי אהעדפה. ודכ"ע ס"ל העדפה דידה בין ת"ק ובין ר"ע ולגי' תוס' שאני עושה לפיך הכוונה היא מה שהוא עושה והוא שלה והיינו העדפה והיא עשתה מרצונה לפיו. הוא יהיה קונם ומוסב שאני עושה על פיך ואותו מעשה שאני עושה מרצוני יהיה קונם לפיך והיינו העדפה וע"כ ס"ל לת"ק העדפה לבעל ולא מצי לאוסרה מש"ה אין צריך להפר וע"ש שהאריך בביאור דבר זה ואין דבריו מוכרחים:

שאיני עושה על פיך למאי דמוקמינן באומרת יקדשו ידי לעושיהן יש להסתפק אם דוקא מה שהיא עושה בידיה אבל ברגליה או שמשתכרת בדבור פיה וכדומה אם הוא בכלל קונם. דודאי בלשון מעשה ידיה הכל בכלל כל מה שמשתכר אדם בכל אופן נקרא מעשה ידיו אבל באומרת יקדשו ידי יש לי ספק. ואת"ל כיון שהזכיר יקדשו ידי אין שארי אברים בכלל. אכתי יש להסתפק לשיטת תוס' והביא הר"ן לעיל (יג ע"ב) דלא איירי באמרה להדיא יקדשו ידי אלא נעשה כאומר כיון שהזכירה מה שאני עושה נאמר כוונתה על ידיה אולי נאמר דוקא ידיה ולא שארי איברים שנעשית בהם מלאכה או דלמא וצ"ע. ועיין גטין (לח ע"ב) גבי מקדש עצמו עושה ואוכל:

והנה הרמב"ם בהלכות נדרים ספי"ב מבואר דלא ס"ל לחלק בין אומרת להדיא יקדשו או אמרה סתם קונם מעשי ידי וכבר הקשה הר"ן הא בש"ס אמרינן כן לר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ולא לדידן ועתי"ט שכתב דס"ל כהתוס' הנ"ל אך בערכין במקדיש מעשי ידי אשתו כתב דוקא באומר יקדשו ידיה לעושיהן ולא בסתם קונם מעשה ידיה, והרגיש בזה התי"ט, ולפע"ד ס"ל לחלק בין בעל הנודר להאשה ע"ד לשון ב"א דאין פשוט בכוונתו שיהיה ידי אשתו שלו שיהיה יכול לקדשם כי הוא סבור מעשה ידיה שלו אבל מה לו ולידיה והשתא נהי אי מ"מ אמר להדיא יקדש ידיך לעושיהן קדשי

שהרי ממושכנין לו למלאכה מ"מ כי לא אמר הכי אלא אמר קונם מעשי ידיך עלי אי לאו לר"מ דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לא אמרינן שבכח משמעות לשונו יקדשו ידיך לעושיה משא"כ האשה מקדשת מעשי ידיה נהפוך הוא שיודעת שמשועבדת והידים הן שלה ככל איברי גופה ע"כ אומרים כוונתה נעשה כאומרת יקדשו ידי לעושיהן כנלע"ד: ואמנם הכ"מ כתב דהרמב"ם ס"ל אלים קונמות לחול על דשב"ל והקשה הלח"מ מהמקדש עובר פרתו דהוה קדושת הגוף ואפ"ה אי לאו דמעוברת לא קרב לגבי מזבח ע"ש פי"ב מנדרים, ולפע"ד הסברא דקונמות חל על דשב"ל היינו מדאלמוהו לקונה להפקיע שיעבוד ומצינו שיעבוד אלים וחל על דאקני דהוה דבר שלב"ל א"כ מכ"ש קונם דאלים משיעבוד מכ"ש שיחול על דשב"ל. אך לא הוה אלא סברא דרבנן דאלמוהו לשיעבודא אבל מש"ה לא יקרב לגבי מזבח חולין בעזרה. כן כתוב בחידושי למסכת כתובות:

ר"ע אומר יפר שמא תעדיף. בחידושים המיוחסים להריטב"א בשמעתין כתב דלא יפר הבעל קאמר דהעדפה לא הוה דברים שבינו לבינה [ונראה דבהעדפה שע"י הדחק דשפיר יכול לשמור עצמו ממנו] אלא התרה ע"י חכם קאמר שלא יכשל באיסור ועצה טובה קאמר שיתיר ע"י חכם, וצ"ע א"כ נימא ריב"נ נמי ע"י חכם קאמר ומאי מייתי לעיל ריש פרקין מדריב"נ דיכול להפר אלאחר גירושין. וי"ל חדא מה צורך להתיר ע"י חכם עתה הלא אם יגרשנה וירצה להחזירה תשאל אז לחכם ולא דמי לר"ע דמכשול דהעדפה הוא מיד משא"כ גירושין די אם יתיר אח"כ אע"כ הפרת הבעל ביום שמעו ואם לא עכשיו אימתי. ועוד כיון שאין הנדר חל עד אחר גירושין לא יכול להתיר עתה קודם שיחול, וע"כ הפרת הבעל קאמר ויכול להפר הואיל והוא בינו לבינה מיד כמו שכתבתי והארכתי לעיל וא"ש אך בריטב"א כתב גם בר"נ /בריב"נ/ לשון התרה ואולי ט"ס הוא. ובשיטה מקובצת על מס' כתובות מייתי בשם הריטב"א דיש רצו לומר כן ולא מיחוור בעיניו וצ"ע:

המקדיש מעשה ידי אשתו. כתב הר"ן במעלה לה מזונות. העתק מחי' למסכת כתובות אהא דאמר רב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית ואיני עושה, הנ"ל שם: אימא תיקנו מעשה ידיה תחת מזונות. הרמב"ם בפי' המשנה והרע"ב כתב תקנו מזונות תחת מעשה ידיה. והרגיש בתי"ט שהוא נגד הש"ס, ולפע"ד לפמ"ש הרמב"ם דמזונות דאורייתא וכתב בפי"ב מה' אישות הלכה ד' ועוד תקנו חכמים שיהיה מ"י האשה נגד מזונותיה וכו' לפיכך אם אמרה האשה איני נזונית ואיני עושה שומעין לה ואין כופין אותה כו' ומפני תקנה זו יחשבו המזונות מתנאי הכתובה עכ"ל. מבואר מדבריו

שמזונות אינם מתנאי כתובה שהרי הם דאורייתא ומעשה ידיה לבעלה תיקון בפ"ע הוא. ושוב תיקנו שיהיה רשות בידה להפקיע תקנת חכמים של מ"י ע"י שתמחול לו חיובו דאורייתא לזון אותה וזה שאמרו תקנו מזונות תחת מ"י פי' שזה הי' תקנת חכמים שיעלה המזונות במ"י ואין צריך להגיה הברייתא אלא אי מזונות דרבנן אבל אי מזונות דאורייתא לא צריך להגיה:

ובהכי ניחא לי פסק הרמב"ם דאי אמר יקדשו ידיך לעושיהם קדשו והקשה הר"ן בשמעתין דלמאי דקיי"ל דיכולה לומר איני נזונית אינו יכול לכופה למעשה ידיה וממילא אינו יכול להקדיש ידיה לעושיהן ודברי הכ"מ בזה מאד דחוקים כמבואר למבין, ודברי לח"מ וב"ח בקנה א' דרמב"ם מיירי באשה הנזונית מבעלה ואוכלת משלו שזו אינה יכולה לומר איני נזונית וכמ"ש תוס' ד"ה מאי לאו וכו' וא"כ יכול היא לכופה למ"י וממילא יכול להקדיש ידיה לעושיהן. אלו דבריהם, ואפשר שהם נכונים לדינא. מ"מ הרמב"ם לא כיון לכך דאיך שביק דינא דש"ס דמיירי בשלא זן אותה והוא טענת איני נזונית ונקט מילתא חדתא ולדבריהם הכי ה"ל למכתב אפי' אמר יקדשו ידיך לעושיהם נמי עושה ואוכלת במה דברים אמורים בשאינו זן אותה ממש. אבל זן אותה ממש נראה לי שיכול להקדיש הידים:

א"כ נלע"ד נהי אם מזונות דרבנן תליא אם מזונות עיקר לא יכול להקדיש ידיה לעושיהן ודוקא אי מעשה ידיה עיקר ויכול לכופה אז יכול להקדיש. מ"מ אי מזונות דאורייתא ומעשה ידיה לבעלה תקנה בעלמא בפני עצמה היא הרי הידים משועבדים וממושכנים לבעל אלא שוב תקנו שבידה לפדות ידיה ולהוציאם משעבוד שלהם ע"י שתמחול לו מזונותיה שמחויב לה מן התורה מ"מ כל זמן שלא אמרה הכי ולא פדתה ידיה הרי הם לבעל ואלים שעבודיה ויכול להקדישם לעושיהם, ולא דמי למ"ד מזונות דרבנן והם עיקר ותקנו מ"י תחת מזונות וא"כ מעולם לא נשתעבדו הידים להבעל עד שתחלה תקבל מזונות ממנו וא"כ אין הידים שלו, אבל אי תקנת מ"י תקנה בפ"ע היא, והרי הקנה אותם להבעל ושוב תקנו שתוכל לפדותם ע"י שתאמר איני נזונית, מ"מ כל זמן שלא אמרה הכי יכול לומר יקדשו ידיך לעושיהם. ועיין ט"ז י"ד סי' רל"ד ס"ק ס"ג במ"ש לענין שעבוד הידים לרחוץ פניו ע"ש, והדברים נראים לי ברורים בעזה"י. אלא שיש להקשות א"כ מנ"ל להש"ס דרב הונא לא ס"ל הכי דמזונות דאורייתא וכדעת הרמב"ם וכבר עמד בזה בכ"מ בלאו הכי והארכתי ג"כ בישובן, והואיל והוא ע"ד פלפול לא כתבתיו, והפשוט דרב הונא ס"ל מזונות לאו דאורייתא לעיל (מח ע"א) תני רב יוסף וכו' וכתב רמב"ן פ' משפטים דהאי תנא ס"ל מזונות לאו דאורייתא וכולי קרא בתשמיש איירי וקאמר התם

מסייע ליה לרב הונא וא"כ ר"ה ס"ל מזונות לאו דאורייתא וכן פסק הרמב"ם שם, ואמנם הרמב"ם פסק כשארי תנאים דמזונות דאורייתא וא"ש לשון מזונות תחת מ"י כנ"ל וש"ס דשמעתין רוצה לתרץ אליבא דר"ה הוצרך להגיה מ"י תחת מזונות והנה אמת נכון הדבר בעזה"י לפע"ד והראיה דהרמב"ם לא מייתי הא דר"ה הוא בבגדה יוציא ויתן כתובה:

דף פו:

נדרה אשתו וסבור שנדרה בתו, הומ"ל נדרה אשתו זו וסבור אשתו אחרת וכן בבתו ולאשמעינן רבותא לא מיבעיא טעות אשתו ובתו שאין הקפידות שוות דמה שמקפיד אדם על אשתו אינו מה שמקפיד על בתו יחזור ויפיר אלא אפי' אשתו ואשתו נמי יחזור ויפר, אלא משום דתרי פרשיות כתיבי אב ובעל ובתרווייהו כתיב אותה דדרשינן עד שיכוון לה. אשמעינן חדא דאית ביה תרתי אשה ובתו. וראיתי בנמק"י דלהכי נקיט א"ל מת אביו ונמצא בנו לא מיבעיא בנו ונמצא אביו דלכתחלה לא קרע רק טפח וכשנמצא אביו צריך להוסיף שיגלה את לבו לשם דודאי יי"ח אלא אפי' סבור אביו וקרע וגילה לבו ונמצא בנו שנמצא שאין צריך לשום תוספת ומילא חדתא ואפ"ה יי"ח ע"ש. אלא באידך ברייתא דקתני לא יי"ח קשה למה לא נקיט בהיפוך בנו ונמצא אביו לא יי"ח. ונ"ל דעיקר קריעה בשעת חימום ועיין מס' מ"ק (כג ע"א) ולא מיבעיא בנו ונמצא אביו שהי' חימום קל דלא יי"ח אלא אפי' אביו ונמצא בנו דבשעת מעשה שסבור אביו היה חימום גדול אפ"ה לא יי"ח. ומשום ה"נ לא נקיט סתם כסבור פלוני ונמצא אחר ונקיט בנו ואביו:

דף פז.

חוץ ממגדף ועע"ז ומקדש ומגרש עיין ש"ע א"ע סי' מ"ט משמע מקדש הוא רק מחומרא דרבנן להצריכה גט וכדעת הרשב"ם בב"ב והקשה בחלקת מחוקק וב"ש סתירת ש"ע דבסי' ל"ח לא משמע כן ע"ש ונלע"ד ע"פ מ"ש ט"ז שם רסי' לח דדוקא בדיבור ודיבור מהני תוך כ"ד אבל לבתר מעשה לא יועיל שום חזרה וכ"כ בקיצור בב"ש סק"ב שם בסוף דבריו וכ"כ מורי בהפלאה סי' הנ"ל ומייתי ראיה ג"כ מתוס' מנחות (פא ע"ב) ד"ה תודה וכו' ע"ש. וא"כ לפי"ז נ"ל בסי' לח סעיף לד מי שקידש אשה וחזר בו מיד הוא או היא מיירי שרוצה לחזור בו מגוף המעשה שהרי כשהיא חוזרת על כרחה תחזור לו כסף קידושיה ודומיא דהכי שהוא חוזר לגמרי ורוצה שתחזור לו כסף קידושין וכיון שאין חזרה אחר מעשה א"כ לא יועיל חזרת שניהם אחר מעשה שנתן הוא וקיבלה

היא הקידושין או הגט, וזה הוא מן התורה והוה קידושין גמורים. אך בסי' מ"ט מיירי להדיא שאינו חוזר מנתינת הכסף אלא ממה שאמר שנותן לקידושין מזה הדבור חוזר ואמר שיהיה למתנה בזה יכול לחזור מן התורה ורק משום חומרא דקידושין צריכה גט לחומרא בעלמא וכרשב"ם בב"ב:

ובזה מיושב מה שהקשו התוס' וראשונים על הרשב"ם בב"ב שם הא בשמעתין מגדף ועע"ז היינו לענין לחייבו מיתה כשברך השם וכן עע"ז באומר אלי אתה דומיא דמגדף ולא כפירוש רשב"ם שם ע"ז שמסר בהמה לכומרים לפטמה אלא עע"ז ממש כמו מגדף ולחייבו מיתה ש"מ מדאורייתא לא מהני תוך כד"ד וה"ה מגרש ומקדש מדאורייתא אינו מועיל חזרה תוך כד"ד וא"כ קשה ע"ש ולהנ"ל נ"ל דס"ל בודאי בשמעתין דנדרים מיירי מדין תורה וכשרוצה לחזור מגוף מעשה דקידושין וגירושין שתחזור לו כסף קידושיה וגט שלו ובזה לא מהני תוך כ"ד מן התורה וקידושין וגט שוין בזה וה"ה במגדף ועע"ז ממש שפושט יד בעיקר הוה כמעשה כי היכי דאמירה להקדש הוה כמסירה להדיוט לענין זה כמ"ש תוס' מנחות הנ"ל ה"ה מברך ה' ועע"ז שאומר אלי אתה בדבורו עביד מעשה פשיטת יד בעיקר ואין בו חזרה מן התורה וחייב מיתה. אבל התם בב"ב לא נקיט מגרש משום דמיירי מחומרא דרבנן בעלמא וזה לא שייך במגרש דהוה החזרה חומרא ואיך יבואו רבנן להקל ע"כ לא נקיט רק מקדש ומיירי שאינו חוזר מנתינת כסף קידושין אלא חוזר מדבור הרי את מקודשת אלא יהיה מעות מתנה ובזה מן התורה יכול הוא לחזור תכד"ד רק משום חומרא ולעז בעלמא. ומש"ה לא נקיט התם מגדף דההוא אינו יכול לחזור מן התורה ונהרג וכן לא נקיט עע"ז כבשמעתין, אלא נקיט ע"ז ולא עובד ע"ז ופי' שמסר בהמה לכומרים לפטום ע"ז דנאסרה משום מוקצה וחוזר בו תכד"ד לא ממסירת הבהמה אלא מדיבור שתהיה לפטום ע"ז אלא יהיה למתנה דכיון דלא הדר ביה מגוף המעשה אלא מהדבור הוה רק אי' דרבנן מוקצה ולא מדאורייתא וא"ש בעזה"י:

עיין רמב"ם פ"ב משבועות הלכה יח והשגת הראב"ד וכוונתו מבואר דהרי ס"ל להרמב"ם שיעור תוך כד"ד ג' תיבות שלום עליך רבי כמ"ש הלכה יז שם. ועיין בנזיר (כא ע"ב) יעשה פי כפיו ליין וברמב"ם פ"ב מנזירות הלכה י' השמיט יעשה וכתב רק ג' תיבות פי כפיו מיין, ע"ש והיינו משום דאין לו תוך זמן רק ג' תיבות ולא ד', וא"כ הכא בפ"ב משבועות הנ"ל שהם אמרו לו חזור בך והוא אומר חוזרני כי ה"ל ד' תיבות אחר גמר שבועתו ואיך יכול לחזור בו וכי תימא דמשערין כל אחד בתוך כ"ד של חברו כמו בשבועת העדות וטוען ונטען לזה כתב הראב"ד מה שייכות יש להני אינשי עם שבועתו וכדברי אלה כתב הד"מ ביורה דעה סימן ר"י אלא שבארתי יותר ע"ש:

אמרה קונם תאנים וענבים אלו וכו'. ובסיפא אמרה קונם תאנה שאני טועמת ולא תנן אלו והרגיש בזה בתי"ט. ולפע"ד דלפי דאמרינן דמתני' כר"ש עד שיאמר שבועה לכל אחד אבל לרבנן אפילו אמרה רק תאנים וענבים אלו נמי חייב על כל אחד ואחד. ולפע"ד היינו דוקא במונחים לפניה ואומרת תאנים אלו וענבים אלו ומדהוה לה למימר סתם פירות אלו ואמרה תאנים אלו וענבים אלו ה"ל לרבנן כפרט בהא ובהא נמי פליג ר"ש וקמ"ל מתני' כר"ש אבל אסרה עליה תאנים וענבים דעלמא דלא הומ"ל פירות סתם דה"א כל פירות שבעולם ולמיפטר נפשה מאחרינתא הוצרכה לפרוט תאנים וענבים וגם חכמים מודים לר"ש דלא הוה פרט עד שתאמר קונם לכל אחד ואחד וכן מבואר להדיא במס' שבועות (כג ע"ב) ע"ש ודאמרינן בשמעתין מתני' ר"ש היא מרישא מוכח דתנן אלו ולא מסיפא. ועי"ל רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל דברישא אע"ג דאסרה נפשה מתאנים וענבים ידועים ואין ענויותיהם שוים ואפשר שתתענה מזה טפי מזה ויש קפידא לבעל בענוי של זה טפי משל זה ואפ"ה הוה נדר א' לענין הקמה והפרה. ובסיפא אע"ג דאסרה מין שלם דלעולם הוה ענוי כמ"ש בש"ע סי' רל"ד סעיף סא ולפי תי' השני שבכ"מ דמייתי הש"ך שם ס"ק ע"ו דנראה לו יותר ע"ש. וקמ"ל דאפ"ה ה"ל לענין הקמה והפרה ב' נדרים כיון שאמרה ב' פעמים קונם שאני טועמת:

קונם תאנה שאני טועמת כו'. בירושלמי קונם תאנה שאני טועמת ועוד ענב פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע לקמן ט ע"א אי אזלינן בתר אמירת הנדר או בתר חלות הנדר ע"ש ופי' הפני משה שם אינו מובן. ולפע"ד הכי קאמר דהא משנתינו כר"ש והשתא בשלמא ברישא שאמרה קונם תאנים וענבים שאני טועמת הרי לא גמרה דבורה עד לבסוף א"ש. אך אי אמרה קונם תאנה שאני טועמת וכבר נגמר הדבור אלא שהוסיפה ועוד ענב ולר"ש כיון שלא אמרה קונם לענב ה"ל לענין חיוב חד איסור מ"מ לענין הקמה והפרה צ"ע הלא כשאמרה קונם תאנה שאני טועמת נגמר הדבור והיה יכול להקם או להפר זה לבד ושוב כשהוסיפה ועוד ענב איך יגרום זה הדבור האחרון שלא יכול להפר על תאנים לבד ואם יאמר מופר לתאנים לבד לא יועיל. ואמר דזה תליא בפלוגתא לר"ע דאזלינן בתר דבור ואמירת הנדר באמת יכול להפר לתאנים דבשעה שיצא מפיה יצא בכח שיש לבעל להפירו לבדו. ואמנם לר' ישמעאל דאזלינן בתר חלות הנדר ואז כבר נגמרו ב' הדבורים ולא יפר זה בלא זה כנלע"ד:

דף פז:

ר"ע אומר וכו'. עיין פי' רש"י ד"ה זו דברי ר' ישמעאל וכו' בסוף הדבור דלא שויה רבנן למימר הקמה עיקר עכ"ל. מבואר דמש"ה ס"ל להקיש הקמה להפרה ור"ע ס"ל הקמה עיקר ומקיש הפרה להקמה. והנה לכאורה האי קרא כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו עיקר קרא להקמה דעדיין לא שמענו אלא כשהחריש ביומו אבל אם אמר מיד קים ליך שוב לא היה יכול להפר אפילו ביום שמעו לא שמענו אלא מהאי קרא אישה יקימנו ומדכבר כתב אישה יקימנו ודוקא לענות נפש ממילא ידעינן דכל ההפרות דפרש' הכל לענות דאין שום סברא שיפר כל הנדרי' ולא יכול להקים אלא ענוי נפש לצערה בתמיה אלא ע"כ מדהקמה לענות נפש הפרה נמי לענות נפש וא"כ אישה יפירנו מיותר ולאקושי להקמה. ונ"ל דר' ישמעאל ס"ל יפרנו הוא דרשה גמורה יפרנו כלו ולא מקצתו שאפילו לתאנים לא הופר וכמו דמשמע להדיא מלשון הר"ן לעיל (פב ע"ב) ד"ה ואין מפר וכו' דיפרנו כולו משמע וכו' ע"ש ואין כאן יתור ולא הקישא אלא סמיכות בעלמא כמ"ש הר"ן (פו ע"ב) ד"ה למימרא וכו' ע"ש וכיון דלא מייתר לא דריש תרווייהו יקים ממנו וה"ל כהקים כולו ויפרנו כולו ולא מקצתו:

ואמנם רבנן נ"ל דס"ל יפרנו עיקר דהקמה לא צריך דהשתא בחרישה מקיים באמירת קים ליך לא כל שכן. ודאי ר' ישמעאל ור"ע נ"ל דס"ל כמ"ד לעיל (עו ע"ב) הפרת נדרים מעל"ע דנראה דניתן לו זמן לעיין מעל"ע א"כ אין ראיה שיקיים בדבורו בתוך מעל"ע ואיצטריך קרא יקימנו [ועיין היטב בלשון הר"ן לעיל (עט ע"א) ד"ה קיים בלבו וכו' ע"ש]. אך רבנן ס"ל כהלכתא אם נדרה עם חשכה ולא הפר שוב אינו יכול להפר ומכ"ש באומר להדיא קים ליך אפילו באמצע היום דמה שאם נדרה באמצע היום יש לו זמן עד שחשכה אינו מטעם כדי שיכול לעיין היטב שהרי אם נדרה עם חשכה אין לו זמן עיון אלא רגע אחת אע"כ האי קולא גז"ה בעלמא הוא ואין לך בו אלא חדושו כשהחריש אבל כשהקים בהדיא אפילו באמצע נדע מק"ו דחרישה דהוקם וא"כ אישה יקימנו מיותר להקיש להפרה מה הפרה מה שהפר הפר דרבנן לא דרשי יפרנו כולו כר' ישמעאל וכמ"ש בחי' רשב"א דלא תליא רבנן בדר' ישמעאל ודלא כהר"ן בשמעתין אלא אע"ג דלר' שמעון יפרנו כולו ולא מקצתו מ"מ רבנן לא משמע להו הך משמעות אלא מה שיפר מופר וילפינן מניה הקמה מהקישא מדמייתר הקמה. והשתא למאי דקיי"ל כמ"ד הפרת נדרים כל היום ולא מעל"ע ממילא הלכה כרבנן וכפסק הרמב"ם:

דף פח.

המדיר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות עיין ט"ז סי' רכב סק"ג הקשה כיון דחתנו אסור ליהנות מפירותיו מטעם איסור הנאה מ"ט לא יתן לבתו סתם ע"ש מה שתירץ ועפ"ז דחה דברי הפרישה. ואני אומר אם קושיתו קושיא אין תירוצו מספיק כי היא קושיא גדולה ועצומה דהרי אין לבעל בנכסי אשתו אלא הפירות וכל הנכסים שנסתלק הבעל מפירותיהם אין לו בהם זכיה של כלום ואין ידה כידו באותן הנכסים והשתא מה לי אם אחר אומר ע"מ שלא יהיה לו רשות בפירותיהם או אם הוא אוסר על עצמו הנאת הפירות או שחמיו אסר עליו הנאת אותן הפירות מכיון שמסולק מהפירות שוב אין ידה כידו [וכמ"ש התוס' להדיא בעירובין (עט ע"ב) ד"ה על ידי אשתו וכו' וע' מג"א סי' שסו ס"ק יט] ומ"ט לא יתן לה להדיא ומה הועיל הגאון ט"ז בתירוצו וי"ל קצת ע"פ מ"ש הר"ן לעיל (מז ע"א) ד"ה והוה יודע וכו' עיין וק"ל. אבל האמת יורה דרכו בודאי אי היה אסור באותן פירות היה מותר ליתן לבתו להדיא. אך אין הדין כן כי אע"פ שגידולי וחליפי קונם אסורים היינו אם היה נותן מעות לחתנו ונאסרו לו בהנאה שוב הפירות וחליפי המעות אסורים לחתנו עיין בר"ן לעיל (נז ע"א) במתני'. אך הכא אם עבר ונתן מתנה לבתו הרי הגוף שלה ושוב הפירות שמוציא הגוף ההוא איננו גידולים או חליפי איסורי הנאה שהרי קרקע של אשתו מוציאה פירות ולא קרקע של חמיו. וכיון שהפירות מותרים להבעל אם עבר ונתן לבתו. א"כ ממילא אסור לתת שום דבר לבתו כיון שהבעל יאכל פירות הוה כנותן לידו ואה"נ אם החתן יאסור על עצמו הנאת פירות אלו נכסים יכול ליתן לבתו להדיא כהפרישה ואין צריך לחוש שמא יתיר לו נדרו. ואם יתיר לו נדרו אם עבר למפרע או לא תליא בפלוגתת רשב"א ור"ן לעיל (פה ע"א) ד"ה ומהא שמעינן ופשוט לפע"ד:

ודע שיש עוד תקנה שהאב ילוה מעות לבתו ע"מ שאין לבעלה רשות ושלא ישתלם אלא מן האשה ולא מבעלה ומלוה להוצאה נתנה ותוציא המעות במה שתרצה ולא זכה הבעל פירות אותן המעות וכ"כ תשובת רדב"ז ח"א סי' מז והביאו בקיצור בכה"ג ונדפס בגליון ש"ע י"ד סי' רסז ועצה נכונה היא בעבד מכ"ש באשה. וצ"ל הא דלא משכחת בכסף ע"י עצמו בעבד בכי האי גונא שהלוו לו מעות משום שהלוה הזה עושה מעותיו אנפרות שאם לא ירצה הרב לקבל המעות בפדיונו של עבד וישאר עבד עולם ויוציא מעותיו של זה ויאכל וחדי ועבד פגיעתו רעה. אבל ודאי אי עביד הכי והלוה לעבד ע"מ שאין לרבו רשות ולא אחריות ההלואה כעובדא דרדב"ז מותר אפילו לר"מ בעבד מכ"ש באשה. ונ"ל נמי מ"ש רש"י בשמעתין דבאומר מה שתתן לתוך פיך מותרת ליתן לבעל מיד ונדחק

בטעמו וכוונתו בשעה"מ. ולפע"ד היינו מטעם הנ"ל שהאב מתנה עם בתו תנאי שלא תעשה עם המעות אלא כך וכך וכל שהיא משנית מתנאי אביה הרי היא גזלן ומתחייבת לשלם לאביה אם יתבענה בב"ד. וממילא אם נותנת לבעלה אינה נותנת משל אביה אלא מגזלה דידה שאין לבעלה רשות שהרי האב התנה שלא יהא לבעלה רשות ולא אונסים ופשיעותא עליו ואינו נהנה משל חמיו כלום. והרי זה ממש כמ"ש בש"ע י"ד סי' קעז ס"ה היתר לענין רבית וע"ש היטב בש"ך ס"ק כ' ע"ש ואפילו למ"ש התה"ד דמסופק אם מותר להערים בכך לקבל רבית דאורייתא מ"מ בנדרים בודאי מותר. ובזה י"ל שיטת הרמב"ם דס"ל רב ושמואל אליבא דר"מ פליגי וס"ל לשמואל לר"מ נמי מותר תנאי מה שתרצי תעשי וק' לשמואל מ"ט לא קמ"ל מתני' רבותא טפי במה שתרצי תעשי ולהנ"ל י"ל ע"כ לא פליגי רב ושמואל אלא אי קני יתהון בעל דס"ל לשמואל לא קני יתהון בעל. אבל עכ"פ אסורה היא ליתן ממנו לבעלה בשלמא אם התנה שתכסי בה או תעשה לפיך והיא משנה מהתנאי ונותנת לבעלה נעשה אצלה כהלואה שחייבת לאביה ובעלה נהנה ממנה ואין זה כיד בעלה בזה כמ"ש. אך באומר מה שתרצי תעשי א"כ כשתרצה לתת לבעלה זה הרצון גופיה הוא קיום התנאי אע"ג שאמר שלא יהיה לבעלה רשות הרי אין לו רשות אלא ברשותה ורצונה היא נותנת לו ובנתינה זו עושה מה שתרצה כמו שהתנה אביה וקנתה מיד אביה וקנה בעלה וזה אסור ומש"ה לא תנן תקנה זו דמה שתרצי תעשי במשנתינו. משום דלא תני אלא תקנתא שיהנה בעל מיד אבל מה שתרצי תעשי אסור לבעל ליהנות ומזה לא מיירי מתניתין:

ועי"ל דנקיט מה שאתה עושה לפיך לרבותא למאן דס"ל דיזון את אשתו היינו מזונות יתרים אבל הצריכים לפיה ונהנה הבעל תליא בפלוגתא דחנן ורבנן ועיין לעיל (לח ע"א) פי' רש"י ותוס' שם במתני' יזון אשתו ובניו א"כ י"ל הכא לא מיבעיא אם אמר מה שחכסי בה וכדומה שאין לבעל הנאה כ"כ אלא מה שנותנת לפיך דעל הרוב ירויח הבעל מזונות דאטו תרי כרסי אית לה אפ"ה שרי להתנות:

והנה בשיטת הרמב"ם הנ"ל ס"ל דלרמב"ם בעי' תרתי שיאמר ע"מ שאין לבעליך רשות וע"מ שתתן לתוך פיך או שאר דבר או מה שתרצי תעשי וכן מורה דעת הרב"י בש"ע י"ד סי' רכב סעיף א. אמנם התי"ט הוכיח מפי' המשנה להרמב"ם דס"ל כרבנן וסגי בלי שיאמר ע"מ שאין לבעליך רשות. ודוקא במה שתרצי תעשי בעינן תרווייהו ובאמת כן מורה לשון ש"ע א"ע סי' פה סעיף יא שלא כתב בלי רשות בעלה אלא בסיפא גבי מה שתרצי ולא בשארי פרטי תנאים דרישא וכמ"ש תי"ט דיוק זה ויהיה א"כ פסקי ש"ע סותרים זא"ז ונלפע"ד ליישב בעזה"י לפי המובן בדעת הראשונים דהתנאי ע"מ שאין

לרבך ולבעליך רשות הוה תנאי סותר למעשה דהרי אם יתן להרב עצמו הרי לך מתנה ע"מ שלא יהא לך בו רשות לעשות שום דבר ה"ל שני דברים סותרים זא"ז והתנאי בטל ומעשה קיים. וה"ה בנותן ליד עבד או אשה הוה כנותן ומדבר עם רבו ממש וה"ל תנאי סותר מעשה שהתנאי בטל ומעשה קיים. אמנם למסקנא אליבא דר"א מיירי פלוגתא בפורט ע"מ שתצא בו לחירות ס"ל לר"מ אי לא אמר נמי ע"מ שאין לרבך רשות שוב הו"ל כנותן לרב עצמו ע"מ שתוציא עבדך בו לחירות א"כ הרי לא נתן לו כלום רק מחיר עבדו וזה סותר מ"ש הרי לך מתנה וכן בפדיון מע"ש. זה נראה דעת ר"מ. אך הכא בנדרים אין התנאי סותר אילו היה נותן מתנה לבעל ע"מ שתלבש אשתך בהמעות היה יכול להתנות וה"ה אם נותן כך לאשה ואין כאן תנאי סותר ומ"ט לאסור לר"מ וצ"ל נהי דהקנין אינו סתור אבל מטעם איסור הנאה אסור ליתן לחתנו וכן לבתו על תנאי כך עד שיכפול ויאמר ע"מ שאין לבעליך רשות ושתתן לתוך פיך. ואמנם זהו בהלכות נדרים ומש"ה כ"כ ש"ע אבל בש"ע א"ע מיירי מדיני קנין אשה בלא בעלה סגי במה שתתן לתוך פיך וכדומה בלי שיאמר ע"מ שאיך לבעליך רשות חוץ במה שתרצי תעשי ומטעם שיבואר בסמוך אי"ה: ואמנם מה תועלת יש בהכפל אין לבעליך רשות ומה שתרצי תעשי. ואם נאמר מה שתרצי תעשי ה"ל כפורט א"כ למה לי ע"מ שאין לבעליך רשות דהא השתא קיימינן לשיטת תי"ט ע"פ פי' המשניות דבפורט לא בעי שיאמר ע"מ שאין לבעליך רשות. ונ"ל דהרי הא דאמרינן דע"מ שתרצי תעשי ה"ל כפורט דבר היינו משום דבשעה שתרצי לעשות הוברר למפרע שע"ד דבר זה הקנה לה והא לשמואל ניחא דכתבו תוס' דס"ל ברירה בתולה בדעת אחרים יש ברירה מדאתקין בגיטא דשכ"מ כו' ואין כאן מקומו. אבל העיקר בזה כמ"ש הר"ן לעיל ר"פ השותפים דכל דעיקר הדבר מתברר לשעתו ומיעוטו אחר זמן אמרינן יש ברירה ע"ש היטב. וה"נ מאחר שכבר התנה שלא יהיה לבעלה רשות רק לה ולא יהיה תלוי אלא במה שתרצי וקרוב לודאי שתרצה לעשות שום דבר בהמתנה ההיא ורחוק הוא שתמות ולא תרצי לעשות בו שום דבר א"כ בכל כי האי גונא יש ברירה ומש"ה צריכים שיאמר ע"מ שאין לבעליך רשות ג"כ מצורף למה שתרצי תעשי וא"ש:

והנה בס' התרומות סוף שער ששי כתב הר"נ בר' מאיר להרמב"ם ע"ש דמוכח משמעתין באומר ע"מ מה שתרצי תעשי ומעתה אין הבעל יורשה וכתב הש"ך בח"מ סי' סב ס"ק ו' ד"ה וכתב בעה"ת וכו' ע"ש בין שני חצאי עגולה. דמרשב"ם ורא"ש מוכח בהיפוך דהבעל יורשה ואפ"ה מותר ליתן לבתו ותעשי מה שתרצי ואולי לא תבא לידי ירושה שהיא תוציא המעות בחייה ע"ש ובב"ש סי' פ"ה סס"ק כג ע"ש. ולפע"ד עיקר ראיות הרנב"ם הוא מדהותר ליתן לבתו בתנאי מה שתרצי תעשי אפילו לר"מ ע"כ משום דהוה

תנאי וכל זמן שלא רצתה לעשות בו דבר לא קנתה. א"כ ממילא אם מתה טרם שגילתה רצונה הרי המתנה חוזר להנותן ואין בעלה יורשה זה כוונת הנ"ל. וצ"ל רשב"ם ורא"ש דמוכח מדבריהם דיורשה ס"ל כמ"ש חידושי ריטב"א בקידושין דהכא לא מטעם תנאי אתינן עלה אלא מטעם שיור במתנה שנתן מתנה גמורה אלא שהשאיר לעצמו באותה מתנה שכל זמן שלא תרצה האשה לעשות רצונה באותה המתנה הוא משויר אצלו שכל מי שיעשה בו דבר שלא ברצון האשה הוא פוגע בהכח שהשאיר לעצמו בהמתנה. ולפ"ז כשמתה האשה ובטל רצונה ולא שייך לומר שיעשה אדם דבר שלא מרצונה שהרי לא יהיה לה שוב רצון ממילא בטל שיור ששייר במתנה והבעל יורשה. כנ"ל דעת הרשב"ם והרא"ש. אבל דברי הר"נ בן מאיר שבבעה"ת נראים יותר:

וראיתי ברדב"ז ח"א סי' מז הנ"ל שכתב וז"ל אבל בנידון שלפנינו הדבר ברור שאפי' לא אמר ע"מ שאין לרב רשות בהם סתמו כפירושו שהרי כדי להפקיע עצמה מרבה הלוה לה וכו' ולא גרע ממוכר נכסיו כדי לעלות לא"י וכו' ע"ש ומסיים וזה פשוט מאד. ובאמת תמהתי מאד על התוס' בקידושין שהביאו מפסחים והכ"מ נדחק ברמב"ם פ"ג מק"פ הלכה ב' אהא דה' זכיה ומתנה ותימא אין לך אומדנא דמוכח יותר מהתם ועיין בלשון הרמב"ם איך העבד והרועה עסוקים באותו ענין ואיכא נמי תקנתא דרביה וניחא ליה גם לרביה ומה קושיא מהתם. גם מה דמייתי מפ' בן סורר ומורה אין ראיה דהלכה כרב ששת משום דהתם לא הומ"ל ע"מ דבר פרטי דא"כ כל זמן שלא עשתה דבר הפרטי ההוא הרי הוא של בעל המתנה ונמצא לא גנב משל אמו וע"כ לא הומ"ל אלא לרב ששת אבל לר"א צ"ל כתי' קמא שם מסעודה המוכנת לאביו ולאמו:

ודע דמדקאמר סעודה המוכנת ופי' רש"י שם דההוא בודאי שייך לה מבלי רשות בעלה וכן ממ"ש במס' נזיר שקמצה מעיסתה דמיירי תוס' בקידושין קשיא לי אמסקנא דמאי צריך בעירובין שיהי' לה בית באותו חצר כיון שקנין העירוב הוא שמקנה לחברו פת למאכלו ושיאכל אותו בבית העירוב ויהיה שם דירתו ועיין לשון רש"י עירובין (מט ע"א) ד"ה משום דירה וכו' ע"ש וא"כ אי הוה נותן לאשה פת לאכול למזונותיה בזה יש לה יד גמור ויכול נמי להקנות על ידה לאחר על אופן זה וצ"ע לכאורה. מיהו בשמעתין י"ל אזלא נמי לשמואל דס"ל התם עירוב משום קנין שקונה הקרקע בהאי פיתא נמצא מקנה לו הככר קנין גמור לא לאכול אלא לקנות בו קרקע ביתו והיה ראוי שיקנה במעות ע"ש וא"כ י"ל בהא אין יד לאשה לקנות ע"מ להקנות לאחרים אם לא שיתן הבעל מתנה לעצמה אבל ע"מ להקנות לאחרים לא שידה כיד בעלה ולא יצא מרשותו וא"ש שמעתין. אבל להלכתא דקיי"ל עירוב משום דירה ואינו מקנה הככר רק לאכול דוקא במקום

דירתו ולזה יש לאשה יד א"כ מ"ט דברייתא דקתני לא ע"י אשתו. ונ"ל לדינא נימא ברייתא אתיא כב"ש (עירובין ע"א) דס"ל אפי' ביטול רשותא מיקני רשותא הוא מכ"ש דעירוב קנין הוא ומש"ה ע"י אשה לא אא"כ יש לה בית באותו מבוי. ומיושב בזה פסקי הרמב"ם והש"ע דגבי עירובי חצרות לא בעי בית באותו מבוי נגד מסקנת ש"ס דשמעתין ועוד בעירוב תבשילין דלא שייך בית באותו מבוי ופסק דמזכה ע"י אשתו. ובש"ע ח"מ סי' רמ"ג סעי' יד פסק רמ"א כבשמעתין וא"ש דהתם לאו במקנה מידי דאכילה ולאכילה אלא מקנה שום דבר ע"מ להקנות לאחריני וזה א"א כ"א ע"י מגו דזכיה לנפשה וק"ל:

דף פט.

אמר ר' ישמעאל הרי הוא אומר ונדר וכו' לולי דמסתפינא הוה אמינא דר' ישמעאל בלי שום קרא נמי מסברא אזלינן בחר חלות הנדר דאז איכא קפידא לבעל וע"ד נודרת אבל באמירה בלי חלות מאי איכפת ליה ומכ"ש לפמ"ש הר"ן לעיל (פד ע"א) דבכל מקום אזלינן בתר חלות הנדר משום לשון ב"א ע"ש וה"נ איכא טעמא משום דע"ד בעלה נודרת. וא"כ אי ליכא שום קרא מסברא היינו אומרים דאזלינן בתר חלות הנדר והא דאמר ר"י לר"ע הרי הוא אומר ונדר אלמנה וכו' הוה ליה לאפוקי מדר"ע דדריש אשר אסרה וכו' לעומת זה א"ל ר"י הרי כתיב ג"כ ונדר משמע דאזלינן בתר נדר. אבל לעולם לא צריך קרא להכי ועיקר קרא לכדפסיק תנא דבי ר' ישמעאל כתובות מט ע"א ומיושב קושית תוס' שם ד"ה ונדר וכו'. ולר"ע נ"ל עיקר קרא לדהכא ודרשא דהתם אינה מוכרחת כל כך. ע"ש תוס' ד"ה ואימא וכו' ובראש וכו' שם וק"ל:

תשע נערות. משמע מפי' המשנה להרמב"ם דר' יהודה ס"ל דיתומה קטנה בחיי אב חוזרת לבית אביה ונתרוקן רשות לו. ועיין תוס' חדשים שבגליון משניות ועיין בכ"מ ולח"מ. ולפ"ז ה"ה לענין ממון הוה ברשות אביה דנדרים וממון תרווייהו מבנעוריה בית אביה נפקא כל שבח נעורים לאביה וצ"ע קצת במתני' כתובות (מג ע"ב) מתני' המארס בתו וכו' ובש"ס שם יהיב טעמא דר' יהודא משום שברשותו נכתבים וקשה תיפוק ליה לר' יהודה עדיין היא ברשות האב ועוד מ"ש הראשונה מהשניה. ובירושלמי איתא ר' יוחנן אמר לת"ק ב' הם וכדברי ר' יהודה ג'. נ"ל ה"פ לת"ק שתים בוגרת ויתומה דמה לי יתומה בחיי אב או יתומה שמת אביה הכל שם יתומה וכ"כ הפני משה. אמנם לר' יהודה דמחלק דקטנה חוזרת א"כ יש חילוק בין מת בעלה למת אביה דבמת בעלה יש הפרש בין קידשה בקטנות או בנערות משא"כ יתומה ממש. וא"כ ג' הם. יתומה בחיי אביה

ויתומה ממש ובוגרת ומוכח כהרמב"ם. מיהו לא הבנתי לשון פי' הרמב"ם שבפנינו משמע ג' מחלוקת ר"מ ור"י ורבנן:

דף פט:

קונם שאיני עושה לאבא ואביך אם אני עושה על פיך. עיין ר"ן שכתב דעכ"פ דברים שבינו לבינה הוה היינו לר' יוסי דמתני' אתיא כוותיה ולשיטת הר"ן ופירושו לעיל (פב ע"ב) דלר' יוסי הנאת פלוני עלי דברים שבינו לבינה הוי. אך הרא"ש כתב בשם י"מ דהנאת פלוני אפי' דברים שבינו לבינה לא הוה דוקא פירות פלוני עלי אבל הנאתו לא וכ"כ שם התוס' ע"כ הוצרכו הכא במתני' לפרש הטעם משום דגנאי היא לו שלא יהנה אביו ע"י שעושה לפיו וזה הוא סברת הטש"ע סי' רל"ד שבסעיף ס' דקדק וכתב פירות של איש אחד ובסעיף ס"ט כתב שאיני נהנית וכו' וא"כ ה"ל כי"מ הנ"ל וממילא הוצרך הטור לומר דהוה גנאי כמ"ש הש"ך שם ס"ק פה ולא הומ"ל דהוה בינו לבינה משום שנאסרה בהנאת האבות. והלח"מ פי"ב הלכה יב נתקשה בזה ע"ש. ובירושלמי פליגי אמוראי בפירושא דמתני' חבריא אמרו מתני' משום ענוי נפש שלו. פי' דגנאי הוא לו וכן פי' הפני משה. ור' זעירא ור' הילא אמרי משום ענוי שלה. ופי' שלא תוכל ליהנות מאותו פלוני וכהר"ן:

והרמב"ם בפי' המשנה פי' דבר מחודש דאני עושה על פיך דמתני' אין פירושו כשאני עושה לפיך דברייתא דהתם הפי' כפשוטו שהיא עושה לפיו. אך מתני' עושה על פיך פי' ציית ושומע לקולו ועושה דבר על פי צוואתו. וכוליה מתני' חדא בבא היא ומיירי מנערה המאורסה דאביה ובעלה מפירין נדריה ונדרה נדר כך אם אעשה על פי רצונך יאסר הנאת אבי' עלי' וכשעושה ע"פ רצון אבי' יאסר הנאת בעלה עליה. ובארוסה שניהם מפירים בצירוף ואז כששניהם מפירים והיא עושה ע"פ הפרתם עי"ז חל הנדר שתיאסר בהנאת שניהם שע"י הפרת האב חל איסור הנאת הבעל. וע"י הפרת הבעל חל איסור הנאת האב. וקמ"ל דחלות הנדר וההפרה חלין כא' וה"ז מודר ומופר בבת אחת. ולפ"ז לא גרס הרמב"ם אלא אבא ולא אביך. ואפשר דבהא גם ר"נ מודה אבל ברייתא דאני עושה לפיך ודמשמשתך בהא פליג ר"נ. ותימה על הרע"ב ותי"ט דלא הרגישו בשנוי פירושו:

נטולה אני מן היהודים. האי לא דמי לדמשנה ראשונה לקמן התם תשמיש קשה לה ואנוסה היא כפי' רש"י ביבמות ומייתי הר"ן לקמן אבל הכא אין קשה לה שהרי אם לא ישמש בעלה ויגרשנה לא תהיה נטולה מן היהודים וק"ל:

אם משמשתך וכו'. נראה מיד בתחלת הערה חל הנדר דהרי שמשתו. וסוף ביאה הוה באיסור הנאה דנטולה מן היהודים. ומשום כן לקמן בהאי עובדא דשבשי' ואנסבי' איתתא משמע בנישואין צ"ע איך אפשר אם בחופה בלי בעילה כלל דכיון שנגמרו הנישואין כבר נאסרה הנאת עולם עליו ואסור לבוא עליה עד אחר הותר הנדר א"כ להרמב"ם ופסק הש"ע א"ע וב"ש רסי' ע"א דחופת נדה וכל חופה שהביאה אסורה אינה קונה א"כ חופה זו אם תקנה תיאסר ביאתה וממילא אינה קונה ולא חל הנדר ודוחק שכיון שהעראה אפשר ממילא הוה חופה הראויה להעראה ותקנה ושוב תיאסר ההעראה שהוא דוחק ודבר שאין הדעת סובל. וגם לומר שלא הכניס לחופה כלל אלא הערה בה ופירש מיד הוא דוחק. ועיין ברמב"ם רפ"י מאישות. אבל הנ"ל דשבשי' והכניסו לחופה והתיר לו ביאה ממש וסמיך עצמו שאחר שיתיר הנדר ויעקור הנדר מעיקרא יהיה ביאת היתר למפרע והחופה קונה קנין גמור כיון שדעתו לבעול כמו חופות פסולות וכמ"ש הלח"מ פ"י מאישות הלכה ב' ע"ש אע"ג דאין נכון לעבור לכתחלה ע"מ שיתיר אח"כ הנדר ויעקור הנדר מעיקרא. מ"מ הכא כיון דחייש לדר' נתן ולא היה אפשר להתיר עד שיחול וא"א לזה למנסב איתתא ולקיים מצות פ"ו התיר וכמ"ש ב"י סי' רכ"ח ד"ה ובמנדה עצמו וכו' מ"ש בשם תשובת רשב"א ומשיאים לו עצה זו משום שלום בית וכשיתירו נדרו לא ישא עליו עונש הנדר לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו עכ"ל ע"ש. וה"נ דכוותיה ולפ"ז א"ש טובא מאי דקאמר רבא מאן חכים למיעבד וכו' משמע דעביד רבותא לקולא והיינו כנ"ל דאי לאו דסמיך על הוראתו דאיכא למיחש עכ"פ לדר' נתן וא"א להתיר עד דאנסיב לא היה לו להקל בהנ"ל משום חומרא בעלמא. אך יען חכים טובא וסמיך על שמועתו דפליגי בהתרת החכם ואיכא למיחש לדר"נ ע"כ הקיל בהנ"ל וק"ל. ואי הוה מצינן לפרושי דלא לינסיב איתתא אקידושין קאי ולמאי דקי"ל קידושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין לא הוה צריך להכי אך רבא מיירי בשמעתין ואיהו ס"ל לא הוי קידושין וע' מ"ש תוס' קידושין נא ע"א. ועוד נסיב משמע נשואין וכנ"ל:

ואינסיב איתתא ושרקיה טינא. בזה ישבתי הפסוקים בשמואל ב' קפיטיל ז ויאמר נתן אל המלך כל אשר בלבבך עשה כי ה' עמך. ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן לאמר וגו' האתה תבנה בית לשמי. ע"ש פי' רש"י בשם המדרש וקשה מ"ט לא אמר הקב"ה לנתן מיד שלא יבנה והניח לנתן לטעות בהוראתו לאמר לך עשה. אבל הענין כי דהע"ה נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לה'. ופי' לשון זה שתלה נדרו בתנאי שאם יתן שנה לעיניו על יצועי מטתו טרם ימצא מקום לה' לא יבוא באהל ביתו ולא יכנס לשם. נמצא א"א להתיר

נדרו עד שיחול וישן על ערש יצועו שאז חל הנדר דהכנסת אהל בית. והניח לנתן הנביא לטעות בהוראה ולומר לו כל אשר בלבבך עשה כי ה' עמך ועל סמך זה שכב באותה הלילה על ערש יצועו וחל הנדר. ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן וגו' האתה תבנה בית ועי"ז התחרט והותר לו נדרו של הכנסת בית וק"ל:

דף צ.

מפר מחשבות ערומים. אין פסוק זה מיוחד לדרשא זו ולא אתיא להכי כלל אלא מדמצינו לשון הפרה גבי מחשבה ש"מ והפר דפ' נדרים נמי קאי אפי' אמחשבה. ונראה דה"מ לאתויי מדר"ע (פט ע"א) מאשר אסרה על נפשה. אלא דהו"מ למימר דלמא קרא מיירי בלאחר שלשים יום דתליא בזמן אבל לא בלאחר שאתגרש ע"כ מייתי מ ושוב כיון דידעינן דאפי' מחשבה מפר ממילא מוקמינן קרא אשר אסרה אפי' בלאחר שאתגרש וק"ל:

אבל בשאלה וכו' דכתיב לא יחל דברו משמע בר"ן דלא יחל משמע שמחלל דבר שכבר חל והוה לא יחל כמו תשרש עקירת השרש וכמו ודשנו את המזבח סילוק הדשן וכן לא יחל סילוק חלות הנדר. ואמנם רבינא משמיה דרב פפי בסמוך דריש לא יחל דברו אפילו דבור בעלמא קודם שחל נמי לא יחל. וכתב בתשובה המיוחסת בסי' רע"א דרבינא ע"כ ס"ל שאין שום סברא לחלק בין תחלה בזמן דממילא קאתי או במעשה אם. דאלת"ה מנ"ל דלא יחל דברו קאי בתחלה במעשה דלמא תחלה בזמן. וכתב שם דפליג אאביי לעיל (פט ע"א) דאמר מתניתין תלי' נפשה ביומי וכו' ס"ל לאביי לר' ישמעאל דאזיל בתר חלות הנדר מ"מ יומי דממילא אתי הוה כמו חל הנדר ופליגי אביי לעיל ורבינא בשמעתין בהא ע"ש וע' פי' רש"י לעיל פט ע"א ד"ה אפי' תימא וכו' יש לדחות משמעות זה:

אין חכם מתיר כלום עד שיפר. עיין בר"ן בפסק הלכה שהאריך ועיין לח"מ פי"ב הלכה יב וש"ך סי' רל"ד ס"ק מ"ג שהקשו מזה אהרמב"ם שכתב היין שאני טועם. אם אכנס לבית של פלוני ובטור כתב ככר זה עלי אם אכנס לבית פלוני. וקשה דוקא לבית אביה שקשה לה לקיימו אבל לבית פלוני מאי איכפת. ונדחקו בזה ולק"מ דהא לעיל (עט ע"ב) כי פריך לא לרחוץ ולא תתקשט כתב הר"ן מקונם עיני בשינה היום וכו' מבואר מדבריו דאי הוה אסורה בפירות מיד מחששא דבתנאי לא מזדהר לא הוה פריך מידי דהש"ס אזלה לרבנן דבעל מפיר בלי חלות רק שיהיה קצת הכרח וזה מיקרי הכרח. ועיין פלוגתת הר"ן והשואל בזה בתשובת הר"ן סי' נא מ"מ לרבנן דר"נ משמע בודאי דהכי הוא מש"ה הקשה הר"ן הא אסורה בפירות מיד וחי' כיון דאמרה אם לא ארחץ ולא אמרה

היום לא תתסר בפירות עד שתרחץ. ואמנם הר"ן פ"ג דשבועות והעתיק לשונו בעצמו בתשובתו הנ"ל בסופה דבככר וכל דבר שאין לו משך זמן אפי' אמרה אם ולא אמרה מהיום מ"מ נאסרה מיד וכבר כתבתי מזה לעיל (עז ע"א) בחידושינו ע"ש וא"כ ממילא דמיפר מיד כיון שנאסרה מיד והטור מיירי מככר והרמב"ם בה' י"נ פי' מיין ידוע המונח עתה לפניה וכדומה ואסורה ליהנות מיד דלמא תכנס לבית פלוני וא"ש. ובלאה"נ י"ל דאין הכרח לתירוץ הר"ן הנ"ל די"ל הא דפריך בפשיטות לא לרחוץ ולא תיאסר היינו לר"נ דלא חשש בתנאי לא מזדהר ושוב פריך ועוד מ"ט דר' יוסי פי' לר' יהודה דבתנאי לא מזדהר ואסורה מיד מ"ט דר' יוסי ודלא כהר"ן וא"ש הרמב"ם. ועיין שם בתשובת הר"ן סי' נא ומייתי ליה ב"י סימן רכ"ח דאי ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא א"כ כשמסופקים ואזלינן להחמיר ה"ל כאילו חל ומתירים לו וצ"ע הא ספיקא דאורייתא לא היה אלא מספיקא ולא כודאי וא"כ איך נבוא להקל. ואי נימא דהשתא דמחמרינן ממילא דעת הנודר על כך וה"ל ודאי א"כ אי ספיקא דאורייתא להחמיר מדרבנן נמי נימא דעתו לכך מעיקרא וסברא זו כבר כתבתי לעיל בסוגיא דחליפין וגדולין ע"ש וצ"ע:

דף צ:

בעזה"י נכתב מה שחנני ה' ית' בסיומא דמס' נדרים:

בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה. יוצאות פי' כופין להוציאן בין בנאנסה בין ברצונה. ואע"ג שכתבו התוס' בזבחים (ב' ע"ב) ד"ה סתם וכו' דאין כופין אותו להוציאה אם ירצה שלא תשמשנה. התם איירי שהיא אינה תובעת להתגרש אז אם אין הבעל רוצה להוציאה אין כב"ד כופין. אבל אם היא תובעת כיון שא"א לו לקיים עונתה למה יעגנה בחנם אע"פ שחטאה וזינתה ברצון ונאסרה עליו מ"מ אין לנו לעגנה וכופין אותו להוציאה וזה נ"ל פשוט ודלא כנב"י תנינא סי' י"ב ע"ש. מיהו בתשובת הרדב"ז ח"ב ומייתי ליה בטהרת הקדש שם פליג גם אתוס' ע"ש:

ונוטלת כתובה. היינו באונס אבל ברצון אפילו למשנה אחרונה דיקיים מ"מ כתובה אין לה. כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ובחבורו. וכתב בס' בני אהובה מדלא הזכיר שאם יקיימה למשנה אחרונה צריך לכתוב לה כתובה מחדש אע"כ אפילו מכאן ואילך אין לה דטעמא מאי תקנו כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והכא תהיה קלה בעיניו ויוציאה. ומבואר דס"ל להרמב"ם כהירושלמי בשמעתין דאם היה חבר יוציאנה אפי' למשנה אחרונה אלו דבריו ודפח"ח:

האומרת טמאה אני לך. בגמרא אר"פ בדיק לן רבא וכו'. להבין ספיקתו של רבא י"ל ע"פ ש"ס יבמות (פה ע"ב) דרבין בן נחמן מוכיח מברייתא לא יקחו לא יקחו דהוזהרו הכשרות להנשא לפסולין דהצווי על הנשים כאנשים. ורבא ס"ל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת ע"ש ודרך אגב אומר דמה דיליף ברייתא דת"כ דמייתי ביבמות שם תרי זימני לא יקחו לא הוה צריך לזה דמלשון לא יקחו גופיה ולא כתיב לא יקח נמי מוכח כן כדדרשינן מלא תקיפו א' כמקיף וא' הניקף כדפי' רש"י להדיא במס' מכות (כ ע"ב) סוף ד"ה דאמר לך מניה וכו' מדאפקיה בלשון רבים וכו' משמע דאתרי אזהר רחמנא עכ"ל. ועיין במס' נזיר (נז ע"ב) תוס' ד"ה ורב אדא ב"א ע"ש היטב. אלא דהדרשא פשוט יותר מדכתיב תרי זימני לא יקחו מרבינן נשים נמי. אבל באמת עיקר דרשא דתרי קראי אצטריך לחילוק לאוין בקידושין (עז ע"ב) ע"ש. והרבה נתבטלו בזה בתשובת נב"י תנינא חא"ח סי' קי"ח ע"ש. ואמנם מ"ש תוס' בשמעתין בשם הר"א דאשה לא מצווה. הוא פשוט מאד דכוונת הר"א כך הוא דלמסקנת רבא שם דלא הוזהרו הכשרות להנשא לפסולין משום דס"ל בני אהרן ולא בנות אהרן לא קאי איסורא כלל על הנשים אפילו הפסולות שלא להנשא לכשרים אלא מטעם קדושת הכשרים שהיא מביאתו לידי חילול ובאמת הקשה הרשב"א בשם הרמב"ן שם ביבמות ת"ל משום לפני עור ותי' דהכא יחד עליה לאו בפ"ע ע"ש. וס"ל לר"א דכל היכא שהוא אינו עובר עבירה שהרי אפילו קמי שמיא גליא שזינתה מ"מ כיון דמדינא אינו צריך להאמינה הרי אינו עובר כלום ובניה כשרים למזבח שוב אין עליה כלום. שהיא איננה מצווית לקדש עצמה שאין בה שום קדושה רק עליו. זה הוא סברת ר"א שבתוס' וכן משמע מדברי חי' רשב"א דשמעתין וכן מבואר בדברי חי' המיוחסים לריטב"א אלא שהלשון מגומגם שם קצת. מצאתי שכוונתי קרוב לדעת בני אהובה פכ"ד מאישות ע"ש. ועיין תוס' ב"מ (ע' ע"א) ד"ה מעות וכו' ע"ש. ואמנם מ"מ הקשו תוס' על ר"א דס"ל דלדעת רבין בר נחמן דס"ל הוזהרו הכשרות לינשא לפסולים דקרא משמע לרבות גם נשים מטעם עצמם ולא מטעם הזכרים א"כ כי היכי דבנות הכהנים מוזהרים ה"ה נשי הכהנים אפילו הם בנות ישראל כיון שנשואות לכהנים מוזהרים לקדש עצמן וא"כ עכ"פ תיקשי לדידיה משנתינו איך הותרו במשנה אחרונה בקום ועשה ויבואר לקמן אי"ה תי' על קושית התוס':

נחזור לענייננו דודאי לרבין בר נחמן דס"ל דהיא מוזהרת בקדושת עצמה א"כ י"ל כיון שנאנסה אין לה כתובה דלא מצית למימר אנא הא קאימנא קמך ואתה נסתחפה שדך דמה לי הוא מה לי היא. אך לרבא דהיא אינה מוזהרת אלא לקדש את הבעל ולא עצמה שפיר טוענת נסתחפה שדהו. ופשיט ליה ר"פ כדברי רבו רבא ממשנה ראשונה. וא"כ

לכאורה תיקשי אדרבין ב"נ הנ"ל דס"ל גם היא מוזהרת וא"כ אין לה כתובה ובמשנתינו מוכח דיש לה כתובה:

אמנם לכאורה י"ל עיין בכתובות (נ ע"ב) לאבוה דשמואל ורב שם אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה חיישינן שמא סופה ברצון ומבואר בתוס' דמן התורה אסורה וכתב הפני יהושע שכן דעת תרגום ירושלמי פ' תצא והוכיח הפני יהושע בשני דבורים שם משום דאנן סהדי וחזקה שממש א"א לה שלא תהיה סופה לרצון דיצרא אלבשה ואבוה דשמואל וסייעתו ס"ל דהלבשת יצר מקרי רצון ומייתי הירושלמי דר' יוחנן ס"ל הכי להדיא לכן אי לאו דליכא עדים בפנינו שצוחה מתחלה ועד סופה וא"נ מיעוטא דמיעוטא כמו שרה ואסתר וכיוצא בה שכתבו התוס' אבל זולת זה הוה חזקה ואנן סהדי שסופה ברצון ועל סברא זו לא פליג רבא אלא ס"ל דהאי רצון גופיה אונס הוא ותניא כוותיה דרבא התם. וכתב השיטה מקובצת שם מ"מ לא הוה תיובתא דאבוה דשמואל דאיכא שם ברייתא אחריתא דמייתי תניא אידך ע"ש מ"מ הלכה רווחת כרבא:

ועכ"פ נלע"ד לאבוה דשמואל וסייעתו אפילו אין כאן עדים שנאנסה אלא היא אמרה נאנסתי מתחלה ועד סוף אסורה לבעלה למשנה ראשונה. אע"ג דאית לה מגו דאי בעי שתקה מ"מ ה"ל מגו במקום חזקה ואנן סהדי דהוה סופה ברצון ונאסרה על בעלה מספיקא. ומ"מ כתובתה לא אבדה דהיא אומרת ברי לי שלא היה סוף ברצון ואין להפסיד שטר כתובתה ואולי יכול להשביעה תחלה. ע' ברמב"ם פ' כד מאישות. וז"ל הטור א"ע סי' קכד וגם לאחרים שכופין אותו להוציאה הוא אומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם היא נאמנת וצריך ליתן לה כתובה ע"ש. ואם הדין כן הוא א"כ י"ל אשת כהן שנאנסה אין לה כתובה ומשנתינו לאו באשת כהן אלא באשת ישראל שנאנסה והיינו טמאה אני לך דייקא לדידי ידעתי שהייתי באונס גם בסוף אלא לך אני טמאה ויוצאת ונוטלת כתובה. ובמשנה אחרונה צריכה שתביא ראיה שנאנסה עכ"פ ואינם יודעים שצוחה בסופה ואז יוצאת. וא"ש דאי לא תביא ראיה מותרת וליכא משום שויא נפשה חתיכה דאיסורא דהרי היא אומרת טמאה אני לך דייקא אבל אני ברי לי שנאנסתי מתחלה עד סוף. נמצא לא פשיט ר"פ מידי. אלא דפשיט שפיר לשיטת רבא רבו דקא בדיק ליה דהרי לרבא אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה וע"כ מתני' באשת כהן שנאנסה ויש לה כתובה משום דא"ל נסתחפה שדהו כיון שהיא אינה מוזהרת אלא על ידו. ומ"מ לרבין ב"נ לא תיקשי דאיהו מצי סבר כאבוה דשמואל הנ"ל וק"ל:

ונטולה אני מן היהודים. בירושלמי דשמעתין פריך אתוספתא ואמתניתין דריש מכלתין דתנן מודרני ממך ומופרשני ממך אמאי לא תנן נמי נטולה אני ממך ומשני דסמיך עצמו

אסיפא. פי' אהך משנה אחרונה דתנן נטולה אני מן היהודים ע"ש. מבואר מזה דס"ל להירושלמי שזהו בעצמו הנדר שנדרה עכשיו בפנינו באמירתה לשון זה נטולה אני מן היהודים. אבל לכאורה למסקנא לעיל (ה ע"א) ובר"ן שם (ה ע"ב) דלמאי דקיי"ל ידים שאינם מוכיחות לא הויין ידים צריכים לומר מודרני ממך שלא אוכל לך אי שלא אשמשך וכדומה אבל בלא"ה לא נאסר כלל לפי' ב' דהר"ן שם. א"כ במשנתינו דתנן נטולה וכו' לחוד בלי פירוש. א"כ משמע שאין זה לשון נדרה אלא סיפור דבריה מה שעשתה כבר וכוליה משנתינו מיירי בענין נאמנות שלה כשמספרה שכבר נדרה הנאת תשמיש נאמנת לה. ובזה יש קצת הכרח לפי' המשניות להרמב"ם דמפרש שהיא אסרה הנאתה על היהודים. וכ"כ הטור סי' רל"ז שאסרה תשמישה על היהודים וכתב הפרישה והב"ח דמגו דחייל על כל היהודים חייל נמי אשיעבוד בעלה. ע' ש"ך ס"ק פ"ג וצריך להסביר דאע"ג דכתב הר"ן דלא חייל על היהודים אלא מגו דחייל אבעל. י"ל כמ"ש הר"ן לעיל (פו ע"ב) ד"ה ועוד וכו' וא"ת ואי אלמוה וכו' ונ"ל כיון דמדינא חייל וכו' ע"ש היטב וה"נ דכוותיה ודעת לנבון נקל. מ"מ נ"ל הכרח לפרש כן דלכאורה אי ס"ד דנטולה אני רוצית לומר שאסרה הנאת תשמיש יהודים עליה נהי שנדרה כן מחמת דקשה לה התשמיש וכדמצינו כיוצא בזה שאדם אוסר עצמו בנדר מה שקשה לו לגופו לעיל (סו ע"א) שהיין רע למעיים והבצל קשה ללב. מ"מ כיון שאין זה לשון הנדר בעצמו אלא הודעה לבעלה שאסרה תשמישו עליה. מה צורך להודיעו שאסרה עצמו על כל היהודים די לה להודיעו שאסרה הנאתו עליה. אע"כ משום שלא תפסיד כתובתה כמ"ש בפי' הרא"ש וכפי' רש"י ביבמות קיב ע"א ד"ה נטולה וכו' וס"ל להרמב"ם והטור דבכי האי גונא הוה כאילו תובעת כתובתה להדיא ואינה נאמנת שוב כמ"ש הר"ן בשמעתין סוף ד"ה ולענין הלכה. אע"ג דרש"י ביבמות שם ד"ה או לא אמרה וכו' כתב כוונה אחרת במ"ש כל היהודים. אין פירושו מוכרח לשיטת תוס' שם ע"ש. ע"כ פירשו הרמב"ם והטור באוסרת תשמישה על בעלה ואז הוצרכה להודיעו שאסרה על כל היהודים דאל"ה לא חייל כיון דמשועבדת לו לבעלה וכמ"ש לעיל בשם הפרישה והב"ח ועיין עוד בסמוך אי"ה:

והנה לכאורה מסוגיא דיבמות הנ"ל דשקלי וטרי רב ושמואל ושארי אמוראים משמע דאיפשטא להו איבעיא דלרבנן נמי דברים שבינו לבינה הוה ולא ענוי נפש דאי ס"ד ענוי נפש הוה א"כ יפר לעולם מאי שקלי וטריא ליבם אחר שכבר היפר הבעל לפי' רש"י שם ועתי"ט כאן מ"ש. אמנם נ"ל דאין ראיה דלפע"ד אפילו אי ענוי נפש הוה ומדינא מופר לעולם מ"מ מתקנתא דרבנן תהא נטולה מן היהודים ממ"נ אי תשמיש קשה לה מאי

איכפת. ואי לא ורצתה להפקיע עצמה מבעלה קנסוה רבנן שלא תהיה כל אחת עושית כן. והא דהוצרך הש"ס לעיל (פ"ב ע"א) למימר רבי יוסי היא לאו משום דקתני ותהא נטולה מן היהודים דהאי תקנתא דרבנן הוא. אך מדקתני יפר חלקו ואי ס"ד ענוי נפש הוא וביכולת שלו להפר כלו והוא אינו מיפר אלא חלקו א"כ גם חלקו אינו מופר אע"כ דברים שבינו לבינה הוה וכיון שאינו יכול להפר אלא חלקו הוה הופר כולו. עיין לעיל לשון ר"ן (פב ע"ב) ד"ה ורב אסי אמר ר"י וכו' ע"ש ותבין על בוריו. ואי ס"ד דמשנתינו כרבנן ונדרי ענוי נפש הו"ל למימר יפר סתם. ומ"מ מדרבנן תהיה נטולה מן היהודים ומ"ט יפר חלקו והומ"ל דאתיא כמ"ד דלית ליה יפירנו כלו (לעיל פז ע"ב) אלא ניחא ליה למימר רבי יוסי היא כיון דבלא"ה כוליה פרקין ר' יוסי היא כנלע"ד:

ואין להקשות איך אפשר שתהיה נדר ענוי נפש הלא תשמיש קשה לה וי"ל כיון שנדרה מכל המין אע"פ שרע לה מ"מ הוה ענוי נפש כמ"ש הב"י ומביאו ש"ך סי' רלד ס"ק עו וע"ש בט"ז ס"ק נא וק"ל:

והנה התוס' הקשו הא רבי יוסי לית ליה איסור כולל ובתי"ט כתב דהוי מוסיף גברא ע"ש ושמעתי בשער המלך כתב דזה הוה כולל ולא מוסיף ובאמת זה תליא בשיטת ש"ס סנהדרין וקידושין ולשון רש"י בשבועות מבואר אצלנו במקום אחר. ומ"מ לשיטת תי"ט נ"ל שיטת פי' המשנה לרמב"ם הנ"ל דמפרש נטולה שאסרה כל הנאתה על כל היהודים. דס"ל כך מקובלת לשון תקנת משנה אחרונה נטולה אני מן היהודים ופירושו שהיא אסרה כל הנאתה על כל היהודים ומגו דחייל על שאר הנאות חייל נמי אתשמיש אע"ג דבלא"ה אסור בתשמיש כולי עלמא מ"מ חייל בכלל בשארי הנאות. ושוב מגו דחייל על כל היהודים חייל נמי אשעבוד בעלה וכל זה לרבנן דאית להו כולל. אך משנתינו רבי יוסי היא דלית ליה כולל וא"כ לא חייל במגו בשאר הנאות. וע"כ צ"ל בהיפוך שאסרה תשמיש בעלה על עצמה ומגו דחייל על בעלה חייל על כל עלמא דה"ל מוסיף לתי"ט וכיון דלר' יוסי צריך לדחוק בלשון נטולה שאסרה הנאת בעלה וכל היהודים על עצמה שוב א"א לפרש שאסרה כל הנאות דא"כ ה"ל ענוי נפש אע"כ תשמיש לחודיה אסורה כמ"ש הר"ן ורא"ש לעיל (פד ע"א). וכל זה לר' יוסי אבל למאי דקי"ל דאחע"א בכולל א"ש כפשוטו וכפי' המשנה להרמב"ם:

והנה משנה ראשונה סברה דאפילו דברים שבינו לבינה לא הוה ואינו יכול להפר כמ"ש בפי' הרא"ש ודבר זה צ"ע איך אפשר שתשמיש לא יהיה דבר שבינו לבינה ועיין יבמות נ' סוף ע"ב בפי' רש"י בד"ה שלא תתגנה וכו' ורשב"א הקשה הא טעמא מדר' פנחס. והעלה כיון שעומדת להתגרש אינה משועבדת לנדור על דעתו ע"ש. והנה התם דינה

לצאת מזה ומזה עומדת מן הדין להתגרש משא"כ בשמעתין היא מגליא דעתה שתשמיש קשה לה ורוצית לגרום שיכפוהו להוציאה. וס"ל למשנה ראשונה שגם בכי האי גוונא לא שייך נודרת על דעת בעלה ואינו יכול להפר. ומשנה אחרונה ס"ל לאו כל כמינה להפקיעה זכות הבעל שעל כרחה תידור על דעתו ויפר לה בעלה:

ולכאורה לדעת התוס' וחי' רשב"א וריטב"א דמשנה אחרונה משום דיש כח ביד חכמים וכו' ואפי' האמת אתה מ"מ יש כח בידם אפי' בקום ועשה כאשר יבואר אי"ה. א"כ י"ל גם למשנה ראשונה לא נעלמה שצריך גדר וסייג לזה אלא כיון דס"ל לא יפר א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן מי שנותנת עיניה באחר תאמר נטולה אני ממך כלומר תשמישך אסור עלי ונהי דלא בעי למיסר נפשה על כל העולם ולומר נטולה אני מן היהודים מ"מ תאמר נטולה אני ממך ואי משום הפסד כתובתה לא איכפת לה אם נתנה עיניה באחר כמ"ש הרא"ש פ' אע"פ סי' ל"ד. ונהי דאי לא היו מאמינים לה לא היה מגו משום דהוה מגו לחצי טענה דמפסדה כתובתה אך כיון דמשום גדר אתינן עלה. וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן ע"כ האמינה בטמאה אני לך אבל למשנה אחרונה דס"ל מן הדין יכול להפר חלקו עכ"פ וא"כ שפיר הועילו בתקנתן ע"כ תיקנו שגם טמאה אני לך לא תאומן. ואין לומר למשנה ראשונה בלא"ה תאמר השמים ביני לבינך י"ל יש לו בנים מאי איכא למימר וארוסה מאי איכא למימר ועוד שחוששת שישא אחרת ויוליד ע"כ אין זו טענה מעליא:

חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה וכו'. לשון זה משמע בודאי כמסקנת התוס' דשמעתין והרשב"א דמשום גדר חכמים הוא שאל"כ לא תמצא בת לא"א יושבת תחת בעלה ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפי' בקום ועשה היכא שיש טעם הגון בדבר ועיין היטב בלשון תוס' נזיר (מ"ג ע"ב) סוף ד"ה והאי וכו' והתם ביבמות (נ' ע"ב) הו"מ לאתויי ממשנה אחרונה אלא דהו"מ לדחויי דאפקינהו רבנן לקידושין ולא מיירי באומרת שנבעלת לפסול מש"ה לא מייתי ממשנתנו. ולמסקנא דהתם דמיגדר מילתא שאני א"כ משנתינו נמי מיגדר מילתא הוא. ואפי' קמי שמיא גליא דזאת האשה אומרת אמת מ"מ יש כח ביד חכמים וכו'. ונ"ל דרב ששת דהתירה בתרומה ס"ל האי נמי מיגדר מילתא דאכתי לא הנחת בת לא"א שתאמר טמאה אני לך ואע"פ שלא נכוף להוציא מ"מ כיון שאסורה בתרומה ויהיה לעז על בניה הכהנים ממילא יוציאה בעלה מרצונו כדי שלא להוליד בנים פגומים. ורבא ס"ל דאין בזה גדר דאין כאן לעז שיאמרו תרומה לית ליה ומ"מ אם נתארמלה או נתגרשה אסורה מדינא בתרומה כיון דליכא תו משום גדר א"כ הדר ליה איסורא קמא דעל עצמה היתה נאמנת:

ולפע"ד גם דעת ר"א שבתו' כן היה אלא דהוה קשה ליה משום חומרת קדושת כהנים יש לנו להחמיר. בשלמא אכילת תרומה משום יש כח ביד חכמים ולבעל בלא"ה לא מהימנית אבל היא שויא נפשה חתיכה דאיסורא ומשום קדושת כהנים היה לנו להחמיר בזה וכבר עמד בזה בפסקים וכתבים סי' רכב ותשובת צמח צדק סי' פב. לכן תי' ר"א דלגבי דידה ליכא משום וקדשתו ולתרומה איכא משום גדר וכן משמע בלשון ריטב"א דמייתי דע"א ומיגדר מילתא בחד שינויא ע"ש. מה תאמר עכ"פ לרבין בר נחמן ביבמות דס"ל הוזהרו הכשרות וס"ל גם בנשים שייך וקדשתו מה יענה הוא במשנה אחרונה דבקדושת כהונה ליכא למיגדר להקל נ"ל איהו לא ס"ל קדושת כהונה שאני דפליגי כל שינויי' ביבמות (פח ע"ב) ומייתי ליה ג"כ בכתבי מהרא"י הנ"ל סי' רכ"ב ע"ש. ולשיטה זו דוקא באשה גדרו גדר זה. אבל בעל שאמר זינתה אשתו אין בידנו כח משום מגדר מילתא להתירו באשתו משום חרם דר"ג וכמ"ש התוס':

אמנם ברשב"א בשם מהר"ם בר שניאור כתב דאנן סהדי דשקורי משקרית וכל אשה האומרת כן ומפרסמת עצמה בכך עיניה נתנה באחר. וכן מורה לשון הרא"ש פ"ב דיבמות סי' ח רוב האומרות כן משקרות. והריטב"א בשמעתין הוסיף ביאור מדאומרת טמאה אני לך ולא אומרת טמאה אני לתרומה שמע מינה עיקרה להפקיע עצמה מבעלה נתכוונה. וכ"כ בתשו' מהרי"ט סי' צב ע"ש. וגם לטעם זה בעל שאמר זינתה אשתי אסרה על עצמו ולא שייך חזקה זו דשקורי משקר על הבעל כמו גבי אשה כמובן. ואמנם בתשו' רשב"א סי' אלף רלז משמע גם בדידיה שייך ע"ש וצ"ע בסי' תקנ"ד ע"ש. וצ"ל הא דאסורה בתרומה אחר גירושין ואלמנות אע"ג דחזקה שקורי משקר ולא נתקבלו דבריה ולא שויא חתיכה דאיסורא כלל ודבריה כאפס ותוהו. ומ"ט תיאסר בתרומה. זה הוא מקנס חכמים שלא תהיה חוטאת נשכרת להתירה בתרומה ע"י אמתלא שעיניה נתנה באחר וסברא זו כתובה ג"כ בבני אהובה וכבר כתבתי כן לעיל גבי תקנתא דתהא נטולה מן היהודים ע"ש:

וראיתי ברשב"א שהקשה על שיטה הנ"ל דעכ"פ איך נתיר ספק איסור אע"כ משום גדר ויש כח ביד חכמים וכו' ע"ש. ולכאורה צ"ע מה ספק איסור נשאר אחר שאמרו אנן סהדי דשקורי משקרת. וצ"ל נהי בתחלה כשהיו כופין להוציא עי"ז רבו הפרוצות ושקורי קמשקרי. מ"מ אחר שתיקנו שלא תאומן ונתפרסם הדבר דור אחר דור מסתמא שוב היה לנו להאמין האומרת טמאה אני לך אע"ג די"ל דנשי לאו דינא גמירי וסבורה היתה שתאומן מ"מ חזקה ליכא דמשקרת ומידי ספיקא לא נפקא ואיך אנו מתירים ספק

איסור דאורייתא. וע"כ צ"ל אם נבטל תקנת משנה אחרונה א"כ יחזור הדבר לקלקולו ותתן עיניה באחר. וא"כ ע"כ צ"ל שהוא גדר חכמים זה נ"ל סברת קושית הרשב"א:

וע"פ הדברים והאמת האלו זכינו להבין פלוגתת הרמב"ם והראב"ד ודברי הה"מ פי"ח מאיסורי ביאה שנלאו כל חכמי לב ליישבם. ועיין במשנה למלך על דברי ה"ה התמוהים וביותר יש לי לתמוה על לשון הראב"ד שסיים באמתלא דקטטה ומה רצה בזה הלא האמתלא מפורסמת עיניה נתנה באחר. אבל האמת יורה דרכו דהרמב"ם ס"ל דבודאי האשה נאמנת על עצמה כמ"ש הר"ן בטעם משנה ראשונה דאין דרכן של נשים לזלזל עצמן בכך אלא במשנה אחרונה משום גדר נגעו ביה ואחר מיתת בעלה תחזור לאיסור תרומה ולהנשא לכהן ולא יועיל אמתלא דקטטה היה לה עם בעלה שאין שום אמתלא מספיק שתזלזל בעצמה לומר טמאה אני:

והראב"ד סובר אין כח ביד חכמים למיגדר בקום ועשה אע"כ כהר"ם בר שניאור דחזקה שקורי משקרת ולא נתקבלו דבריה מעולם ומ"מ בתרומה וה"ה להנשא לכהן אסורה שלא תהיה נשכרת בחטאה שנתנה עיניה באחר אבל אם אמרה אמתלא שלא משום נתינת עיניה באחר עשתה כן אלא שמבררת קטטה שבינה לבעלה אמתלא טובה היא דס"ל רגילות נשים לשקר ולבזות עצמן לומר טמאה אני באמתלא כל שהוא. ובא ה"ה להוכיח דלא כהראב"ד מסוגיא דרפ"ב דכתובות מהימנת נאנסתי במגו דמוכת עץ להוציא ממון במגו זו אע"ג דאין כאן (אלא) טענה מעליותא דבנאנסתי מבזית עצמה ופסלה מכהונה ואי ס"ד דלא איכפת לאשה לבזויי נפשה בכיוצא בזה איך נוציא ממון במגו זו אע"כ כהרמב"ם. ושוב כתב ה"ה אפי' נימא כהראב"ד דבדורות הראשונים שקורי הוה משקרי מ"מ השתא שנתפרסם שאינה נאמנת לבעלה ע"כ ליכא אלא משום גדר ואסורה לכהן אחר מיתת בעל הזה. עיין ותבין כי כנים דברינו בעזה"י:

ובזה זכיתי להבין דברי הירושלמי דשמעתין אסטרטיות שנכנס לעיר. פי' חיל. ובאת אשה ואמרה אסטרטיי חבקני וכו' והתירה לאכול בתרומה. אתא עובדא קמי ר"י בר טבלא באשה אחת שאמרה הביאום שלי פתני. פי' שומר בהמות שלי א"ל אין הביאום אסור ואסרה בתרומה. ופריך הכא את אומר אסורה והכא את אומר התירה. ומשני תמן באת לאסור עצמה והתירה. והכא באת להתיר עצמה ואסרה ע"ש. ופני משה כתב אסטרטריא היו ישראלים והביאום היה גוי והיא היתה פנויה. ולבבי לא כן ידמה. ובנב"י תנינא הנ"ל חא"ע פי' בו פירושים זרים במ"כ. ולפע"ד הדבר כפשוטו דס"ל אחר שנגדר גדר ומפורסם שאינה נאמנת לבעלה ולא באת לאסור עצמה לבעלה נאמנת על עצמה ואסורה בתרומה. אך כשבאת האשה בדבר נפלא ומרבה רגלים לדבר להאמינה אע"פ

שאפ"ה לדינא אינה נאמנת מ"מ היא אינה יודעת וסברה הואיל ונותנת רגלים לדבריה תאומן לאסור עצמה על בעלה. ומותרת לתרומה. לכן אותה אשה שאמרה הביאום פיתה אותה והרי אין הביאום אוסרה על בעלה וע"כ תאומן על עצמה שתאסר בתרומה. אך אסטרטית בולשת של חיל שנכנסו לעיר אע"ג דאפי' בכבשה כרכום ויש מחבואה אחת מצלת על כל הכהנות. מ"מ היא חשבה הואיל ותולה עצמה באסטרטיא ורגלים לדבר תאומן להאסר על בעלה ואינה נאמנת אפילו לתרומה וק"ל:

השיטה ג' היא שיטת הר"ן בשמעתין וסיעתו דס"ל דלא אמרינן יש כח ביד חכמים לעקור בקום ועשה אפילו למיגדר מילתא. ולא ס"ל נמי דאיתתא שקורי משקרת. ע"כ העלה בהיפוך דגם למשנה ראשונה מדינא לאו כל כמינה לשויא נפשה חתיכה דאיסורא היכא דמשועבדת לבעלה לולי שקרוב לודאי שאמרה אמת כיון דזלזלה נפשה כולי האי. ומשפרצו הדורות ולא הי' חזקה כל כך שאמרה אמת. הדרין לכללין לאו כל כמינה שתיאסר על בעלה שהיא משועבדת לו:

ולפ"ז צל"ע בפ"ק דקידושין במקדש באבני כוחלא וההיא דביתהו דר"ח מ"ט לאו כל כמינה לאסור עצמה על בעלה. דאין לומר משום שמשועבדת לו לא מצי משוי נפשה חתיכה דאיסורא הא אהא גופיה פליגא דהיא אומרת שאינה משועבדת שכבר נתקדשה ונשתעבדה לאחר ולא חל עליה שעבודא דיליה. וע"כ לאותה שיטה צ"ל כמ"ש הרב"י ססי' מ"ו דההיא דביתהו דר"ח אמרה כן בשם אחרים אמרה לי אימא וכן ההיא אבני כוחלא צ"ל כן אבל כשאמרה כן בשם עצמה מהימנת מטעם הנ"ל. ונ"ל היינו טעמא דחכמי גרמיזא במרדכי פ"ק דקידושין סי' תע"ט ע"ש וק"ל:

ובזה נ"ל לישב סתירת הש"ע בססי' מז עם סי' מח שהקשה הד"מ וחלקת מחוקק וב"ש בססי' מו ע"ש. ולפע"ד אי היה ע"א שמשועבדת לו שוב אינה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה. ולכן בססי' מח בעובדא דר"ת כשקידש זה אחותה של זו ה"ל כע"א המעיד שלא נתקדשה לו שאילו כן לא היה נושא אחותה. אע"ג דעכשיו חוזר הוא בעצמו ואומר שכבר קידש את זו קודם ואוסר אשתו על עצמו אינו חוזר ומגיד מה שכבר העיד על אחרים דהיינו על זו שלא נתקדשה לו וקידושין לבעל הזה הוה קידושין זה הוא עדות הנוגע לאחרים ואינו חוזר ומגיד. אע"פ שמ"מ נאמן עתה על עצמו בדבריו האחרונים לאסור אשתו עליו. על עצמו נאמן להחמיר. ולא לחזור ולהגיד ממה שנוגע לאחרים. נמצא ה"ל ע"א המסייע לו שהיא משועבדת לבעל זה. ושוב אינה נאמנת לומר לא נשתעבדתי לך. ומש"ה אמר ר"ת שאינה נאמנת. אחר שחדשתי זה מסברא דנפשי מצאתי למורי בס'

המקנה ססי' מח כתב סברא זו שזה מיחשב כע"א ע"י שקידש אחותה. אלא שלא נחית למ"ש ע"ש. וברוך שזכיתי לכוון לדעת רבי ז"ל:

אמנם עיקר מה שהביאו להרב"י סברא זו בססי' מז מפני דברי תשובת הרא"ש נ"ל דלא היה צריך לזה דכל מעיין בצדק בלשון התשובה יראה כוונתו מבואר והכי קאמר במה ששכרה עדי שקר לא הוה כמודית דהרי אפי' היתה מודית בפיה עם צירוף רגלים לדבר ששכרה עדי שקר אפי' בצירוף שניהם לא היתה נאמנת לבעלה. אלא לשויה נפשה חתיכה דאיסורא ולא יותר. ולכל כי האי גווני מהני אמתלא וא"כ השתא שאינה מודית ואומרת אמתלא דמה ששכרה עידי שקר הוא כדי שלא תתבייש אם יביא הוא עידי שקרים. אין לך אמתלא גדולה מזו ומותרת. ע"ש ותראה כי כך המשך דבריו ודלא כמו שהבין הרב"י והגאונים ז"ל:

נחזור לשיטה זו דלאו כל כמינה לשווי' נפשה חתיכה דאיסורא היכא דמשועבדת לבעלה א"כ לפ"ז גם בעל שאמר אשתי זינתה לא מהימן לשויה נפשה חתיכה דאיסורא הואיל ומשועבד לה בתקנת רגמ"ה שלא לגרש בע"כ. וזה דעת רבינו שמעון שבמרדכי דקידושין סי' תק"ל ע"ש היטב ויען שלשונו מגומגם ומעורבב אפרש דבריו בעזה"י דלא מייתי ראיה מלשון משנתינו דאדרבה משמע הטעם משום גדר וסייג כמ"ש לעיל דתנן שלא תהיה נותנת עיניה באחר משמע משום גדר וזה לא שייך בבעל ותקנת רגמ"ה וכן אין להביא ראיה מהיתר תרומה. אך ראייתו מהני עובדי דנפטויי ואהוליי דמיירי בהו ר"נ ואמר בלשון מוחלט עיניה נתנה באחר ולית ביה מששא מבואר דלאו משום גדר הוא. ושלא תאמר אכתי דלמא טעמא משום דאיתתא המפרסמת עצמה בכך שקורי משקרי וכדעת הראב"ד וסיעתו הנ"ל. וגם זה לא שייך בבעל לכן כתב דז"א דלמ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה. והוא דעת ר"נ בגטין (מו ע"א) כמה רבים אמר ר"נ ג' ור"נ הוא מרא דשמעתתא הכא וא"כ למה לא תאומן במגו דאי בעית אסר תשמיש בעלה עליה ברבים דאין לו הפרה אפי' לדבר מצוה אע"ג ע"ד רבים יש לו הפרה לדבר מצוה. מ"מ ברבים אין לו הפרה אפי' לדבר מצוה ועיין סברות אלו בהר"ן סוף סוגיא דנודרת. וא"כ לר"נ דשמעתין יש להאמינה במגו דאסרה בעלה עליה בנדר ברבים דאין לו הפרה אפי' לדבר מצוה. ואין לומר דלא בעי למיסרה נפשה על כל היהודים. ואם תאסור על בעלה לחוד תפסיד כתובתה. ז"א דהא עובדא דר"נ דנפטוי ואהלוי לא מיירי באונס דס"ל לרבינו שמעון דהאי שוגג כרצון הוא ואבדה כתובתה. ועוד דומיא דאינך עובדי דאירכוסי הוה מירכסא דקשה הא אין אוסרים על היחוד וע"כ משום דאמרה נמי טמאה אני לך ואי לאו דארכוסי היה נאמנת הואיל ויש רגלים לדבר וכמ"ש התוס' בכתובות בסוגיא דמורדת

והתם ברצון ולית לה כתובה וה"נ מיירי עובדא דנפטוי ואהלוי וא"כ שפיר איכא מגו. ולמה לא תאומן אע"כ משום דלא כל כמינה להפקיע נפשה משעבוד בעלה אפי' ע"י מגו. אע"ג שיש לתמוה על זה. מ"מ כן הוא האמת א"כ ה"נ לאו כל כמיניה דבעל להפקיע שיעבודא דרגמ"ה. זה נ"ל תוכן כוונת המרדכי למעיין היטב בדבריו:

תביא ראיה לדבריה צ"ע מה צריך לומר שתביא עדים שזינתה לא ה"ל למימר אלא שאינה אוסרת עצמה לבעל הזה. ומשמע לי מזה כשיטת הסוברים דאם יש רגלים לדבר מההכרח והיינו ראיה שתביא שום סברא ורגלים לדבריה. ולהסוברים דאפקעינהו רבנן לקידושין י"ל תביא ראיה ועדים לדבריה מיד ולאלתר טרם יזדקק לה בעלה דמשיזדקק לה בעלה כבר יעקרו הקידושין למפרע ושוב לא יועילו עדים שהרי פנויה היתה למפרע: מה שמקשים העולם על הסוברים הנ"ל דהאומרת טמאה אני לך ונטולה מן היהודים בפ"א וכיון שעקרו לקידושין ע"י טמאה אני לך שוב אינו יכול להפר בקודמין. כמה תשובות בדבר חדא כשאומרת כן אגלי בהתיתה שעושית להפקיע עצמה מבעלה ואינה נאמנת כלל ולא צריך להפקעת קידושין. ותו אפ"ה ע"ד בעלה נודרת ע' פירש"י נדה (מט ע"ב) ד"ה על דעת בעלה וכו' ע"ש. ועוד דלא תתחיל ההפקעה אלא סמוך לבעילה הראשונה אחר שאמרה טמאה אני לך ואז פקעי קידושי קמייתא למפרע ומיד חוזרת ומתקדשת ע"י בעילה זו וכבר הפר לה קודם ההפקעה. וזה פשוט שע"י הפקעת הקידושין לא יחזור לאיתנם כל הנדרים שהפר לה בעלה כל ימיה מקדמת דנא לא נסתפק בזה אדם מעולם ולק"מ הנ"ל:

דף צא.

אמר רב המנונא ת"ש וכו'. אפילו למשנה אחרונה וכו'. מבואר דלמשנה ראשונה אפילו בלא טעמא דהעזה מהימנת וא"כ מהימנת אפילו שלא בפניו לכ"ע. אך למשנה אחרונה דצריכין לטעמא דאין אשה מעיזה צריך לחלק בין בפניו לשלא בפניו. ובזה יש להבין ביבמות (קטו ע"ב) דע"י מעשה דבא מן הבציר תקנו חכמים משום תקנת עגונות להאמין מת בעלה וקשה ועד אותו זמן מ"ט לא נתנו לב לתקן זה. וי"ל דכל ימי משנה ראשונה היתה נאמנת מדינא מת בעלי מק"ו דגרשני דנאמנת שלא בפניו וכמ"ש תוס' שם ע"ש ובמהרש"א. א"כ למשנה אחרונה שאין אשה נאמנת שלא בפניו הה"נ מת בעלי לא הוית מהימנת ע"כ אז הוצרכה לתקן משום תקנת עגונות שתאומן מתוך חומר וכו'. אך רש"י פי' כאן דגרשתני אינה נאמנת אלא לפוסלה מבעלה כהן ולא להתירה לעלמא וזה דעת הראב"ד והארכתי בזה בחי' למס' כתובות (כב ע"א) ע"ש. והנה הרא"ש בשמעתין

בפסקיו כתב דטפי יש להאמינה בגרשתני דלא נחשדה שתהיה באיסור כל ימיה עם בעלה השני. והש"ס לא אמר הכי. ועוד צל"ע הא באומרת טמאה אני לך וכופין אותו להוציא על שקר ה"ל גט מעושה שלא כדין ופסול והרי היא באיסור כל ימיה ואפ"ה לא מהימנת ונחשדת לשקר. וי"ל אפי' משקרת מ"מ כיון שהוא סבור שאומרת אמת וב"ד אומרים לו שיגרש אגב אונסיה גמר ומקני ותו לא הוה כתלוהו ויהיב אלא כתלוהו ולא הוה כמעושה שלא כדין ממש עיין תוס' ב"ב (מח ע"א) ד"ה אלימא וכו' ותבין. ולפ"ז ע"ש ע"ב לרבא דס"ל תלוהו וזבין לא הוה זביניה זבינא בשדה זו ואשה כשדה זו דמי א"כ בטמאה אני לך נמי גט מעושה שלא כדין פסול והוה באיסור כל ימיה ואפ"ה לא האמינה במשנה אחרונה שפיר הקשה רבא לר"ה דה"ה גרשתני לא תאומן אבל הרא"ש כ"כ לדינא וא"ש. אך יש לעיין לפמ"ש רש"י ביבמות (קיב ע"א) בנטולה אני מן היהודים תלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה ותנשא לבעל א"כ הרי היא באיסור כל ימיה ולמה ניחוש לזה וי"ל לפמ"ש לעיל שאין זה לשון הנדר אלא ספור דברים שמספרת שכבר נדרה ואפשר שבאמת לא נדרה ותלך למקום שאין מכירין ואיסור אין כאן: מיהו צ"ע בעובדא דביתהו דר"ח למה לא תאומן הלא לדבריה יפטרנה בלא גט ותהיה באיסור כל ימיה:

דף צא:

בסיום המסכת מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם קמ"ל. פי' התוס' שהנואף אינו יודע זה. צ"ע וכי על ספק זה נתיר אשה לבעלה דלא ידע קרי בי רב כיון דהאשה בחזקת היתר לבעלה קיימא ובלא"ה נמי כתב הר"ן דאפי' היינו חוששים לא היה אלא חומרא לבעל נפש ע"כ בסברא קלה דחינן זה ומוקמינן איתתא בחזקת היתרא ותלינן דהנואף לא ידע זה הפסוק. אבל לעולם פסול הוא לעדות קידושין להוציא מחזקת פנויה משום דחשוד דניחא ליה במים גנובים. ומיושב קושית בית שמואל סי' מ"ב ס"ק כא ע"ש וק"ל. והענין הוא שהיצה"ר ממתיק האיסורי' לעוברי עבירה ובעל התאו' שביק היתרא ואכיל איסורא שסובר שזה החתיכה או גוף הלז מוטעם מההיתר. ואלו היה יודע בשעת מעשה שאיננו טוב מן ההיתר אלא טומאת היצר הוא הממתיק לו. לא היה חוטא. אך הוא סבור שבאמת הוא טוב ע"כ מגודל התאוה לנתח הטוב ההוא עובר העבירה. ולפי טעותו ניחא ליה דלימות בעל כי היכי דלהוי שכיחא ליה המתיקות הזה. ואינו יודע כי כל המתיקות איננו אלא מחמת העבירה וכשימות הבעל פסקי' לטיבותיה וא"ש. והיינו דתנינן לעיל כנדרי רשעים שהרשעים נודרים ואמרו בירושלמי לא די לך במה שאסרה תורה פי' לא

די לך שהיצה"ר ממתיק מה שאסרה תורה אלא שאתה מוסיף לך איסורים בנדרך כדי שימתיק לך גם אלו ותעבור על נדרך:

והנה אע"ג דהאי קרא מים גנובים ימתקו אמרה אשת פתיות מ"מ דבור זה בעצמו גנוב הוא אתה מאשה חכמה בנתה ביתה כי היא אמרה בקדושה מים גנובים ימתקו. כדכתיב לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כשירעב ואחז"ל דקאי אד"ת ומייתי הסמ"ע סי' רצ"ג ולענינו יאמר לאותם התלמידים החומסים עצמם וגופם ומרעיבים עצמם על דברי תורה ומנדדים שינה מעיניהם לא יבוזו לגנב כי יגנוב וחומס גופו למלאות נפשו כי ירעבו. ועיין היטב לעיל בנזיר של שמעון הצדיק מה שכתבתי שהוא נדר הגון סייג לפרישות והוצרך לצאת חוץ לעירו שלא יתפתה מאנשי עירו ע"ש לעיל:

ובפ' השבוע קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם. יל"ד לשון מפניהם הלא על אנשי הארץ קאי קרא ומאי מפניהם. ועוד קץ כל בשר הוא לאו דוקא הא איכא נח. אבל הענין הוא כי גם נח עשה חמס גדול בגופו והתהלך את האלהים יותר מהראוי הרבה וזה הוא חמס ומ"ט הוצרך לזה. מפני שהיו אנשי דורו רעים מאד וא"א להתחבר כלל עמהם והיינו דקאמר צדיק תמים בדורותיו דייקא את האלהים התהלך והתבודד יותר מדאי והיינו קץ כל בשר אפי' של נח כי מלאה הארץ חמס אפי' נח מלא חמס מפניהם של אנשי דורו שגורמים לו כך. ואמרה אשה חכמה מים גנובים מי התורה הגנובים מהלומדים מתוך דוחק ועוני וחומסים גופם למלאות נפשם אותן ימתקו לבסוף. כי כל המקיים התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. ולא עוד אלא שמגלין לו רזי תורה והיינו לחם סתרים יונעם שדברי סתרי תורה יונעם לו.